

ПРЕДГОВОР

У овом делу језик није онај исти којим сачинитељ пише, него онакав истоветни каковим је јунак истог дела говорио. Зато молим, да се одговорност у том призренију на Милана Наранџића баца.

У Новом Саду, у октобру 1859.

С а ч и н и т е љ

П Р В И Д Е О

ТРИДЕСЕТ ГОДИНА
ИЗ ЖИВОТА МИЛАНА НАРАНЦИЋА

I

Милан Наранџић често је своје пријатеље на ручак и вечеру звао и с њима је при добром јелу и вину веселе часе проводио.

Питаћеш ко је тај Милан Наранџић?

То је један човек од сиромашног оца и матере, па је опет себи стекао жену са великим имањем, и то чрез разне страншутнице живота.

Сад му је мало више преко триест година, стаса је по-вишег, леђа мало унапред гибнута, ноге мало кривичје; образ му је чист и дугуљаст, очи зелене, глава у вр'у нешто зашиљена, поглед му је оштар и лукав. Носи се одвећ чисто, био је на своју лепоту сујетан, а женски је пол радо имао. Није му оскудевало ни памети ни оштроумија.

Кућа му је пуна. Госпођа, премда мало старија, около четрест и више година, но прилична, и гостољубива.

Сада баш није била код куће; отишла је некуд на пут.

Овом приликом његови присни другови и пријатељи замолили су га да им преповеди његов интересантан живот, шта је преко главе праметнуо док је дошао до садашњег стања; а Милан доиста, за удовољити и' више вечера преповедао им је при чаши вина ил' чаја. Сви су га слушали са највећим удовољством; и што је год више говорио, све им је љубопитство више расло.

Дакле, Милан Наранџић ово преповеда:

»Ја сам се родио у варошици Н., год. 182., и то у ци-чој зими, зато и јесам тако здрав. Мати ми је била родом из дољне шургерске класе, добра, но мало цандрљива жена; отац ми је био поштен кројачки, ил' баш чисто да рекнем, шнајдерски мајстор. Нек ми се опрости што пре

матер спомињем, јер матери ме је управо овом свету покљонила, и често ми је у детињству крадом, да отац не види, јести давала; отац, пак, често ми је апетит са дизгом ил' рифом покварио.

После рођења прва ми је била та срећа, што су ми лепо име надали. Крстио ме је Јова берберин, и као човек од добра укуса, надао ми је лепо име — »Милан«. Многи ће мислити, да то у животу ништ' не чини ил' он лепо ил' ружно име имао. Није тако. Познавао сам женски' које су мрзиле на имена: Јосиф, Јаков, Мојсија, Аврам, по допадала су им се имена: Јулијус, Емил итд. Моје је име јошт и по томе срећно било, што сам га могао двоструко употребљавати: у простијем друштву Милан, у ноблијем — Емил.

На прве године мога живота не могу се добро опоменути, но матери моја ми је говорила, да сам врло леп био, и сви су њој завидели што тако дете има. Отац ми је био љут, намрштен човек; радно је цео дан као црв, кад са једним калфом, кад и без калфе; матери ми се тек око ручка, фруштука и са децама бавила. Кад нас је троје ситне деце у недељу обукла, изгледали смо као из вертепа. Кажу да сам имао криве ноге као левче, ал' сам онда јошт сукњу носио, па се није видило. Имао сам једну велику сестру од двадесет, ил' ваљда и више, година.

Матери је радо крадом пецварила, а особито је кафу радо пила, па и нама је давала. У оно доба није се баш у свакој кући кафа пила, а код запацније реткост је била, па обично мајстори љутили су се на жене, када су кафу пиле. И отац мој у највећу је јарост дошао, када је матер код кафе уфатио. Било је онда сваког белаја. Све је говорио, да ће му кафа кућу упропастити.

До шесте године учио ме отац код куће азбуки, и мало молити се, па онда ме послао у школу. Ту се сад за мене нов свет родио. Већ сам онда плундре почео носити. Ту се већ започела познанства са многим децама. Ту ми прохуја једна година као један сан. Из школе па кући, па учи лекцију, па на екзамен пред оца. Особито знао ми је отац аритметику врло добро и почео ме у њој обучавати. Друга деца, кад није било школе, ишла су којекуд, а ја, како из школе, а оно свуци чизме па учи. Није ми дао

отац да дерем чизме, а, као мајстор човек, није могао допустити да босоног идем. Е тако сам проводио прве године мога школовања. Отац ми је начинио торбу за књиге, која се звала *тека*, па на дизги обешена висела ми је као патронташ; чизме сам имао јаке, са дуплованим ђоном, који је био са јаким ексерма исцифран; плундре грубе, јаке, хозентрогери од дизге, а на глави капа од седам ћошкова, од маџестера, онаква иста у каквој Лутера молују. Тако сам онда изгледао.

У овом школском животу није се ништ' тако важно догађало. Учио сам се добро, рачунати сам знао од свију моји' другова најбољма, Но једно ме је највећма мучило. Био сам увек гладан. Код куће, истина, имао сам доста јести; лебац је, истина, био цри, ал' добар; но све је то мени мало било. Мати ми је често додавала крадом чанчић резанаца са сиром; наравно, морао сам брзо јести да ме отац не уфати; не једанпут гушећи се са резанци нашао ме отац, и песницом по врату помагао им клизати се. Но до једног сата опет сам био гладан. Моји другови знали су зато и звали ме прождрљивим. Ако ујутру у школи, пре нег' што ће учитељ доћи, моји другови, који свој фруштук не могу да изеду, а они са мношћом у погодбу, па ми даду по шест, по десет палица, па тек легнем за по кифле драгобољно.

Код куће, осим матере, на руци ми је била моја сестра, сека Јула. Она је била на гласу девојка. Поред пенџера пролазили су многи гавалери. Ја сам морао много пута на страни бити, да њој јавим ко иде из другог ил' трећег сокака, па кад јој добар глас донесем, грошић не фали. Каткад ме је, опет, терала да код куће не лармам, па опет грошић. Каткад, опет, морао сам стајати на врати кујнски, да нико унутра не уђе; штавише, и мојим друговима запретио сам онда улазак. Моја сека имала је неки бели пра' у једној кутици, па кад се са неком водом умивала и праом трла, а ја сам децу јурио из кујне: »Напоље, децо, мојој секи није се још образ осушио!« — Деца изиђу, а ја за ову услугу од моје секе опет грошић. Сви су фалили моју секу да је лена; мати да изађе из коже од радости, кад чује да јој је кћи нобл. Ал' све то оцу није се допадало. Не једанпут сека Јула бегала је

испред очног рифа, и то понајвише због тога што хоће шенир да носи и даје се од гавалера фрајлом титулирати. У то доба тек велике госпође и фрајле носиле су шенире, и шенир био је у тако великом почитању, да су се даме давале у шениру портретирати. Колико је пути било кавге у нашој кући због шенира! Отац не да, мати брани кћер. »Мати се ти тога, она све слутн на господство, ваља да јој је суђено; та колико су већ њи' којекакви' срећница постале, па зашто не би и наша Јулка, којој пара у вароши нема?« Овако је моја мати мислела, ал' друкчије отац. Он како види шенир, одма' с њим у ватру, а мати и Јулка не дај, те је одма' русвај готов. Ја сам онда највећма страдао, па гледао сам одма' како ћу се тавана дочепати, па онда нити ручка нити вечере, јер се све разишло куд које: отац у меану, мати на ужињу код тете Јеле, а сека к другарици једној, која је седела бани до куће вицепотароша Марковића, а ја остаде без јела, па гладуј.

Тако смо ми у нашој кући живили.

У школи имао сам већ многа искрени' другова. Особито Бранко Орлић, Светозар Цифрић и Љубомир Рудић.

Да почнем од последњег. Он је био син једног свештеника; оитре памети дерац, и добар друг. Цифрић је био мог кума Јове берберина син, чист дерац, по мало и кавгаџија. Бранко је био син не знам чији; нисам му познавао ни оца ни матере. Знам да је од добре куће, јер премда је у туђим рукама био, шет није у ничему оскудевао. Сваки дан ми је донео у школу па фруштук једну кифлу, без да је изискивао да ми удари шест; штавише, бранио ме против паладача када се случило, да сам најпре изео земичку, а нисам хтео лећи; он је сваког слабијег против јачег бранио, па и мене ма против петорице бранио је.

Осим ове тројице, који су ми били најбољи другови, имао сам још њи' неколико, с којима сам се у течају живота састајао и проводио. Но морам исповедити, да ми је Бранко најбољи био, премда сам га не једанпут увредио. Он се добро учио, и ја добро. Једанпут у класификацији он је био други, пре свагда први, а ја први. Тетак ми је био учитељ, па је пазно на мене. Бранко од једа и жа-

лости није хтео кући ићи, због тога што је деградират, па су га сви ђаци као пандури морали силом кући довести. Од овог доба сви су га за неког немирног дерана држали, који ил' ће пропасти ил' ће продерати. Сваки је казао: »Ово је чудно дете, богзна шта ће јошт од њега бити, — добро ил' зло.«

Када је био четвртак, ил' вторник, ил' недеља, онда ми, мали ђаци, скупили смо се, па једни ил' у шуму на млеко код једне добре сељанке, или да се с ким — тим бијемо. Ја сам увек са другима на млеко ишао, само не са Бранком, Светозаром и Љубомиром, јер они су свуд кавге приметили, и то на уштрб Бранка, јер је он увек последњи на мекдану остао, па не једанпут је био жртва своји' побратима. Ја се ипсам смео тући, јер када сам донео кући искршен капут, ил' олињане кордованске чизме, ту је риџ имао посла.

Тако сам ја проводио моје време, и дошло је већ време, да се судба реши: ил' на занат, ил' у школу.

Већ сам био једанаест година стар, и свршио сам прву латинску школу. Моја мати желела је да учим даље, па да свршим филозофију. Мислела је биће од мене поп, па никад боље. Она је сама била сиромашног попа кћи, но опет задовољна са својим детињством, што је човеку идеал, и само је на то ишла да ја попом постанем. И доиста, по наваждењу моје матере, решио сам се попом постати. Но како ћу даље у школу?

Мој отац све у кавги са матером и секом Јулом. Сирома', цео дан ради, па нит' се шије нит' пара, једва може живити, без да се задужи и пропадне. Које кавга због ишешира, које због кафе, приузроксва да мој отац, дан на дан све љући, па све слабији, поче малаксати: дође једна грозница, и после четрнаест дана и умре.

Премда је дизга и риџ његова наука била, и на мени је не једанпут мера од њи' узета, опет жао ми је било за мојим оцем, јер поред све битке много добра сам се од њега научио.

На самртној постељи лежи, па мене дозива: »Нек дође мој Милан!«

»Сине мој, Милане!« — рече ми отац — »видиш, ја сам сирома' човек; живио сам тешком мојом муком и вас

сам 'ранио. Од оне твоје сестре Јуле, праве полутанке, неће ништ' бити; она се дала на шешире, а ја, сирома', са вама осталима живио сам танко, само да могу поште-но живити. Матер почитуј, ал' кад будеш старији, следуј моме савету, јер је мати сасвим за Јулом заузета, па за тебе и другу моју младу децу неће се много старати, јер је и она са кафом мозак пспила. Слушај ме што ћу ти рећи: Куд год поћеш, иди равним путем. Предузми себи раван пут. Немој после ни на десно ни на лево; кад с пута сврнеш, губићеш времена, уморићеш се, задоцнићеш се, па ћеш изгубити твој циљ. Нећу да ти кажем: буди ово или оно, но што си предузмеш, к томе напред терај, јер како натрашке ил' на страну поћеш, доћи ће вече жи-вота, па покајаћеш се.»

Јошт је хтео, сирома', даље говорити, но мука га спо-паде и умре.

Ја сам јошт био дете, па ми се те речи опет срца ко-спуле; упамтио сам их, плакао сам, био сам на укопу; по-сле упока одведу ме код Јове берберица, мога кума, дали ми велику порцију кафе, па сам опет све за магновење заборавио. Моја мати и сестра Јула плакале су при укопу јако. Сестра Јула обнезнанила се, тако да је виценотарош са матером морао држати док је себи дошла.

Два три дана, па прође сва жалост, а моја сека Ју-ла, у црним хаљинама и црном шеширу, па њему црна фиранга или вал; свуд се показује, сваки је сажаљује, а мене сиромака нико.

Шта ћу сад? Моја сека Јула тера ме да идем на за-нат; каже да се немам откуд школовати. Већ сам био је-данаест година, и јошт три месеца, па морам ил' даље у школу, ил' у шегртлук. Шта ћу сад?

Мати је имала вољу да се и даље учим, но није било средства томе, ал' сека Јула једнако наваљује да се из куће чистим, и ја и сви осим матере, само да је она ко-мотнија. Ја сам се бојао шегртлука као ђаво крста; осе-ћао сам у себи, да сам за што веће рођен.

Смилује се на мене, на препоруку једног свештеника, неки господин К. у вароши П. те ме узме к себи. Ту је било школа свакојаки'. Мој принципал био је имућан удо-

вац, имао је кућу и новаца доста, но при свем том није био подашан. После жене није остало деце; зато је издржавао јошт троје деце од своје сестре, и то једну девојчицу — именов Лауру — околo 10 година стару, а мушка деца се звала један Татомир, а други Велимир Мркајлов, стари између 12 — 14 година. Ишли су оба у школу. Имали смо једну куварку и једну млађу слушкињу: прва се звала Рези, а друга Лизи. Можете си сад лако претставити, какова је ово била менаџерија у једној кући, гди праве госпође нема. Господар ретко је био по дана код куће, но како осам сати ујутру, а он од куће; тако исто одма' после ручка. Изван школе морао сам и ја код куће послуживати, наменати астал на подне и вечери, ићи у дућан за пиринач и друге ситнице, па кад сам добро послуживао, било је онда дост' вечере. Господар није код куће вечеравао. Но и било је за вечером ината; вечера је слаба била. Кад сам господарове хаљине и чизме уредно чистио, добио сам увече већу порцију нег' остали. Но све је то мени мало било; стара моја болест, глад, и сад ме једнако мучила. Тужили су се, да сам изем толико леба као сви други.

Од моји' другова било је ни' неколико који су у истој вароши са мном у школу ишли, међу овима и Бранко, и Љубомир, и Светозар.

У ђачком животу најгоре су биле мале школе, прва, друга, трећа, четврта латинска. Оне су биле прави пургаторијум за мале ђаке. Ове године могу се узети за ђачки шегртлук. У оно доба у тим школама тукли су ђаке, кад лекцију нису знали. Имао сам професора врло љутог. Био је сув, болешљив, па за багателу у јарост дође. Код куће мало сам имао часа учити се, јер сам послуживати морао. па ујутру ил' после подне, кад идем у школу, а мени срце куца како ћу пред шедатора изићи. Знате ли каква је то страшна звер један шедатор? Он је у школи солгабиров. Од они' који се најбоље уче избирају се; осим тога, морају бити строги. Сваки шедатор имао је под својом командом пет-шест лошији' ђака, који су морали у школи, пре нег' што професор дође, сву лекцију на изуост казати, па ако знаду, оно се забележи на једном великом за то приправљеном папиру, да је знао; ако ли не зна, било је знака

и за то. Незнања знак био је Н. Кад ко није био у школи, онда опет знак: О. Професор, кад уђе у школу, после обичне молитве, бацни поглед на шеде, пак тешко оном који има Н., па га изазове на екзамен. Тако једанпут за неке дводневне празнике задата нам је била нека велика и тешка лекција; кад дођемо у школу, а оно у шедима сијасет Н. Ту је и моје било. Шта ћемо сад? Зачне професор од првога који има Н. — не зна ништа; хајд' лези. Други, трећи — тако исто. Дође ред на Светозара Цифрића; не зна ништа, лези! Сад опет Љубомир Рудић; не зна, лези! Сад опет ред на Бранка Орлића. Забуни се, не зна ништа, лези, — по овај неће да легне. Као год међу људма, тако исто и међу децама налазе се различите ћуди и карактери. Доброг срца деца жале свог страдајућег друга; друга, опет, радују се. Који из освете, који из зависти, који да се умиле професору, сами свог друга обрађују. Професор заповеди ђацима да га оборе. Бранко са стиснутим вилицама и готовом песницом дочека нападаче, по, побеђен, морао је дупловану порцију издржати. Већ сам видео да ће и на мене ред доћи. Срце ми једнако куцало, и доиста изове професор мене. Ја сиромаш' с највећом резигнацијом и понишношћу, са спушћеном главом пзићем напоље, па, без да чекам да ме екзаминира, налазно сам за пробитачиње к оном месту упутити се, на којем се егзекуција држи, па, прекрстивши се, да ми сви свеци буду у помоћи, легнем. Професор, видећи моју понизност, каже да усталим, и опрости ми, и тако ја сретно испливам из беде. Многи су од ђака на мене због тога негодовали, држали су да немам куража, но то ме није ништ' некло. Цифрића и Бранка та је ствар јако коснула; Цифрић није више хтео у школу доћи, но одма' се ангажира за берберског шегрта; Бранко није могао тако лако оставити школу, јер му код куће нису дали, но зарекао се да ће отсад јошт мање учити.

Но морам вам и о Бранку преповедати, и то од почетка до краја, јер је његов живот везан био са мојим. Били смо земљаци и другови, па тако мој живот је поред његовог, а његов поред мога интересант.

Бранко, као што сам већ споменуо, био је од добре куће, тојест имао је нешто имања. Остао је врло рано

без оца и матере, није их ни познавао. Имао је браће и сестре, но он је био најмлађи. Сестре се поудаваше, браћа се оженише, а он дође под туторство једног ближег сподника, коме га је отац на самрти поверио. Овај сродник био је у већем неком званију и у великој чести, и то баш у тој вароши, гди сам се и ја учио. Овај Бранков тутор, видећи отвореног изгледа дерана, надежду је добио, да ће човека од њега искресати. Но Бранко и његов тутор били су као оцило и кремен. У нечем могао је тутор уснети, у нечем пак никако. И тутор је био неки особити човек. Строг је био преко мере, но честит. Луксус никакав трншо није; премда је у знатном званију био, носио се ипак просто; рукавице и фрак није никад носио. Од његови' њему потчињени' писара онај који је фризирату косу и штруфне на чакшире носио — није се могао код њега скрасити. Што се живота домаћег тиче, живио је шпартански. Није никад зими у топлој соби спавао, па и мој Бранко морао је, док је гођ код њега био, поред смрзнутог пенџера зими спавати. Сад се тек нашао мој Бранко у шкрипу. Премда је имао свој годишњи доходак, опет морао је намешћати астал, као и ја одовуд. Како се смркнуло, па њега нема одма', тешко њему. Морао је ићи у гимнастику и фехтнул, па једнако премећати се и бости; код куће, опет, често је морао у подруму винске фрталчиће дизати. Сваки се чудило таквом поступању, будући тутор је био могућан, а и Бранко имао је толико, да се могао комотније издржавати. У највећој зими морао је без рукавица ићи, а на леђи талка јака од јапунџета туторовог, на глави летња капа. Кревет му је био тврд: једна сламњача, под главом кожни јастук и једно ћебе. Фруштука и ужине нема, само ручак и вечеру. Никад крајцаре није добио; све што му је преко нужно било, у руку му се дало. Када су питали татора зашт' тако строго с њиме поступа, одговорио је исти: »Хоћу и душом и телом да буде човек прави; имаће и новац не чини човека срећним, штавише и нестану, па шта ће онда онај који се на друго што поуздати не може? Кад му је душа проста и чиста, а тело на сваку околност склонито, онда ће све буре светске лако прекужити, па пре ил' после наћи ће за се право пристаниште. Ко је мекан човек сваком је злу, и телесном и

душевном, подложнији него други«. Ово је било, дакле, његово начело. А Бранку често је давао овај савет: »Ништа не буди лаком, не буди ласкатељ, улизица, немој отимати, боље ти дај, милост немој од никог искати ни примати, јер онда ниси достојан бити човеком. Немој бити клеветник, чини што више можеш добра, па кад си већ такав, а ти не дај се од никог газити.« Ето такав је био живот мога друга Бранка, нити му је који од другова стање његово завидио. Сви ми познати његови бегали смо, како смо гди на сокаку Бранковог татора опазили. То му се једно могло завидети, што је код татора сијасет књига имао, па је могао читати шта гођ хоће.

Сад оставимо Бранка мало на страну.

Да видимо како сам ја живио.

Код куће послушан сам био. Најрадије сам слушао куварку. Она је била права госпођа; носила се лепо као ма која госпођа; било је ту и шешира и вала. Она се само звала виршофтерком, а ја сам ју звао милостивом госпођом, па онда јесте доста. Лизику сам звао фрајла Лизи, па кад ми је год дугме фалило ил' сам подеран био, све је она то испрешивала. Татомир, Велимир и Лаура били су сродници, па им је много лакше ишло. Но међу собом су се често кошкали, па сам онда дошао у најгоре положење, јер нисам знао коме ћу страну држати, а сваки ме је хтео придобити. Ако је који од њи' из шпајза што развукао, а г-ђа Реза одма' мене на екзамен, ко је узео, јер ако не издам ко је, онда зло, држи мене за злодјеја, па онда гладуј. А опет нисам рад ни моју братију издавати, јер сам учествовао у свачему са њима. Ја сам међу њима био неутралан, премда сам од сваког хасне имао. Био сам на услузи сваком, па ме оставили на миру, но међу собом били су несложни, па сваки час један против другог какву денунцијацију г-ђи Рези предаје. Кад су се на мени кола имала сломити, онда је Татомир све на себе узео, и ја од белаја опрошћен.

Што се кујне и стомака тиче, ту сам био већ фала богу задовољан, но немам хаљина; почеле се већ дерати, а мати и сека ништ' не шиљу. Сад је требало да си мало капитала стечем, но како? Од принцинала никад ништ'; доста што ми и то чини. Кад и кад добијао сам по коју

крајцару, тако кад сам за њом¹ на пијацу ишао, да јој што преватим. Најбоље ме је плаћала, кад сам јој купус гацао; онда десетак, и то сребрн, не фали. Но шта је све то помагало, кад сам био лаком, па како преко пијаце прећем, па видим што за јело, одма' све потрошим.

Мислио сам се дуго: како ћу ја што заштедети моћи? Напоследку ово смислим. Купио сам од црва малу шпоркасу, која на глави има разрезану као уста рупицу. У ову касу дакле треба да бацам сваку крајцару која ми до руке дође, па кад буде пуна, разбићу је и извадити суму од два форинта. Но ко ће држати ту касу? Ја? Пробао сам, па ми није дао враг мира, но како који грошић унутри, а ја с ножем у рупу, па грошић уз њега спусти се у шаку. Кад после покаја' се, па дам Лизи да чува касу, и тако ја опет опоравим се. Како коју крајцару, а ја унутра, но, додуше, слабо се пунило. Мислим се како би до мало више пара дош'о. Татомир је имао много свилени' буба или црви, пак сваки пут ми дао по једног црва када сам год дудова лишћа донео и 'ранио их. При чишћењу многи се цркнути сваки дан налазили, а ја поред цркнути' метнем на страну по којег живог на мој рачун, па их назначим пред Татомиром у листи усопших. У оно доба куповали су ђаци једног свиленог црва за крајцару шајна, који је велики био, већ да се умота, и за две. Ја сам мустровао моје црве, па продавао, по крајцару по две; понеки господски син дао је за шареног и грошић. Ето новца. Но и требало ми, јер су ми ђонови, поред свију педесет ексера, већ издерани били. Од свакидашњег прихода половину метао сам у касу, половину пак задржао, да могу и с другим чим шпекулирати. Шта сам, дакле, радно? Са неколико крајцара ишао сам међу шпилере, међу децу, која се за новце пецкају. Добијем данас грошић, два, сутра грошић, два, ето берићета! Половину у касу, половину опет за пецкање. Тако, дакле, које црви свилени, које пецкање било ми је на такву хасну, да сам се са чизмама снабдео и, што 'но кажу, закрпио. Сад сам већ био на ногама: имао сам пет форинти шајна! Колико је тврда коштало, док сам ја до њи' дошао! Сад ми је већ лакше и до сто доћи.

¹ Резом, газдарицом.

Кад сам већ пет форинти имао, мислим се шта ћу сад с њима. Долазе опет сваки дан нове крајцаре и грошићи; шта ћу сад, опет, с овима?

Било је ђака, моји' саученика, и то од добри' кућа, који су своје ситне ствари продавали ил' залагали. Знали су да већ имам коју крајцару, па одма' к мени. Један ми доноси дугмета, други пруслук, трећи панталоне старе, четврти перорезник, и то хоћу ли у залогу или у продају.

Тако сам ја живио, одевао се. Тако свршим ја прву, другу итд. до седме латинске школе. Моја мати је међутим умрла, а сека Јула отишла некуд за виршофтерку, остала деца расејала се којекуд.

Ја сам се тако са мојим трудом издржавао, ал' у науци нисам могао велики успех правити. Професори моји сами су увидели, да ни откуд нинит' немам, па су ми много којешта за то време кроз прсте прогледали. Доста то, да сам ја већ шест латински' школа свршио, и сваки који је моју сиротињу познавао, чудно се моме дару, како сам могао тако лепо са мојим силама препливати. Није ни шала била, кажем, шест латински' школа свршио сам сопственим силама. Сваки је казао: »Овај ће далеко дотерати!«

Од моји' другова многи су судби подлегли. Многи су од њих отишли у цургаторијум у шегртлук. Љубомир Рудић једва је пету школу свршио, па је отишао у препарандију, у Сомбор. Бранко, сирома', он је међу свима највише издржати морао. Строг тотор никуд му није дао ићи, цео дан, горе нег' какав надничар ради, мучи се, иди у школу. Доста, сви су га сажалевали, ал' он је већ огу глао, па судби својој предавши се, дао се на читање. Ту је текар добио неку туђинску харав. Ако сам га датом приликом куд у какво наше друштво увести хтео, одма се откинуо, па кући. Шта ћу са дивљаком да радим? Дивљак он, дивљак његов тотор.

У школи био је Бранко у неким наукама изредан, а у неким, опет, ни залети. Но професори имали су призренија прама његови' остали' својства, па га нису ни најмање силовали на оно на што вољу имао није. Премда је код куће не само силом, него и од своје воље много учио, и то све неке изванредне ствари, ал' у школи сви су

говорили, да јошт бољи ђак би могао бити. Једне године, када смо у пету латинску школу пошли, не знам због чега, Бранко задоцнио се о четири недеље. Кад се уписао, ал' професор трећи дан каже му, да се за после подне преправи за све оно из ауктора, што је за то време пренебрегнуо. Бранко не зна како ће испливати; не руча, мучи се, премеће листове, па шта јуначка срећа донесе. Требало је да научи цео један лист из Цицероновог слова *pro Archia poëta*. Кад у школу, ал' професор одма' Бранка за перчин. Бранко почне то слово и сретно доврши, премда не од речи до речи, но смисао цео је истумачио. Професор је мислио, да ће Бранко као папагај, као млоги други ђаци, неколико реда одерати, па добро. Ал' кад то види, рече Бранку: »Синко! ако то код тебе тако устроје, бићеш ваљан човек«. Кад то чује Бранко, зарадова се, јер је мислио пре подна, да ће избрисан бити, па како је сад добро испало! Па кад је видио, да баш не мора за школу учити колико може, а он тек онолико колико је доста.

Сад оставимо на страну ти' шест школа; да видимо шта ће отсад бити, и онако те ђачког шегртлука године биле су за нас само мученије.

II

Сад је већ за мене и моје другове нов свет настао. Седма школа, није то шала била у оно доба! У школи зову ђака професори »доминацио вестра«; кад говори лекцију, седи на столици; ако не зна, ништ' не буде псовам; у кафану, свуд куд му се год допада може слободно ићи. То је живот! Сад ми је већ отворен пут да постанем господином. Могу ићи у богословију и постати свештеником, могу постати натарошем, испаном итд. Какве надежде, какве фантазије нису ми се по глави врзле!

У седмој школи, у Пешти, та то је живот! Преко двеста ђака различите коже и длаке, од свију страна. Па тај слободан живот! Млади, стари ђаци, све то измешано. Ту је било свршени' препаранда, отпуштени' солдата, свршени' богослова, та богзна какви' ту није било! Карловачки ђаци добро су се учили, и били су понајвише свр-

шени богослови, и обично изгледали маторији од остали'. Већ издалека су се могли познати по дугачким капутима.

С моје стране већ сам могао на крај излазити са мојим животом. Мој досадашњи принципал давао ми је кост и квартир, а осим тога учио сам малу децу, или у ђачком језику речено, држао сам кондиције. Истина, нисам морао више астал намећати, но морао сам мом принципалу у његовим пословима, које је он кшефтом називао, на руку ићи. Тај његов кшефт састојао се у том, да је новце узајмљивао на велики интерес; обично су га звали »вухерером«. Да, на пример, пет стотина форинти на три месеца, а интерес од тога је за то време шесет ф., па куд ће боље! Ја сам му у његовим кшефтовима био као курир, и није ми на штету било. У празно време у грчкој, чивутској, и богзна каквим каванама, упознао сам се са различите сорте људма: са вухерерима, сензалима, па сам се од њи' доста научио, тако да за кратко време не би ме ни ђаво преварио. Знао сам већ како се препарира, ако ко хоће банкротом да постане; како се женидбе и удадбе чрез сензарију и профит праве. И све то већ у мојој седманаестој години! Новац је падао, па сам се већ почео носити као каков гавалер. Зими капут од тифла, па онда кришпин, лети квекер, беле чакшире, лагирате ципеле, па шпадирај се тамо амо. То је био живот!

У оно доба у П... био је хаупквартир српски' ђака у Крајцгасе, баш гди је Пантеон. Неколико коракљаји оданде на хошку симициница. Мала ниска кућица на хошку, увече јако осветљена. Ту ти је било пуно ђака, трговачки' калфа; ту се частило, пило, певало. Колико је ђачки' генерација та мала кућа видела, колико и' је преживила! Колико има знатни' људи, који су овде као ђаци бермет пили, ђајије јели! Ту сам се и ја ђајијама не једанпут осветио. Но када сам се већ држао за ноблијег, пренебрегао сам ову кућу, која је толико славни' ђака угостила, па ми је за ту неверност и данас жао.

У школи, истина, нисам био од најбољи' ђака, ал' опет сам знао толико, да се могу до идуће класе довући. Имао сам много ситни' кшефтова, па сам у њима време изгубио. А и онако нашто би ми биле оне метафизике, кад нисам рад хале водити. Ја тек хоћу да постанем господин и до лаког живота да дођем.

Мој Бранко једнако своје тера; у школу мора уредно ићи, а изван школе учи опет друго што. Ми остали идемо већ и по балови, и други мести гди се веселити можемо, као у пиваре итд., ал' Бранко не зна о том ништа. Тако је био у свима тим стварма невин као мало дете, а већ младић од 17 година! Ми му густирамо наш начин живота; он се чини невешт. Особито бегао је од женски'. Није му дозвољено било у никакву кућу ићи гди су женске. Кад је на сокаку идући какву женску видио, која је своју главу кроз пенџер промолила, а он одма' на страну. Идући у цркву, ако се мало задоцнио, већ није смео дубље унутра, но код први' врата се забучао. Што се наука тиче, у метафизици ни запети, но увек би га човек код куће видио поред Плутарха, Ксенофонта, Јулија Цезара, Ветечијуса, Клаузевица; Плутарха је готово на изуст знао. Некада, замишљен, рекао би: »Шта ће од нас бити? Још која година па смо прешли двадесет, а Наполеон је већ од 24 славан ђенерал био!«

»Та иди, молим те, шта ћеду нами Наполеони! Дај ти мени да ја дођем само до бакара и малог господства, па на част ти друго!«

»Ја, опет, не браним ни најмање за новац; ја хоћу тако да живим, да се и после моје смрти зна да сам живио.«

Бадава је било и речи просипати, јер му се није могло избити све то из главе.

Тако смо ми досад живели. Но скоро ће једна велика промена настати. Код куће код мог принципала сасвим је друкчије изгледало, него када сам у кућу први пут ушао. Лауре већ код куће није било. Дали је пре две године у воспитаније у неки институт. Лиза се удала за једног фелдвекла. И онако Реза није ју могла трпети. Та-томир и Велимир већ су људи; један је јуриста, други у осмој школи. Мој принципал тера своје кшефтове, а ја поред њега живим као фиршт. Реза је била глава целе куће, а ја као вицегазда. Каква разлика између сада и пре шест година! Онда са сепетком за госпођом милости-вом, Резом, а сада комотно на канџету пружен, чекам да ми се донесе црна кафа после ручка, па тек пред вече са Резом испод руке у шетњу. Говело ми се са свију стра-

на. Јела, која радо једем, кувају се често. Вечера, премда принципала код куће нема, боља је нег' ручак. Ако ме што заболе, одма' дај умшлого, теја, богзна шта јошт. Госпођу Резу тек сам просто Резом звао. Пекла се јако о мени, а то све зато, што сам и ја њој био у свачему на-клоњен, једном речи, што смо се врло добро слагали. Но није дуго ова срећа трајала. Велимир почео ме пред принципалом денунцирати, да се ја са Резом шетам, да ми она у свему гове, да се јако на вечеру троши.

У почетку принципал није веровао, после чинио се као да кроз прсте гледи, но на послетку хака нам дође један бал. Реза са мном оде инкогнито на бал. То примети Велимир, па принципала внимателним учини. Уђе у Резину собу, с неким другим кључем је отвори, а Резе нема, а моје пресвучене хаљине онде. Не треба више. Кад ујутру инкогнито кући дођемо, а оно врата изнутра затворена. Шта ћемо сад? Верна Резина слушкиња дотрчи, па јави како се то догодило. Кад ал' наједанпут отварају се врата, — ето мога принципала пред нама, са разрогаченим очима. А ми у балном оделу стојимо пред њим, канда какову оперу претстављамо. Ја у фраку, црним панталонама, сав прахан, кришкин о полу рамена виси. Реза у роза хаљинама са мало поремећеним венцом на глави, тек што отвори уста да проговори, ал' је предвари принципал: »Ви, Резо, идите ми јошт данас из куће; сит сам вас већ. Што јошт имате примити, одма' ћете добити.« Па онда окрене се к мени: »А и Ви такођер чистите јошт данас«. Са тим окрене се, па у своју собу; нити ту времена каквој ескузацији. Велимир је већ наредбу од свог ујака добио шта да чини. И тако, видећи да се нема куда, оставим кућу тај исти дан; а тако исто и Реза. Жао ми је било оставити Татомира, јер сам с њим добро живио.

Реза се није у вароши станила, но сутрадан оде у своју отаџбину у варош М. да посјети своје сродне; новаца је прилично имала.

Сирота Реза! Како је невино страдала! Невино велим, јер поред свег тога што ми се обећала да ће се скоро вратити, није се више вратила, но одма' се удала за неког ишпана; а да није била, тојест, да је мене волела, а она би ми остала верна, па би се натраг вратила.

Ја сам имао нешто мало новаца, и хаљина, па сам мислио, поред тога и поред кондиције опет неће ми ништ' фалити. Но мој принципал отишао је свуд гди сам кондиције имао, па ме тако оцрнио, да су ми сутрадан сви отказали. Шта ћу сад? За једно магновење, за месец два дана могу се одржати, ал' како ћу после?

Дођем у квартир к једном од моји' другова, и то у Крајцгасе. То је био Пера Здравковић. Њему је нован био сасвим ишчекао, па тако исто и другима који су к њему долазили. Почео сам да кшефтујем с њима: коме сам узајмљивао без залоге, коме поред залоге; од гдекојег и куповао сам хаљине. Код нас је сад соба изгледала као какав тандлмарк; ђака пуно, хаљина пуно. Какви' фела ђака ту није било!

Има ли лепшег живота нег' ђаком бити?! Како се радо опомињу и старци ђачког живота! То је особити неки живот, особита појезија живота!

Но нису ни сви ђаци једнаки; и ту има свакојаки', као и у другим класама.

Било је ђака који су од куће слабо или никако снабдевени били. Наравно, овима се најгоре водило. Слабо одевени, кост танак, ако какове кондиције имају, јошт божпомози. Ови су изгледали понизни, сваком услужни, па тек друге ил' треће године видило се какве су длаке.

Било је ђака који су прилично снабдевени, од никог не зависе, и понајвише гледали су после свршени' наука у какву службу доћи, као варошки вицентар, вицефишкар. Ретко који од ови' да је у богословију ишао. У друштву ретко су били ексцежције.

Било је ђака који су од сиромашне куће, ал' одког тог велике су стипендије вукли, лекцију своју увек су знали, лепо су се носили, долазили су у ђачка друштва, ал' само зато да виде шта ови раде. Од ове класе било је поједини' који су се на сокаку устручавали од они' који су раскалашнији били и мало небрижљиво се носили. Од ови' многи су већ докучили знатне позиције у животу, но они сами су остали незнатни. С овима није се нико радо дружио.

Било је ђака од богати' кућа; ти су се са сиромашним ђацима добро слагали, с њима су живили и проводили,

браћу своју су потпомагали, били су ексцесивни, но у доцнијем животу солидни, понајвише добро су се оже-нили и економију јаку водили. Носили су се каткад изредно, грофски, каткад, опет, као они под првом нумером.

Било је ђака који су увек лекцију добро знали, високоучено лице показивали, никад ништа нису уживали, но само су критизирали: овај ил' онај је овакав ил' онакав. Ти јаше на облацима без седла и мамуза; ретко који пропадне међу њима, ал' као обични људи скончају се.

Било је, још, ђака који су у многоме изванредни били. Мало знали што се у школи учи, а изван тога више нег' сами професори. Они никад нису учили оно што им се налаже, но напротив што им се запређује. Једни од њихови' другова држе и' за фантасте, други, опет, обожавају и'. Од ови' један се убија ил' га убију, други полуди, трећи постане великим човеком.

Ове су главне сорте ђака. Има и друге потсорте; има који из једне класе у другу прелази; има издајнице, који свом другу врат леме; има велики' карактера.

Овако различите сорте ђаци мешали су се са мном. Узајним коме новаца, ту је одма' част: пива, вина, шта ко хоће. Ја мој интерес напред сам извукао, ал' како ћу са капиталом, од кога залог немам? Донекле је добро ишло. Сваки коме узајним води ме на вечеру, — по нас неколико, да нам је весела мајка! Једне сорте ђаци заједно су држали; ако је један од њи' новаца имао, благо сваком. Тако је то после редом ишло. Нашло се међу њима који су саможиви били, себе и своју крајцару сакривали, а браћу своју издавали; те су звали филистерима или ћифтама.

Тако сам мало помало животарио, и могу казати задовољно, најзадовољније досада у животу. Жао ми је било само Бранка, што неће ил' не сме у наше друштво да ступи. Но предузео сам си ма како га задобити за наше друштво. Али како? Са јелом и пићем нема ништа. Само да ми га је једанпут домамити к мени насамо. Одем једаред к њему са Татомиром; код њега, сам је он код куће. Ту га одма' заокупим, да дође к мени да види моју трговину, да види како ја живим. Наведемо га да дође. Кад он види моју болту, зачуди се; мислио је да је у каквом

чивутском дућану. »Видиш«, речем му ја, »ово сам ја стекао, а ти поред твог Наполеона и Плутарха ниси кадар ни један дан поред твог труда живити«.

»Па добро, шта да радим, да и ја независно живити могу?« запита Бранко.

»Е, држ' кондиције, тргуј као и ми«, рече један већ прилично бркат друг.

»Дајте ми, дакле, кондиције. и ја хоћу да будем независан«, повиче Бранко.

»Ако хоћеш, сутра ћеш добити једну, за кост и квартир, код једног ковача«, одговори пређашњи.

»Ето ти руке — рече Бранко — од сутра сам независан«.

Сви се на то зарадују, па одма' с њим у пивару једну гди је музика свирала. Он је отсад већ наш регрут. Он је весело с нама ишао, премда је све шта ће се с њим стати њему ново. Сви познати скупипше се као на чудо какво, и сваки се новом регруту радовао. Сад је ступио у наш круг, морамо га инсталирати.

Како је сад било нашем Бранку међу толиким људма? Цигани ватрено свирају, чаше се куцају. Бранко једну-две испио, па му се очи засветлише; гледа амо тамо, види женска лица, музика га очарава, не зна ни сам шта се с њим стало. Тако све траје до поноћи. Бранку мало позли, изведу га напоље, па опет га уведу, па је све добро. Ништа, он је већ отсад наш. Није научен био на ту буну. Оданде смо га водили »Код два пиштоља«. Ту опет весели се, па оданде сви скупа у мој квартир. Ту опет до зоре, па онда који кући, који пак код мене. Бранко и јошт двојица код мене остану. Када смо се пробудили, било је скоро подне. Бранко замишљен на кревету седи; питам га шта је забринут, ваљда се већ покајао, ил' се боји свог татора.

»Не бојим га се, нит' сам се покајао, но водите ме тамо гди је та кондиција, јер ја већ кући више не могу«.

Знао сам му нарав, па га нисам хтео више затракивати, него кажем Просићу, који му је кондицију обрекао, да га води онамо. Овај га одведе, и Бранко остане онде. Хаљина, осим на себи, није имао. Шта ћемо сад? Од татора искати? Тај ако дозна, тешко мени.

Бранко пише тотору, да се ништ' не брине за њега. Он је па добром месту, хоће да је независан, хоће сам да се издржава, и благодари му на досадашњој неги. Тотор га поче свуд тражити. Шпиљао је своје људе, да га вребају; од другога сваки се чини невешт, а полицајаџа у оно доба није било да га могу тражити. Но нашао се један издајница, и то од они' ђака који су се за високоучене држали, и изјави да га овим и оним сокаком сваки дан около једанаест сата пре подне виде. Тотор пошаље вребача, овај напиша гди седи и јави му. Сутрадан ујутру рано тотор онамо, и нађе га. Псује га — не вреди ништ', моли га — ни толико. Он хоће да је независан; ако му се буде зло водити, обратиће се опет на њега. Шта ће с њим? — пошаље му хаљине и остави га на миру.

Не прође две-три недеље дана, а Бранков тотор се нагло разболе и умре. Био сам са Бранком на укопу. Први и последњи пут видео сам овде Бранка плакати. Добије новог тотора, који се само за свој џеп бринуо, па није докучио правац, по којем Бранко корача; почео га гонити, називао га лудом и фантастом, да од њега неће ништ' бити, и претио му да ће му сваку помоћ одвући, ако му се у свачему Бранко не подвргне. Он хоће да га беамтером начини; Бранко не да се ни осолити.

Сад остане сам себи остављен. Но он поред мене, са мношћом заједно, излазио је добро на крај. Живили смо задовољно. Кад ал' на једанпут изгуби Бранко кондицију. Посвади се са својим принципалом. Није се могао онде слаћ гати, јер на таквом месту мора бити ђак врло понизан, често мора ласкати, а често и неугодност каквоу поднети. То већ није било по програму Бранковом ког је од свог тотора наследио, пак првом приликом незгоде оставио је место своје задобивене независности, да опет ново тражи.

Он дође к мени. Што смо имали то смо заједно са Здравковићем делили. Ђаци који су нам дужни били, од части почеше се сакривати. Шта ћемо сад? Ту нема ексекуције ни персоналареста.

Но имали смо доста ствари, па сад смо почели ми залагати и продавати. Данас чакшире, сутра калут, па ни бригеша. Цео посао нам је био најпре у школу, из школе кући, па онда хандлуј. После подне опет у школу, из

школе кући, па у пивару. Пасија је била видети ту трговину. Та три сокака, Крајцгасе, Сербенгасе и Бастајгасе, ту су хандлови све врели, јер је ту највише ђака било. Особито у време вашанга и вакације најбоље су кнефтове правили. Како је који хандлов у авлију ушао и повикао: »Хандле!« — одма' сам га по гласу познао који је. Били су њи' преко двадесет који су од мене куповали. Ђаци су мени доносили њи'ове ствари, јер сам и' ја скупље продати умео. Како сам видио какве чакшире, знао сам напред шта ће хандлов за њи' дати. Но опет крајцаре нисам фаллио. Ал' ме хандлови и респектирала; куд год сам пролазио, свуд су ми капу скидали; ил' ако су ме из далека видели, а они окрену к мени главу па вичу: »Хандле«. Већ ме то и женирало јако.

Кад и кад мислио сам се: шта ће са мном бити, ако нестане еспала, а дужници ми не плате дугове? Кондиције нисам имао, а већ не би и' рад ни имати; већ сам се одучио. Па већ долази крај године, школа ће бити завршена, па што бог да. И доиста, достигнемо и крај школске године, и ја и Бранко, и остали. Бранко већ се научио на наш живот; ишао је у пивару као год и ми, и, шта више — заљубио се.

Гди смо ми седели, у истој кући седио је један господин, около триест година стар, леп пун изражаја образ, држање господско. Госпођа му је била идеал лепоте. Такав образ тек Рафаел могао би смислити. Стас благородан, образ дугуљаст, млечан, очи као небо плаветне, на уснама јој се лепота распучила, као у пркос образу да покаже беле зубе, за којима се сакрива красноречив језик, да излије сву милост срца. Једва је имала дваест година. Имали су једно красно мушко дете од две године. Даље су имали једну слушкињу врло малу ал' здепасту девојку од дваест година.

Он је давао лекције у француском и енглеском језику, био је шпрахмајстер. Код куће је ретко био, само на подне; ноћу после дванаест долазио је кући. Госпођа по цео дан седла би код пенџера једног, поред женског посла, и гледала је шта ми ђаци радимо. Особито видио се јој интересантан тај вашар код мене. Ђаци који су к мени долазили и стихове знали правити, опевали су је у стихови.

Ако је кроз пенџер каквог ђака замолила да јој пошље из наше собе дете, сваки је радо трчао, по вољи јој учинити, само да може од ње један признателан, милостив поглед добити.

Бранко је, само кад школе није било, по читав дан седио на столици, прекопута госпођином пенџеру, књигу у руци, па мало у књигу, мало на пенџер. Мало дете, Алфонз се звало, сваки час је к њему отрчавало и с њим се играло. Бранко је ово дете врло радо имао. Мати је то приметила. Једанпут дете не да Бранку мира, но вуче га за руку к њима у собу. Бранко неће, дете плаче; тад мати сама понуди га да уђе. Бранко је остао онде више од једног сата и разговарао се. Када је натраг дошао, очи му се светлиле, стидљив румен му образ обузео, није ништ' хтео да говори, па онда постао је врло замисљен. Он се ваљубио. Ето дивљака у окови. Опет и отсада седио је на столици својој и пиљио тамо, но дозвољено му је било онамо и у собу ићи, што је он често и чинио. Сваки је завидио Бранковој срећи, па и ја сам. Ја сам већ од почетка истој дами већ велике комплименте правио, и много пута се насмејала на какав мој смешан акт. Ал' сви моји комплименти нису имали успеха, а то без сумње због тога, што је знала да сам ја глава тандлмарка, јер иначе, будите уверени, ником не би милост своју пре поклонила нег' мени, јер био сам од свију моји' најлепши, — леп, чист као капља.

Сад је Бранко гледао у даму као у богињу. Кад се сусретне са њеним мужем, зарумени се и не сме у очи да му погледн. Када је исти изишао с њом да се шета, што је врло ретко бивало, онда се Бранко врло смутио, па је дуго за њима изглеђивао, па јошт теже му је било, када је видио да на сокаку једног пролазећег нема који се не би окренуо за дивотном дамом. Но када се вратила, опет је све добро било.

Тако је трајало неко време. Кад наједанпут разболе се нагло мали Алфонз и умре. Болест је само неколико дана трајала. Бранко је за време те болести по цео дан поред малог седио и матер тешио; но мати је показала више тврдоће и резигнације нег' сам Бранко. Сутрадан, да се дете уколава. Отидем и ја јошт први дан с Бранком

онамо, да видим последњи пут малог Алфонза. Мати сама са слушкињом поред њега седи. Дете канда је од белог воска начињено, а јошт мали румен на образу. Кад видиш матер и дете, па да није мртвачког сандука, рекао би да Венус лебди над спавајућим Купидоном. Ту почнемо ју сажаљевати, ал' она без икакве душевне слабости, уфати Бранка за руку, у очи му стаде гледати, па прослови: »Ви сте младић јошт, но поверићу Вам моју тајну, која ми на срцу као цента лежи. Ваше добро срце, непокварена нарав оправдава то поверење; из чистога срца у чисто срце уливам моју бољу. Ја сам од једне славне породице. Мој је отац био гроф Б., а моје је име Ида. Овај несретник, ког Ви за мога мужа држите, није мој муж. Воспитана у двору мог оца, била сам предмет уважења у нашем окружију. Исти несретник дође са неколико господе код нас у госте. Била сам онда шеснаест година. Гост је тај био гроф Ц. из Пољске, био је онде у нешто помешан и прогнан. Мом оцу његова породица била је позната, па га понуди да по дуже код нас остане. Човек је спољашности добре, речи углађене, наскоро задобије наклоност моји' родитеља. Они нису знали за његово прогнаније, и за јошт неку околност. Запроси ме. Најпре су се затезали (родитељи), после се реше. Ја нисам противу стала. Венчамо се. Живели смо у очиној кући једну годину. Кад наједанпут, почне се он са мојим оцем кошкати. Муж ми наједанпут заповеди да будем приправна на пут. Још онај дан смо отпутовали и дођемо у П. Но чује то мој отац и пише ми, да сам несретна женска; мој муж да има живу закониту жену. После неколико дана жена његова дође у Пешту и поче с њим процес. Ја хоћу да га оставим, он преклиње ме да останем детета ради. Обречем му доникле, док се са мојим оцем не уговорим. Пре осам дана пицу ми да ми је отац умро, и да дођем кући. Ето, сад умре и дете, и тако раскинута је сва свеза. Сад идем мојој матери. Вам за спомен ево један прстен и мој минијатурпортре. Носите ме у спомену, као што ја Вас у срцу. Кад Вас буре светске напопадно, погледајте на овај лик и нећете клонути, јер и ја под ударцем моје судбе клонула нисам. Ја сам видела Вашу оданост прама мени, и велико учестије, и знам да би ми и Ваше пожртвовање поклонили. Но Ви сте млад

човек, и за веће што позван, него да будете страсти једне женске цил, нити сам рада пут Ваше веће будућности пресећи. Но ако Вас кадгод каква судба потера, што се поред Вашег отвореног срца лако догодити може, ето Вам адрес, дођите к мени, ја ћу Вас у свако доба отвореним срцем примити.» После ови речи стане, а Бранко тронут пређе и пољуби јој руку, зафали накратко, ал' топло, па ју замоли да и она од њега каков спомен прими, бар једну књигу; она умилљато прими његов предлог. Отрчавши у своју собу, брзо донесе неколико књига на избор, од који' је сна само једну, и то француску, узела, ако се опомињем дело неко од *Madame de Sevigné*. На то дођу неки непознати и ми отступимо.

Бранко је однео дете на фијакеру, на крили га држећи, у гробље, и метнуо му је венац на крст, и са тешким срцем растао се од гроба.

Сутрадан дама пакује, ја и Бранко помажемо јој. Прекосутра доћи ће кола у пол осам сати да даму возе. Сви ђаци знали су за то, па се скупили. Она изиђе на сокак да седне на кола. Бранко пред њу, пољуби ју у руку, она њега трипут у чело. Седне на кола, јошт стискује Бранку руку, ми сви у глиди скидамо капе, вичемо: »Срећан пут!« — Бранку шешир паде с главе, кола се крећу, полазе, она руком поздравља, док је наједанпут нестане.

Цела кућа нам остаде смутна, све комшинице, жене и девојке, плакале су за дивотном грофицом. Кад већ ње не стаде, онда тек Бранко постаде смутан. Није га могао ни прстен ни портре умирити. Прстен је био од велике вредности: пет прилични' дијамантски' камена сачињавали су га.

Сирома' Бранко! Видио сам да не зна у свету живити. Да сам ја био на његовом месту, не би' у тандлмарку проводио. Да јој је само једну реч рекао — она је то ишчекивала — па би могао Бранко с њом на кола, па би у каквом каштељу могао комотњејше живити; а овако, колико ће текар јада да претрпи!

Сви су ђаци жалили лепу госпоју. Истина, није се ни један усудио к њеном пенџеру прећи, од њеног погледа сваки насртљив морао би тронути, ал' задовољство је било такову моделу и видети. Так, ако је како невољан био,

код мене је утеху нашао, јер кад ју (је) видио, заборавио је на све.

Сад остаде кућа празна; ми наше даље терамо. Бранко невесео. Тек после два-три дана почео је осећати праву бољу. Наиђе на њега прави дешперат. Не може да једе; да видимо, може ли да пије? Водимо га свуд, но он тек за музиком из почетка стоји, а после морао је, хоће ли неће ли, с нами држати. Напала га нека меланколија, а наш цеп — колера.

Јошт је било ствари за залагање и продавање, а и крај године је већ ту. Баци полажу екзамене; нико не долази да плати дуг, па онда богзна како ћемо. Но опет мало помало долазили су. Новца је опет дост' било.

И Здравковић је нешто новаца добио, а и Бранко, не од татора, но од другог неког, који је знао да Бранко има свог имања, па као бајаги татор мораће све то исплатити. Крајем године састају се ђаци разне сорте, опраштају се, један другом плаћа што је дужан, па онда последње вече — гдигод у трактер, па оданде у кафану и тако даље.

По сорти својој тражио је сваки ђак своје сорте другове, па једни иду на једну страну, други на другу.

Као што сам споменуо, једни се звали филистери или ђифте. Ови, кад су се скупили, избегавали су своју веселију братију, тражили су да проведу заједно у каквом трактеру, гди је све солидно, гди су беамтери, на гласу фишкали, и уопште какова лица којима би се са својим солидитетом препоручити могли. Ту је после бивало разговора какав је овај и онај, а међу собом су се возвишавали. Седили су каткад до два сата по поноћи, па њи' десеторо ретко су попили свега дваест халбсајтла. — Ови ретко дуг живот воде. Страдају од шкрофла, подагре и јектике.

Но било је друго, опет, друштво, који су се звали »Бранденбургери«. Под овим именом били су познати сви они који су радо свуд ишли. Један је за другог свуд одговарао, од пића се није ни најмање затезао, било то вино ил' пиво, доцне је легао, свог друга, ако је дужан био снајдеру ил' шустеру, није издавао, као поменути филистери; два месеца носио се лепо, три месеца у оклепаном шеши-

ру; није се од никог устручавао, није бранио шта ћифте о њему говоре; у свако друштво, од своји' пријатеља позват, ишао је, — филистере није могао трпити. Понајвише били су здрави, многи су од њи' постали велињим људма, многи су од водене болести, шлога и лунгенциндунга умирали, — кад су умрли, ћифте су и' оговарали.

Бранденбургери, кад нису имали новаца, ишли су на јефтина места, и онде су проводили, на пример у гостионици »Код капижона«. Кад су, пак, дост' новаца имали, онда »Код Лицинијуса«, у Хопфгартен итд.

Ми, Бранденбургери, скупили смо се у Хопфенгартену. Ја управо нисам био ништ', тојест, нисам био ни Бранденбургер ни филистер, него обадва наједанпут, само издајица нисам био. Бранко сад из дешперата морао је постати Бранденбургером. У глави му је само Ида. Сад се тек фантазија разгорела! Како је Ида отишла, почео је јако уздисати, и од тог доба неће да престане. Он отсад сваки час уздане, па ако га ко пита зашто уздише, онда тек на по сата уздане. Кад је насамо, често гледи на портрет Идино. Само код музике задовољство налази.

Последњи дан скупе се ђаци, и то сами Бранденбургери, у Хопфенгартену. Ту је и Бранко. Једе се, пије се шта ко хоће; сваки има дост' новаца. Цигани једнако свирају. Ја нисам имао баш највећу вољу, јер њи' неколико фалило је, који су имали доћи и дуг платити. Но братија на главу да дигне бирцауз, ил' боље рећи трактер. Ми смо један велики астал заузели, па када се гости мало разређивати почели, дођоше и Цигани к нама.

Кад се ђаци каквом већом приликом при чаши вина састану, онда ретко кад да каква комендија не испадне. Тако је и сад морало бити. Близу нас за једним асталом седели су неколико њи', међу њима један берберин, који је дошао курз да слуша, и један богат ковач из варошице К., који је у истој варошици формундер био. Ово је у једној вароши најглавније пургерско званије и било. Понајвише се јаки, грлати и богати људи бирали. У истој варошици седела је удата сестра Бранкова, и Бранко је пре две године вакацију онде провео, па су га познавали.

Формундер рече берберину: »Онај младић ми је познат, мал' да није брат госпође Н«.

»И ја мислим то исто; идем да га питам«, и са тим пређе берберин Бранку.

»Молим Вас, нисте ли Ви брат госпође Н.?«

»Јесам«.

»Познајете ли ме?«

»Познајем, Ви сте онде берберин, Ви се зовете Дежи«.

»Јест, баш мило ми је; ено и господара формундера; желио би Вас видити; чуди се како сте већ цео човек«.

»Познајем га, видео сам га коње поткивати«.

Формундер, видећи како се већ дубље разговарају, сам пређе Бранку и поздрави га, па одма' и он поред Бранка седне. Био је здрав, јак човек около педес'т година, у шпенцлу са великим сребрним гомбама, па прилично накресан. Бранко прими га љубазно, но сад формундер, бесан, неће даље да иде, но хоће са ђацима. Он пије, куца се са ђацима, а не зна да из његове вароши има јошт двојица, који све то гледају. Мало помало мора са сваким ђаком да се куца, да пије, док се није сасвим отрескао. Берберин повукао се натраг, па тек гледи шта ће да буде.

Формундер је заспао код астала и већ хрче увелико. Ђаци га сад лепо дигну и положе на земљу, на леђа, па тако пруженом руке преклопе као мртвацу. Сад даду около њега, над главом, испод ногу и код бока шест свећа запалити, па онда запојаше сви у хору Хинеско Јектеније, а Цигани су морали акомпанирати. Бадава је Бранко против тога протестирао, ништ' не помаже. Но и формундер ни да брком макне на ту ларму. Његови земљаци гледају, па се смеју, па ће све то код куће приповедати. Тако он лежи читав сат, ђаци своје терају. Кад наједанпут почне се будити, па дизати; ђаци помогну му, ал' га наједанпут више њи' шчепају, па га дигну на астал, а не даду му доле. Он тре очи, 'оће ногом доле, ал' ни разговора, но Цигани свирају, а њему уклопе бутелију ликера, под кондицијом да испије бутелију. Најпре неће, после мора, и то тако славан човек — формунд једне привилегирате вароши. Једанпут, двапут, па јошт једанпут, па празна бутелија. Онда га скину, па удри с њим у францес. Не зна

како ће; уфате га двојица испод руке, па вуци анаван, гурај га, па ето шасекоте, па после с њим чардаш, па ма-зур, па тако даље, чак до зоре. А кад зора — сви се из-грле, па се пакуј кући, па тек ћемо се опет почетком но-ве школске године састати.

Сутрадан нема нас више, само ја, Бранко и Здрав-ковић. Живили смо као и досад, и чекали смо нов курз, да се у јуристе упишемо.

Бранко једнако меланколизира, но ја и Здравковић тешимо га. Ида не може да му из главе изиђе. Све је ма-ње и мање говорио, све је ишао по бапчама, усамљен, почео већ стихове писати. Мислио сам да ће полудети. Он-да ново нешто смислим. Наумим да се дамо на курмахера-је, а ја ћу почети; Бранко, у почетку, за то не би се мо-гао задобити, али мислио сам довести га код какве лепе ф'рајле, па мора Иду заборавити. Почнем га молити да се шета са мном. Од примљене вересије и продати' неки' ствари имао сам толико новаца, да до почетка школе могу гавалерски живети. Бранку је узајмљивао неки сензал, на велики интерес, под кондицијом да ће од куће напла-ћен бити. Носили смо се лепо, више нег' што треба да за-робимо какво срце. Здравковић није бранио за гавалер-ство: он је опет све жеднио; понајвише одмарао се код сата у пивари и, што је реткост, дошао је код ф'рау-Еве до кредита, да је могао каткад и на вересију пити.

Шетамо се једанпут поред једне куће, од које је пе-кар био гаса. На пенџеру видимо лепу ф'рајлу. Она баца на нас, хоћу да кажем на мене, умиљат поглед; тако је-данпут, двапут, после и трипут. До који дан видимо да виси таблица на капији: издаје се месечна соба. Падне ми на памет, да одма' оставимо стари квартир и овај да узмемо. Наговорим Бранка, кажем му да и онако жалостан је за њега стари квартир, гди је Ида седила, да идемо у нов. Он не брани. Здравковић остане јошт у старом, док термин не дође. Ми, дакле, одма' узмемо тај квартир и уселимо се. Господарова кћи била је млада, па бела, румена, пу-на, као све пекарске кћери. Звала се ф'рајла-Фани. Мати једна мала, дебела жена и одвећ љубазна. Отац је био есенција од свију пургера, увек добре воље, па гостољубив. Имао је јошт два сина, но били су изван, на занату.

Фрајла Фани ударала је у клавир. Седили смо на једној кујни, ал' и наша соба имала је на сокак изглед. Мало помало, па смо се сви одомаћили. Госпођа и фрајла радовали су се што имаду јуристе у квартиру, па ће моћи добити билете на јуристански бал. Госа често нас звао на вечеру. Било је дост' са сиром резанаца, а ми смо, опет, за његову љубов не једанпут морали ићи »Код пужа« на халбсајтел.

Кад једанпут погледимо преко пута, а ми имамо шта и видити. Мог некадашњег принципала фамилија седи преко пута. Видим Татомира и Велимира, и једну врло лепу фрајлу у црном. То ће бити Лаура; дошла је из воспитанња. Запитах ја јошт онај дан слушкињу, а она ми каже да су се овамо пре четрнаест дана доселили, да су господара болесног овамо донели и прекјуче укопали су га. Сад му је ту сестра, госпођа и наследница са својим децама, а имање је велико. Свако дете добиће триест хиљада сребра. Е, сад дупловане среће: с једне стране фрајла, с друге стране фрајла!

Нађем се са Татомиром. Он ме зове к њима, па и Велимир нема сад ништа против мене, јер онда зато је био противан, јер вели да сам се са Резом »слизао«. А ја њему на то кажем да поштеди ми мене и госпођу Резу, која је сад ишпаница, и могла би своју чест тражити, и закљичем се ја мојим поштењем, да се против мене и Резе никад ништа доказати неће, нити се може. Са тим буде крај процесу, и ја дођем к њима. Лаура ме познала. Почела се на мене смејати. Питам ју на што се смеје. Они ми каже: »Знате кад сте изели велики чанак резанаца и јошт поред тога две роспрадле, у опкладу са Татомиром?« То ми се баш није допадало од једне фрајле из института, но мислио сам опет: ово је само фамилијаритет стари, па јошт боље.

»Видите, фрајлице, сад Вам опет сасвим мало једем; парав ми се преокренула; сад да ми је мало фазана, дивљачине какве, па компота«. На то дође мати. Пољубим ју у руку. Почну јој све о мени приповедати, и буде ми дозвољен долазак у кућу. Сад: »Збогом!«, па сутрадан доведемо и Бранка, и фрајла Лаура свирала му је утешителне песме на клавиру. Лаура је била врло лепа девојка;

да нисам видео Иду, рекао би' да је најлепша од свију досада што сам видео. У половину је на Иду изгледала. Очи су исте Идине биле. Запитах Бранка: је ли тако? И сам је исто рекао.

Одемо кући. Пита нас фрајла Фани гди смо били, па се смеши. Видела нас кад смо оданде изишли. Кажемо јој да је то наше старо познанство.

Сад сам се ја сам собом борити почео: за коју ћу се од ове две изјаснити, или ћу се обадвема понудити? И Фаника је била богата. Већ канда су ми у џепу обадве. Ако код куће, гледам преко пута Лауру; ако код Лауре, бацам око на Фанику. Гледали смо да спојимо две куће, да се упознаду; но није било могуће, Лаура је аристократична. Почели смо и у театар ићи; поделили смо сц роле: једанпут идем ја са Лаурином фамилијом, другипут Бранко; тако исто и са Фаникином. Ја сам имао тешку ролу, јер нисам се нигде замерити хтео. Хтео сам да свака задржи надежду, да ће ме задобити. Но овако дубоко није могло опстати; требало је да Бранко започне, да се реши на једну или на другу страну. Пита Лаура, пита Фани, зашто је он увек тако смутан, док им нисам казао узрок, а кад га оне почну задиркивати, а он њима показује Идино портре, прстен, па говори, да му никад са срца сићи не може. То је опет мени на пут стајало, јер баш то сажалење прама Бранка изродило је и неку симпатију прама њега. Наумим сад ствар преломити. Премда поред неусипног труда могао сам и то докучити — временом да се обадве на једанпут у мене заљубе, и да и' видим за собом на ланцу љубави; но мрзело ме чекати, зато узео сам и' појединце. Почнем најпре од Лауре; она почела се смејати и све ми спомиње неке старе ствари, напоследку и госпођу Резу. Сад већ ражљућен, мањем се Лауре и почнем око Фанике. И она поче све о Бранку сневати. Већ готово сам се и на Бранка почео једити, зашто бар мени прави конфузију. Мени је било свеједно, једна или друга. Сад измислим други план. Почнем Бранку живо претстављати, да је Лаура, кад ју човек дужи гледи, иста Ида, и душом и телом. Дан по дан, и њему се све већма почела Лаура допадати, премда је увек и пред њим казивао да му је Ида незаборављена. Сад сам га већ, штоно кажу, деложиром.

Фани, видећи да се Бранко више Лауре држи, из симпатије уђе у антипатију, и поче Бранка мрзети. А то је баш у мој рачун ишло.

Сад ја заокупим Фанику, ал' она почела се устезати; онда ја, спет, лепо око матере; претставио сам јој како ћу ја постати оваквим и онаквим господином, и до неколико година. Она ми је постала врло наклоњена. Господару сам писао све што му је нужно у кшефту: квите, конте итд., једном речи, био сам му бухалтер. Хер-Шмалц — тако се звао мој пекар — не једанпут при чаши вина, као из шале, нудио ме да постанем пекар; он ће ме скоро за калфу начинити, па онда добра женидба, па ето среће. Но ја сам се нашао увређен. Ја, већ јуриста, па да ми један бургер тако што и из шале рекне! Но све сам ја то за Фанику претрпио.

Тако мало помало пролазило ми је време, па кад ми се већ досадило дуго оклевање са Фаником, од које нисам могао набрзо обећање добити, напишем једно писмо пуно чувства и фантазије, и предам шегрту да даде Фаники. Оно је било као неки ултиматум љубави. Шегрт тури га у кошуљу код прсију. Дође господар у веркштат, шегрт није јошт однео кифле у пивару, госа уфати га за косе, поче га дрмати, испаде му писмо. Види адрес на Фанику, отвори га, а кад прочита, а он оде Фаники, почне је екзами-нирати, па да мати не дође, не знам шта би с њом било. Ја о том ништ' не знам; био сам онда баш у шетњи. Кад се вратим, имам шта чути. Мој Хер-Шмалц ражљућен каже ми да се не би од мене томе надао; да он то у својој кући не трпи; откаже ми квартир са том примедбом, да ћаке више никад у кући држати неће. После четрнаест дана морали смо се у други квартир вући. Фани за сво време није се смела са мном разговарати.

Уселимо се ми у други квартир; и Здравковић к нама дође.

Међутим, почну се ђаци скупљати. Нов курз је настао. И ми се упишемо. Настану опет весели дани. Дан на дан једи, пи: Тако све две недеље је трајало, па онда опет нестане новаца; опет залажи и продаји. Бранку куратор његов неће да да новаца; хоће да Бранка начини беамте-ром. Бранко је већ свршио осам школа, па је могао одма'

у практику. Но Бранко не да се ни осолити. Сад куратор мислио је да ће га с тим принудити, ако му не да новаца.

Бранко није јошт никакова правца имао. Он се у јуристе записао, а мрзео је на фишкале да једног очима не види. Како је ко о процесу говорио, одма' је Бранко оданде бегео: Он се досад једнако са неким изванредним штудијама забављао.

Но куратор изгубио је свој рачун, кад је мислио да ће Бранка с тим на свој план принудити, ако му помоћ одрече. Бранко није се могао преломити.

Сад сам се и сам мало бринути почео, шта ћемо и како ћемо. Јошт мало, па ће све ишчезнути. Бранко је имао своје људе који су му донikle узајмљивали, но напослетку и то је престало, кад су видли да куратор неће да зна за њега. Здравковић већ пет месеци ништ' не добија, па Бранко троши на њега као на себе. Бранко је имао ту слабу страну, да је сваком веровао; могао је од њега човек лако новац измамити; ако ко нема капута целог, а он има два, одма' подај један. Тако мало помало дошли смо готово до ижице. Изгледа слабог; с кондицијама нисам рад мучити се. Мислим, мислим, док не смислим на једно. Почнем мом Бранку Иду наново претстављати и речем му, да сам ја као он, а ја би' ишао потражити ју, па ни пет ни девет, узети ју за жену. Бранко буде немиран, стара рана позледила му се. Тако ја њему дан на дан набијај уши, док се напослетку не реши да ју потражимо. Бар ако друго ништ' не буде, а оно даће нам барем трошка. Њене последње речи сам Бранку често спомињао, па и Бранко није се сумњао о добром успеху.

Дакле, овај план скрешемо. Да ја и он, гдигод можемо, узајмимо што више новаца, па да се, осим тога, добро, што се може најбољма, оденемо, па онда пут у шаке. Узајмим ја од моји' познати' нешто новаца, неке хаљине попродајем, па онда код шнајдера и шустера све на вересију колико хоћемо. Тако исто и Бранко учини. Но тешко нами, ако ово усиљавање без успеха остане. Шта ћемо са Здравковићем, и шта ће он сам без ичега овде радити? Нек дође с нами. Из школе лако је било десетак дана изостати, без да се зна у школи, особито кад је човек јуриста.

Дакле, ми већ на путу. Владали смо се по Идином адресу као морнар по компасу. Доста је далеко њено место. Дођемо четврти дан у село Н.; видимо велики каштељ, питамо ко је ту спаија; одговоре: грофица Б. Ту је, дакле, Ида. Ми даље ни не питамо, но упутимо се управо к каштељу. Били смо ја и Бранко добро екипирати; Здравковић је имао на себи хусарску либерију, био нам је пединтер, јер смо хтели да се покажемо, као што се свечи за такву кућу. То је мој план био, премда је Бранко на то мрзио. Пошљемо Здравковића да нас објави, да каже: »Могу ли два млада господина подворење своје учинити«? — Врати се Здравковић. — »Могу«. Е сад хајдмо, као у какве сватове.

Кроз једну велику авлију уђемо у једно старо, али лепо зданије. Из далека видимо једну стару, господског изгледа госпођу. Кад пред њу, дочека нас лепо, пољубимо је у руку, па ја започнем ко смо и шта смо. Прими нас лепо, а ја продужим: да смо милостиву госпођу Иду познавали, седели смо с њом у једној кући, и да нам је дала слободу посетити ју. Одговори нам, да јој је драго пријатеље њене кћери у својој кући видети, но истом изјави нам, да је она пре три недеље умрла. Које од путног штрапаца, које пак од жалости због њене несрећне судбе, разболе се, паде у тифус, и нестале је. Бранко као окамењен гледи, слуша. Госпођа гледи на Бранка. Бранко пређе ближе госпођи, извади Идин портре и покаже јој:

»Овај портре мени је спомен од Валше кћери. Дала ми га је при растанку. Држим га као моје спасеније. Ово је опет прстен од ње поклоњен. Она је прва женска била пред којом сам бољу срца мога излио. Спомен њен пратиће ме до гроба«. Па сад Бранко разведе такову предикку, какву јошт ја никад чуо нисам. Као год да је на гуслама оневао славу Идину. И ја и грофица плакали смо, само Бранко није сузу пустио, но стајао је међу нами као жут клас у роси. Када се изговорио, грофица га загрли и пољуби, оросивши сузама његово лице.

Грофица сад постаде сасвим искрена и почне приповедати како је њена Ида Бранка спомињала, како је о њему приповедала. Задржи нас који дан у госте. Бранко заборавио и на наше финансијално положење; све је тек

о Иди с грофицом говорио. Ја сам видио да би му грофица и душу дала, јер је њена Ида једнако о Бранку сањала, ал' Бранко није знао прилику употребити. Грофица је силно богата; пет хиљада да нам да, то би било као на пут; а Бранку би дала без сумње, јер га је као Иду гледала. Ја напоменем Бранку да заиште, фалити неће. Он, ражљућен, рече да то чинити неће, да он није дошао овамо да проси, да му је доста невоље што Иде нема, па ма шта било од њега, он је готов сносити. Кажем му на то да ћу ја искати; он одговори, како то учиним, пробуразиће ме. Што он једанпут каже, није му требало двапут противусловити, јер је он готов. Тако он неће, ја не смем; вратићемо се наопако. Здравковић, као наш хусар, са слугама грофичиним је ручао, вечерао и спавао. Био је задовољан, није му ништ' фалило, и добро је своју ролу играо.

Бранко је са мношћом отишао у гробницу, гди је Ида лежала. Мати нас је пратила. Бранко је нагнуо главу на стојећи споменик, и од цвећа и венаца, који су споменик скружавали, узео је парче по парче, и к срцу притиснувши, задржао је себи као спомен. Са великом жалосћу се одавде удалимо.

Ми хоћемо да идемо, она нас не пушта, док једва десети дан откинемо се. Она да четири коња упрегнути, да Здравковићу десет дуката на трингелд, па, изљубивши Бранка као сина, отпусти нас, с том молбом да ју чешће походимо.

Цел нисмо докучили. Бар ја нисам. Здравковић је најбоље прошао.

Дођосмо у Пешту. Здравковић са дукатима у џепу пландује којекуд. Бранко да полуди за Идом, ја дешперирам.

Кредитори нас већ чекају. Нисмо донели новаца. Почели су нас жестоко вијати. Што смо год излишног имали, продали смо. Но то ништ' не помаже. Они једнако нас гоне. Иду декану на врат; декан нас зове и јави нам, да су многе тужбе противу нас, зна и то да две недеље нисмо ишли у школу, па ако ствар не уредимо, добићемо *com-pisilium abeundi*, то толико значи: бићемо протерани.

Сад смо пали у декредит. Бази од филистерске багре почели су нам се потсмејавати. Тако у једном друштву

почеше филистери Бранка пецкати; Бранку није требало много, но груне међу филистере, а ови пете под квекер па беж'. Но једног је једним ударцем тако набоксирао, да је почео крв плјувати. Туже га декану, држи се академичан концес. Једва га ослободе, издржавши ариште осам дана.

Кредитори једнако наваљују. За сваког човека је хрђава ствар кад има кредиторе, ал' за ђаке најгоре. Ту никад мира нема. Помислите само нас троје у једној соби. Треба која крајцара за ручак: продај данас панталоне, сутра кошуљу, чаршав, прексутра саре. Дође у суботу вешерка, који тај је од нас код куће. Здравковић јој каже до дође ујутру; нема Наранџића сад код куће. Вешерка у седам сати лупа на врати; мртва тишина, нико се од нас не миче; над кључаницом обешен је пешкир, да се не провиди. На пенцеру бела провидљива фиранга, ал' се у креветма тако постирамо, да се нико не види. Доникле лупа, па оде. До по сата, ето шустера. Тај јаче лупа, хоће да провали врата. Нико се не јавља. Лармајући оде, после већ када је с кредом на врата написао, да ће сутра ићи декану. Мислимо се, само к нама нек не дође. Ето опет шнајдера. Тај тихо лупа, гледи кроз кључаницу, опет лупне, па учини се канда је отишао, ал' ето ти га код пенцера. Тако једанпут, да видим да ли је отишао, устанем, обучем плафрок, метем шешир на главу, па ајд' к пенцеру. Кад онамо обух та завирнем, е ето шнајдера пред пенцером. Јошт нисам додирнуо фирангу, па станем, па укочим се као штатуа. Фиранга је бела провидљива, шнајдер ме види, па каже: »Та зашт' не створите, господине Милане?« Ја не мичем се. Шнајдер: »Та, богами, Ви сте, видим Вас, отворите«. Код мене ни око не миче се. Тако он моли ме, преклиње ме. Аја, ја ни не дишем. Шнајдер оде. Прексутра дочепа ме у »Белој лађи«, у кафани, пребацује ми да ме видио код пенцера, па га ни унутра пустио нисам. Ја му кажем, да то нисам ја био, него мој клајдершток, са шеширом, и уверио сам га. И дан-данашњи држи, да сам био клајдершток.

Кад нисам имао у недељу чисте кошуље, а ја зимни пруслук од црне чоје, па до горе закопчам, па тек од јаке шпицеве дам да вире више мараме.

Тако сваки дан ујутру до десет сати, живили смо у правом белагерунгу. Обукли смо се за пет минута, а за два били смо већ на сокаку. Увек смо пазили на сокаку да на кога опасног не натрапамо. Кад сам ишао по Најмаркплацу, или око лутеранске цркве, и овде и онде било је шатра, па како опазим поред шатре шетајућег се кредитора, а ја тихо помало. Он у једној линији шатре иде, а ја у другој у противном правцу, али паралел, осврћући се да ме кроз какову празнину не опазе.

Е, тако смо се мучити морали. Нестало нам већ и провијанта и мундира. Нити је Бранко нити Здравковић могао што заслужити. Ту сам ја издирати морао.

III

У кафани, у »Белој лађи« заслуживао сам по коју форинту. Ко не познаје »Белу лађу«? Вредно је да јој спомен потомству остане.

Зидање »Беле лађе«, ако је истина, пада у време после созданија света на две хиљаде година, онда када се Фараон у Црном Мору утопио. »Бела лађа« негда била је тако на гласу, да у целој земљи ма каков великаш који је у Пешту долазио стидио би се да у »Белој лађи« није био. Пуна је она била господе и богаташа. Но када су нове и веће јошт гостионице произникле, поче се слава њена умањавати. Но и после у многим остала је славна. Из Долње Земље трговац о вапшару куда ће нег' у »Белу лађу«. Ту се може састати с ким жели: ту ће наћи сензала, наћи калфе, ако му треба, упутићеду га на каквог фишкала, ако има с ким какав процес. Гдикоји се већ тако били научили на »Белу лађу«, да му плате, на друго место не би ишао. Најпре му овамо долазио деда, па онда стац, па сад унук. Шта више, волео је у истој соби бити гди му је деда био. Доћи у Пешту, а не сврнути у »Белу лађу«, значи толико канда није ни био у Пешти. О вапшарском добу фацирајући' калфâ сијасет. У мојој највећој нужди заслуживао сам овде покоју крајцару, и зато остајем истој кафани увек благодаран. Седнем у један ћошак, па чекам хоће ли бити каквог изгледа. Дођу трговци, требају калфе, меру једног, другог, трећег, чи-

тају атестате; једног приме, другог одбију, погађају се. Хоћу и ја једног мог сродника да препоручим. Један солидан господар баш гледи на њега, мери га. Ја пређем са истим мојим к њему и запитам га, да ли би му био од потребе. Иште атестате; овај извади из џепа, но у исти ма' испадне му једна карта — маков кец; овај ти брзо стане једном ногом на кеца, господар јошт то није приметно, но узме атестате, па чита. Нуди га да седне до њега, мој Јован не сме с места да се крене; опет га јачим тоном нуди. Шта ће, мора ногу дигнути. Кад оно — господар примети, устане, врати му атестате. »Ти, синко, ниси за мене«, и оде. Сад тражи опет другог господара.

Ако је требало коме што написати, па ма иштанцију, ту сам ја био, па цванцик-два не фали. Није било дана да нисам што заслужио.

Али све је то било мало на нас тројицу. Како тако, опет бисмо се крпарили, да нас опет кредитори нису закупили. Не једанпут сам мислио: благо оном ко падне у конкурз, па му не долазе у кућу кредитори на врат. Кажем ја њима да нас мане, да смо банкротирали, али они веле: »Бак не може банкротирати«. Дан на дан ујутру као литија гости. Кажем Бранку да се барем он отсели каквом пријатељу; он ме послуша. Но и овде не даду му мира. Већ се није могло издржати.

Једно после подне ја и Здравковић комотизирамо, или боље рећи дешперирамо, на кревету. Уђе Бранко. Очи му се светле, горе-доле дешператно корача. Питам га шта му је. Онда стане, погледи нас оба двојицу, пружи нам руку. »Збогом, браћо, мене нећете више видети, ја одлазим!« Па с тим 'оће да иде. »Бре, чекај, Бранко, и ја, и ми идемо с тобом ма куд«.

»Ви нећете куд ја; ја идем у солдате.«

»Па идем и ја.«

»А ти хајде!«

»Чекај док се најпре уредимо.«

Сад се реши и Здравковић.

Доведемо хандрове, па продамо све што смо имали, само нам оно остане што је на нами. Бранко је добио на пут пет форинти од једног свог пријатеља, коме је своју намеру открио, па је и он тако исто све излишно продао, па сад 'ајдмо.

»Сад хајдмо«, речем ја.

Бранко: »А куд ти мислиш сад да идемо?«

»У »Вербскоманду« овде.«

»Ја нипошто, то су баке, ја у баке не идем.«

»Него куда?«

»У хусаре.«

»Ма овде нема хусара.«

»Идем онамо гди има.«

»А гди је то?«

»Морамо десет дана путовати.«

»Па тако далеко?«

»Зато ништа, трошка довољно имамо, па ћемо пешке маширати.«

»Е, добро, хоћемо ли седма?«

»Не, сутра рано. Данас ћемо се нас троје још гдигод у заклону поред чаше вина провеселити.«

»Е, добро!«

Досад сам ја Бранков командант био, сад ће он мој да буде. И доиста, он се драговољно те команде примио, а ја сам му, опет, драговољно уступио, јер морам исповедити, већ сам изгубио био концепт.

Сад некуд одемо на крај вароши, гди нас нико неће наћи, у једну гостионицу, па смо се добро последњи пут у Пешти провеселили. После поноћи, да нам бирташ једну собу. Полегамо и заспимо. Ово је за мене тешка ноћ била. Сневао сам: био сам међу самим солдатима, и ја сам већ солдат, па одвале ми двадесет и пет. Од стра' пробудим се. Бранко је већ будан био, баш ме хтео да буди.

Обучемо се, платимо што смо дужни, па на пут. Ни-смо ником ни »Збогом!« казали.

Били смо лаки за пут. Цео терет што је на нами и која форинта у цепоу. Бранко је био мало тежи, јер је он имао упаковану мапу и у цепоу портре и прстен Идин, који никад у никаквој нужди заложити ни продати није хтео.

Сад збогом, Пешто! Изиђемо из вароши. Свукли смо сву бригу са нас и оставили смо је у Пешти. Бранко командира. Он је знао кроз какво село ћемо проћи. Географију је знао у прсте.

Дођемо у прво село. 'Ајд у бирцауз да се одморимо, па да опет даље идемо. Бранко нас пита хоћемо ли га слушати?

»Хоћемо.«

»А ви ваше новце мени дајте; ја сам сад ваш командант и одговарам за вас; ја треба у мојим шакама све да имам, да знам увек како с рачуном стојимо. Ви нећете ништ' искати, јести, пити без мене, но ја ћу заповедати, а ви морате задовољни бити.«

»Ми смо задовољни«.

»Е, сад хајдмо даље.«

Устанемо, па опет путујемо. Дођемо у друго село. Ту се опет мало одморимо, па опет даље. Време је красно пролећно. Бранко се ту показао да је он за неку већу ствар рођен. Неустрашим, пријатан, шaljив, што никад. Сам сам се чудило: откуд то у Бранка? Мете се у позитурву као какав командант: гди је требало пут прекратити, преко гудура, јаруга, брегова, ту је он предњачио и мене не једанпут својом руксм помогао, па како се радовао, кад је све добро за руком испало. Мислио је да је мали Ксенофон, којега Циропедију је напамет знао. Ако је видио какове путнике, одма' и' је ословио: откуд су, како се може овуда ил' онуд пролазити. Ако је видио дротаре гди седе па једу на путу, ту седне и он, па и ми морамо, па извадимо и ми из џепа земичку и сланину, па кусај. Разговарао се с њима љубезно, шалио се, па смо поред тога сви заборавили на умор.

Канда је други човек Бранко. Ја сам га држао за крутог, непрактичног човека, кога мора други руководити, а оно сад видим да је он тек онда човек кад сам руководити може. Поглед и све му је сад друкчије.

Дођемо пред вече у једну малу варошницу. Одемо у један бирцауз, да што зајемо, па ако је могуће јефтино ил' бадава проспавамо се. Тек што се мало одморисмо, почели смо вечерати, ал' ето вербунгоша, са бандом. Ту сад весеља и сваког русваја. Пун бирцауз паора, момака, девојака и жена. Регрути скачу, вичу, матере и сестре плачу. Сад вербунгоши на нас су око бацили. Одма' су помислили да смо ђаци. Сад стану пред нами играти, сад, опет, нуде нас вином, грле нас, само да дамо руку. Један

несташан стао је пред Бранка, па се кривели, бекељи, изврће очи, шпици бркове, свакојачко густира, само да га примами. Бранко се само насмеје.

Питама ја Бранка:

»Могли бисмо сад овде стати, па не морамо толико пешачити.«

»Нипошто: прво нису хусари, премда су само тако за опсену обучени. Познајем и' добро јошт од Пеште, знам од које су регemente. Ти како кући дођу, одма' баканче навуку. А и иначе, рад сам да се самом обристеру претставимо; нипошто се не ваља с њима дубље упуштати.«

Тако ми мало помало довучемо се до ћошка, гди је седио један доброг изгледа чика, пун, крупан, около педесет година стар. Ту се одма' упознамо. Запита нас шта смо. Кажемо да смо ђаци и да путујемо. Пита нас куда. Бранко, као командант, одговара којим путем. Он каже да он на том истом путу седи и, ако се у кола можемо стрпати, повешће нас ујутру до свог места, тди је он кмет. Ми понуду примимо. Сад с њиме чапу по чапу, па разговарај се, па нас одвећ заволе; сад већ морамо с њиме, хоћемо ли нећемо ли. Вербунгоши, видећи да смо се на страну завукли, па нећемо ни да се више разговарамо, — мануше се нас.

Дође време спавања. Кмет понуди нас у своју собу, те онде како-тако ноћ преспавамо.

Сутрадан понамешћали смо се у коли, па хајд' даље. Дођемо у село К., у кућу нашег кмета. Видимо кућа је велика, економија велика. Каже нам да има три сесије земље. Чељад му на пољу ради; а код куће једна синовица, млада, красна женска од дваест година и већ удовица; није живила с мужем пуну годину. Одма' чика заповеди да се фруштук преправи, вино донесе. Синовица све то уређује, а поред тога на велику фуруну пази, пече лебац, леп као колач, па сад опет за нас с нова пламењаче ће да пече. Док се фруштук преправљао, изнео је чика један велики пакет писама и један протикул, па премеће, па даје Бранку да му чита облигације: који колико интереса има плаћати му. Штавише, Бранко му је нешто и пискарао и тек што је довршио, а фруштук на асталу. Био је гуљаш са трганчићима, и то подоста. Вино ваљано.

Чика је дозвоао и кума свога, сеоског касеперцептора, те онда навали на гуљаш. Перцептор нас све мери. Ручка не би већ ни требало, ал' дође слуга кући, те му се заповеди да закоље једно јагње. Сад ћемо тек да се частимо. Ја добро једем, ником не уступам, а Здравковић пије и за кмета и за перцептора, премда су се ови обоји већ добро угрејали. Бранко за'фали кмету и хоће да идемо. Кмет га не пушта и каже, да ће нас на своји' коли' на једну штацију возити. Бранко је задовољан. Измоли се да може напоље изићи, да му види целу кућу. Кмет га пушта драговољно. Ми останемо с њима, те удри све дубље и дубље. Бранко изиђе напоље, трегледи сву кућу, па се сврне синовици, која је због нас текар у послу. После нам је Бранко преповедао како је с њоме провео. Понудио се да јој што помогне; она се смеје, па јој је мило. Бранко је то зато чинио, да не би сутрусна постала, да не каже: какве су ово гоље, па су дошли само да се наждеру, а ја да и' служим. Па и иначе није било згорег с таким младом пошалити се. Бранко јој држи месо, она сече, додаје јој со, паприку. 'Ајд' по вино; она не може да отвори славину. Бранко лако одврне, и тако за један сат тако су били фамилијарни, да је ко непознат дошао, мислио би да јој је брат ил' муж. Све је то Бранко нас ради чинио и бринуо се као добар командант за своју трупу. Он је хтео да ја не останем гладан, а Здравковић жедан, па да се натраг не вратимо.

Синовица се угледала у Бранка, пита га шта је; каже јој да је ђак. Куд иде? Каже јој иде у хусаре са своји' другови'. Она се зачуди, Бранко се смеши. Пита га због чега; каже јој да од своје воље. Тад га поче сажалевати и одговарати. Бранко је добар био, па јој за'фали за њену нежност, ал' није иначе. Поче се шалити, да забуни разговор. Помаже јој ватру поправљати. Она му каже да је као јединица свога чике, који има лепо имање. И сад имаду дванаест волова и пет стотина оваца. Преповеда како је отац преко воље њене удао, како никакове наклоности није прама њеног имала. Био је болешљив, имао је ране на врату и наскоро је умро. Сад јој чика каже да бира себи кога хоће, каквог доброг човека, па да му све преда. Дода још и то, да кад би је Бранко узео, све би

његово било. Могао би скорим и натарошом у селу постати, јер је садашњи већ стар и болешљив. Бранку је све то мило било, ал' ништ' не обриче, но само јој лепо преповеда, а синовица све већма у својој страсти плива. Води га у шпајз, у једну велику собу; ту шункâ и другог провианта сијасет.

Ми смо донде у нашој соби добро проводили. Повиче перцептор да дође и Бранко. Сад се почну већ наздравице пити, а ручак јошт није на асталу. Ето и ручка. Марија — тако се звала синовица — носи ручак. Опет се потфатимо. Кмет и перцептор једнако наваљују на Здравковића да пије; он пије, па држи се, а домаћин и перцептор залепили се за столицу, па не могу да устану. Сви су наквашени, само ја и Бранко не. Ал' мој стомак тек што не пукне.

Тако се цео дан проводило. Настане вече. Бранко као командант морао је на свашта пазити. Опет се извуче напоље. Моли Марију да буду сутра кола преправна, јер он мора даље ићи. Марија је жалосна, одговара га да не иде, да остане ту, он ће постати ту натарошом. Пита је: зашто она жели да он ту остане. Одговори му, да је Бранко тако доброг срца, лепо говори, па она не зна сама шта лежи јошт у њему, ал' на њеном срцу је као цента, откако је Бранко њој прословио. Она би најсрећнија била, да он њеним мужем буде, и кад Бранко оде, она ће плакати и неће се никад више удавати.

Тако је Марији жалосно било, а Бранко никакве јој надежде не даје.

Опет зову Бранка у собу. Ту је већ цео вашар. Кмет и перцептор не могу да се распознаду. Здравковић сам већ језиком заплеће. Сад опет пи па пи, док и сама свећа не да знак, да је већ време легању. Већ је било после поноћи. Марија види свог чикку да му се већ глава нија, каже нам да идемо кроз кујњу у другу собу, гди је већ све за нас готово. Ми тројица изађемо а Марија начини кревет за чикку и перцептора одма' онде, који нису ни чекали да и' ко свуче, но већ у половини у објатијама Морфеја почивају.

Сад и ми у нашу собу да починемо. Бранко је изишао да види хоће ли бити сутра све за пут преправно.

Марија је још око ватре била, пекла је колаче. Бранко се дуго јошт разговарао с њоме, и ја сам са Здравковићем много пре заспао, нег' што је Бранко дошао.

Сутра кад устанемо, а већ фруштук опет готов. Чика нас задржава, ми нећемо, тојест Бранко неће, јер ја и Здравковић радо бисмо остали. Бранко једнако наваљује, кмет зове га на страну, па му каже, да је чуо од Марије да ће у солдате, но да то не чини, но да остане код њега, ако хоће, даће му синовицу, па јошт, ако даље што тражи, натароштво не фали. Бранко неће за ништа да зна, већ моли да нас пусти. Кола су готова, ал' истрчи Марија са једном пуном торбом напоље и метне је у кола.

Сад се опростимо. Кмет и перцептор изљубе нас, Марија се рукује најпре са Бранком, па са мном, па Здравковићем, па опет са Бранком и са росним очима гледала је кад ћеду се кола кренути. Кола се крећу, још се једанпут рукујемо, кад наједанпут из авлије изиђемо. Марија једнако за нами гледи, док је из вида не изгубимо.

Кметов момак возио нас. Није дуго трајало, дошли смо до прве штације. Ту сиђемо са нашом багажијом — једном торбом, и опростимо се од кочијаша. Сад опет станемо. Куда ћемо са тешком торбом, а јошт ни не знамо шта је унутри. Уђемо у једну чарду, седнемо и визитирамо торбу. Кад онде — две куване шунке, два велика колача, једна велика чутура вина, један сребрн новац — талир — и једна цедуља, на којој је написано: »Опомени ме се«. Марија је ишла у школу, па је знала што и написати.

Сад се решимо остати овде до после подне, па онда спет на пут. Мало заседнемо, разговоримо се, чекамо подне.

Споменем ја Бранку, зашт' нисмо остали, зато није се дубље упустио у познанство, и кажем му да би' ја готов био остати онде, па ма не постао натарошем, само да ми је да сам мој газда. И сигурно, да није било Бранка, ја би' већ ту срећан постао. Питам га:

»Ја би' узео за жену исту Марију«.

»Богзна би л' би те хтела.«

»Немој ме тако врећати. Дакле, ја не би' могао њу за жену добити?«

И, доиста, то ме разљутило, јер ја нисам тај човек био да мене женске гледале нису; и да ми Бранко није

био најбољи друг, одма' би' га оставио, само да нису били код њега новци.

Уталожим се ја, па тако после разног разговора дође и подне. Сад добро поручамо; нестаде једне шунке, чутуре вина и једног колача.

Сад како ћемо с багажијом? Чутуру продамо, торбу ће носити сад један сад други. Кренемо се. Дођемо опет до штацијае. Опет вечерај, спавај. Сутра опет даље. Једва остаде парче шунке и нешто колача, и то ја понесем.

Тако смо ишли од места до места, док нисмо стигли већ једанпут у то место, гди нас судба наша очекује.

IV

Дошли смо у једну малу, но пријатну варошицу. У сваком сокаку видимо покојег хусара. Питам шта ћемо сад. Бранко каже, данас нећемо ићи прејавити се, но сутра ил' прексутра, јербо смо уморни. Новаци смо имали јошт за недељу дана доста. Уђемо у гостионицу, узмемо собу, одморимо се, опрашимо се, па онда у шетњу. Људи доброг изгледа, женске красне; ваљда нам се ту неће хрђаво водити.

Уђемо у један мали бирцауз. Бранко нам је казао, или заповедао, да њему оставимо, ако до разговора каквог с хусарима дође. Сваки је име своје променуо, да нам наши познати у траг не уђу. То је у оно доба пасирало. Кад у бирцаузу, — седе три стара хусара. Сва три имаду на прсима жут плех — звали су га какук. Ови су пред млађима у великој чести били. Ми седнемо за астал до њи'. Заведе се разговор. Питају нас откуда смо, шта смо. Бранко на све одговара, само јошт неће с фарбом на поље. Допаднемо се хусарима, и почну нас нуткати да пдемо у хусаре. Бранко се почне с њима као шалити, да донети вина, па пијемо с њима заједно. Замолим Бранка да и ја што прословим. Запитах једног, најстаријег:

»То је зло код катана, да прост има много господара.«

»Шта много господара? О, толико боље, бар нема с паорма посла, но са самим господарма. Треба да знате да је сваки хусар, па ма прост, већи господар од вас.«

»Како то?«

»Како то? Већи је господар и од вицишпана, јер вицишпан служи само вармеђу, а хусар цара. Јесте ли ме разумели?«

Даље се већ нисам смео упушћати, јер сам видио да је овај нешто бесан, па боље с миром седети. Бранку се то допадало.

Мени тек сад тешко пало што сам ту. Волео би' у »Белој лађи« бити, али не могу Бранка оставити.

Јошт смо се тако разговарали; фалили се да је хусар први божији солдат, да баканчош не би био, ма да га за обрштера начине. Они су морали одлазити и обреку се Бранку, да ћеду сутра опет овамо доћи, ма крадом.

И ми опет шетамо се. Бранко све мотри, сваком хусару у очи гледи.

У малој варошици како се каков стран тек двапут покаже, а оно одма' се распиткује: Ко је, шта је? — Тако исто за нас. Сутрадан готово сви хусари су нас бар по виђењу познавали. Девојке отварале су пенцере и за нама гледале. Кад ми опет у исту ме'ану, гди смо маторе хусаре јуче нашли. Не прође много, кад ето иду од јучерашњи' двојица; трећи је, као што сам после чуо, био на стражи. Сад нас ови опет закупе. Бранко пита какав је обрштер. Један одговори да сунце таквог јошт није видло, да кад је био у Талијанској, а то је пре двадесет и пет година било, даме, прве грофице за њим на сокаку се тукле; па је богат, па добар као прави отац. Сад се већ Бранко реши; знао је да је оде штаб са својом дивизијом, па запита једног је ли сад код куће обрштер. Овај одговори да су га сад баш видели на коњу кући јездити. Бранко сад изјави, да се ми сви тројица желимо у хусаре уписати. Ови одма' ћипе од радости, даду донети две холбе вина, па удри с нама. Кад попијемо, а они радостно воде нас дежурном каплару. Није чудо што се радују; добићеду и они од тога коју пару. Каплар одма' с нама на репорт. Иштемо самом обрштеру претставити се. Дозволи нам се.

Но Здравковић покајао се, па неће нипошто с нама. Пала му, вели, мати на памет, па нипошто. Е, добро, идемо нас двоје.

Дођемо пред обрштера. Станемо у ред пред њим.

Он нас погледи, па запита:

»Јесте ви ђаци?«

»Јесмо.«

»У коју школу сте ишли?«

»У девету.«

»Колико вам је година?«

»Деветнаеста.«

Ту нас почео после испитивати шта нас на то навело, да ли праву вољу осећамо, а Бранко му рече да из чисте, бистре наклоности. И то му је мило било. Премда би' ја одговорио да чисто, бистро из љубави прама Бранка, и што ми кредитори мира нису дали, стајем.

Сад нас отпусти, па одма' на визитацију. Кад на визитацији, а Бранко је добар, а ја унтауглих. Каже доктор да су ми тесне прси и ноге, не знам, пачије. Сад ми је тек жао било, што сам пре жалио, што ћу бити хусар. Сад би' желио, ал' бадава. Бранко неће да вуче реч натраг, па остаде. Мене је страшно једило што сам одбијен, јер су сви мислили, а особито ја, да ћу остати, јер сам доста подугачак.

Шта ћу ја сад радити? Да идем натраг са Здравковићем? — Нипошто.

Кад обрштер чује да сам одбијен, знајући да ђак који остави школу нема вољу учити се, понуди ме да будем код њега — поред добре плате — камердинер. Клипан сам био повелики. Ја се одма' решим. Обрштар баш је свога камердинера отпустио, а ја ступим одма' на његово место.

Ја, дакле, постадо' камердинером, премда многи ме звали локајем, и то због тога што сам локајску либерију носио. У паради носио сам чарапе беле на дугменцета, а осим службе, кад сам куд пролазио, могао сам квекер и што ми је драго носити.

Бранко да хаљине своје и нешто од хандгелта Здравковићу на пут, па Здравковић, опростивши се од нас, упути се натраг. Бранко оде у депо, да научи службу. По целој вароши знало се, да су дошла три ђака да се врбују, да је један остао међу њима, један се вратио, трећи постао камердинером.

Мени се добро водило. Кућа је била пуна. Мој господар имао госпођу и децу. Ту су се скупљала лепа друштва; било је соареа и играња доста. Тако дан на дан, пролазило ми је време. Начинио сам већ и доста познанства.

После два месеца, а ето опет мога Бранка у штапсканцеларији. Ту ради, пише. У празно време понајвише учио је милитарне науке. Ноћу не једанпут нашао сам га учећи се. Јошт два месеца, па постаде капларом. Он је наумио ил' жив ил' мртав аванцирати. Његови колеге, стари каплари, само пророчествовали му да ће дотерати само до вахтмајстера, а не даље. То га је врло смућавало.

Он је био лепо примљен у пургерским кућама, јер ове младе унтерофицире радије су примале него више, јер поред мањи' било је надежде, да се која ћерка удати може. Ил' се искупи ил' ислужи, па ил' добије какву другу службу ил' што код куће има, па добро.

Но леп је тај солдачки живот. Најбоље је бити ђаком и солдатом, наравно кад је човек млад. Лепа хаљина, сабља звекеће, девојке на пенџеру вире, првенство код ови' над цивилима. То је живот, па ма да је прост! Ако се и трефи катшто, на пример, да нестане каквом паору парче гвожђа, ил' се пренебрегне цалнштрајх, ил' се у другом чему погреша: требају коњу поткове... па шта ће рећи мале каштиге, мала фасовања, ил' хајд на коњску стражу, па после опет весело.

Ми смо имали једну мало постарију куварицу. Имала је подоста заслужени' новаца. Осим тога, она је куповала што је за свакидашњу потребу. Она се разгоре страшћу прама мене. Почне о удадби сневати. Ја сам био у млого већем рангу од ње. Ја о женидби ни да знам. Моли ме да се с њом у недељу шетам. Нећу. Погађамо се. Она се обвеже да, кад куд с њом пођем, све трошкове она плати и, осим тога, што може на моју страну да зашпорује. Тако сам ја с њом у пријатељском одношењу живио: у недељу у шетњу. Она виклер на себе, а ја квекер и рукавице. Што год желим, све плаћа; покоји цванцик и екстра дође. Него каткад добила је лекцију од мене. Тако већ три недеље, а ја ни крајцаре од ње не добијам. Разљутим' се и почнем је онако хусарски псовати. Она извади, па ми броји петнаест грошића шајна.

»Шта, зар тек петнаест грошића? Зар ти мислиш да ћу те за тричави' петнаест грошића три недеље овамо онамо вући? Ако тако устраје, — крај нашем пријатељству«. Она се поче извињавати, да све недеље од пијаце није могла више зашпорovati, а госпођа од ипајза кључеве сад код себе држи, но да ће се у будуће поправити.

Тако ја, које од моје Бабице, које од плаће и други* акциденција, дођем опет до малог капитала.

Бранко једнако напредује. Сви га официри фале; говоре, да је ратно доба, да би далеко дотерао. Сви кажу да је први унтерофицир. Но стари његови колеге опет себе за боље држе, јер је Бранко млад, па јошт нигде није био, а стари унтерофицири држе да који није био у Италији, тај није солдат.

Наједанпут дође маршбефел. Премешћа се регимента. Сад купи, пакуј, па поред богажије на марш. Дођемо опет са штабом у једну малу варошицу Г. Ту се понаменјамо као год и у првој. Тај исти живот се и ту води. Само једна околност боља је настала. Само смо били на једну пшацију удаљени од нашег доброг кмета и Марије. Бранку баш није достајало времена, ал' опет, већ кад је тако близу кмета, 'ајд' да га посети. Добије дозволење, па позове и мене. Ја у либерији пођем.

Била је недеља. Кад онамо стигнемо, ал' нема код куће ни газде, ни Марије, но отишли су некуд да кумују, у истом месту. Чује се из далека свирка; ми онамо. Бранко је фино изгледао. Фини екстра шпенцер. Све лепо на њему стоји. Витак је, све се превнја. И моја либерија је била господска. Кад онамо, прођемо се мало поред куће где је весеље. Мамузе звече, сви изађу да нас виде. Опази нас и Марија. Трчи унутра и виче чики: »Ево наш ђак, што је отишао у хусаре!«

Сад изиђе и кмет и перцептор, који је стари сват био, па к нама, па вуци нас унутра. Особито кад су видли да је Бранко каплар, па тако млад, сви се скупе око нас: људи, жене, деца. Девојке све ђаволасте погледе бацају, па смешење своје цвећем и рузмарином сакривају. Преповеда им кмет, сада кум, како нас је возио, како смо код њега проводили, како му је Бранко све облигације и интересе израчунао, и фали га да му је глава календар.

Кад ето ручка. Хоћеду Бранка у чело; он нипошто. но седне поред Марије. Та почест чики је мила била, а Марији јошт већма. Красно обучена, бели румени образи — изгледала је као пољска ружица. Заборавио сам споменути да је ово мађарско весеље било. Једе се, пије се, наздравља се, Цигани свирају, све је весело. Но девојке једва чекају да се устане, па да могу играти.

Кад одједном устане се. Сад сви напоље, па играј. Девојке, онако праве Мађарице, жустри' очију, све се осврћу, гледе на Бранка, да ли ће играти и с којом ће. Бранко гледи, мисли се, прстима канда коврчи бркове, премда и' нема, ал' само из хусарске кокетерије, почне мало цакаћати мамузама, па наједанпут шчепа младу невесту, па играј. По његовим мамузама свирају такт цигани. Сад остави младу невесту, па опет с Маријом. Марија да из коже изађе, тако игра; друге јој завиде. Но сад заокупи друге редом. Девојке се све око њега врзу, хаљине им све шуште око мамуза, и раде би да им се исцепају, да могу казати: овај несташан хусар им сукњу распарао.

Кад то види кум, онда ти и он у игру, а за њим перцептор, па тако сви. И ја сам се окуражио, па почео сам играти, но видео сам да баш не играју тако радо са мношћом као са Бранком. С почетка нисам знао шта је томе узрок, ал' после сетио сам се. Ја обукао белу, дугачку либерију, са белним дугметима и натакао окалајисани шешир. Мислио сам да ћу с тим већи респект добити, ал' сам се љуто преварио.

Заокуће ме више њи'. Пита ме један каква је та моја хаљина. Кажем му да је енглеска. Онда други повиче: »Ха, овај је Енглец! Ја сам чуо како је један Енглец од Пеште до Беча по Дунаву ходио, па није му била вода ни до чланака«, па замоли ме да им правим какве кумстове. Држао ме за комендијаша. Ја љутито кажем му да сам обрштеров камердинер. Онда трећи прослови: »Ха, сад знам шта је! То је господски кочијаш«. Код њи', истина, није ни то био баш мали ранг господским кочијашом бити, ал' мене је то врло једило.

Тако се све игра до ноћи. Па онда опет вечера. Када је кум чуо да смо ја и Бранко на једну штацију одавде у квартиру, зарадује се, а особито Марија, јер су она и

кум често у нашу варош долазити морали. Сад, омет, они Бранку почну преповедати, како је у повратку свом Здравковић код њи' био, — частили га, за пут му дали што треба. Но Марија је Бранку јошт што у уши шушнула: како јој се Здравковић понудио за мужа, ал' га она није хтела, јер, вели, откако је Бранко отишао, као нека пенга јој на срцу лежала; није знала шта јој је, све је нешто смешно сневала, па и сад не зна шта јој је, канда јој нешто фали. Једном речи, она је Бранку своје срце отворила.

Тако се цела ноћ провела; нисмо ништ' спавали, па ујутру опет кући. Кмет и Марија обрекли су се скорим у нашу варош доћи и походити нас.

Ми опет нашу службу отпраљамо. Дан на дан куцкам покоју крајцару. Чујем да ћеду нам гости неки из далека доћи. Ето и' ту пред подне. Ја имао изван куће нешто посла, тек сам видио кад су кола ушла. Дођем на ручак да послужујем. Кад имам шта и видити: Идина мати у челу седи! Морам је послуживати. Ја измичем уколико могу. Она једнако гледи ме, мери ме. Изиђем мало напоље. Она пита откуда су ме досбили. Преповедају јој како су дошла два ђака да се врбују, па један је већ каплар; овог нису примили и стао је у службу.

Уђем ја унутра. Није више око на мене бацала. Иста госпођа била је сестра мог господара. Јако ме мрзило што се тако стало, но јошт већма то што слуга који је с њом дошао, мене је као каквог великог господина служити морао, а сад морам да с њим заједно једем.

После подне гошћа да к себи дозвати Бранка. Бранко претстави се. Врло га је љубезно примила. Испитала га зашто је овамо дошао. Све јој је по реду исповедио. Каже му зашто јој није одма' код ње јошт то казао, па би му она помогла била. Бранко ћути. Пита га има ли вољу овде остати, јер, ако не, а она ће га искупити и на ново упутити. Он одговори да већ овде жели остати и срећу покушати. Запита га је ли јошт прстен и портре у животу. Бранко и једно и друго покаже. Грофица на то пофали га, учини му поклон од пет стотина форинти и обрече му да ће га за даље препоручити, само да се добро влада.

Она се ту пуну недељу дана бавила, па кад је год на мене гледнула, морала се мало насмејати, тако сам јој се учинио смешан у либерији. Морао сам јој и ја текар све по реду преповедати, и цела кућа се морала том смејати. Пре нег' што ће отићи, поклонила ми је сто фонтинти.

Нестане и ње. Кад опет дођоше нови гости, тојест не мом господару, но мени и Бранку. Кмет и Марија. Марија се у свилене хаљине обукла. Донели су нам свашта што је за јело и пиће. Ја и Бранко шетамо се с њима. Свуд смо и' водили, гди шта видити могу. Видила нас и моја Бабица. Мал ми очи није ископала; једнако виче, псује. Каже да ил' Марија у мене ил' ја у Марију заљубљен бити морам.

Кмет и Марија одоше. Ја и Баби смо се помирили ново. Све је ишло својим старим колом.

Наједанпут Бранко постаде вахтмајстором. То је тешко пало на срце стари' његови' камарата, каплара. Па га сад текар почеше пецкати да неће никад официром постати.

Бранко је сад често, кад год је могао, кмету одлазио, а Марија је сваке недеље долазила, па је што то Бранку доносила.

Бранку је био дат изглед скорим официром постати.

Једнако је кмету одлазио. Марија и чика примали су га усрдно. Марија је била у Бранка већ давно заљубљена; сад се, опет, Бранко у Марију заљубио. Ја сам му много пути претстављао да се мане Марије, јер није она за њега. Шта ће њему паорка? — Бранко се на мене због тога разљутио.

Нисам се увек ни могао, кад сам хтео, са Бранком састајати. Његови камарати пребацивали су му што се са либеријашом дружи, па му казали, да ћеду га презрети, ако се буде са мном и отсад дружио. То је Бранку врло тешко пало, јер би он за свога друга и дуцу положио.

Пролазе лако дани, месеци. Бранко нада се официром постати. Време опет пролази: једна, две, три прилике, ал' опет не иде напред.

Имао је Бранко неку особиту слабост, и то сујеверије. Он је много на сан и картаре давао. По његовом разлага-

њу сна, увек ми је говорио да је он мученик овог света. Говорио је да, по његовом сневању, много и много претрпити мора, док продере до своје цели. Кад и кад мени је напред, на два три дана по сну, претсказивао да ће му ово ил' оно, добро ил' зло, стати се, па зачудо — погодно је. Кад је сневао псе, да га уједају, или ватру или блато, био је увек смутан и није се у његовој смутњи преварио. Кад је сневао да му се отац покојни пријавио и гледао га, онда би Бранко у ватру ишао, уверен да му се неће ништа стати. Картаре, ма из којег вилајета дошле, све су му једно предвозвештавале: да ће преко страшни' борба прећи. И то, канда су у боб врачале, свака једно те једно пророковала му да ће, напослетку, кад већ једва душа у њему остане, све своје надежде испуњене видети.

Ја сам се сам томе чудно, но, опет, хтео сам му то сујеверије из главе избити; ал' он, смешећи се, па као са неким уверењем и задовољством, рекао би: »Тако је! Све оне право имају«.

Опет једна прилика премаши га. Он смутан, ал' ни-ком се не тужи. Чује, чита како се у Африки и на Кавказу туку; желио би онамо. Види да нема томе изгледа, па мисли се шта ће сад.

Док је Бранко тако смућен живио, и мене је нека туга напала. Мислио сам се: »Докле ћеш ти туђ слуга бити? Зар си се због тога толико од рођења мучио да тако живиш?« Почео сам смишљати планове, како би' се од овог ига ослободио. Новаца сам већ толико имао, да сам се могао уредити и старим мојим правцем корачати. Ја би' ишао, ал' жао ми је Бранка оставити.

Тако ја дешперирао, па дође јошт нова незгода за мене, да ми живот огорчи. Дође у варош моја Резика, да овде седи. Она је не надалеко са својим мужем, који је ишпан био, седела; сад, пак, умро јој муж, па се овамо пресели. Видела ме и она у либерији. Мал није пукла од смеја. Инвитура ме да ју посетим. То сам учинио. Ја то учиним данас, сутра, прекосутра, па тако даље. Она је прилично стекла, па сад опет чека на какову партију. Чује да сам ја са Бабицом познат. Ја јој обећам да ћу Бабики отказати. Но сад у Бабику демон уђе. Почну се сад њи' две гложити. Шта ћу сад?

Међутим, случи се једна несрећа. Бранко, једном неприликом, паде у трку коњу преко главе и опасно се повреди. Почео је мањкати. Свима је жао било. Остане му један фелер за спомен, па сад хоће да остави службу. Он не мора ју оставити, ал' може ако хоће. Кажу му да због тога не мора иступити, ал' он неће да зна за то. Видио је да не може брзо напред, реши се оставити службу и даље што покушати. Господар мој одговарао га да то не чини, ал' Бранко своје тера. Отиде на репорт, па региментском лекару, да се визитира, па наскоро буде суперарбитрират или, као што хусари кажу, исуперират.

Ја сам то једва дочекао. Но како ћу се од моји' аспида ослободити. Напоследку рекнем Бабики, да идем кући да извадим крштено писмо, па да се вратим и њу узмем; но и то додам, да ја не могу кући ићи као локај, јер сам од доброг рода, но да најпре морам службу откапати. Она се на то склони. То исто кажем и Рези; и она се на то склони. Свака ми је дала на пут по сто форинти, с молбом што пре да дођем, па да какав кшефт започнемо.

Бранко је већ готов био за пут. Сад и ја зафалим мом господару и госпођи, који, знајући да Бранка водем, нису нас хтели кидати. Госпођа се само смејала Бабики, кад је чула да ме она чека да натраг дођем.

Оставим старе хаљине Бабики, као бајаги и онако ћу се вратити.

Сад да се од наши' пријатеља опростимо. Његови прости хусари плакали су. Камарати грлили су га и љубили и све му пророковали да ће он нешто више кад-тад постати, па да на њи' не заборави.

Све стоји преправно. Од Резике опростио сам се већ синоћ крадом, а са Бабиком ујутру, па онда на кола. Прате нас многи пријатељи. Станемо код једног бирцауза, да попијемо са друговима последњу чашу. Ми испијамо, а Рези с једне, а Бабика с друге стране сокака, случајно идући, састадоше се, па Бабика одма' у инат. Ми сви гледамо шта ће да буде. Резика је солидна, не дира ју, ал' Бабика одма' у псовку, па у очи Рези, па се изроди битка. Хусари иду да и' разваде, ал' ти ја и Бранко одма' на кола па свима: »Збогом!«

Први квартир ил' конак био нам је код нашег пријатеља кмета и Марије. Кад су нас опет у цивилу видели, зачудили су се. Преповедамо им нашу судбу. И жале нас и радују се што се тако догодило. Сад мисле Бранко ће ту остати. Задржали смо се ту осам дана. Не пушћају нас. Марија плаче; само Бранко да не иде, има ту свашта доста, па га неће глава болети. Бранко одговара да засад ни мислити не може о том, јер је он још млад и незрео, па још није ништ' у свету пробао; не зна ни сам шта је, па мора даље свет пробати. Напоследку да ју утеши утолико да се може лаким срцем отиснути, каже јој да чека на њега још п'о године, па ил' ће се вратити ил' писати јој.

Ја Бранку говорим да бар мене овде остави и препоручи. Није шала тако лепа женска, лепо имање, толико слуги и марве, та да живим као бубрег у лоју! Бранко ме одбије.

Тако једва смо се откинули одавде. Какав је то плач, каква искреност у Марије! Кад смо се опростили и изљубили, а Марија коњску гриву љуби, који нас возе. Заиста смо онда срећни људи били!

Сад хајдмо даље. Мало помало, стигнемо у Пешту, наше старе радости и жалости место.

V

Ето нас опет у Пешти! Прва нам је брига била наше кредиторе посетити. О како су се ти радовали, кад су нас видли! Мислили су пре тога: »Ти лумпови! Од њи' никад ништа нећемо добити.« Па, ето, сад исплаћено.

Сад извучемо школске testimоније. Сад опет мисли се: шта ћемо? Најпре се добро кипирамо, погодимо собу, па сад држ' конференцију. Још нам је прилично новаца остало.

Ја начиним један особити план. Мислио сам си, сад већ можеш шта хоћеш постати. Да идем у богословију? Да дугачак капут носим? Доста сам дугачку либерију носио, па сад опет као ђак? Нипошто. Да будем натарош? — Нипошто. Нећу да ми солгабиров заповеда. Да узмем Резу ил' Бабику? — Да ме бог сачува.

Дакле, шта ћемо? Хоћу да будем јурат. То је живот! Но да то постигнем, морам права изучити, ил' јавно ил' приватно. Могу и овако и онако. Измислим план и саопштим Бранку: да учимо заједно права, па да приватно положимо, гдегод у даљој вароши, па кад се вратимо, да постанемо јуратма. Он на то престаће. Е, сад купуј штудије, те учи.

Учио сам са Бранком доникле, а после му кажем: »Знаш шта, Бранко? Научи ти добро, па онда хајмо на пут, па ти положи у једној вароши за мене, а у другој за тебе«. Бранко се насмеши, па каже: »Е, добро!«

Ја сад комотно проводим, а Бранко никуд не иде, но дању ноћу учи. После два месеца каже ми Бранко: »Ја сам готов. Ајдемо!« Кренемо се.

У једној вароши положи Бранко за себе све екзамене, у другој за мене. Ја сам се донде у кафани билијара играо. У testimонији није било личног описанија, па је лако ишло. Тако положисмо ја и Бранко све што треба.

Вратимо се у Пешту. Почела је нова школска година. Бранку не да враг мира: није му доста што ће скорим јуратом постати, — упише се опет за инџинирство. Дође и Здравковић да се упише у јурате, па многи други стари бранденбургери.

Тако опет пролазе дани и месеци. Но и новци наши тако исто пролазе; јошт мало, па ћемо на старе ните.

Бранко тера процес са својим куратором; но овај је силан, мора свуд да губи. Тражи да га збаци и новог избере, а вармеђа држи страну првом. Ишту рачун шта је радио, гди је био за то време, па га називљу битангом.

Кад нам је са свим нестао новац, ја сам се којекако јошт и даље држао. Играо сам добро билијара, па сам сваки дан на алагеру што добијао.

Бранко стане код једног фишкала за канцелисту, и то само за ручак. Овај фишкал био је љут човек. Имао је дванаест које јурата које практиканта, а ти су сви заједно ручали. Вечере није било. Ручак је био танак, јербо се заверио фишкал, да сваке године дваест хиљада форинти заслужити мора, па је штедљив био. А и иначе није му нужде било за младе људе, јер многи су за срећу др-

жали да могу код њега бадава радити, да се што науче. Но шта је то Бранку помагало, кад треба да живи и да има јошт шта поред самог ручка? Па ради до ноћи, пак онда тек, да може изићи на поље, мора хаузмајстеру два грошића платити.

Но поред све невоље трудио се Бранко и ту, и принципал његов, премда љут човек, био је с њим задовољан. Само се једанпут на њега јако разљутио. Ја сам баш био онде. Чекам га да сврши свој посао, па да идемо. Ал' принципал у канцеларију, па пита Бранка љутито: »Јел' већ преписана реплика, која се мора овог часа експедирати?« Бранко баш онда довршио, па у хитости место прашионице узме дивит, па по реплики. Мал није шлог ударно принципала. Реплика је била од десет табака. Но и то прође.

Бранко је више из нужде нег из воље овде био, па зато и изостао је по један-два сата сваки дан, да може јошт у школу ићи и јошт што друго научити. Не једанпут ми се тужио:

»Видиш, брате, не могу ја овде дуго остати, баш и да ми се најбоље води. Не могу ја то мојим очима гледати, кад какова фамилија једном парницом изгуби све своје имање.«

»Е, брате, ти у том немаш право; ником се силом не отима, него по закону се сваки наплаћује. Било таковима не правити дугове.«

»То је све истина, то је све по правди, ал' ја нећу да будем извршително юридије. Сад ми имамо у нашој канцеларији двојицу, који су помоћници и извршитељи такви' ствари. Сад познајеш оног нашег помоћника са зашпицени бркови. Тај иде увек на егзекуције, па и ја с њиме, да што помогнем. Да видиш, већ како нас виде, стрепе од нас; одма' повичу: »Ево иду!« Деца, жена плачу. Ми ништ'. Дође лицитација; све продамо. Мој вицепринципал то не осећа. Сутра фамилија нема парче леба у кући, а ми с дијурном враћамо се. Кад такову дијурну за вечеру једем, не могу залсгај да гутам.«

»Све је то добро, Бранко; да тога нема, дужник не би никад плаћао.«

»А како ти се ово допада? Долазе људи, па ишту савета, како ћеду добар конкурз начинити, да им и новаца остане и не буду затворени. Ту после чујеш свашта: како не треба на сваки еспап акцепт дати, но да је бешталунг увек већи и већи итд. Једном речи, ја не могу овде остати.«

»То је сасвим друго што ти није по нарави; но опет ти кажем да, што год о том говориш, немаш право. Овај свет је већ тако створен. Свака класа има свој благородан задатак, своје добре и слабије стране. Но ти, кад ти се то не допада, шта ћеш, дакле?«

»Дај ми ма шта друго, само да не видим страдање људско; рад би' да никог не видим у беди.«

»То никад нећеш дочекати. Но чекај што паметније да ти кажем. Ако нећеш, не мораш ту остати; сад је већ и онако време ту да постанемо јуратима.«

»Па онда?«

»Не видиш ли да смо се истрошили, па да се помогнемо, паметно што измислити морамо.«

»Па како?«

»Слушај! Како се закунемо за јурате, одма' ћеду нас Чивути напасти да заложимо testimоније, на којима је назначено да смо јурати. На такву testimонију онсме који никаквог имања нема даду двадесет пет форинти сребра, а за то приме testimонију и, осим тога, једну облигацију без датума, са нашим потписом, да смо дужни за три године суму од четрдесет фор. ср. платити. Који, пак, од куће има што добити, кад постане мојореном, тај добија више, и преко хиљаде.«

»Ал' су претерани интереси!«

»То је истина, на сто триста на три године; ал' можеш и умрети за три године, па шта ти хасни све што имаш?«

»И то је истина. Е, дакле, ради како знаш.«

После неколико дана постанемо јуратима. Ја добијем од Чивута двадесет пет, Бранко двеста форинти. Бранко откаже свом принципалу. Сад знате да смо ми наједанпут велики људи постали.

Знате ли ви шта је то јурат? Јурат је млад човек који сврши права, па се упише као у неки цеј, гди треба после да практикује своје науке, и то код свију судова. Често и слобода му је била велика; мањи судови нису му запо- ведали. За годину-две дана положи неки строг екзамен, па добије диплому и постане одједаред фишкалом; но примљени су бивали и у већа званија и, доиста, не један је великим човеком постао. Ово што се тиче права и ду- жности.

Но шта је био јурат у дружевном животу? Слобод- њак коме нико не заповеда, гавалер по рангу, чинио ово ил' оно, све му добро стоји; дружи се са нижим класама, без да му великаши замере; у ма како великом друштву пристао је; данас је у најнижој кући на игри, сутра, опет, код каквог грофа. Данас баца око на Лизу, која иде с котарицом на пијацу, сутра смеши се на грофицу, и нико се не нађе увређен. Ко једног увреди, увредио је све, па тешко њему; кредитори не смеду и' гонити док не положи цензуру; понајвише су бранденбургери; ћифте су и' мр- зели, а они ћифту да не виде. Јурат се из далека познати могао, по слободном ходу и погледу. Често је ишао под сабљом, у атили. Код женски сваког реда био је врло до- бро примљен. У чести је био један другоме раван, без разлике каквог је ко рода и племена.

Сад сам био у мом правом елементу, ранга доста, само брини се за новце. Но Бранка ни тај велики ранг није задовољио. Он све чита неке књижурине, па кад га пи- там на што му то, а он се насмеје па рече:

»Видим ја, мој Милане, да се ми у мислима све већма не слажемо. Ти хоћеш све неки курмахер да будеш, па ништ' не читаш.«

»Е, мој Бранко, ти си већ доста читао и читаш, па из моје главе изиђе увек спасителна мисао, у невољи шта да чинимо. Није добро много учити и много знати. Који много уме[ју], увек су незадовољни, све ново и велико траже, па су понајвише несретни. Такови људи имаду и више непријатеља нег' други; тима сваки трећи на путу стоји. Видиш, ја нећу много да знам, а и на што, кад не- мам велику главу, па само једним путем корачам, па мо- рам моју цел постигнути.«

»А каква је та цел?«

»Ја идем само на то да се добро оженим, па онда све друго на част. Колико и' има који су тако сретнима постали, а колко њи', опет, који, поред свег труда и борења у животу, заглаве. Кажем ти, ја само идем на женидбу, па чини и ти то исто. Слушај ме, па се нећеш кајати.«

»Па кога да узмем?«

»Не питај кога, само нек има доста, па ма кога?«

»Ја мислим Марију.«

»Но то опет није твом рангу сходно; наћи ћеш доста други'.«

»Каквом рангу, па шта фали Марији?«

»Та тек паоркиња је; пре би' је и ја узео, ал' сад не, јер ће бити доста други'.«

»Дакле, ми људи нисмо једнаки. Хаљина, дакле, чини човека, а не срце. Моје је поњатије о томе друго. Марија је плакала, кад сам ишао да се врбујем; не пита ме шта имам, већ из чисте наклоности ме задржава одма' у пуној кући да останем. Није л' то благородно?«

»Па како се сад то слаже, пре ти је био идеал Ида, а сада Марија? Сравњивај сада.«

»Марија је на истом степену прама мене као Ида. Марија одма' чистој својој наклоности следује, Ида такођер, без да се ранг и неко грађанско удалење у призрење узело. И овде у чистоти права природа човеческа показује се. Марија је и остала при првој живота точки непокварена. Ида, по рођењу своме високо положена, све те природности препреке кида. Овакове женске, биле од гора биле од дола, остаћеду ти верне и неће те у невољи оставити. И већ кад је тако, желећи и ја већ једанпут миран живот, и сад ти изјављујем, да ћу Марију узети за жену.«

»Е, кад ти је воља, нек буде.«

И, доиста, Бранко одма' пише кмету, ал' нажалост, кмет му отпише да је термин давно прошао, када се обећао Марији писати, и по томе, мислећи да је Бранко само шалу са Маријом проводио, требајући човека у кући и фамилију, принудио је Марију против њене воље да се за другога уда, и сада је незадовољна, несрећна. Бранко тек сада поче жалити што се није одма' решио.

Ја, ђ моје стране, сасвим сам другу максимуму имао. Ја нисам хтео ништ' да учим, ни да читам што ми није одма' на хасну. Женидба, то ми је спасеније, па само оно тражим што женидби доброј води.

Часа имао сам доста. Као јурат нисам хтео мој ранг деградирати. Сад ћу да постанем човек од моде, од салона.

Узнем читати славнога Книгеа о конверсацији, па бечки галантом. У мом животу, особито кад сам либерију носио, доста сам видио како са светом поступати треба. Само јошт мало новаца, па ће све добро бити.

Ја и Бранко идемо једаред на вечеру у најближу гостоницу код К. Париско-циганска банда свира. Седнемо за један удаљен астал. Било је зимно доба. Сутра је један nobl-бал, на који сваки не може доћи. Зна се колико персоне примају се. Билета нема. Ми седимо, вечерамо, кад наједаред дођу две даме и један господин. Овај је био човек око триест година, лепо обучен. Једна дама око дваест година; друга око четрест, види се да је кадгод врло лепа била, пуна, благородног изражаја образа, но мало више кокета нег' прва, јер јој очи свуда стрељаше. По ношиву рекао би' да је богата. Седну за наш астал. Бранко, замишљен, слуша Цигане.

Бранко је добро изгледао. Бркови тек мисле хоће л' проклијати. Премда није био тако леп и пријатан као ја, ал' зато су га даме скоро, ил' да рекнем бољма гледале нег' мене; и да је знао како треба са светом живити, и овом приликом мог'о би постати срећан. Даме кокетирају, а Бранко, намрштен, ћути. Ја метем на једно око стакло, а другим умиљато изврћем. Дамама се даде на смеј. Виду да сам јурат, нећеду замерити; ако се замерим, ништ' не губим.

Она старија била је много слободнија. Почну међу собом даме говорити. Бранко и' разуме, но чини се невешт. Ја све мислим да о мени говоре. Кад једанпут запита старија дама Бранка је ли он јурат. Он каже да јесте, и ја и он. Пита би л' би се могле добити билете за сутрашњи дан; она би требовала три. Бранко каже да је тешко и за десет форинти једну добити. На то дама: она ће дати сто за сваку, ако се добије, само ако се може. Ја гурнем Бранка. Бранко каже да можда се могу за скупе новце

добити. На то дама: »Ако ми можете до сутра набавити, ја сам готова ма колико платила«. Бранко се обећа да ће донети. Дама му каже гди седи, сокак и нумеру, и дода, баш ако и не нађе, да јој јави. Видим ја да иста дама на Бранка очи баца; она друга би на мене, ал' не сме од мужа. Донесу се скупа вина; часте нас.

Дође време да се иде кући. Даме одлазе. Она једна опет спомене да ће чекати Бранка сутра около једанаест сати, па оду.

Сад се ја и Бранко почнемо саветовати. Пита Бранко шта да ради. Кажем му нек се лепо уреди ујутру, а ја ћу донде гледати за билетама. Одемо спавати.

Сутрадан, ја раније одем, а Бранко доцније устане и обуче се као што треба. Ја вратим се, ал' нема ни једне билете; све су разнесене. Сад ословим Бранка да иде. Он неће, кад нема билета. »Ал', човече«, рекнем му, »резон је да идеш, кад си обрекао.« Он опет неће. Напоследку реши се, ал' тако да и ја с њим идем. Ја се обрадовао томе, јер ако њему не изиђе за руком, изићи ће мени.

Около једанаест сати, а ми онамо. Кад тамо, а ја видим једнога пред врати у либерији, у таквој истој као што сам ја носио. Питамо је ли овде седи оваква и оваква дама, под овом нумером. Адреса од имена није нам дала. Он каже таква иста је његова госпођа. Пријави нас.

Она седи у једној красној соби, на једном дивану у зеленој од кадифе сербијанки. Кад уђемо, лепо нас прими и запита јесмо ли донели билете. Каже Бранко да нема, и тек дошли смо то да јавимо. Она на то изјави да јој је мило што смо дошли бар да јавимо и што смо реч одржали, ил' што је Бранко реч одржао.

Почне, после, Бранка запиткивати откуда је, чији је син. Он јој све преповеда. Она се чуди. Запита га би л' он ишао с њом да траже други квартир, јер овај се јој не допада. Ја на то устанем, поклоним се и одем.

Бранко оде с њом квартир тражити. Нађу један велики и погоде се. Госпођа каже хаусмајстеру, да ће одма' педесет форинти за капару послати.

Врате се кући. Дама да Бранку педесет форинти да однесе. Бранко плати и донесе квиту.

»Сад видим«, рекне она, као из шале, »да сте добар младић, јер сте могли то и задржати, па не доћи.«

»Зар сте ви, милостива, мене за таквог држали?« рече увређен Бранко.

Но госпођа га је ублажила и текар јој се допао Бранко. Моли га да јој дође сваки дан. Сутрадан задржи га на ручку.

Она млађа госпођа, са мужем, била јој је позната, но отсад није хтела више да зна за њу.

Бранко сваки дан је ишао тамо. Био је већ онде као код куће. Она је била зјело богата. Казала му је, ако ће је слушати, неће му ништ' фалити; живиће као гроф. И, доиста, Бранко покаже наједаред хиљаду форинти. И мени је дао лепу суму од тога, па је погодио леп квартир за себе. Сваки дан је ишао онамо на ручак и вечеру. Накуповао је сијасет књига. Кажем му да не лудује за тим, ал' ништ' не помаже. Добије опет новаца, па опет, па је сад Бранко као неки банкијер: новаца као плеве! С њом се шета, воза се на красни каруца. Времена има доста, цео дан је његов. Сад га навалише братија: онај нема хаљина, онај ђак нема књига. Бранко сваком даје. Кажем му да не верује сваком; свет је лукав. Она није му ништ' забрањивала, све му је чинила; сваки је држао да га је узела место сина. Но он је одвећ доброг срца, па не може да гледи кад коме што фали. Ма каквог сирмака, просјака на сокаку нађе, сваком дели. Ја му кажем да има много и неваљали' људи, којима он добра чини. Он вели, док се противно не докаже, он сваког човека за доброг држи. Ја, опет, напротив, узео сам си ту максиму, да сваког држим за неваљалог, док се не потврди да је ваљан. Ја држим даље: ко тебе лебом, ти њега колачем; ко тебе палцом, ти њега буџом. Бранко ми се смеје. Он кад не удели каквом просјаку, покаје се у другом сокаку, па се враћа да му што дâ. Он вели да ни њему не пада добро што има, кад види толико њи' без леба.

Сад сам ја поред Бранка потпуним гавалером постао. Сад треба да гледим да се оженим. Био сам рафиниран од сваке струке. Име ми је Милан, но преиначим га на Емил. И то нешто значи. Носио сам се као какав барон.

У оно доба била је мода лети све од једне фарбе хаљине носити. Ја сам имао више такови' фела. На дан сам се двапут преоблачио. Особито жута фарба онда је била модерна. Тако сам често ишао: у жути панталона, жутом капутићу, жутом пруслук, жуте топанке, жути шешир, жуте рукавице, — онако као прави денди; ко ме није познавао, држао ме за барона. Ишао сам сваки дан у Кајзербад и театар. Многи су ме већ по самој фигури познавали.

Међу женским био сам одвећ учтив. Ако су од већег реда, нисам пушио и грдио сам оне који пуше. На свако њи'ово питање нисам рекао »љубим руку«, јер то сваки ћифта говори. Пред матерама обожавао сам кћери, а матерама, ако је дошло до речи, увек сам казао, да су десет година млађе, нег' што јесу. У јелу и пићу држао сам границу; имао сам кад на другом месту најести и напити се. Са јединицама поступао сам као са јајетом, да се не разбију. Са старијим дамама шнуфао сам, и свака је казала: »Овај је шармант!« У игри сам био укочен као енглески центлмен. Пазио сам којој дами треба воде, па носи. Ал' и то је морала дама бити, којој сам ја воду носио.

У мањим друштвама, гди није баш тако нобл ишло, фалио сам најпре кћер, па матер, како добро изгледају: како је мати млада, канда је кћери сестра, како су радене. Ако сам почашћен, а ја фалим како јошт нисам тако добродојел, како је јуфка од пите фина као тилангле.

Са људма, ако су већег реда, ћутим више нег' обично; запаљујем им цигару, уступам место да седну. Ако су мањи, говорим о економији, о скупоћи, о оскудици у новцу и често гледим на сат колико је сати. Е, сад овакав човек да не прокопше!

У ствари женидбе био сам особитог укуса, сасвим противан Бранку. Бранко је ово држао: не треба да узме стару младу, нити младу за старог да полази; једно, вели, због тога што није пропорција, и ретко је задовољан живот; друго, фамилија често остаје без родитеља и дође у туђе руке. Гди се једна ил' друга страна мрзи, не допуштати да се узму, јер је опет ретко добар живот. Више на оданост и наклоност нег' на новац гледати, јер ако се случајем новац измигољи, крај пријатељству. Уколико је мо-

гуће, и на рацу гледати, јер добра раца има добар плод, на фамилија у наслеђије добија, ако не друго, а оно у животу добру препоруку са формом. За шкрофулозне, ектичаве и богзна какве подаграше не полазити и не женити се, јер им син и унук неће зафалити што су на овом свету.

Ја сам држао: треба се само богато оженити, па ма каква била; тојест, ја кажем само за мене, а не за другога. Ако је млада, лепа и богата, утолико боље. Ако је стара, треба јој по вољи чинити, па гледати да се добро тестамент начини. Ако ли је болесна, треба јој дати медацна колико хоће. Ако је мрзак живот, а богата је, не треба од куће ићи, нит' се дати истерати; но треба се чувати. Ако је високоучена и високовоспитована, нек донесе много поваца, тојест, кажем за мене. Напоследку: не дати да се први дан женидбе алатура интабулира. У овом случају најбоље је кад муж нема шта да се на њега интабулира. Јер, ако се интабулира, муж ће морати жени сваког њеног имендана лепо гратулирати, да му се у чему год воља испуни, и онда жена испи капут, а муж визитлу.

Е, сад' колико људи, толико ђуди; једном се допада овако, Бранку онако. А што се наклоности тиче, што Бранко спомиње: наклоност је као и гвоздје, које се временом такође изглође.

Састанем се са Бранком, па му кажем да сам видио Лауру. Она је већ две године у Бечу седила са матером, па сад се опет вратише. Велимир је умро. Бог да му душу прости! Татомир ће сад фишкалом да постане. Наговорим Бранка да идемо опашо на визиту.

Кад одемо, Лаура се убезекнула видећи такве гавалере, особито мене. Сад сам имао и ранг као јурат, — не би се ни грофица каква женирала. Она нас, као год и мати, лепо прими. Питала нас Лаура гди смо од тога доба били, откако се нисмо видели. Нешто смо јој преповедали, а нешто смо прећутали. Лаура је почела Бранку пребацивати, како се од ње није ни опростио, како јој је жао било, није могла три ноћи спавати, и тако даље, и изјави да се од њи'ове куће не отуђујемо. Ми смо опет овамо често долазили. Бранко сваки дан. Лаура добро је Бранка гледала.

На једном месту кумује фрајла Лаура, па смо и ми позвати у сватове. Било је много страни' и непознати', и мушки' и женски'. Увече мали бал. Ми се понајвише око Лауре налазимо. Један нашег доба младић, доброг изгледа, откуд отуд све око Лауре савија се и све би тек с њом рад играти. Питамо ко је, не зна му нико име, кога смо год питали; а ко ће, опет, све запиткивати, да га начинимо са тим јошт интересант. Лаури ни брига, ал' је учтива прама њега.

После весеља други дан исти младић све около Лауриног пенџера се шета, клања се, и то тако траје дан на дан. Један дан Лаура покаже нам, смешећи се, једно писмо. Каже некога та је кроз пенџер у собу баџио. Да нам да га читамо. Ми га читамо:

„Благородна и високопочитајњејша фрајлице!

При првом погледу срце ми на Вами остало. Кад се опоменем оног вечера, оног францеца, они' Ваши' роза хаљина, па фризура, та ах... ах... не могу Вам исказати колико ово несрећно срце за уздисајем лети, као муња по светлости облака. Срећно оно магновење које вас родило и блага она земља жуд Ви Вашим малим ципелицама станете. Ја се борим дању ноћу, јер знам да никад то што мислим достигнути нећу. Но, при свем том, смилујте се на страдалника, који у заточенију своји' мисли на соколовим крилима лебди над Вами. О, како ми је тешко! Перо ми из руке испада. Само вас то, анђелу земски, јошт молим, клечећи као пред богињом, да ме барем обнадеждите, тојест ја знам да Ви никад нећете моја хтети бити, ал' само ме обнадеждите, ма и неће никад бити, да ми бар обречете бар на десет година, а ја ћу и донде радосно за Вами у надежди венути

у срца бољи
покорњејши

Светозар Цифрић
медицинер.”

Мал нисмо пукли од смеја. Та то је наш земљак Светозар! Нисмо се видли од детињства, па га нисмо ни познали. Но морамо га потражити, ма је гди. Знамо већ колико је сати. Кажемо Лаури да ћемо се с њим састати; ако му има одговора послати, може по нами. Она се тек насмеје. Но ми пре нег' што ћемо га потражити, напишемо му ово писмо, као бајаги одговор на његово:

"Љубезни господине!

Ваше галантно писмо примила сам. Слободу Вашу извињава Ваша претерана страст... Сажаљујем што се тако јако борите, и будући да сами увидите да ће од тога тешко што бити, ал' Ви се само с пустом надеждом задовољавате, за то нека Вам буде од мене изискивана надежда за после десет година, ал' под тим условијем, да и Ви какав гавалерски акт мени за љубав учините и да Вашу резигнацију покажете, а то је: да за то време нит ми што пишете, нити пак поред мог пенцера пролазите.

Лаура Н."

Но пре нег' што ћемо ово писмо на пошту дати, морамо га потражити, јер нема му адреса. Хајд' да га потражимо. Знао сам да ће у каквој но бл официни бити, зато такве смо тражили, па ако га видимо, а ми унутра да си косу поткрешемо. Идемо у један, у други сокак, опазимо нашег Светозара, баш се однекуд у официну враћа. Ми за њиме уђемо, седнемо и кажемо да нам косу мало потсеку, и то кажемо им страним језиком. Један најстарији, то је био господар, повиче: »Паризер!« Погледи на Светозара, па на мене, да ме узме под операцију. Други опет узме Бранка. Господар се удали, а наши оператери почеше о нама на језику који су мислили да не разумемо, разне вицове правити и нагађати 'оћемо ли се галантно показати. Ми се господски покажемо, па одемо.

Одма' смо писмо на пошту бацили. Светозар је још снај дан писмо добио.

Кад сутра, а ми опет у официну, да си нешто мало на коси поправимо. Светозар је ту. Тек што смо готови, станем пред Светозара и то у такој позитури, у каквој говори обично какав велики господин каквом прама себе малом човеку. Светозар одговара са страхопочитанијем на свако питање. Позовемо га да дође после подне у кафану »Код краљице«, око пет сати.

Ми у ово време овде чекамо, а ето Светозара. Ту он почео је цифрати, ал' ја одма' уфатим га за руку и питам га да ли ме познаје; он каже да не. Е, сад му се јавимо ко смо. Он није знао, сиромаш, шта ће од радости. Питамо га где је досад био; каже понајвише у Бечу, а једну годину био је у Паризу, зато га и зову »Паризером«, па сад је дошао овамо да курс хируршки слуша. Позовем га да после заједно вечерамо. Увече се опет састанемо. Један

другом своје житије казује. Ја нешто сам и за себе задржао; нисам хтео баш све исказати. Светозар је био угледан млад човек, чистења, прстење на прсту, па ланац и сат; могао је човек с њим ма у каквом друштву пристати. Кажем му да дође к мени увек кад год узима часа. Он то радо прими. Питам га има ли каквог изгледа за женидбу. Каже ми да има: може узети свог принципала кћер, како сврши курз, па осим ње има једну младу удовицу, бирташицу, некога почившег Јозефа Фишпајха жену. Но он јошт на једну трећу цилује; ако му то испадне за руком, онда ће текар постати срећан човек. Но засад мора прехутати ко је та, док се ствар боље не развије.

Тако ми опет наше старо познанство обновимо. Он ме замоли да га свуд медецинером зовем, јер изван официне за таквог га познају. Ја му то обречем, а с моје стране га, опет, замолим да, гди год може, за барона ме изда, особито пред непознатима, а ја ћу га јошт за већег издавати нег' за медецинера: казаћу да ми је од стрица брат.

Отсад увек, када сам Светозаровим сокаком пролазио, улазио сам у официну.

VI

У берберском животу има врло много поезије; не знам да ли има више у ђачком. А друго, кад је курзиста, онда је и ђак, па јошт какав ђак, прави бранденбургер. Међу њима редак је филистер. Све отворена, весела лица, галант, нису интриганти, пуни радости живота и велике надежде за будућност. Посао му је лак, не изискује напрезање ума, зато су бербери отвореног духа, јер имаду часа на све стране мислити. Ретко који бербер да је незадовољан и да је свој живот жалосно провео.

Кад уђеш у официну, у једном ћошку видећеш гитар ил' тамбура гди виси; у гдекојој и једно и друго. Увек је међу њима какав поматори, као декан међу њима; он највише вицева зна и неки аукторитет ужива. Добри су певачи. Једна јединита слабост им је љубопитство, ал' то хасни публикуму. Кад год уђем у официну, седнем, питам гди је Светозар, па онда слушавам новине, па све знам без да морам новине читати. Светозар је био највећи ки-

цош од свију; зато нисам се стидио с њим каткад и испод руке шетати се. Кад су већ новине исцрпљене, онда сваки о себи што започне. Какве је капуте имао пре три године, колико пути се могао богато оженити. Једанпут сам слушао једног, који је много давао на кицоштво, — па говори да је у једно исто доба имао четири капута, три фрака, два квекера и осам панталона, и то све ново.

Једанпут ме само мрзело. Ја баш на променади шетам се са Светозаром испод руке, састанем се са неколико моји' познати', кад прође један господин и повиче јачим гласом на Светозара, да му дође сутра раније да га брије. И Светозара је то одвећ мрзило и зарекао се да баш му сутра отићи неће.

Бранко је сваки дан Лаури одлазио. Она је већ била увелико за удају; већ је прешла двадесет, ал' је била лепа. Она донде около Бранка, док га није укебала. Бранко је за њу јако заузет. Обрече јој да ће ју узети. Лаура се држи за срећну. Једанпут неким случајем наиђем код Бранка на једно писмо, од Лауре на њега. Последње речи овог писма овако су гласиле:

"Моје срце је сасвим заробљено. Живот би ми без тебе пустиња био. Нема тога који би ми твоје срце из мог срца ишчупао, и онај сат, у којем би ме теби отели, био би за мој живот последњи. Остаје милион пути...

твоја Лаура."

Сад сам видио да су дубоко заишли, па сам се све бојао за Бранка, да што хрђаво не испадне, јер он сваком верује, па још не познаје фигле женске.

Састанемо се. Почне ми се тужити да му је живот досадан. Истина, има свега у изобилију, ал' није задовољан. Његова покровитељица рада је за њега поћи.

»Па, лудо, зашт' је не узмеш? Шта мислиш толико богатство?!«

»Није пропорција, нема од обе стране наклоности.«

»Какве пропорције, какве наклоности! А гди ћеш ти наћи у свету праве пропорције?«

»Она само моју младост уважава; немам никакве друге заслуге, која би могла код ње за темељ служити, а и она са њеним темељом је само новац.«

»Мој брајко, младост гди је, ту је и заслуга, онда си добро код ње уписан; то је прави темељ, а и њен темељ новац, прави је темељ.«

»Онда опет волем Лауру узети; она је више за мене, а и гине за мнош.«

»Е добро, а ја ћу онда твоју милостиву. Није ти противно?«

»Ни најмање.«

»Ја ћу ти бити на руци код Лауре.«

»Није нужно; њена душа је већ код мене.«

»Ала свашта лако верујеш!«

»Не брини се за мене.«

Сад да добро ствар испадне, одма' би' и ја те како терно начинити могао. Бранко је био готов Лауру да узме. Ал' најпре да видимо хоће ли мени за руком поћи. Кажем Бранку да не иде осам дана тамо, па онда идем ја да испитам шта ће и како ће бити. Бранко пристане на то. Оде на осам дана на страну. Бранка нема један дан, други дан милостива да га тражити чрез слугу. Нема га. Слуга мене нађе. Кажем му да је Бранко отишао на страну некуда у госте, па му је позлело. Да ме милостива звати; она ме је већ познавала. Обучем се што игда боље могу, па хајд' онамо.

Кад тамо, а она упарађена седи. Добро је изгледала; мени се допадала боље него какове врло младе. Ја све на прстима, тихо као мачак к њој; сагнуо сам се јако, канда фишпан имам у леђама, па лепо поч у руку, па се повучем три корака натраг. Понуди ме сести.

»Опростите што сам тако слободна. Ви сте његов најбољи пријатељ, Ви ћете најбоље знати гди је Орлић и шта ради.«

»Он је једно после подне отишао изван вароши и разболео се, но поручио ми је да му је већ боље; но при свем том идем ја сутра к њему да видим шта је.«

»То ћете врло паметно учинити. Ја не знам шта је том човеку; није никад задовољан. Ја му све чиним што жели, ал' он увек зле воље, све га нешто срце на другу страну вуче. Каткад му дође на памет што, па тек наједанпут повиче: »Морам ја у Африку ил' у Кавказ; ја плеснив

живот нећу да водим!« Пита га зашто је незадовољан, а он: »Мени није доста тек живити; моје задовољство није мојим телом ограничено«. После, ако га питате даље, а он се разљути, па неће много да одговара, нег' ћути.

»Знате, милостива, он је још млад, па много још треба да види и пробира.«

»А колико је година Бранку?«

»Двадесет, милостива.«

»А он каже да је дваест и две.«

»Он има ту слабост да се хоће све старијим да чини.«

»А колико је Вам година?«

»Двадесет и девет, милостива.«

»Па тек јурат!«

»Није, милостива, већ сам фишкал.«

»Па радите већ као фишкал?«

»О те како! Клијентâ сијасет! Па не примам никога ко напред добро не плати.«

»То сте Ви срећан човек.«

»Био би' кад би какву сходну заручницу нашао.«

»Па тога ваљда има доста?«

»Има, милостива, ал' не за мене. Ја сам рођен аристократ, па не марим за пургерство. Хоћу да је врло воспитана, од велике фамилије.«

»То Вам ја морам каквоу препоручити.«

»О, то ће ми мило бити, милостива.«

»Ал' нисте л' и Ви тако шусовит као Бранко?«

»Боже сачувај, онај је као деран прама мене; истина добар, доброг срца, ал' тек деран.«

»А били бисте Ви онако веран човек?«

»О, милостива, Ви мене још не познајете.«

Она устане, па поче по соби ходати.

»И Ви сте ваљда такви исти као и Бранко?«

»Ја, милостива, спростите да Вам могу казати да се у том варате, — ја би', да сам као Бранко, Ваш роб био.«

»Та ја нисам ни за Вас ни за Бранка; ја сам већ — стара.«

»О, молим Вас, немојте нас вређати. Ви, милостива, и сад још изгледате као звезда Даница.«

»Па, шта мислите, колико ми је година?«

Онда и ја устанем, па њој ближе.

»Опростите, милостива, много да рекнем, једва двадесет и седам.«

»Ха, ха! Ја већ тридесет и осам.«

»Не би' рекао.«

»Ви сте, Господине, велики ласкатељ. Ви бисте Башој госпођи све по вољи чинили, Ви ми се сасвим допадате.«

»О, то ми је мило!«

На то клекнем пред њу, па оклопим молећи руке:

»Милостива, ја сам Ваш роб, чините од мене шта год хоћете, ал' смилујте се.«

»Шта да се смилујем?«

»Бранко је млад, ја сам старији, узмите ме да ја будем извршитељ Ваши' мисли, Ваше воље.«

Ја вичем једнако: »Смилујте се!« држећи руке горе као деца кад што моле, а милостива све натрашке даље, а ја, опет, све напред за њом пузем.

»Но, то се не би' надала од Вас, да Ви Вашег друга изневеравате; Ви његово место да заступите, било би издајство од Ваше стране, јер сте дошли да га извините, а не да га отклоните. Он нек дође, кад му се год допада, врата су му отворена, а Ви, устајте и немојте се више мучити, јер је све без успеха.«

Ја устанем; нити се могу дуже разговарати, извињавам се, па гледај што пре одмакни се.

Ја одем. Чекам на Бранка. После неколико дана дође и све му преповедим. Једва сам га могао на то навући, да се што пре код милостиве нађе. Јошт нисам му хтео о том говорити како сам овде прошао, јер сам рад дочекати да видим шта ће му она о том говорити.

Кад он онамо, а она му све преповеди.

»Какав је то твој пријатељ! Та он ми се намећао!«

И све, и како сам клечао, казала му је. Он се слатко насмејао.

Бранко је опет у свом старом колосеку био, ал' тек Лаура му је била главна цел. Већ као готова је ствар да се узму, и то до месец два дана. Донде ћемо, мислио сам, јошт заједно провести добре дане, па ваљда ћу и ја гдигод продерати.

Време ми је већ опет дуго било. Мој Светозар често је к мени долазио и о својим партијама говорио је. Видио сам му принципалову кћер; фајн девојка. Хајд' сад да видимо Фишпауховицу.

Кад онамо, красна велика гостионица са башћом. Па ко служи, ко је госпођа Фишпауховица него негдашња фрајла Фаника, кћи пекара Шмалца. Није ме познала. После, кад сам јој казао ко сам, јако се радовала. Одма' пита за Бранка. Кажем јој довешћемо га. Питам ју како је, каже све је добро, само једно зло што јој умро и отац и мати, па и муж. Оно прво је зло, мужа ће наћи.

Сутрадан довео сам Бранка. Текар је била радост.

Светозар ми саопшти јошт једну ствар, како са једном лепом и богатом фрајлом у корешпонденцији стоји и да има временом надежде. Кад оно шта је: покаже ми писмо од фрајле Лауре. Известим га у чему је ствар, да не лудује; сад се сам себи смеје.

Бранко већ се запекао код Лауре. Он каже да му је Ида и Марија идеал, ал' и Лаура му је после ови' срцу најближа. Видићемо шта ће бити.

Док је Бранко онамо одлазио, донде сам ја покоју јуратску шалу проводио. Седио сам у једном великом сокаку, у једној великој кући, баш кућа до куће до кундшафтцамта. Знате да се овде сваки, који какву службу тражи, прејави. Овамо долазе камердинери, локаји, куварке и богзна ко јошт, па траже службу. Кућа у којој сам ја седио имала је изглед на форму као и поменута комшиска, једна за другу слепљена; ко је шта тражио, могао се лако овамо ил' онамо заллести. Биро од кундшафтцамта има изглед на сокак, и мој квартир удара на сокак, и како се под капију уђе, одма' надесно моја врата.

Ја из дугог времена гледим кроз пенџер, кад неки час ал' к мени две младе женске у собу и питају је ли ту кундшафтцамт; траже се кудгод за штумадле. Ја и' упутим у комшилук. Кад сутра, опет друге, па прексутра опет. Мислио сам си: кад ме тако узнемиравају, а оно бар да и ја имам такову забаву. Дозовем једног познатог јурата, да буде пре подне и после подне код мене. Начинимо један протокол, па онда седи један за асталом на сред

собе поред протокола, а други гледа кроз пенџер. Питају је л' ту кундшафтцамт. Кажемо: »Јесте«. Сад питај партају, гди је крштено писмо, гди су атестати. Једна се тражи за виршафтерку, друга за куварку, трећа за штурмадлу итд. Па онда закажемо да дођу друге недеље овај и овај дан. После, видећи саме да нису на добром путу, сврну се гди треба. Но опет новајлије, који нису за то знали, долазили су. Свако после подне под капијом пуно локаја̂, камердинера̂, куварка̂, па чекају док с ручка дођемо. Једва сам им могао одговарати, толико и' је било; више су долазили овамо, него у онај прави. Морао сам и' већ терати, ал' ништ' не помаже, не могу да и' се курталишем.

Између остали', дође и једна женска, пуна, около четрест пет година стара, тражи се за куварку. Кад је добро погледим, познајем је ко је. Иштем атестате. Кад покаже, а оно моја Бабука. Питам је како је и шта је, а она поче своје житије преповедати: како је она имала добре службе, стекла је прилично новаца, но су је хрђави људи преварили; обрицали јој да ћеду је узети, па су јој новце потрошили. Она вели, највећма се једи на једног шпицбуба, локаја обрицеровог, коме је дала сто форинти, и обрекао јој да ће ју узети, па је отишао и никад се вратио није. На то се почнем гро'том смејати, па је распитивам гди је то било. Она све по реду преповеда. Ја се опет смејем. Кад мало помало, почне ме, које по смеју које по дужем разговору, познавати, па онда нападне ме: »Ти си мој љубезни!« — па оће к мени, а ја се не дам. Кажем јој да ја нисам тај ког она мисли, да нисам ја ја, но други когод. Ништ' не помаже. Напоследку предам се, дам јој коју пару и обречем се да ћемо се чешће видати. Она буде с тим задовољна.

Но партаје ми једнако долазе. Шта ћу с њима? Госпођа од куће откаже ми квартир, каже да јој правим шкандал по кући, а ја исплатим, па се извучем јошт онај дан, да се ослободим од несносни' гостију.

Цифрић ме једанпут замоли да одем ја и Бранко с њиме у госте, на неку свечаност у једну малу варошицу Н. Онде је наш у детињству друг и учитељ, Љубомир Рудић. Саопштим Бранку. Он је готов. Милостива му је

дала урлауб. Ја кажем Цифрићу да мене и Бранка не пријави као своје давнашње познате, но као страну господу, док се сами не изјавимо.

Дођемо пре један дан на светковину. Станимо се у великој гостионици, па онда Рудићу у визиту. Будемо као нека особита господа претстављени. Рудић са својом супругом — био је већ ожењен — дочека нас са највећом учтивошћу и страхопочитанијем. Титулира мене и Бранка: »Ваше Високородије, Ваше Високоблагородије!« Одма' нас замоли, да не идемо никоме ни на вечеру ни на ручак, но да будемо његови гости. Штација није му била рђава, па је добру кућу водио.

Прошетамо се кроз варош. Знате како је у малој вароши. Сви су љубопитљиви. Бакали, барбирит стоје пред дућанма; за леђма им госпође извирују. Једна фрајла разбила је пенцер, брзо отварајући га, само да нас из ока не изгуби. Погађају, нагађају ко смо шта смо. Сви смо господски, богато обучени. Ја, у фатермердерма до преко ушију, изгледао сам као прави Енгландер. Фијакера смо на више дана погодили, те остаје с нама ма докле.

Кад сутрадан, а ми сви у цркву. Сви на нас гледају. После цркве, а оно зову нас на све стране на ручак. Ми зафалимо, но нећемо да изневеримо Рудића. Добри, го-стољубиви пургери! Они нас гледају од пете до главе, чуде се кроју наши' хаљина и фатермердерма. Ми се, опет, њима чудимо. Један носи шешир од форме ано најне; другом је струк капута на леђи, а трећега капут је до пете дугачак, па стоји канда је на штруфнама. Госпође не носе шешире, но скупе капе од блонда.

Дође ручак. Све је живо и весело. Дође време наздравица. Ја сам наздравио домаћину и уједно изјавим да ја и Бранко, да смо његови земљаци и стари другови. Можете си мислити какова је то за њега радост била!

После ручка нас четворица на само, па сваки преповеда свој живот. Рудић преповеда како се и он јако мучио. Досадило му се једанпут, па је отишао у актере. Овде се упозна са примадоном, побегне с њом, друштво се распрати, примадона побегне опет од њега. А он тако лупао се, док једанпут није ову добру штацију задобио и ожењено се.

Питама га има ли овде какови' богати' партија. Каже ми, има једна лепа млада удовица, са двоје ситне деце 'Ајдмо на визиту.

Кад онамо, јест млада, лепа, ал' шта ће ми деца? Она здраво око мене иде, ал' дечино је имање, па после да имам процеса. Друго, и она мислела је богзна какав сам ја богаташ. Е, па бисмо једно друго преварили. Одма' се покажем ладан. Она на то ни да ме погледи.

Код једног сродника њеног даје се велика вечера. Фамилија је велика. Хоће да и стране, тојест нас, у госте да зову. Удовица каже да неће доћи, ако мене позову. Тако се ражестила, што у њен план упуштати се нисам хтео. Сад се родови разделе на две стране: једни ме хоћеду, други не. Дошло је до вотизирања. О један вотум пропао сам. Тако ја у мом животу и то сам доживио, да су на мене вотизирали: хоћу ли доћи на вечеру или не. Бранко и Светозар могли су ићи, ал' наравно да нису хтели. Тако родови сами су појели вечеру, а удовица је остала да кука за мном.

Сутрадан кренемо се на пут. Рудић хоће до једне штације да нас прати. Онде има једног друга учитеља; био је код њега први дан с нама на ручку; чули смо га како добро пева и у тамбуру удара.

Кад онамо стигнемо, једно сиромашно село, школа издрта, није читав сваки пенџер, но од папира, па у среди тек парче стакла од винске флаше залепљено. Учитель нема жене, сам кува. Питама га колика му је плаћа. Каже сто форинти мајна. Питама га како излази на крај. '»Е, лепо«, одговори ми, »добијем нешто мало 'ране и дрва. Пред св. Катерину идем сећи купус. Плате ми. После кољем свиње. Опет плате ми. Па онда долазе свеци и фа шанге. Ту се опет добро живи: певам, свирам. Данас је код кмета, сутра код другог. Лети и шишам и бријем. Дође берба: оправљам каде и судове. Па тако живи као таузендкинстлер«. И, додуше, имао је свашта у кући, да смо се сви чудили. Сад, сирома', тражи мало бољу штацију, па смо га баш нашли гди компомира једну оду на свог неког покровитеља, који ће га препоручити. Осам дана се мучи на последњој строфи, док му ми сад нисмо по-

могли и доконали. Знам, кад је прочитао покровитељ, да је, у тријумфу, мислима на небо летио.

Зготови се ручак. Учитељ сâм преправља. Рудић му нешто помаже. Седнемо за ручак. Ручак мали, ал' добар; друштво весело и задовољно. Вино добро. Па онда се тек започне право весеље. Светозар, па Рудић, па Зоричић — тако се звао наш домаћин — сви троје славни певци и тамбураши. Ту су две тамбуре, па свирај, певај.

Кажу да је нестало трубадура. Није истина: учитељ је трубадур. Као пчела мед, тако он са језика народа узима песму и слави љубав и пријатељство. Није он овде више онај учитељ који је, кад у варош дође, бојажљив, укрућен, боји се да се коме већем не замери, но отворен, па ужива божествену слободу природе, бољма нег' многи други, који су узвишени.

Учитељ је и композитор, и не 'једна му песма на потомство пређе. Гди је свадба, гди је весеље, па нема учитеља, онде нема праве радости.

Ту, дакле, читав се концерт начини. Светозар и два учитеља све се надмећу. Бранко је сасвим задовољан. Каже, он није нигди тако слатко јео, није нигди тако искрено гостољубије видио. Па дода и то, он, да може, дао би сваком учитељу и добру плату и колајну.

Тако проведосмо целу ноћ и сутра се тешко растасмо. Вратимо се кући.

VII

Бранко рачуна дане када ће Лауру узети. Један дан дође један зјело богат господин и Бранков пријатељ са Бранком к Лаури и њеној матери, да девојку просе. Овај стари господар био је око шесет година, пун, по изгледу здрав, само мало потежи.

Кад ступе у собу, приме и' учтиво и љубезно. Изјаве своје намерење. Госпођа, онако права рафинирата госпођа, изјави да њој није противно, ал' опет жели три дана на промишљење. Е, добро! Дакле, три дана.

Бранко се са својим пријатељем у том сложи, да овај после три дана сам онамо иде, да види шта је.

Лаура каже матери да хоће за Бранка. Мати јој каже да не хита, да се добро промисли. Лаура плаче. Мати ју псује. Лаура каже окочиће у воду; мати каже сама ће ју загњурити.

После три дана дође стари господин да запита. Лаура и мати приме га опет лепо. Мати каже, да би радо дала за Бранка своју кћер, ал' не зна како стоји Бранко. Јошт није ништ'. Чује да му је покровитељ нека дама, па онда, кад се од ње оцепи, шта ће. Не зна како код куће стоји, па је јошт млад; да види бар јошт за једну годину, шта ће од њега бити.

»Дакле, милостива, једном речи, Ви не желите вашу фрајлу засад за Бранка удавати?« — запита старац.

»Засад ништо.«

»А како би било, милостива, да се друга какова партаја, и то добра, нађе, би л' бисте ју дали?«

»Срећа је у бога. Ако срећа дође, неће се одбити.«

»Молим на једну реч.«

Сада се мати и стари упуте у другу собу, па продуже разговор.

»Јесте ли Ви, милостива, Ваше фрајлице кћери пријатељ?«

»Молићу, како да не?«

»Е, добро, дајте је за мене. Ја ћу јој бити и муж и отац. Ја ништ' не ништем само девојку. Даћу јој у моринг моју велику кућу. Јесте ли задовољни? — Ја сам човек од речи, ал' што чиним, брзо чиним. Ја вам дајем на промишлење опет три дана, па ако бог да, а оно нек се реши ил' лево ил' десно.«

»Ја с моје стране, поред Вашег обећања, дајем Вам моју кћер; знам да ће оца у Вами наћи, а надам се да ће ме моја Лаура послушати.«

После овог кратког разговора, изиђу опет, па старац шешир у руку, поклони се и матери и кћери, па кући.

Бранко чека свог пријатеља. Састану се.

»Е, мој Бранко, нема ништа. Мати каже да си јошт млад. Мораш јошт чекати.«

»Шта, да чекам? Па зашто? Шта је на то Лаура казала?«

»Тутала је.«

»Мати каже 'оће да ју за старијег уда, који већ зна како се кућа води.«

»А шта је Лаура на то казала?«

»Ништа.«

»Није ни плакала?«

»Ни најмање.«

»Није л' казала да она без мене живити не може?«

»Ни речце о том.«

»Није ни противсловила матери да се она за другог удати неће?«

»Ни речце.«

»Е, сад већ није вредно више с једном девојком ни разговарати се. Збогом свету! Ти си само једно примамљиво огледало!«

»Штавише, каже, ако хоћу, ја је могу добити.«

»Је л' могуће?«

»Тако је.«

»Е, да богда сребром се зајазила, кад је тако А Ви, мој чико, будите срећан, да Вам Ваш пород не обија туђе прагове, као обично деца која оца не познају. Збогом!«

Бранко није се више хтео ни са Лауром ни са својим пријатељем састати. Лаурина мати сад је пред себе кћер узела. Каже јој да Бранко није за њу, да није постојао, да је млад, а господин Петковић сталан, зјело богат, да је једну велику кућу у моринг, живиће код њега како јој се хоће. Кад умре, може си младог бирати. Лаура први дан јако плаче, други дан мање, трећи дан предала се судби.

Четврти дан, ето Петковића. Мати хоће, Лаура се јошт као устеже. Мати ју оштрим очима погледа. Петковић каже да он неће силом, но ако има бити, онò и нек' буде. Преклони се и Лаура. Петковић одма' у дар сто дуката, колије, бразлете. Све је свршено. Друге недеље венчање, јербо старац неће да чека.

Петковић оде.

Мати је знала, да са оваковим старцима не треба се шалити, јер одма' окрену леђа. Кад овакова партија појави се, таквог треба одма' за јаку, па држ' га, јер, иначе, хоће лако да побегне. Врло су лукави. И ови бу најопасни-

ји за младе људе, који се жене и у конкуренцију са њима дођу. Зато је Лаурина мати гледала да што пре крај буде.

Разгласи се да Петковић узима Лауру. Једни се смеју, други кажу: »То је срећа!« Петковић не сме да се шета са Лаурином матером, јер први пут кад се с њом показао на сокаку, сваки је рекао да би му кћи могла бити.

Бранко лудује, бесни; каже да је цео свет обешетак, да већ ником веровати не може. Ја га ублажујем. Он каже да је већ преболео. Вели да је Лауру већ прежалио, како је неверна, и, како се опомене Иде и Марије, опет је утешен.

После осам дана води Петковић Лауру у цркву, па кући. Лаура је била лепа, живе, румене боје, а после три недеље — бледа, очи тамне, канда је тролетница тресла.

Петковић, када се са Бранком састао, питао га да ли се срдн; Бранко му каже да ни најмање. Петковић га је често, шетајући се, до своје куће вукао, ал' га никад горе није звао; Бранко, пак, није ни желно тамо.

Е, тако сирома' Бранко опет страда због тога што сваком верује. Он је веровао Петковићу, веровао Лаури. Опоменућете се јошт њеног писма на Бранка, па гледајте сад чуда!

Ја сам у тој струки сасвим друкчији човек био нег' Бранко. Мене ни враг не би скувао. Познавао сам све људе у прсте; знао сам гди како треба живити. На једном месту треба човек овако, а на другом, опет, онако. Људи нису такови уопште, каковим се обично показују. Имаду две и три маске. Друкчије изгледају на сокаку, у свету, друкчије код куће. Они узимају, по нужди, сад оваку, сад онаку маску.

Има људи који су по спољашном љубезни, пуни комплимента, поздрављају те и кад не гледаш на њи'. То су људи који хоћеду да ти исто с њима чиниш, да у јавности нешто значе; ако те се у чему год живца тиче, преварићеш се, ако се на њи' ослониш, јер ће одма' други тон окренути.

Има људи који никуд не иду, ни с ким се не мешају, код куће ништ' не раде, но с готовог живе, о комешају

светском ништ' не знаду, никад из обичне линије не иступе; тима немој ни у кућу улазити, јер се одма' као дивљач поплаше. Ови се чуде како може бити људи који тако не живе као они. Ако се узвисиш, чуде се твојм таленту; ако паднеш, бегају у собу кад те виде. Ово су праве ћифте.

Има људи који се издају за високоучене, мало говоре, јер онда су најпааметнији, лице увек озбиљно показују. Ови целог живота ништ' не раде, свет се од њи' једнако чему нада, но бадава. Ови нит зидају, нит упропашћују. Непријатељи су сваког отворенијег духа, и подмукли. Обично жута лица имаду. Не пију, јер су богаљеви.

Има и' који никад ништ' свога века учинили нису, но случај и срећа и' узвисила, и никог не уважавају, који није на крили ветрени среће ношен. Изгледа су дивљег, очију курјачки', немилосрдни, сујетни, не опомињају се никад да су и они слуге били; у заповедању само састој се тим сав живот и слава.

Има људи који се случајем обогате, а кубурили су многе године, туђа помоћ им као с неба падала и срећу вредности својој препишују. Ови су увек потсмешљиви, вичу на пролетаре, сиротињи никад не удељују.

Има људи који се чине да су увек у послу, а слабо што раде. Ти се све туже да од посла већ ће се срушити. Ови су јаког изгледа, туже се да не могу да спавају и да имаду реуматизам.

Има људи који у већим друштвама за ручком једнако воду пију, држе се врло солидно, мало говоре, а кад су код куће, ил' код доброг познатог, попију пре вечере по пет холби пива, а за вечером и после пет холби вина. Ови оговарају овог и оног да су корхели и пијанице. Изгледају, обично, као вампири црвени и мало трбушати.

Има људи који афектирају као какве фрајле, да не могу ни ово ни оно, да су увек болешљиви, и то од велике науке, или посла; лице страдалничко показују, о неком добро неће рећи, но неће ни зло. Ако кога фале, а они се смеше; ако кога куде, а они се смеше. У госте никуд не иду, свуд се умерени показују, цео свет би се опкладио да они границу никад не прекардаше. Но кад и' човек увече доцније посети, обично нагну се на орман

леђма, очи им у накрст стоје, муцају у разговору и често штупају.

Па колико јошт има феле људи, па са свима тима треба знати живити. Но ја сам са свима знао живити. Када видим кога да је маску на себе узео, а ја узмем опет другу, па се тако жмурке играмо.

Знао сам како треба у великој, како у малој вароши живити, јер и то није све једно. Знао сам како женске акције стоје. У малој вароши тежак је живот, особито што се женидбе тиче. Свака мала погрешка изгледа као чам; штавише, падне и потомцима у наслеђије. У малој вароши тешко се могу оженити: који често по балови иду, често хаљине мењају, за шест година ништ' стекли нису. Девојке би радо за ове, ал' оцеви не даду; — који ништ' немају, па ма да су, иначе, и ваљани; — који су много пути ишли на страну да просе девојку, па су кошар добили; — који иду у кафану и у трактер на чашу вина ил' вечеру, и који ноћу кући долазе; — који се са оваковима друже; — који је због чега затворен био, ма у персонал-аресту; — који је банкротирао, па ма само једанпут.

Све сам ја то знао, и увидио да се не могу у малој вароши оженити; зато држао сам се велике.

Бранко је већ давно Лауру из главе истукао. Бранко би срчан човек био, да је могао од женски' на миру остати, ил' да је знао с њима, као ја, поступати; но он је сваком веровао, па је и морао увек страдати. Он сам по себи није тражио прилике, ал' прилике су њега нашле. Он је често по месец дана усамљен живио, закопан међу књигама, и онда ретко се дао од тог пункта одвући; ал' какав изненадан случај га је одма' преиначио. Особито ако се тицало тога да се коме у невољи помогне, ту би се увек пожертвовао. Када су женске очи изврћале и тужећи се судбу своју оплакивале, он им је одма' поверовао.

Један дан решимо се, да идемо у варош Н., које да се Бранко мало разабере, које да посетимо наше познате. Седнемо на железницу. Бранко замишљен седи, а ја се шетам. Кола се јошт нису кренула, јошт долазе пасажери. Дође једна млада дама, стаса повишег, округластог, плаветни' очију; образ бео — румен, зуби бели, коса смеђа,

цео изражај племенит; сваки на њу погледа. Тражи места, па баш седне до Бранка. Бранко чини се и невешт. Распитивају се у коли за њу, и неко, који ју познаје, каже да је од веће фамилије и отац јој је важан човек. Она једнако на Бранка гледа умиљато. Бранко канда то не примећава.

Дам знак Бранку да дође мало на страну. Он дође. Кажем му ко је иста, да је фале како је изображена, но има лудог мужа код куће. Бранко ћути, па се опет врати на своје место. Она очима једнако Бранка мери, смеши се, тек што не прослови. Бранко на то ни не пази.

Кад једаред, она ослови Бранка, запита га колико је сати, јер је рада свој сат навући. Бранко покаже јој свој сат, па ћути. Види се да би се рада у разговор пустити, ал' Бранко је крут. Дама га имала је неку красну кутију, ту отвори, па извади неке посласнице као за ужину. Понуди и Бранка; овај прими и зафали. Онда она започне:

»Извините ми слободу што Вас једнако гледам. Ја имам једног брата, тај је исти на Вас, ваљда га познајете; он се зове М. Н.«

»Познајем га, и не један ми је већ то исто казао.«

»Ал' исти је као Ви.«

»Драго ми је особито.«

Сад се међу њима разговор разведе. Да је Бранко на њеног брата јако наличио, сумње нема, јер сам га и ја познавао.

Они се разговарају, а ми са стране тек гледамо; не можемо ништ' из речи да извадимо. У почетку се дама смећећи разговара, Бранко тек кад и кад прослови. Мало после, све дама говори, све нешто озбиљније. Па шта видимо: сузе јој се низ образ пушћају. Сад, опет, поче Бранко нешто да је теши; она опет мало веселија, па са Бранком тако се већ разговара, канда га већ одавно познаје. Тако је неколико сати трајало.

Дођемо до неке штације, гди дуже постојимо. Дама иде доле, Бранко ју прати и допрати до неки' каруца са четири коња. Ту се са свим љубезно опросте и растану. Бранко се врати. кола се, опет, крену.

Бранко ми преповеда шта се с њом разговарао. Она је с тим започела како је са својим братом лепо живила,

у њему јој је највећа радост и утеха, и није се могла уздржати да Бранка не ослови. Поче после говорити како је од лане удата, но родитељи, који су имућни, но тврди, и не даду поред ње новаца, дали је за једног луцкастог човека, који је богат, а има куратора, па нит' се може с њим живити, и тако је сад сасвим несрећна. Бранку дође то на жао, па ју теши. Она каже како би она сретна била са каквим другим човеком. Доста то, мало по мало, које од жалости, које од учестија, које, пак, што Бранко на брата изгледа, изроди се велика међу њима симпатија па брзо, и, изјавивши Бранку своју потпуну наклоност, замоли га да ју што пре посети, које он и обрече, и то до осам дана, кад се са пута поврати.

Бранку је сад иста целим путем у глави била. »Си-рота Хермина, — тако се она звала — како је несретна!« рече Бранко. »Ово је што нечувено тако дете убити! Ако јој могу помоћи, жртвоваћу се за њу.«

Дошли смо и ми до нашег места. Приме нас наши пријатељи красно; ал' све бадава: Бранку се у главу утубила Хермина судба, па прве ноћи не може ни да спава. Други дан изјави ми Бранко, да он овде дуже остати не може, но мора још пре обреченог времена Хермину да посети, и то одма' сутрадан. Шта ћу ја овде без њега, па се одма' и ја одважим.

Сутрадан је недеља, а ми опет на путу. Стигли смо пред вече, не' заходу сунца, до оне штације, гди је Хермина стајала. Сиђемо се, и сваки свој пртљаг у руке, јер никог нисмо нашли да носи, па текар по сата ходај до места гди је Хермина. Никад још овде били нисмо. На-иђемо на гостионицу и кафану. Сместимо се. Бранко одма' пита кафецију зна ли гди седи иста дама. Он одма' му да дете своје, да га онамо одведе. Бранко ступи у кућу, па у кујњу и запита слушкињу: »Је ли ко код куће?« Она му одговори, да милостива има неке госте, но јавиће јој да ју неко стран тражи. Госпођа Хермина изиђе напоље, парадно обучена, па зачуди се кад је Бранка видела и само накратко му каже да ако му се допада нек' уђе, ал' има стране госте; но милије ће јој бити, ако ју сутра посети. Бранко се поклони и оде.

Сад је текар збуњен био. Мисли се шта ће; није задовољан са њеним речма; не слажу се са наклопошћу показаном у вагону. Хоће да иде натраг; нема прилике. Ће зна шта да ради: ил' да је се сасвим мане, ил' да се увери на какав начин.

Напише једно деператно писмо на Хермину, у којем изјављује немир душе своје због сумње о њеној искренности; — да ће ју сутра још посетити, ал' ако јој није до тога стало, а она нек му поручи да и не долази итд. Ово писмо да кафецином детету, да њој у руке да. Дете однесе и врати се.

Ми чекамо у кафани на вечеру. Кад дођу њи' тројица: један јурат, један који је с Бранком служио у једној регименти и још један други, бивши војник. Сви овлашњи, красни млади људи. Бранко позна свог камарата, па онда сви у једно друштво, и то у нашу собу. Придружи се к нама и један стари, богати чика. Ми вечерамо, кад наједанпут прела неко циганску банду. Све је сад весело и волимо се канда смо сви сродни.

Наједаред Бранков колега каже Бранку:

»Знам, Бранко, зашто си дошао, па бар бадава да не проведеш ноћ. 'ајд' да што учинимо што ће ти се допасти.«

»А шта би то могло бити?«

»Ево, видиш банду; 'ајд' да отсвирамо Хермини серенаду.«

»Ал' је већ прошло дванаест.«

»Ништа зато, није доцне.«

»Ал' шта ће јој муж рећи?«

»Он је луцкаст, нит брани за што, а друго, ваљда тек имамо куража.«

Сад сви повичу: »'Ајдмо!« Идемо сви у тишини онамо.

Месечина је била као дан. Кроз велику авлију прођосмо, па под пенџер. Банда засвира. Свећа се у соби одма' запали. Цигани свирају. Кад наједанпут, истрчи један гологлав човек, жут у образу и одма' к Бранку:

»Молим на једну реч.«

Сад га сасвим на страну дозове.

»Ви сте мојој жени писмо писали?«

»Јесте.«

»Писали сте јој да ћете одавде одлазити, ако Вам не одговори.«

»Јесте.«

»Молим Вас, дајте ми десет форинти.«

»Ево, с драге воље.«

»Како се Ви зовете?«

»Бранко Н.«

»'Ајте, браћо, сви унутра!«

Сад сви за њим. Јошт више се свећа запали у једном лепом салону. Госпођа Хермина седи на дивану.

Банда свира. Бранко да из кафане донети шампањера и други' ствари. Ми сви играмо, и наши стари чика и домаћин највећма. Овај доведе куварку, па с њом у салону игра. Бранко није играо, но сео поред Хермине на диван.

Цело друштво лудује, скаче. Бранко озбиљан. Хермина плаче и показује каквог су јој мужа дали. Бранко ражали се, понуди је да се од тог јарма ослободи. Она је готова. Сутра, дакле, да дође, да се о тој ствари уговоре. Пита ју како је муж дошао до писма. Каже му, кад га је у руку добила, истргао га је, па прочитао, па онда јој опет вратио. Дода јошт и то, да је он у кући само фигура, и да је његова права супруга — стара куварка, која с њим игра. Он је као дете и допушта му се готово све.

Већ је пред зору. 'Ајдмо на квартир. Сви нас праге, па и Херминин супруг. Хермина каже Бранку, да њен супруг — име му је Петар — има слабост да краде; да се чува, јер што дочепа, то носи. Бранко се чуди.

Допратио нас је и Петар до квартира. Ту је показао прву пробу своје слабости. Најпре је љубио, грлио Бранка, но како се на страну окренуо, одма' нестану цигаре са тањира па, опет, марама.

Сви оду, ми легнемо и спавамо.

Наш Петар већ у осам сати пробуди нас; донесу нам фруштук, па се с њим шалимо. Он је већ био наш. Каже Бранку да га је поздравила његова жена, да дође после подне у четири сата.

Но да познате какав је био човек наш Петар. Он је, као што сам споменуо, луд ил' барем сулуцкаст био. Кад се оженио, први дан после венчања, кад су младу кући

водили, стао је остраг за кола и као хусар пратио је своју невесту; није се дао скинути. Није знао колико иде цванцика у петицу, но једну би дао за цванцик-два. Није знао бројати. Како добије који цванцик, а он Циганима и Циганкама. То му је било друштво. Куварка му је заповедала као учитељ детету. Играо се са децама; упретне и као коње, на каналу, па трчи с њима по сокаци. Највећа страст му је била звонити и красти. Нашо је у звонару, и ма колико новаца да је имао, дао је звонару, само да му се допусти звонити.

Млад је био, једва дваест и пет година стар. Имаће велико; женили су га само због тога да фамилија остане. Није никог имао осим матере, ал' и ова није с њим живила.

Жена, одма' у почетку, изјавила се да не може с њим живити. Но утишају је, даду му у кући екстра квартир, па он нит је ручао нит вечерао с њом, а служио је као дете. Пошље га за конце, он иде; пошље га да јој фата лептире, он иде. Она кад га види, смеши се, а сузе јој се низ образе спуштају.

Сад Бранко хоће овде да буде избавитељ. Петар све је опскакивао Бранка, као дете; опет иште један цванцик, — да му; опет други, — да му.

После подне Бранко је отишао у визиту. Ја се са Петром бавим. Дођоше и друга братија — јучерашња, па са Петром у шалу.

Бранко је нашао Хермину код куће. Сад је тек било тужбе и жалости. Хермина све му преповеди, како је жртва пала, како и самог Петра сажалује, ал' овако живити не може. На што јој и богатство, кад такав живот води.

Бранко ју пита има ли прама њега наклоности. Каже да има. Пита да ли је другом ком обвезана. Каже ником, но има један млад богаташ који лудује за њом; сваке недеље са својом сестром долази; и јуче су ту били, кад је Бранко дошао и у кујњи се разговарао. Но од њене стране нема ништа; и, да га увери, покаже му његова писма, прво и последње, из који' се само то дадо извадити, да он јако лудује и да би за највећу срећу држао, кад би му она наклоност поклонила.

То је Бранку доста било. Она му је љубов покло
нила. Но шта ћеду сад? Начине план да се Хермина с
Петром развејча. Она каже и сам Петар то хоће, јер су
га силом оженили. Он каже да се срамоти да има жену;
он хоће да је без жене.

Е, Бранко је опет срећан!

Дође патраг. Ми га сви већ чекамо. Веселје наљово.
Цигани свирају, нема ни краја ни конца. Петар што год
дочепа све носи.

У месту чују да има ту овакви' и онакви' страни'. На
више места зову нас на ручак, вечеру. Тако се тера дан
на дан. Стари чика не да Бранку мира, но да види и ње-
гову кћер. Једва се решио на то, и кад оде, није се дуго
бавио онде, које због тога што не би се рад замерити Хер-
мини, које пак што је наишао на једног младог кондук-
тера, па се сви забунили. Чике се та ствар јакко коснула,
јер се надао да може што добро родити се, да ју Бранко
узме; девојка је била лепа и имућна; матере није имала.

У недељу има се давати соаре код Хермине, и то по
жељи Бранковој, јер је рад све своје познате да зове, па
сутра да се да на пут. Хермина каже да није противна.
У суботу се већ све преправи, кад ал' у недељу Хермина,
без да је ком речце казала, отишла је некуд на желе-
зници. Нико није знао шта је томе узрок; сутрадан врати
се и каже Бранку, да је због тога отишла, што су јој
имали доћи обични гости од недеље, а и Бранку није
хтела одрећи; тако и једна и друга партија повукла се
натраг.

Сад је већ све било свршено за одлазак. Већ смо се
са свима опростили; Бранко још последњи пут оде Хер-
мини, и уговоре се начисто како ћеду план извршити.

После већ опет на пут да се дамо. Пре нег' што ће
нам се ручак у собу донети, читао сам у кафани новине.
Бранко сам у соби хода горе-доле и мисли се.

Наједанпут дође Петар, па управо к Бранку. Узме
Бранков калут, па га проба, па моли Бранка да му га
узајми за после подне; хоће да иде у њему на неки по-
греб. Бранко му одрече, јер мора после подне отпутовати.
Петар се свуче, опрости се са Бранком и оде. После по
сата падне Бранку на памет, није ли Петар што из цела

извадио. Има шта и видети, — нема буђелара у цецу, у ком су новци и писма Херминица. Он замислиен није пазио шта Петар са капутом ради. Одма' за њим у потеру. Најпре к њему у кућу. Кад тамо, а он пред кујњски врати стоји, па Бранка пита зашт' није већ отишао.

»Та немој да си луд, Петре, ти си мој буђелар однео.«

»Ја? — Ни видио га нисам. Но ти шта ћеш овде? Ти хоћеш да ми жену отмени; ти си овакав и онакав; но ако не одеш, тужићу те.«

Херминини непријатељи су га потпирили.

Сад се умеша и Хермина. Њу је Петар као дете слушао. Она га уведе у собу, извизитира му све хаљине. Нема ништа. Он неће да призна.

Сад Бранко врати се на квартир и чека даљи излазак. Тај случај се одма' по целом месту преповедао. Бранкови пријатељи домаме Петра у једну господску кућу, у којој су и фрајле биле. Поплаше га да ће га одма' дати оковати, ако не призна. Петар је био врло плашљив. Све призна и пође кући да донесе буђелар. Са њим оде и један Бранков пријатељ, и врате се. Буђелар је био у куваркином сандуку. Сад преда буђелар и новце, само је неколико форинти и писма извадио. Сад га опет напади ради писама. Он иста извади, те да фрајлама да и читају и дода да само због тог је он буђелар украо. Било је дост' смејања. Међутим дозову Бранка и торжествено му све предаду. Он се зачудио откуд и како.

Петар је опет добре воље и ниште од Бранка опростићење. Овај му све опрости. Но кад Петар види да је Бранко опет добре воље, а он опет ниште који цванцик. Бранко му да.

Онај дан смо се већ задоцнили. Сутрадан сви нас до железнице допрате. И Петар је међу њима и грли Бранка.

Кад кући дођемо, сутрадан, Бранко оде матери Петровој, — она је ту седела, — па јој своју намеру исповеди. Она само сажалује Хермину и обриче му да ће га у том, по могућству, потпомагати.

Да Бранко то исто и родитељима на знање и топлим речма судбу њи'ове кћери описује. Но старац, разљућен, опомене Бранка да се он свега тога мјане, штавише да ће

га и гонити, ако сад од своје намере не одустане. Бранко се чисто окамени на оваку незгоду.

Да би се Хермини пут препречио, пошљу је на пут — врло далеко — и пресеку јој сваки могућан саобраштај са Бранком. Сад Бранку одлети и ова надежда. Његова милостива све му је чинила, ал' Бранко једнако незадовољан. Он каже, он има два идеала: један је у сретној љубави, нарочито женидби, други — тај неће да искаже. У првом је већ несрећан.

Бранкова судба је већ многим позната била. У једном већем друштву сви га сажалевају. Једна свилокоса и спет плавоока, врло млада и лепа девојка, врло учествује у Бранковој бољи, моли га да јој његову судбу наситно исприповеди. Бранко јој учини по вољи. Свилोकоса к срцу прими судбу Бранкову и каже му да би му с драге воље својим срцем помогла. Дан на дан све веће учестије, на наклоност. Бранко је излив њеног невиног срца за готов новац примио, и њеној наклоности и понуди одговорно је. Она га моли да ју проси. Одговарају му да ништа за сад не може бити, јер пре три године удавати се неће. Шта ће сад? Покуша наново, опет ништа.

Но Бранку су сати избројени. Живот је кратак, а Бранко је рад и да каков спомен од свог живота остави. Он не може три године чекати.

Запита једаред Ливију — тако се свилокоса звала — да ли је тврда њена наклоност. Она одговори: до смрти њене увек. Да л' се може на њу поуздати? — Може. Да л' ће она њега дочекати с тим срцем и после више година? — Хоће. Каже: »Тако ми среће, нико моју руку осим тебе неће добити, па ма колико дуго трајало.« Сад јој се исповеди, да он на велики пут иде; вратиће се до пет година, и да га дочека. Она плаче, моли да никуд не иде. Бранко не попушта; код њега нема шале. Она се склони, тврду му веру зада да ће га дочекати. Обећа му се још да ником ништа неће о њему говорити.

Кад један дан чекам ја Бранка, нема га; други дан, — нема га. Потражим га код куће, — нема га. Трећи дан добијем ја писмо и новаца. Писмо је овако гласило:

”Љубезни брате Милане!

Провели смо заједно детињство и младост у слуги, у разним бурама живота. Сад смо већ људи, па сваки треба свом одређењу да је ближе. Ни прсти нам нису равни, па не могу нам бити ни путеви живота сваком једни. Мени две ствари на срцу леже, које ми задатак живота сачињавају. У једној до сад нисам био срећан; сад морам другу пробати. Ја морам још једно велико и бурно море препливати, док у мирно пристаниште дођем. Ти си твом задатку ближе. Ја, ако срећан будем и срећно се кадгод вратим, бићете и ви, моја мила браћо, моје среће учасници. Поздрави ми Светозара и осталу браћу. Буд’те здрави!

Бранко”

Е, тако нестале мога Бранка. Разнесе се глас овај на све стране. Његови пријатељи из срца су га жалили, непријатељи, пак, — текар су га оговарали.

Бранко је био добар човек, ал’ је имао чудну нарав, која се многим није допадала.

Међу нижима био је снисходителан, попуштао им је више нег’ обично; међу већима од себе показивао је канда неће ништ’ од свог човечанског права да попусти. Зато су га једни држали за попустљивог, који се са сваким, себи неравним, дружи; други, опет, — за бесног, високоумног. Који су га познавали, ти су сви били на два логора раздељени: једни су га јако мрзели, други би га на рукама носили. Није било који би га као мимогред споменули. Многи су га мрзели, а управо нису знали казати зашто. Многи, којима је он на руку ишао и потпомагао и’, оговарали су га да је предобар, за себе рђав итд. Штавише, нашло се и такви, које је он не једанпут из блата вадио, па су се на њега блатом бацали. У хатар веће ствари и истине, или у помоћ угњетене невиности, увек је био готов и живот и имање жртвовати. Једном речи, он је имао мало пријатеља, много непријатеља.

Многи су казали: »Штета за Бранком што га нестале!« Други су, опет, казали да је заслужио да га море покрије. Ал’ Бранко срећан што никог не чује.

Већ у последње време могла се на Бранку велика промена приметити, премда се он усиљавао све то покрити. Он се у друштву смеши, а душа му плаче. Каткад мислио би небо ће главом провалити, а душа му је спо-

којнија. Ако је видео да десеторица неправду бране, а један има право, он ће са овим држати, па куд пукло да пукло. Увек се тужио да је тешко поштеним и добрим човеком бити на свету, он вели: »Савест награђује.«

VIII

После неколико дана позове ме Бранкова милостива. Пита ме шта се стало Бранку, куд је отишао; каже ми да је њој писмо писао, да јој благодари на свему као својој благодетељки, но он мора ићи. Састајати се није хтео, да не би му растанак тежим постао. Но куда је отишао? — Бар да се зна да му човек пише.

Ја јој покажем моје писмо од Бранка. Чуди се и она и ја, ал' све бадава: Бранку ни трага ни гласа. Поче она после говорити: како јој је особито жао за Бранком, ал' чудна његова нарав његовој срећи на путу стоји; да је могао покрај ње срећан постати; да је имао толико поверења код ње, да би му била све у руке дала.

Почнем је после ја тешити да се не брине за Бранка, да је он одважан, доброг срца и непоколебим, да је он као лутка, која је у пола, одгоре, од дрвета, а доле од олова, па ма је куд преврну, свуд стоји.

Почне се сад она за себе бринути како ће сад она без Бранка, на ког се јако била научила. Ја је једнако тешим. Дозволи ми, штавише замоли ме, да јој чешће дођем, јер има млого писма, а нема пријатеља, па да је не преваре. Даље вели, мило јој је кад ме види, јер онда мисли да Бранка види.

Ја сам често онамо отсад одлазио, и у свему сам се јој услужним показао. Сад ми је био задатак како год умилити се. Увек сам у мом животу био кицош, само кад сам могао, а сад морам до вр'а да дотерам, ил' ћу се натраг стрмоглавити. Почео сам се тако исто носити као Бранко; иста боја, иста форма. Његово држање сам си присвојио, знао сам његове обичне изражаје. Па тако, кад сам први пут дошао к милостивој и почео по Бранковом типару говорити, а она кад ме чује и види, мал' не пуче од смеја. Већ сам искусио једанпут, кад сам пред њом

клечао, да са искреним срца изливом не могу код ње до наклоности доћи. Тако сам морао са друге стране пулз пипати.

Мало по мало она се научила на мене, ал' о љубави и женидби ни разговора. Изродило се неко пријатељско одношење међу нама. Код други' људи почиње се одношење од љубави, па онда тек љубав пропадне у пријатељство; напротив код мене, најпре долази пријатељство, па онда пропаднем у љубав.

Тако сам ја већ овде у пријатељству пливао. Ако треба облигација да се прави, одма' мене зове; ако два дана не дођем, каже да се не може да насмеје, па не зна без мене ништа је ново по свету. Кад је што куповала, а она ме зове у дућан, па морам да густирам, и то што је најкупље. Ако купује шенир, ја морам с њом к мана-моди, па онда тешко мени, ако ми се какав једтин допада, а ја ти онда све оне са перјаницама бирам. У кући морао сам моје мњеније о свакој ствари давати; бож' самувај, ако јој се не допада куварка, да смем казати да није хрђава.

Но шта ће од свега тога да буде? Пролазе дани и месеци, а ја трошим, па јошт никакве хасне, ни сигурног изгледа. Прође једна година, па јошт ништа. Сад ми већ почну финансије натрашки ићи, ал' ја зато нећу да кло-нем. Кредита сам имао доста. Код Фишпауховице ја и Светозар могли смо ићи на кост, па ма докле терали, јер је ту Светозар све. Тако исто и у другим стварима, опет, имао сам друге људе.

Каткад изостанем по недељу дана; милостива ме зове, а ја хоћу ли — нећу ли. Она опет не може без мене, ал' о љубави ништ' не говори. Почнем ја издалека шифрати. Споменем онај сменан акт, кад сам клечао, па и то додам како ме онда није хтела ни добро погледати, а сад ми је пријатељица. Она се само смеје, но на ствар ништ' не говори.

Ја опет изостанем. Већ сам се јако био задужио, па мислио сам: шта ће бити од мене, ако овако устраје? — Почели ме гдекоји кредитори гонити. Особито један ми се попео на врат. Фишкал његов не да мира, пита више, дође ми са персоналарестом,

Па да знате јошт ко је тај фишкар био? Би л' би погодили? — Мој Здравковић.

Он откако се од нас откинуо, сасвим се отпадио и постао филистером. Ја га молим и опомињем на наше ђачке године, а он тек потсмешљиво одговори: »Мој Господине, шта се у ђачком животу не стаје! Ал' сад то на страну. То не треба ни спомињати, јер је детињска ствар. Ко сад треба сваки себи, па треба добро изрешетати: шта је моје, шта је твоје? Но баш да не рекнете да се нећу и тог да опоменем, као женерован негдашњи колега, дајем Вам термина јошт три дана. По истеченију нећемо се више овако разговарати. Збогом!« Сад ми пали на памет они' десет дуката, што је добио од Идине матере, кад је био наш локај, па се смејем и једим; но зло да му напоменем.

На срећу, опет милостива ме зове и тужи се што не долазим. Извињавам се да имам много посла. Она ми каже да сама признаје да ми време краде; зато определи ми приличну плату, као да пазим на њене интересе и да сам јој увек на расположењу, и одма' ми напред да полгодишњу плату.

Кад одем, одма' потражим господина Здравковића. платим моје и отпоручим се од њега са жељом да се никад више не састанемо.

Сад сам се опет мало опоравио, ал' сам надежду почео губити код милостиве, мислећи: да она има и у последњој каквој мисли каквово тешње намерење са мном, не би ме под плату бацила, јер ако ми је с тим и помогнуто, ал' тек сам њен као некако слуга. Но нећу да дешперирам, но све терам даље.

Тако пролазе опет дани и месеци.

Моја милостива имала је много новаца на интересу издати'. Један дужник хоће да је изигра; ја нађем на све трагове, и спасе се капитал. Она ме врло пофали и награди. Неки људи хоће да је скувају са неким зајмом. Ја то прочујем, и намера им се осујети. Сад сам био већ њен тајни саветник; без да ме запита, не да нико ме ни паре.

Но и мени се све бољма и бољма водило. Свуд сам разгласио да сам залуђен у милостиву, а и она на мене

добро гледи. Премда ни речце није истине било, опет је дошло то њој до ушију, па и она је веровала, но није ми се хтела показивати. Родови њени јој све доказују и пребацују, но то ју тако разјари, да неће више од њи' ни једног очима да види.

Кад је куд ишла, ја сам јој био чувар, гардмосије. У друштвама лебдио сам над њом, да виде како за њом гинем. На друге нисам гледао; био сам равнодушан. Кад хоће шешир, а ја са највећом церемонијом, па ма у највећем друштву, — узнем га у руке, пантљике лепо раширим, па са четири прста, тихо канда га зефир носи, дајем га јој у руке. Кад није ни помислила да ће што требати, ја сам то са собом носио и одма' додао.

Једанпут забринута седи милостива. Гледи на мене подуго, па рекне:

»Ја не знам шта ћу с Вами чинити. Људи о мени свашта говоре, и то због Вас. Научила сам се на Вас, а и задовољна сам с Вашом службом, но тек опет: шта ће свет рећи? Па још не знам ни од какве сте фамилије; можда Вам је отац какав шустер, а Ви шетате се са мном, која је од таквог племена.«

»Милостива, опростите, ја сам од велике фамилије. Мој покојни господин отац био је пургермајстер, но умро је, па је умрла и моја госпођа мати, па смо после осиромашили, ал' карактер смо одржали.«

»А бога Вам, кажите ми: кад Вас ко запита шта сте Ви код мене, шта на то одговарате?«

»О, знам си ја одма' титулу дати. Кажем да сам код милостиве госпоже Н. иншпектор свију добара.«

»То сте зло казали. Иншпектор не може бити гардмосије. Отсад то немојте више чинити.«

»Но шта ћу казати, милостива, ако смем питати?«

»Кажите — кажите да сте ми кузен, — од стрица брат. Знате?«

»Знам, милостива, и за срећу си држим.«

Е, тако ја постаде моје милостиве кузен. То је већ један корак ближе. Тако сам ја у надежди живио, и то врло добро живио.

IX

Једанпут био сам неколико дана на страни. Кад се вратим, а ја идем к мојој кузини да јој нешто јавим. Она је баш у кујњи била. Кад ступим у кујњу, а куварка је баш запрашку правила, па одма' к мени, поче ме грешети и љубити.

»О, слатки мој Милане, фала богу, кад те већ једанпут видим.«

Ја се нађо' у чуду. Од радости заборавила је врелу варјачу у руци, па у грљењу опарила ми лево уво и залепило ми се мало лука на њему. — То је била моја стара Бабика.

Милостива убезекнула се; гледи, не зна шта је. Ја се брзо отрго', па рекнем:

»Али, забога, фрау-Баби! Па нисам ја више мали да то чините са мном! — Знате, милостива, она је била у служби код мог покојног господина оца, кад сам био мали, па је била моја дадиља, па ме здраво волела, канда сам јој син. Је л'те, фрау-Баби?«

Код ови' последњи' речи притискао сам Бабику за раме, а очима јој дам знак да то одобри. Бабика је била добра и увек ме слушала, па прими и то на себе.

»Ви, фрау-Баби, имате примити јошт по тестаменти мог покојног оца сто форинти, а Ви то ни не знате. Отидите јошт данас код фишкала Г. Н. Нр. 70, па ће Вас исплатити.«

Бабика све то прима и ћути.

Тако сам се из ове беде избавио, која ми је могла целу будућност покварити.

Она, сирота, мислела је да сам дошао њу да потражим; јер при последњем нашем састанку и расстанку, кад сам јошт кундшафтсамт држао, обрекао сам јој се да ћу је ма гди потражити и наћи.

Милостива се целој ствари насмејала, ал' веровала је да је тако као што кажем, јер је и Бабика сама исто потврдила. Бабика није никад што паметније у свом веку учинила. Да је знала милостива шта је Бабика мислела, то би ми јошт јонај дан дала пасош.

Кад пред вече, ал' ја чекам Бабику код Нр. 70, и то пред кућом. Кад у једно доба, ето Бабице. Дам јој из далека знак да за мном иде. Ал' она ме стигне, па поред мене. Ја правим веће кораке, ал' она за мном у трапу, па је опет поред мене. Пођем мало помалтије ићи, да буде она напред, ал' ме опет дочека. Наравна ствар, мрзело ме да поред мене иде, ал' она, сирота, мисли да кад сам се у либерији с њоме шетао, да могу и сада.

Једва дођем у мој квартир. Ту јој исповедим да ја интереса имам од милостиве госпође, да јој ништ' не говори о прошлом времену, кад сам либерију носио, но да каже да ми је код мога оца, пургермајстера, дадиља била. Она каже да је одма' сватила моје речи у кујњи и примила, и обрече да неће ништ' о старим стварма спомињати, само вели да јој је то тешко пало на срце што сам казао да је моја дадиља била, и тако сам је старом начинио. Бар да то од мене није чула, кога воле и волеће досгод дисати буде. Но лепим речма утешио сам је. Дам јој сто форинти, па ју замолим да не служи код милостиве, па ћу јој увек додавати, него, ако може, нећ се одма' чисти. Кажем јој јошт и то, да је госпођа чудне нарави, једнако секира итд. Она се на то приклони. Научио сам је шта да говори о мени, ако би је госпођа што запиткивала.

Сад Бабица врати се.

Но ја јошт нисам се смирио. Знао сам какве су женске, па приметиће да се ја около милостиве надејдим, разгореће се у њој јошт већма страст љубови и злобе прама милостиве, па ће бити параде. Јер Бабица је имала ту нарав да би све за мене учинила, ал' само вели да бар њене очи не виде како ја на другу ил' друга па мене очи баца, јер онда се заборави, па би таковој очи ископала. Ако се овде узбави четрнаест дана, слабост ће је победити, па зло по мене.

Дођем милостивој, а она ништ' и не спомине о Бабики. Млого је мања звер нег' да мисли о њој. Два-три дана прођу, а милостива се тужи па Бабику да се напија. Ја јој кажем да је тако исто и у нашој кући било. Милостива јој пребаци, а Бабица си не да много казати, попусти хабе, па оде без збогом да каже.

Сад ми је камен са срца спао. Сад је опет добро. Ја добро живим, само будућност ме мори.

Један дан дође к мени Светозар и каже ми да је свршио курз и постао доктором. Шта ће сад? Ништ' друго, но да узме госпођу Фишпауховицу, нашу стару Фанику. Тако је и било.

Држи се весеље. Ја први Светозаров сват. Он је срећан човек. Шмалц је умро. Фаника је лепо наследила.

Сад почнем ја опет измишљавати како би' могао ја доћи до моје милостиве кузине. Просити је не смем, јер можда би се опет за кључаницу фатати морао. А с друге стране, опет, знам да је увидила моје намерење, па се чини и невешта. Но једна околност опет ме к цели ближе доведе.

Милостива кузина јако се разболе. Хоће већ да умре. Доктори држе конзилијум. Ја дању ноћу лебдим над њом. Сам кувам теове; из моје руке пије, благосиља ме. Хоће да пише тестаменту, па да се о мени побрине; ја ју топлим да ће оздравити. Она ме моли да се молим богу за њу, па ако оздрави, даће ми њену руку, тојест биће ми жена, јер види да сам јој душом наклоњен. Ја ју у руку пољубим и сузом оросим. Она и двапут и трипут каже да ће благодарност своју прама мене с тим показати, да ће за мене поћи.

Милостива је оздравила. Ја чекао да она што о том што је обећала, прослови, ал' ћути, премда ми велико пријатељство показује. Тако ми већ неколико година прошло, све у надежди, ал' краја нема.

За ово време и Бабика ме често узнемиравала. Како јој се зло води, а она одма' к мени па, ако не дам, зло: хоће одма' милостивој да иде.

Тако једаред, кад ми се већ досадило, почнем је одбијати, — она са мном у коштац. Ја потегнем оштрије, ал' она рече ми да ће ми доскочити, па изиђе напоље, па управо мојој милостивој. Ја за њом, и једва је стигнем код капије, па дај опет, па смири се.

Да ми она није била на врату, много би' мирније живио.

Х

Једно пред вече шетам се овамо-онамо, кад кога видим — мог Бранка. Сав од сунца испечен, иначе здрав, дивљег изгледа, рекао би да је међу рисови и лавови живео. Он у мене, а ја у њега гледим.

»Та јеси л' ти, брате Бранко?!«

»Та јеси л' ти, брате Милане?!«

Можете си мислити како нам је било.

Он је онај исти дан стигао. Питам га гди је био, шта је радио. Он ми на то одговори: да га никад о томе не питам, да он то само за себе задржава, да је задовољан био, ал' дошао је натраг да реч обећану одржи и да види своју браћу и родове, јер га је то вукло натраг; иначе не би натраг дошао, премда је свашта доста преко главе прометнуо. На то узда'не и ућути.

Сирома' Бранко, много је морао страдати. Њега је туђе сунце јако пекло. На лицу му се видиле борбе, преко који' је пролазити морао.

Ја сам се јако обрадовао, кад сам га видио, ал' само једно ме почело мучити. Колико сам већ труда положио да се код милостиве умилим, па све је забадава, ако се Бранко покаже. Она ће одма' о'ладнети прама мене.

Питам ја Бранка шта он мисли о милостивој. Он каже, сутра ће посетити своју благодетељку. Кад сам то чуо, мал' ме шлог није ударио. Питам га даље, има ли он какве даље намере онде. Каже: »Ни најмање«. Он је савим на другој стази.

Онда му почнем преповедати све шта се са мном збило, откако се видели нисмо. Кажем му да ми је пун изглед да ћу милостиву за супругу добити. Он каже да ми је просто. Но то мени јошт није доста. Само једанпут на сокаку нека га види, па збогом, моја срећо.

Замолим га да не иде милостивој; кажем му зашто. Он се насмеје, па обрече. Но јошт ни то није ми доста. Замолим га, да кад је на сокаку види, да се уклони да га не види. И то ће учинити.

Но сад сам постао тек прави мученик. Већ ујутру рано ја код Бранка, јер се бојим да ће га милостива, без да он хоће, гди год видети. Тако сад морам увек да сам са Бранком. Кад идемо по сокаци, а ја пазим на све стране, канда од какви' кредитора зазирем, па видим ли из далека какову тек на форму милостиве, а ја вучем Бранка у други сокак. То је доста мучно било за мене, кад сам морао тако стражарити Бранка, а он, сирома', као какав ариштанац, све по заповести мојој чини.

Тако једанпут спазим наблизу милостиву. Бранко поред мене иде. Већ смо наблизу били, но на срећу, није нас спазила; гледала је на страну, на неки машамодски дућан, а ја брзо окрену' Бранка, па кад је поред нас прошла, а ми смо једно другом с леђа били, па ја поклоним се и пређем к њој, а Бранко уклони се.

XI

Једно пред вече одем с Бранком у један киоск. Кад онде, а оно седи Бранкова свилокоса, фрајла-Ливија, са једним младим, Бранку познатим, човеком. Он баца на њу око, она на њега, зарумени се, па се опет чини канда га не познаје. Бранко ју познао, па одма' к њој, ал' она се извињава да јој је мило, ал' да је већ удата и да је за даље поштеди. Бранко пита младог човека: »Је л' тако?« Он каже: »Јесте.«

Сад му је већ дост'. Одма' изиђе напоље, а ја за њим.

»Е, сад помисли само, брате, ова ми је дала реч, штавише заклела се да ће ме дочекати, па видиш шта се стаде.«

»Е, шта ћеш! Такве су женске.«

»Ал' је она била јошт врло млада, невиног срца, па како не би' таком простодушију веровао?«

»Е, баш то је зло! Била је млада, па се брзо занела, и брзо опет однела. На њу је само печатлења магновење радило. Онда си јој ти био пред очима, после, опет, дошао други, па те заборавила.«

»Ал' јеси л' видио да баш нема воље ни у разговор се упушћати?«

»Није јој више стало до стари' спомена.«

После смо чули како Ливија није ни три године чекала, а камоли пет, и да је од своје воље пошла.

Бранко тек узда'не, па тужи се како је свет покварен. Отсад није више на њу ни гледао, кад је прошао поред ње, а она је опет главу од њега окретала.

Распитује за Хермину. Хермина се већ удала, и то за оног истог који је код железнице са каруцама њу дочекао, који је са својим сестрама био на визити код Хер-

мине онда, у недељу, кад се Бранко у кујњи с њом разговарао, — онај исти због кога је Хермина отпутовала, баш онај дан кад је имао код ње соаре бити. Петар је, сирома', већ давно умро. — Ето друге жалости Бранку.

Једанпут у шетњи наиђемо на госпођу Лауру. Једва смо је познали. Бледа, слаба, канда је из гроба устала. Чујемо да већ доста деце има, ал' господин супруг већ од две године од подагре лежи, и доктори кажу да ће се тешко излечити, но да може јошт дуго живити, ал' мама теши Лауру да то не може дуго трајати, и да ће она добити јошт младог мужа.

Ливин супруг нагло умре. Ливија остаде млада удовица. Многи цилују на њу. Ливија је сад опет рада са Бранком што започети, да за њега пође. Бранко ни да зна, не из освете, но зато што је уважити не може, кад је у стању била у својој светој невиности задату реч погавити.

Ливија се на то јако разљути. Оде путовати и каже да ће си таквог младожењу наћи, да ће се сваки чудити. И, догста, није прошло неколико месеци, ал' она доведе себи младожењу, да се сваки чудило. Леп човек. Прода Ливија што има, па оду. Но наскоро нема ни новаца ни имања, ишчезне љубов, па свилокоса Ливија остави све, тојест растави се од свога и постане бабицом.

Бранко се сад целој ствари горко насмеја.

Једанпут у театру приметим једну красну црнооку фрајлу; око јој је ватрено, да би рајбхелцлу запалити могло. Она једнако на Бранка гледи. Гурнем Бранка да онамо гледне. Кад он онамо, а она тек пусти очи доле, па нека тајна милост јој се на образу пролила. Но како Бранко на страну, а она опет овамо стреља. Но мало помало тако се ослободила, да већ није поглед натраг вукла.

Тако је било сутра, тако и прекосутра. Питам Бранка шта суди о целој ствари. Он рече: »Ил' је нека велика потајна симпатија, ил' је неисказана кокета.« Распитивамо ко је, шта је, — дознамо гди седи са својом тетком, јер другог нема. Сви је фале да је неко особито створење, да није кокета, као што би ко мислио, јер не један гавалер се већ опарио, кад се усиљавао наклоност и поверење задобити.

Опет одемо у театар. Она опет онде, па не скида с Бранка очи. Бранко се јако чуди.

Бранко сутрадан напише писмо овако:

„Почитајема фрајлице!

Не знам шта да о Вама судим: ил' ми се јављате као анђео хранитељ, или као неки демон, који ће ме тек отсад гонити. Ви сте ме очарали. Ако има од Ваше наклоности што у ствари, ја Вам стојим на расположењу, и то Вам изјављујем: да код мене нема сујетни' тежња, но озбиљно мислим. Ако сте коме срцем обвезани, дајте ми на знање, јер ником у таквој деликатној ствари нисам рад на пут стати. Очекујући одговор, остајем...

Бранко"

Ово писмо ћу ја сад онамо носити. Но по налогу Бранковом тек онда ћу га предати, кад видим да је вредно; ако се устезати буде, да га не дам.

Но сад како ћу онамо. Идем да пробам. Прођем поред куће, а она на пенџеру. Ја јој се поклоним; она се смеши. Видим на капији цедуљу, неки квартир се издаје. Ја унутра и одма', без да питам куда, к црноској фрајли. Ја извињавам се да сам квартир пофалио, а она не прима за зло. Познавала ме већ из театра. Мало јошт постојим, а она ме понуди сести. То сам једва дочекао.

»Ви, фрајлице, често у театар идете?«

»Абонирата сам.«

»Па многе ероберунге правите.«

»Ви се, господине, само шалите.«

»Могоао би' Вас о том уверити.«

»Ал', молим Вас: ко је онај млад човек, што увек поред Вас стоји?«

»Мој добар друг.«

»Па откуд је?«

»Он је одавде недалеко родом, мој земљак, ал' више година није био ту, нег богзна гди по свету; сад недавно је дошао из Париза.«

»Одма' сам познала да није сасвим овдашњи, по његовом држању и свему. Да сам позната, узела би' си за задатак код њега добро записана бити.«

»Он опет особито чувствује о Вама.«

»Та, је л' могуће?«

Онда ја извадим писмо и предам јој. Каква је то радост била! Пре нег' што ће га отворити, метне га на срце, па онда читај.

Пита ме ко је и шта је Бранко. Кажем јој. Оде у другу собу и пише писмо. Изнесе ми га и преда. Но мало замисли се, па га опет натраг изиште; каже да хоће што да дода. Пише друго писмо, и то поквари; једва треће изиђе за руком. Каже ми да је прво претерано било, да као непознатом не може сасвим што мисли и чувствује у првом писму писати, зато га је прекинула. Ја се и с тим задовољим. Поклоним се и одем.

Дам Бранку писмо. Он га чита:

„Господине!

”Ако баш судба хоће... а оно нек буде што. Узела сам си слободу... и то по Вашем такту... писати. Ја гледим да од онога што Ви мислите ништ' не буде, тојест, да други моју руку не добије. Па ако желите да... наше непознанство избришемо... стоји Вам на вољи...

Паулина”

Бранко каже да ово писмо нема ни репа ни главе. Ја му га тумачим. Кажем му да је тај смисао, да она неће ни с ким да се у удадбу упушта, ако се Бранко обрече, и да иде сам онамо.

Бранко се реши. Кад онамо, а њему се она сасвим допадне, тако као год и он њој. За неколико дана све је већ било у реду. Бранко јој целу своју судбу преповеда. Она јако у том учествује и каже да би сто живота за њега жртвовала и да га је бог донео.

Сад навали Паулина на Бранка да се узмеду. Њему се опет све то набрзо чини. Он хоће да га и она сасвим позна. Каже јој какав је он; горим се начини нег' што јесте. Она каже да ће сваку судбу с њим делити.

Паулина већ нема стрплења. Она ово пише Бранку:

„Бранко,

Докле ће овако наш живот трајати? Ти све оклеваш, а не знаш како ми је. Та не треба ту много церемоније. Један сат жртвуј, па је свему крај. Ја ти искрено исповедам, ако ово дуже устраје, ја нећу дуго живити, јер и овако ми је горак живот, и нека ме не буде, кад не могу тебе мојим назвати.

Паулина”

Бранко се тада реши и узме Паулину. Паулина одма' у почетку каже Бранку да њој воздух шкоди, да она не може све на једном месту седети. Бранко јој допусти да прави мало »лустрајзе«.

У отсуствију супруге наиђе Бранко на неке пакете писама. Могао би и' каквом бакалу на фунту продавати! То су Паулине кореспонденције.

Врати се супруга. Бранко јој покаже писма. Она одговара да је све те за луде држала, само њега не.

Прође неко време, а Паулина се иште на два месеца изван вароши, да види економију, јер, вели, без ње ће све пропасти. Допусти јој и то. Паулина ишла је често поред економије на соаре-е.

Један дан дође у руке Бранку једно писмо, мушком руком писано и адресирато на Паулину. Бранко га прочита, па ћути.

Врати се Паулина. Саопшти јој писмо; она ћипи на Бранка и каже му да је несносан човек, да се она поред њега не сме с никим ни разговарати. Пребаци му Иду и Марију.

Сутрадан Бранко није већ с Паулином. Уговоре се да се растану.

Бранко је опет сам. Дође к мени и почне ми се тужити:

»Видиш, Милане, какве сам ти среће! Један идеал ми је сасвим упропашћен. Са Идом и Маријом је тај закопан. Ја не могу више овде остати; жао ми је што сам се враћао. Па и ви међу собом нисте један другом пријатељи. Завист, злоба, себичност једе вас. Зато: збогом, можда навек; идем далеко, далеко! Ласте и ждралови бићеду ми сапутници; њи' ћете опет видети, али мене не.«

Ја га тешим, но не да си противусловити. Он вели:

»Не знаш како ме боле, вас, моје, овде оставити, ал' шта ћу, и пауку кад покваре паучину, његов халов, а он тражи друго место; јер, кад му много кваре паучину, нестаће је, па неће моћи муве 'ватати, па ни живити. Но, збогом!«

Сад се Бранко са мнош загрли, пољуби, па се опет отме. Ја опет га стиснем к себи, он ме пољуби, па каже: »Ово је за сва моје. Фала!« Па ме опет отисне и брзо изиђе.

Док ја за њим, а он се изгуби. Тражим га цео дан: нема га нигде. Тражим га сутра, опет га нема. Бранко је отишао.

Сад опет остаде ја сам. Докле је Бранко ту био, у празно време, или кад мора бити, ишао сам мојој милостивој кузини. Откако је болестна била ништ' не спомиње о удадби, премда ми све добро чини, јер имам њено потпуно поверење. Ал' шта ми то вреди? Зар ћу увек у неизвестности живити? Морам и ја већ што куражно учинити, па ма ме шта коштало. Просити ју не смем, а знам да без мене не може бити, јер се сасвим на мене навикла.

Но шта ћу сад? Макар криминал учинио, морам цел постигнути. Светозар ми је десна рука; он је за мене све готов учинити. Ја му нешто саопштим. Он најпре мисли се, па се после репци. Ми смо нешто велико смислили. Нешто ће страшно изићи. Ил' ћемо цел докучити, ил' можемо страдати, ил' ћеду нам се сви смејати, а ми руке на очи.

Хоћу криминал да учиним. Сад да видите само шта ће да буде.

XII

Једно предвече, баш у недељу, милостива није се баш најбоље налазила. Није била ни болесна ни здрава, нег' онако као велике госпође, кад не знаду саме шта им фали. Доста то да јој је нешто фалило. Код куће није било никог осим милостиве. Све сам ја то знао. Она се на диван насљонила, тужи се да нема апетита.

Наједаншут чује се нека лупњава у трећој соби.

Милостива, поплашена, каже ми да видим шта то лупа. Ја отворим једна, па друга, па трећа врата, па кад унутра, а ја почнем викати: »Ево лопова!« Милостива дотрчи, а ја се већ са лоповом рвем. Вичем милостивој да ми помогне. Милостива падне у несвест, лопов у маски побегне, а фуруна разваљена.

Сад дај воде, па милостињу к себи доведи. Дође к себи, види фурупу разваљену, па јадикује да су је хтели пократи и убити. Ја то исто потврђујем. Падне на мене, загрли ме и зове ме њеним избавитељем. Ја јој кажем:

»Видите, милостива, Ви имате много непријатеља, који Вам о глави раде«.

»Знам, знам,« говори кроз плач, »ко је томе узрок. То су моји родови, који би хтели да наследе, па ми јаму копају. Но нећеду баш зато наследити. Они ме због Вас гоне, ал' баш у пркос ћу да учиним што се њима не допада. Извадите сутра дишпензације, прекосутра се венчавамо и пишем Вам, после смрти, да што је моје, — будне Ваше.«

Ја пољубим јој руку, па клекнем, па јој се заклинџем бити веран и послушан.

После ове жалосне комедије одма' сам се извукао, да добијем дишпензацију, јер женске су променљиве. Богзна шта може бити за три дана, може к себи доћи, може је љутина проћи, па се покајати.

Сутрадан дишпензације су у џепу, а прекосутра сам већ најсрећнији супруг.

Но да вам кажем шта је с тим лоповом било. Тај лопов је био Светозар. Све сам ја тако лепо уредио, да се милостива мало заплаши. Знао сам њену слабост, да се све од своји' родова боји, па сам све то са Светозаром испланирао. Добро је испало, могло је из шале и горе што испасти, бар најмање какав смеј и пасош од милостиве.

Е видите, тако се ја лепо ожени'. Имам сад и земаља и кућа и неваца доста. У спомен да се тешко мора човек борити, док до чега дође, држим слугу, који таку исту либерију носити мора, као што сам ја носио.

Е, видите, тако се свет окреће: што данас доле, то сутра горе! Ја сам тако најсрећнији од свију који су са мном живот проводили.

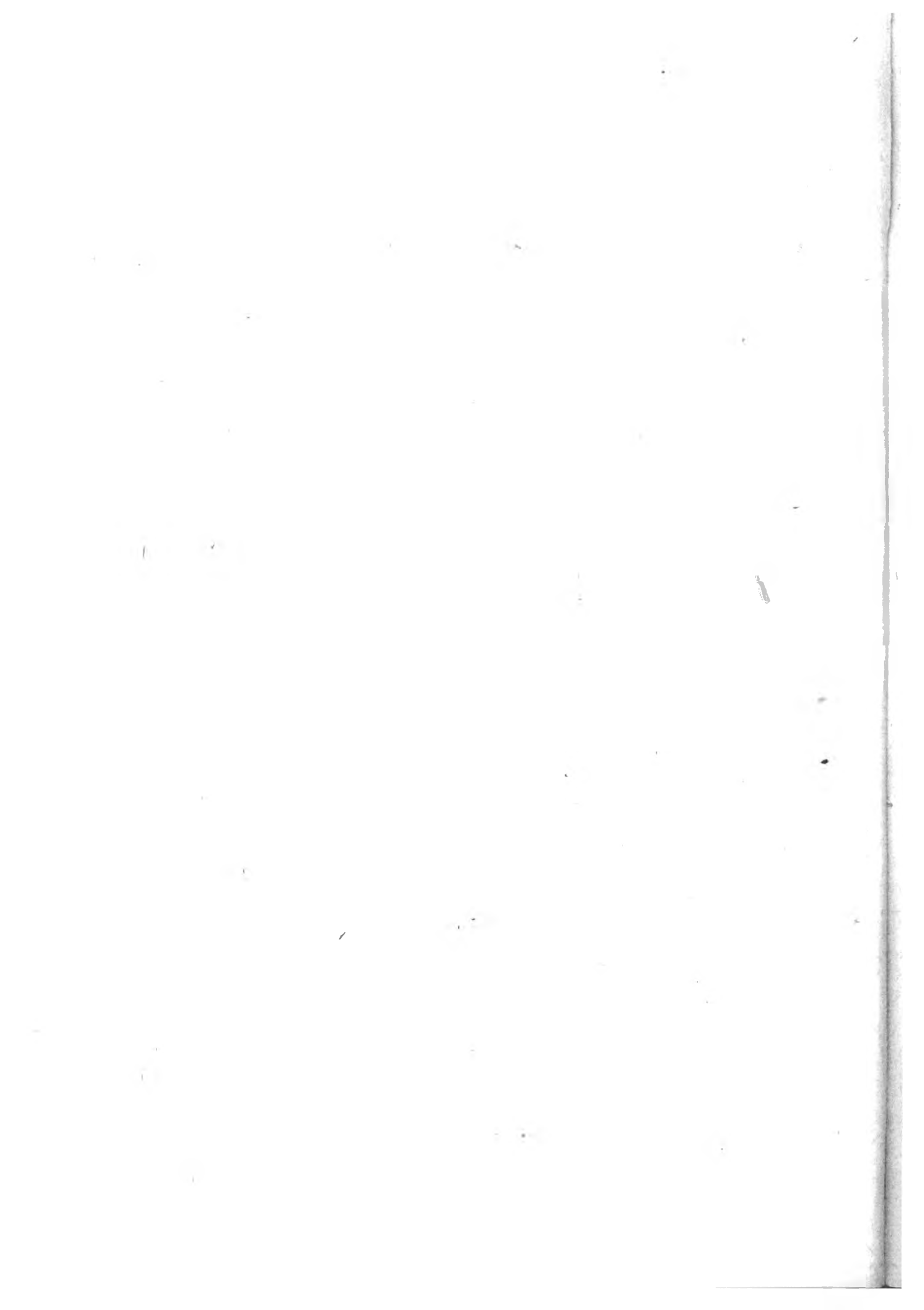
Моја сирота сестра умрла је већ давно као виршофтерка; Резика се удала по други пут, но несретно, па је сад вешерка; Бабука умрла је од водене болести; Марија је умрла од жалости; Лаура је добила јефтику, а супруг јој мора још десет година у подагри лежати; Хермина је

морала побећи од мужа, јер јој је једнако Бранка преба-
цивао; Ливија има на кући велику таблу да је славна
бабица; а Паулина — та се још тоциља по свету. Све-
тозар је на гласу доктор и имућан човек; Рудић је до-
био на лутрији велико терно; Зоричић је добио бољу шта-
цију; а Здравковића је ударио шлог — у језик.

А сирома' Бранко! Он је богзна у којој части света;
њег опет туђе сунце пали. Кад долазе ласте и ждралови,
а мени је мило, — то су Бранкови салутници.

Жао ми је Бранка. Ако о њему што чујем, препове-
дићу вам.

ДРУГИ ДЕО

Кад је Милан Наранџић своје житије исприповедао, друштву се то допадне, па се намами и често Милана моли, да му опет што интересантно приповеди. Ал' нема Бранка, па нема ни појезије за Милана. Богат, ожењен човек, који се једнако око госпође врзе и економију надглеђује, појетично живити не може.

Милан је био ипак и без појезије задовољан, јер је живио као бубрег у лоју. Ал' после једне године умре му госпоја без порода. Милан је универсалан наследник. Сад без жене почне, што 'но кажу, бећарски живити. Судба га опет Бранку доведе, па сад обоје продуже свој чудан живот. Десет година прохујаше. Но чујмо на уста самог Наранџића како је те године провео. Ево опет у друштву, у више прилика, продужује своју приповетку.

»Кад ми је покојна госпођа умрла, постао сам дешператан. Премда сам тим још бољи изглед пред очима имао, опет ми је жао било за њом. Да вам кажем од чега је умрла. Родови су је јако секирали, што је за мене пошла: сваки дан је чула нове и нове гласове, сплетке којекакве. Тако и родови дали су си труда да истраже од какве сам фамилије, па су нашли да сам шнајдерски син. То је била вода на њи'ову воденицу. Једнако су с тим вицловали. Од једа добије, сирота, запаљење мозга, а доктори су је од врућице лечили, па умре. Красно сам је са'ранити дао. Сандук од црне кадифе, златом исцифран, па је однесемо у зидану гробницу.

Тек што смо је са'ранили, већ су почели о мени бригу водити, коју ћу узети за будућу супругу. Није шала, богат, млад човек, па још и угледан. У глави сам имао конфузне мисли, да л' да се женим, да ли не. Пре године

ције ни помислити. Често сам се мислио: какву да узмем? Младу, лепу и богату? Та ће казати: »Капица ми, капица ти.« — Лепу сироту? Може побеснети. — Матору, а богату? И то је беда, јербо је цандрљива, па мужа претерано чува. Но на послетку мислим се, — што бог да.

Ишао сам све у црним хаљинама, носио сам широк фрол на шеширу, капут увек до грла закопчап, мало сам говорио, ретко сам се смејао, изгледао сам сасвим нитересант. Даме, које су чезнуле за мном, и најкокетније, правиле су преда мном озбиљно лице, само да ми се допадну. Ал' мало по мало, па ми се досади живот на једну форму, да се показујем пред светом озбиљнији, нег' што сам, и да покојну супругу жалим већма, нег' што треба. Ја сам је истина жалио, ал' искрено да исповедим, не тако као што је свет о мени мислио. Већ сам се без ње сâм себи привикнуо, па да се покојна са другог света вратила, не знам како бисмо се гледали.

Падне ми на памет да мало пропутешествујем. Паде ми и сиромаш' Брашко на памет. Бог зна гди и како се он по свету мучи!

Спремим се на пут. Путујем неколико дана и дођем у земљу Н., гди још никад био нисам. У главној вароши пролазим по сокаци тамо амо, гледим на даме, а оне на мене, па седнем у једној гостионици, чекам ручак, а донде узмем новине па читам. Дође један чисто обучен господин и после обичног поздрава седне за мој астал близу мене. Дође и супа на астал, баџим новине, па ручам. За цело време док се ручало, мој комонија бацао је испод трепавица на мене поглед, а ја опет на њега. Изглед лица био му је рафинират; мора да је трговац, беамтер ил' адвокат. Видим да би рад што прословити, ал' се устручава, ил' је горд. Хајд' да га предварим.

»Опростите што сам тако слободан. Ви сте, господине, по свој прилици овдашњи?«

»На служби, а Ви сте сигурно стран?«

»На служби, ја сам Милан Наранџић, земљедржац у М.«

»Драго ми је, ја сам Јосиф Шпицер, контролор.«

»Драго ми је.«

»С моје стране.«

Комплиментирамо се.

»Одма' сам мислио да сте стран из далеке земље.«

»Мало лустрајзе правим. Умрла ми је супруга, па хоћу да мало путешествујем, жалост да растерам. Пре неколико сати стигао сам у ову варош, мало сам се прошетао, баш ми се допада. Овде какада има доста велике господе?« -

»Доста; овде је и управитељство овог предела и многа званија.«

»Е, то ћу се овде дан два задржати. Има ли, молићу, овде какве знаменитости?«

»Има. Ту Вам има стародревни' зданија, красни' башта, музеј и друго којешта, ал' најинтересантније је видети портрегалерију његове преузвишености управитеља облачног.«

»Па може ли се све то још данас видети?«

»Може, само не би' Вам препоручио да у галерију идете, јер управитељ онде седи, па је сад врло љут, и не мари да му се сада улази и излази, знате — утекао му иншпектор.«

»Келнер! Жан! Жан!«

»Ево ме... шта заповедате, господине?«

»Је л' дош'о фришак полицајблат?«

»Јесте, ал' нема ништа интересантно: Орлић још није онде.«

»Па кад ће га већ једаред метнути?«

»Молим, ко је тај Орлић?«

»Управо да Вам кажем, то је једна хуља. Знате, неки Бранко Орлић, још млад човек, из стране земље, не знам на чију препоруку дође код Његове Преузвишености управитеља за иншпектора. То је велико званије, веће трипут, нег' моје; па сад има већ десет дана како је утекао, а не зна се гди је, па питам да л' га већ са полицајблатом траже.«

»Па је л' што зло учинио?«

»Без сумње; засад се још ништа не зна, ал' да није крив не би бегео. Шта мислите, ту се о милиони' ради, а под његовом руком су били сви протоколи. Мој шеф је био баш синоћ код управитеља, на вистпартији, па му је приповедио како га је нестало и нема му ни трага, па га

је дао полицајно тражити. Засад не фали ништа, ал' бог-зна шта је морао учинити; а друго, управитељ га мора гонити, јер би свет рекао да је управитељ крив.«

»А иначе, какав је био човек тај Орлић?«

»Никакав. Био је горд и у свачем претеран; кад иде, а он никог не гледи, па је раскалашан; једном речи, није ва беамтера, него за каквог ландштрајхера.«

»А то је лепо званије било?«

»Шта мислите, инспектор код управитеља! То су ретка званија. Колико би њи' желило то званије постићи! Ту, знате, рука руку пере, па се много кроз прсте гледи. Ту се може за кратко време на паметан начин обогатити. Но Орлић, не да би стекао, нег' растекао; не зна како треба с људма поступати. Но ја ћу се задоцнити. — Келнер, да платим!«

Келнер дође, Шпицер плати.

»Ја се препоручујем, драго ми је било.«

»С моје стране особито.«

Искомплиментирасмо, па он оде.

Зарадовао сам се, кад сам чуо да је Бранко у животу. Уверен сам био да Шпицер из злобе говори. Но сад гди ћу наћи Бранка?

Платим ручак и упутим се управитељској палати. Питам једног слугу, познаје ли г. Орлића? »О, како га не би познавао! Та он је нами био добар господин!« »Но,« рече шаптајући, »морао је утећи, јер га је Његова Преузвишеност гонила.« Запитах га с ким би се о Бранку најбоље извести могао. Он ми каже, да би најбоље било упитати Бранковог писара. Он све зна. У шест сати одлази из канцеларије у пивару.

Забележим писарево име и пивару куд одлази, дам слуги на вино и оде.

Шетам се горе доле. Дочекам и шест сати. Још нису сати ни изударали, ал' из Управитељства иде један млад, улизан човек; шешир прилично оклоцао, па корак убрвао. Знао сам одма' да је то тај писар, па хити у пивару. Пређем к њему.

»Јесте л' Ви господин Ресковић?«

»На служби. Шта изволите заповедати?«

»Имао би' с Вамн нешто разговора.«

Сад се Ресковић нешто мало збунио; по свој прилици мислио је да сам какав давнашњи кредитор.

»Ако изволите у канцеларију?«

»Нећу тамо, 'ајдмо на друго место.«

»Код куће ми газдаричина деца вичу. Ако изволите Вама, или у кафану?«

»Мислим боље у какву пивару да идемо. Знате ли какву, куда Ви одлазите?«

»Ја знам једно добро место, куд ја одлазим. Ако изволите, не браним, ал' је далеко.«

»Хајд'те ближе гдигод.«

»Е, то онда морам ићи кући да мало више новаца понесем, јер овде је све скупље.«

»Немајте бриге, Ви сте мој гост.«

Било је већ при крају месеца, па би се окладио да је писар пошао да на конгу пије. Сад веселијим лицем са мном иде, па уђемо у једну господску гостионицу.

»Сад Ви заповедајте што је за нас најбоље, јер сам ја овде стран.«

Писар одма' заповеди фришког пива. Пиво се донесе. Пијемо.

»Сад Вам још ништа нећу говорити зашто сам Вас тражио, но мало после.«

»Ал' молим с ким имам срећу?«

»За име немојте ме питати. Ја сам из далеке земље земљедражац, а за добро Вас тражим.«

»Драго ми је.«

Писар добро пије. Понудим га с вечером: он се не одриче. Сад писар бољу и бољу вољу добија. Сами смо били за асталом у ћошку, па се тихо разговарасмо.

»Ви сте канцелиста код Управитељства.«

»На служби.«

»Имате ли добру плату?«

»Никакву; само од акциденција живим. Његова Преузвишеност канцелисту код инспектора не плаћа, јер који овде служи, лакше аванцира кад не добије плату.«

»А ко Вам је инспектор?«

»Господин Бранко Орлић; но сад није код куће, отишао је некуд.«

»Ја сам чуо да је утекао.«

»Није бани ни тако. То су његови непријатељи изнели. Ја знам боље, нег' ма ко други како је било. Јер сам сваки дан с њим радио«.

»Па шта је у ствари?«

»Ако ћете ми дати реч да нећете ником казати да сте од мене чули, казаћу Вам; јер управитељ је чудан светац, на да зна да сам ја што говорио, пропадо'«.

»Ја сам Орлићев пријатељ; што рекнете, закопано ће остати, само ми искрено говорите.«

»Управо да Вам кажем, наш управитељ је врло тврд господин. Боже сачувај да га оговарам; то цео свет зна. Трошкови су велики, а неуредно плаћа своје чиновнике и служитеље. У инспекторату има доста и сувине посла, а управитељ никад не пита треба ли манипулација канцелариска трошка, нити хоће за то да зна. Све то г. Орлић из свога џепа мора да даје. Узмите сад да се код нас разна господа окрећу, и ту инспектор на много којешта трошити мора. Тврд управитељ ни једном просијаку, ни једном путнику неће уделити, но све шаље инспектору на врат, па га тако после гуле, јер он не може никог да одбије. Но све то још није ништа, него ни редовну плаћу редовно не исплаћује, тако да инспектор мора готово о свом трошку да живи. Покрај тог управитељ је стар и секант; осим себе другога у ништа не држи. Њему је све једно: саветник, инспектор ил' писар. Каткад се са инспектором разговара као са камердинером и хоће да га понизава. То се г. инспектору досадило, па још к томе себе истрошио и задужно, а плаћу не добија, па у један ма' поручи Његовој Узвишености, да ће зафалити, ако не добије плаћу заслужену и боље уважење. Управитељ, као риз љут, дође у канцеларију — баш сам се онде десио — па почне г. инспектора вређати. Инспектор ћути, па како управитељ оде, а инспектор му напише и пошаље писмо, у ком резигнира и јавља да више у канцеларију неће доћи, већ ју предаје до даљег расположења мени, заклетом писару. Ја то одма' јавим управитељу, а г. инспектор доиста не дође више у канцеларију, већ се из вароши удали. Сад тек зину сви непријатељи на инспектора. Једни су казали, ваљда је покрао касу, други — ваљда је архиву општетио, трећи треће, ал' ни један није

погодно, ал' сви су после застиђени били. Па макар да није ништа фалило, управитељ га поче опет гошити, а то ни за што друго, већ само да му не мора дуг исплатити. Кад се инспектор уклонио, онда навале његови кредитори. Дуга је морао имати, јер је трошак био велики, а управитељ није хтео плаћати. Дође егзекуција. Управитељ егзекуцији каже да инспектор нема ни крајцаре код њега; а имао је двапут толико. Ишту персоналарест. Кад то чује инспектор, а он се не сакрива, већ баш дође у персоналарест, јер, вели, то је управитеља, а не његова срамота. После неколико дана изиђе оданде, па баш навали на управитеља да му има дуг исплатити. Управитељ се поплаши, јер је инспектор готов био за правду и белај учинити, па Његова Преузвишеност, тако велики господин, који је толико пута у свом животу важне заклетве положио, морао је опет дуг признати и исплатити, који пре признати није хтео. Ал' је већ све доцне било, јер је докде инспектору егзекуција сво движимо имање будзашта упропастила. После тога оде инспектор из вароши, а непријатељи му и данас не даду мира, бар језиком за леђи, а чујем и с'ам управитељ га још потајно из свете гоши. Нас пријатеље његове боле срце, ал' шта ћемо против моћног управитеља и његови' улизица. Е, то Вам је све о инспектору; само, молим, немојте ме издати.«

»Не бојте се«.

»Па како је дошао за инспектора?«

»То Вас не могу служити. Чуо сам да је из далека дошао, ал' га нисам смео питати.«

»А гди се сад задржава?«

»Не далеко, у вароши В., ал' није га лако одма' наћи, јер се слабо са светом мена; сам не знам гди ћете га наћи.«

»А мени је неки г. Шпицер казао да га у полицајблату курентирају.«

»Не верујте. Шпицер је свог шефа улизица, а његов шеф је управитеља удворица. Док је инспектор ту био, највећма му се Шпицер улагивао, а сад га грди. Тако има и многи други који су се инспектору улагивали, а сад га грде. Сад мисли свака шуга да се може о њега отрти.«

»Е, Ви сте ми са Вашим приповедањем добру услугу учинили. Баш Вам фала! И примите од мене...«

С тим пружим му суму новаца, да је могао по пђ године поштено живити. Пало ми на памет, како је и мени добро пао поклон кад сам сиромаш био.

»О, господине, нисам ја то заслужио, ал' кад Вам је воља, а оно молим Вас да бар запамтим Ваше часно име.«

»Е, кад је тако, баш да Вам кажем. Моје је име Милан Наранџић, земљедржац, као што Вам реко'.«

»Господин Милан Наранџић! О, колико Вас је пута г. инспектор спомињао! Често би тек узда'нуо и рекао: »О, мој Милане, кад ћу те видети?!«

Е, тако дуго се још разговарасмо, и писар се већ добро угрејао био, да би већ склоњен био и на певање, ал' од мене се женирао. Ја му опет зафалим, опростим се и одем.

Сад ми је прва брига била, ујутру како устанем, да идем у варош В., да Бранка потражим. Одем на квартир, дам наредити кола, вечерам, спавам, па ујутру већ сам на путу у В.

Стигнем у В. Лепа, велика варош. Гледам налево, надесно, хоћу ли Бранка видити. Познао би' га, да га видим. Дођем у хотел и станим се. Мало се одморим и уредим, па се мислим како ћу на Бранка наићи. Звоним, зовем келнера и питам га да ли познаје некаквог Орлића. Одговори да га врло добро познаје, да је у овај хотел пређе долазио, ал' сад не долази, и каже ми да га виђа често у друштву млади' људи, који' имена сад попишем. Заштем да ми пошаље поузданог човека, који ће ме за награду по вароши водити. Малочас, а ето човека. Кажем да ме води и да распитује гди се може наћи који од ти' забележени'. Питамо за једног; кажу нам гди седи. Кад онамо, а газдарица нам каже да је тај господин ретко обдан код куће, него да ујутру дођем. Идемо другог да тражимо. Чак по форштату морамо се мотати. Кад у једном узаном сокачићу чујем неки весео жагор. Кад у сокачић, а оно њи четворица некуд иду, па се шале и кошкају. Двојица су баш онако добре воље била. Међу њима познам Бранка. Изглед му је здраво озбиљан, рекао би' намрштен; хаљине

на њему ваљане, ал' нешто пренебрегнуте, једно му дугме на капуту фали. Већ сасвим близу њи', гледају на ме чудно, ал' Бранко ни лево ни десно не гледи, канда га се цео свет ништ' не тиче; контрастно је изгледао према оне веселе двојице. Заиђем мало у други сокачић, па и' вребам куда ће. Кад уједаред, уђу сви у једну кућу. Сад чујем са сокака час певање, час ларму. Мислим: да л' одма' да уђем; неће л' ми весело друштво замерити?

Опет уђем.

»Молим, јесам ли добро адресират, седи л' овде г. М.? Ја тражим г. Орлића, кога сад овде видим.«

»О, Милане, откуд ти овде?«

Поздравимо се братски, ал' накратко; Бранко није трпео церемоније. Претстави ме дружини као свог пријатеља, ког није давно видио. Дружина, зачућена, гледи. Мислила је, по свој прилици, да сам Бранков кредитор.

Бацим поглед на све што је у соби. Млади људи, ал' не више ђачког доба; маторији су. Изражај лица на свакоме више мање паметан, отворен. У соби све у највећем нереду. За ђачку собу била би богато украшена. Чија је соба, по свој прилици, није купио мобилије, већ је наследио, јер више има нег' што за једну собу треба, а све је старо. На зиду неколико контрафа, а на раму једном шеће се једна бубица, што мало наличи на буба-мару. Од мува сијасета; види се покоја столица, велики орман са књи-гама, астал и једно старо оклоцано канапе, по свој прилици служи као резерван кревет за каквог брата у нужди. Не би се смео опкладити да у њему нема инсектног света. Кревет ненамешћен, разбачен.

Бранко није питао откуд сам дошао и зашто, а ја ни сам хтео започињати, јер знао сам му слабост, да он пред многима то не воле. А и Бранко сам с'ватио је свој положај, па се одма' опрости друштва и са мном оде.

Кад смо изишли, Бранко се тако 'ладнокрвно разговара, канда нема три дана како смо се видели, и канда се мене не тиче оно што је преко главе праметнуо.

»Откуда ти, Милане, овде?«

»Дошао сам да те видим. Па шта ме питаш? Тебе канда мрзи и што сам дошао.«

»Мени је мило видети те, ал' волео би' да ме ти у бољим околностима видиш, јер не вољем кад ме ко сажалева. Чуо си за моје незгоде.«

»Чуо сам.«

»Само немој ни запиткивати, док ти ја сам не кажем. По куда ћемо сад?«

»Хајд' са мном у квартир.«

»Хајд'мо.«

Тако се ми у хотел упутимо, поред ситни' питања и одговора.

Кад кући дођемо, а ми се раскомотисмо па ја започе' разговор. Познавао сам га, па сам морао пазити с ког ћу краја уватити, а да га не увредим.

»О, мој Бранко, па ја тебе овде да нађем, па зашт' ми ниси већ давно писао гди си?«

»А шта ћу да пишем? Ти знаш да ја нисам био шписбургер, да сам моју судбу увек стално трпео, па док мој циљ не докучим, нећу ни да знате за мене. Откако се писмо видели, правно сам пут к циљу, ал' још нисам био темељан; увек сам се нијао, па сам увек и готов био стрмоглавити се. Ал' кад се стрмоглавим, нећу осим мене нико у том да учествује. Но приповедај ми шта је код вас?«

»Паулина се удала.«

»Сретно.«

»Кад си отишао, дала те курентирати, па те као мртвог објавила, и то праведно по закону, па је сад себи другог нашла.«

»Не питам те, љубави има свуда доста; је л' се код вас друго што променуло?«

»Ништа. Исти људи, иста времена. Но кажи ми, шта се ти већ једаред не смириш? Шта не долазиш кући? Шта ће теби код нас фалити?«

»Јести, пити и спавати могу свуд, не само код вас; мени друго што треба. Ја сам човек, ја сам за човечаство. Хоћу да сам сретан као човек, хоћу да је са мном човечаство сретно. Ја сам против тога, који је против ова два. Као човек хоћу да сам задовољан, да љубим, да сам љубљен, да уживам, да имам порода, да дам другом уживати.

Ако све ово имам, и то ми није доста, ако мој брат, мој
ближњи, мој род и човечаство поред мене цвили. Ето,
видиш шта ја желим и зашто се борим.«

»Е, мој брајко, нећеш ти никад све то докучити.«

»Ако и не докучим, слађе ми је борити се и мучити
за оним што држим за добро, нег' уживати оно што ми је
срцу противно.«

»Бадава је, ти си мој стари Бранко. Па ти, сад да
дође какво опасно време, — ти би се бацио и у опасност?«

»Ма у пакао.«

»Па шта ћеш сад кад не можеш ништа?«

»Зато се и борим против свега, и противу тога ништа.
Људи су себични, материјални, па гди ћу ја сам против
толико њи'!«

»Па опет нећеш да се манеш?«

»Нећу.«

»Па кад томе није доба, а ти си готов и као човек од
свог чувства уживати?«

»Јесам. Богалъ је који неће и није кадар уживати.«

»Томе се баш радујем. Ја, да видиш, нисам баш при-
јатељ од забунителни' светски' ствари, гди се опасности
изложити могу; ал' у оној другој ствари сасвим се с тобом
слажем. Би л' ти мало провео са мном? Ја сам пошао да
правим мало лустрајзе, па тебе да видим и још с тобом
да проводим. Знаш, ја имам свачег доста; управо да ти
кажем, мало сам и бесан, имам наклоност и на абентајре
Хајд' мало да проводимо!«

»Не браним.«

»Е добро. Ја имам код куће доброт економа; није ме
за газдашаг ни бриге. Хоћу с тобом да проводим. Хајде
што год да испланирамо. Новаца имам доста.«

»Не браним. И онако овде живим као сургунисан.
Живим као год да сам са самим утворама опкољен, ретко
видим око себе пријатеља моји' тежња. Хоћу, хоћу и да
уживам и да се развеселим, да тугу забашуриш, забо-
равим«.

»Има ли овде какви партија? Знаш, ја сам удовац,
наша стара је умрла, ја сам њено наследио. Није ти жао?«

»Мигр њеној души! Она је прама мене добра била.«

»Ал' није ти жао, кад помислиш да си ти могао сад наследник бити?«

»Она није била за мене, па не би' ни заслужио њено имање. Да ти је просто!«

»То ми је баш мило што ти није тешко, ал' питам те: има ли овде какви' партија? Ја би' готов био и опет се оженити.«

»То можеш; има свуда свакојаки'.«

»Ал' ја би' сад хтео лепу и младу.«

»Тога има доста.«

»Ал' ја сам рад и воспитану.«

»И тога има.«

»Ал' и богату.«

»То је већ теже. Овде се свуд на велики луксус дало: уче клавир и француски, гардероб је баронски, цело воспитање је тако, да треба бар десет хиљада прихода на годину, а ретко која да има свега десет хиљада.«

»То ми се већ не допада. Ал' ваљда има у околини богатији?«

»Налазе се.«

»Ја ћу најпре овде да испитам, па ћемо онда ићи на страну. Хоћеш ли са мном свуд ићи?«

»Хоћу.«

»Е, сад даље немојмо се о томе ни разговарати, но да се мало и спремимо за тај посао.«

После овог разговора испитам Бранкове финансијалне слабости. Каже да га са свију страна гоне, његови негдашњи пријатељи окрећу од њега главу и багателишу га: непријатељи, пак, повикаше за њим: »Квнја!« У оној соби, гди сам га нашао, баш на оном старом канапету, спава. Онде је код једног његовог пријатеља на квартиру, којег судба такођер није за завидење. И тај је доста гоњен. Не каже ми да најволе проводити у оном друштву, с којим сам га затекао, јер међу њима сваки има каквог таквог доброг својства, с којима се сложити може. Бранкове финансије у ред доведем. Бранко иде своје ствари да уреди.

Ја се по вароши шетам. Нобл сам изгледао. Горњи капут сам преко леве руке пребацио, из десне цигару пушим. Сваки је могао видети да не изгледам као шнајдер. Два три дана, па се са многима упознам, а лако је било

упознати се, јер који једнако у хотелу седи, знају да тај није ђифта. После неколико дана добијем либсбрифе без потписа; ал' без потписа не треба ми, — мећем их ад акта. Кад се по променади шетам, све женске очи на мене гледе. Кад проћем покрај њи', чујем за леђи шапутање; имам добре уши. Једна каже: »Дваест хиљада«. Сигурно мерила ме колико прихода имам; друга шушка: »Тај штајнрајх је зјело богат;« трећа вели: »Није ружан.« Ал' ја на све то аристократично горе-доле ходам и чиним се невешт. Тако из виђења и чувења многи су ме већ познавали. Може бити да је Бранко разгласио да сам богат.

Бранко је са мном био. Каткад сам с њим, каткад без њега ишао. Њему сам све на вољу оставио.

Упознам се с неким господином Кривичићем. Солидна кућа. Има две млађе и једну старију сестру и матер. Отал му је давно умро. Чујем да би се две млађе радо удале; за најстарију кажу да неће. Г. Кривичић учини ми посету, ја опет њему, па ме зове на ручак. Позив радо примим. Код г. Кривичића формалан салон. Ту су ти лустери, клавир, покућство баронско. Па кад дође ручак, колико ту јела, колико слаткиша, рекао би да си у грофовској кући. Фрајле лепе, воспитане, училе се у великом инштитуту, говоре француски и свирају све три, а две млађе и певају. Мислио сам: благо ономе који од овн' коју задобије, само ако имају много новаца.

После ручка свирало се и певало. Фрајла Олга и фрајла Аурелија, — две млађе — лепе плавооке, свирале су на клавиру четвороручно. После тога, најстарија — фрајла Јохана свирала је један леп адажио, па онда пустимо се мало у разговор. Фрајла Олга и Аурелија изгледале су као два фришка букета, ал' и фрајла Јованка је још лепа, ма и у година. Свема су беле руке као алава-стер; види се да никад ништа нису радиле. Олга и Аурелија биле су прилично кокете. Јованка се није кокет показивала, но све једнако је философирала. Са две млађе кокетирам и шалим се. Оне шалом уђу тако јако у добру вољу, да би чисто скакале, ал' Јованка сад очима, сад обрвама опомиње их да су мирне. Јованка је изгледала као мирно море, но које у дубљини нешто много крије. Час се са млађима разговарам, па се опет Јованки окренем.

»Фрајлице, Ви имате неки особити манијер, који човека врло усхићава; Ваше мигрне црте на лицу показују неки особити солидитет, али кад погледим на Ваше меланхоличне очи, које Ваше срце као кроз два огледала показују, онда не могу веровати да Вам и душа кад и кад не волнује; а Ваша фина бледоћа, коју би какав блазиран човек могао узети за угашен пожар Вашег чувства, показује иоблес Вашег рода и воспитања. Благо оном који би код Вас, ероберунг начинити могао!«

»Ви сте, господине, велики шмајхлер. Ви мислите да свака лепу реч за новац прима. Познајем ја мушке, који, и кад се најшармантнији показују, и онда сасвим не треба им веровати, а особито једном тако галантном господину, који је кроз многе салоне прошао, па тек даме као мукенфенгер 'вата.«

»Фрајлице, љубим руку за тај комплимент, ал' опростите, Ви мора да на људе јако мрзите, јер са неком 'ладноћом прама њи' говорите.«

»То је истина, ал' то може казати једна женска која не иде на ероберунге, нити брани за удадбу.«

»Шта, фрајлице, зар Ви за удадбу не марите? Томе се нисам надао.«

»Никад ни не мислим о томе. Знате шта кажу: »Ди либе блихт нур ајнмал« (»само једанпут цвета љубав«). Како женска пређе дваест година, а љубав је мимоиђе, онда само гледи на памет, на тон и конверсацију, а не на љубав. Него молим да ми сестре не дођу у ферлегенхајт.«

»Шта ћу ја онда да рекнем!? Ја сам удовац, па за мене љубав више не цвета? Волео би' умрети нег' тако живити. Фрајлице, опростите да Вам смем казати, Ви сте жртва Ваше високе памети, науке и воспитања, и штета је да Ваш бонтон никог не усрећи.«

Тако смо се подуже разговарали, па мало по мало тако смо се упознали, да смо се у шали већ и кошкали.

Дође време да треба одлазити. Зафалим се и после салонски' комплимената одем.

Не прође неколико дана, а к мени дође један провадација, па ме пита како ми се допадају те три фрајле.

Каже да могу ма коју добити. Ја одговорим да ми се допадају, само би' рад знати, да ли имаду мом имању сходну алатуру. Рече ми да свака добија пет хиљада форинти. Само се насмешим на то. Кажем му да ја имам више прихода нег' што износе све три алатуре скупа. Додам још и то, да су те фрајлице врло нежно воспитане, праве даме, ал' да им је алатура једва довољна за годишњи гардероб и друге луксуозне стварије. Па док би још фамилија дошла, која би се такођер нобл воспитавати имала, — шта би онда било? Ја сам мислио да свака по њи'овом воспитању бар сто хиљада има. На франц начин дам поздравити, да то бити не може, и да се не нађу увређене. Сад сам тек видио да и фрајла Јохана не боји се удадбе, већ да је она прави »мукенфенгер.«

Тако ме исто и са други' страна понудише, ал' свуд сам видио велике параде, а мршаве алатуре.

Сад поред Бранка упознам се са неким кућама у околним местима, ал' нигди ме уловити нису могли, но при свем том добро смо свуда проводили. И то је све дан на дан тако трајало.

II

У селу О. живила је нека особита фамилија. То је био господин Гривић и његова сунруга Мирног, тихог изгледа човек, препоручителне физиономије, тако да ко га је први пут видио, ал' с њим се једанпут разговарао, морао га је заволети, ал' свако му поверење поклонити, тако је безазлен изгледао. Госпођа Гривићка, угледна, паметног изгледа женска; кад је погледаш, рекао би да не уме кокетирати; лице понајвише озбиљно показује; велика чисменка; разговор увек љубак, на сваку реч пази шта ће рећи. Гривић може бити далеко преко педесет, Гривићка триест и неколико година. Имали су не много, ал' прилично имања; кућа у највећем реду и често гостију пуна. Деце нису имали, ал' имали су доста којекуда раштркани' родова. Имали су једну сродницу, девојку од седамнаест година, за коју би рекао да је њи'ова кћи, тако се пред светом прама девојке понашаше. Од многи' родова сад је један, сад други код њи' бивао.

Бранко се са Гривићем у вароши В. упознао. Увек су се љубезно поздрављали и разговарали. Бранку се допао његов солидан изглед, ал' при свем том Бранко му није још познавао осталу фамилију, осим једног њеног сродника, с ким је врло добро живио, нити је био икад у Гривићевој кући.

Један Бранков познаник и пријатељ позове нас једаред обоје да идемо мало по селима проћи се. Ми смо готови. Седнемо на кола и путујемо од села до села. Свуд нас лепо примају, свуд се веселимо. И Бранко већ ведрије лице, веселије срце показује.

Дођемо пред вече у село О. Уђемо управо у кућу Гривића. Тек што сиђосмо, газда нас учтиво и љубазно предусретне и уведе унутра. Малочас уђе једна стара госпођа, по облику јој се види да је сродница Гривићева. То је његова сестра, госпођа Чевићка. Удовица је. Госпођа Гривићка облачи се.

»Драго нам је особито, извол'те сести«, рече Гривић.

»Ми смо тако слободни; ја сам Милан Наранцић, земљедржац...«

»Драго нам је, а ми се већ познајемо с г. Орлићем.«

»Мило ми је.«

Ту се мало проразговарасмо, и то онако као што се гости у првом магновењу разговарају. Донесе се одма' вино и вода. Наш пријатељ г. Машић био је овде као код своје куће; Бранко је већ познат био с газдом, ал' с кућом није; а ја сам био сасвим новајлија. На то дође и госпођа Гривићка, у чистом блузу, као неглиже, јер је у послу била, ал' ипак се познало да се мало пре лицкала.

»Драго ми је особито.«

»Ово је моја супруга.«

»Ово је г. М. Наранцић земљедржац из...«

»Ово је г. Бранко Орлић, о ком си слушала и ког си желила видети.«

»Мени је баш мило што сам тако сретна. Колико сам већ слушала о г. Бранку, ал' га нисам имала срећу видети.«

Опет се поведе онај обичан, сувопаран разговор о етикецији, о времену, како је велика запара, несносна прашина, док мало по мало не уђу дубље у одрешен и

фамилијарни разговор. Машић је био сасвим познат, Бранко упола, а ја се опет знам брзо фамилијарним учинити. Госпођа Гривићка намигне на госпођу Чевићку; ова је то већ разумела, и ја сам тај миг разумео: послала је да гледи вечеру. Машић се одма' у дубље упустио.

»А шта ради фрајла Ханика? Чуо сам да је болесна.«

»Она, сирота, већ шест недеља како болује. Прошасте светковине провозала се, па плашљиви коњи кола су наједаред потргли, па канда се у њој нешто прекинуло. Ми слили смо да неће остати; ал' сад, фала богу, већ је боље, може већ на ноге устати и полако корачати, само што је још врло слаба«.

Тек што је Гривићка то изговорила, ал' чује се неки милећи ход и стењање у другој соби. Врата се отворе, и уђе једна млада девојка. Ход јој је био врло лаган, мало сагибнут од бола, јер је ниже прсију руке држала. Лице лепо, бледо, све црте умиљате, макар да сад бољу показују. Сви смо љубопитно гледали, док једва седне, па од боље узда'не.

»Што ти, Ханика, тако слаба изиђе? Та може ти шкодити! Видиш, не можеш још ни да се исправиш. — Ето то је наша Ханика!«

»Драго нам је.«

»И мени је драго! Ја сам много слушала о г. Бранку, па сам се усилила да дођем, да га познам,« рече тихим, трептајућим, ал' тако умиљним гласом, да сажалење и неку пријатност у срце улива. Већ због тог гласа могла се сваком допасти.

Бранко зафали, и познало се на њему да му добро чини тај умиљан сукоб срца, па започе с њом разговор; девојка при'вати, дође већ и до шале; поред све боље, поче се на шаљиве речи и смешити, док једаред Гривићка не опомену је, да је још врло слаба, и боље ће бити да се у кревет врати. Фрајла Ханика послуша и један умиљат поглед на Бранка бацивши, врати се. Свима нам је жао било што оде, јер нас је све коснула, и могу казати да сам у свету доста женски видио, ал' то нисам видио, само на њој, да једна женска у тешкој болести тако лепа и умиљата може бити.

»Но, како Вам се допада фрајла Ханика?« запита Машић.

»Богме је ово заиста лепа фрајлица, а види јој се и лица да мора и добра бити,« рекнем Гривићки.

»Сад је још болесна наша Ханика, ал' да је видите каква је кад је здрава; ал' све то на страну, да знате како је наша Ханика добра, па радена. Она вам устане ујутру у три сата, па испече дваест — триест лебова, музе вам краву, иде на таван, па мери 'рану, па сад јој је тако жао што не може да ради, све плаче за послом.«

»То је лепо!« сви повикасмо.

Једном речи, фрајла Ханика је код свију нас велики ероберунг начинила.

»Видите, моја господо, то смо ми одранили. Остало јој много браће и сестара; мати, сирота удовица, није могла сву децу одранити и воспитати, па смо ми од малена бригу о њој водили и држали смо је не као рањеницу, него као своје рођено дете, јер деце немамо. Само да јој Бог да добру срећу.«

»Лако ће се срећа наћи такој девојци,« упадне Машић.

Гривић се слабо упуштао у разговор, тек каткад је коју прословио и оставио је Гривићки да буде разговор колотова; ал' зато је и он на сваку прословљену реч мотрио и одобравао.

Сад опет дође Чевићка, па намигну Гривићки, а ова се извини, па изиђе напоље, а Чевићка остане. Аблезовале су се око кувања вечере. Видило се то из образа Чевићкиног, који је био пре блед и збабуњан, сад је румен, запарен, а очи светлије. Умеша се и Чевићка у разговор. Фали Ханику, па још сузе лије низ образ, тужи се како је изгубила кћер, која је била идеал лепоте и доброте. Све нас је на сажалење узбудила. Чудо што нам се за тако кратко време цела фамилија допала.

Ето већ и вечере. Унесе се и фрајла-Ханики вечера. Она, кад се врата отворе, виче нам: »Добар апетит!«

Малочас дође и госпођа Гривићка, па седнемо за вечеру. Вечера је добра била, пиће добро и јако. Било је ту сад лепог, веселог разговора; тако смо били комотни, као код своје куће. Гривић је био здраво рафинират човек у дочекивању госта; види се да се по бољим кућама кретао. Тако исто и Гривићка и Чевићка. Већ смо дубоко у ноћ ушли; почеше се већ и чашице купати. Гривић је велику

пажњу обраћао на све нас, ал' највећу на Бранка. Нећу да кажем да је то због Ханике, јер о том Гривић још ништа не мисли. Бранку се, опет, допао Гривићев озбиљан манир, гостољубље; допала му се Гривићка и Чевићка са своје памети и оштроумља; допала му се кућа уредна; допала му се цела фамилија. Већ смо сви били мало подобре воље. Бранко се опомене и фрајла-Ханике, па у њено здравље наздрави. Ми смо наздравили у Гривићкино и Чевићкино здравље. Бранко је опет наздравио Гривићу, с тим додатком: »Да бог да да ми будете таст!« На које Гривић опет Бранку наздрави: »Да бог да да ми будете вет!« Фрајла Ханика све је то чути могла, чути морала. У очима Гривићке видило се највеће задовољство; каже како јој је неисказано мило, па жели своје миле госте што чешће у својој кући видети.

Тако сви са пуним задовољством свршише вечеру, па се разиђоше по собама, па у кревет. Бранко је са мном у једној соби лежао, па је био немиран; од његовог јаког премећања нисам могао дуго заспати, док једаред и он васпа, а ја за њим.

Кад ујутру, ми се обучемо, а фруштук већ готов. Опет се ту на неколико минута појави и фрајла Ханика, да се опрости, јер ћемо одма' одлазити. Не знам ил' је увече, ил' ујутру боље изгледала. Право анђелско лице: невино, љупко, пријатељско.

Свршимо фруштук, па се лепо опростимо. Ми смо казали да се никад не би надали тако пријатном угошћењу; они су одговорили да никад такве љубазне госте нису имали и моле да што пре опет дођемо.

»Збогом, збогом, буд'те здрави, срећан пут!«

Одосмо. Вратимо се у В. Ја и Бранко сами у квартиру разговарамо се.

»Бранко, ми смо у О. врло добро провели. Заиста солидна и паметна фамилија, као што се види. Па и девојка је лепа. Каква још мора бити кад је здрава?!«

»И мени се цела кућа допада. Нешто одлично видим у тој кући. Па још такве љубазне девојке нисам никад видео. После Иде и Марије, она би срцу најближа могла бити. Видим лепа је, умиљата, здравог састава, види се, ма да је болесна, у селу је одрађена, радена, искрена, није

још отровним ветром варошке цивилизације зада'нута. Да знам да ме воле, могао би је волети, а Гривић и Гривићка канда ме могу трпити.«

»И ти би се одма', пре нег' што добро проучиш, женио? Знаш ли да човек може мачку у цаку купити?«

»Све то знам, ал' ти си шписбургер, па зато ствар шписбургерски с'ваћаш. Ти нит' хоћеш да знаш за психологију, нити за физиогномику. Промисли само, та је девојка као сироче одрађена; ту нема мазлука. Така је после кадра бити у окрутном времену човеку прави друг и све невоље с њим сносити. Па не видиш ли да то исто из њеног лица говори?«

»Против тога засад не могу ништа рећи, ал' добро је у таквој ствари мало јаче пазити.«

»Шта ћеш пазити, шта ћеш да филозофираш? Ту нема места твојој филозофији; ту треба главом кроз дувар.«

»И ти, како ти се која сасвим на први ма' допадне, а ти би се за њу цео жртвовао. Ја већ нисам такви; мени ма да се сасвим која допада, ил' ма да се ја којој допаднем, опет полу срца код куће задржим.«

»Ја, опет, срце цело примаам, а цело дајем. Док сам човек жив, здрав, хоћу да водем која ми се допада, ал' хоћу да јој поклоним сво срце, а не полу, нити хоћу да она мени полу поклања. Шта је овај живот без праве и потпуне љубави? — Лицемерије, подлост и варанција живота. Водем са изгледом пуне љубави и преко какви' незгода прелазити, него сам себе и другога у љубави варати.«

»Ал' знаш шта кажу, да љубав само једанпут цвета; а ти си већ био заљубљен колико пута, ето у Иду, Марију, Лауру, бог зна у коју не, па каква ће то онда твоја љубав бити?«

»Зар из тога судиш да већ нисам за потпуну љубав? Вараш се. Ида, Марија и друге тек су ми буктињом љубави срце запалиле, па су одма' нестале, и ја тако у том пламену, као човек, док се не удовољим чисте љубави, као што су ми оне потпалиле, остајем само фушер у животу.«

»Па зато ти треба сад том љубави пламену мало шпиритуса, да се не угаси.«

»Да, треба ми таква као Ида и Марија, да се љубав тек заједно са мојим животом угаси. Који у свом веку кроз потпуну љубав није прошао, тај код мене није потпун човек. Узми само људе који неће да знаду за љубав, то су сами мизантропи — човекомрсици; — свет им је досадан и сами себи су досадни. Мени, ма ме како гонио није свет досадан, нит' сам сам себи досадан, макар да ме често јади море. Гди је љубав, ту је и вера; гди је вера, ту је и надежда.«

»Хајд' 'оћу да ти дам за право, с тим додатком да човек, кад год хоће, може и потпуно, и полупуно и напразно љубити. Колико сам пути ја био заљубљен и љубљен, па све једнако осећам, ни више, ни мање. Но на ствар! Хоћеш ли ти тамо често одлазити?«

»Богме ја хоћу! А зар ти нећеш?«

»Знаш, ја ћу за твоју љубав кад и кад с тобом тамо одлазити, ал' не увек, јер та девојка није за мене, нити за удадбу, нити за абентаер. За удадбу прво зато не, што се већ теби допада, а на тебе нећу да ударам; друго, слаб је ту изглед за какву већу алатуру, јер, бадава, — девојка је онде тек сироче из милости. За абентаер није, јер штета би била такву доброг изгледа сироту у абентаере увлачити и несретном је чинити; па и није нужно, кад има свуд доста бесни', које абентаере чекају. Овима неће ни ђаво шкодити. Зато ја ћу овде понајвише у абентаерима проводити, а кад ме само требаш, а ти ме онда зови.«

»Ја сутра идем у К., па оданде ћу у О.«

»Дед' само срећно, па као што немаду деце, а ти гледај да учиниш добар хајратсконтракт, па обвежи и Гривића и Гривићку, јер, знаш, он може умрети, а она је млада жена, — може се удати, па неће бити алатуре.«

»Мани се, бога ти, шта ћеш све с алатурама, канда без алатуре не може човек тако исто срећан и несрећан постати, као са алатуром.«

Тако смо се увек помало кошкали.

Бранко оде сам на пут. Ја останем, па тражим познанства са онаким људма који би на абентаере готови били. Учиним познанство са г. Десићем, који је делом своје абентерство показао, тојест, украо је девојку. Чрез њега

упознам се са женским полом још већма и много сам од њега профитирао, и слагао сам се с њим прилично, само мисам се могао одма' у то упустити да украдемо скупа једну фрајлу; јер је и он сам у томе већ једанпут буктирао, а и поплашио ме је криминалан параграф, ког је г. Десић напамет знао и мени често рецитирао.

Знали су сви да сам богат и да велике алатуре тражим, па то ми је у нечем шкодило, ал' ипак се не могу тужити да није било доста курмахераја.

Ал' да видимо шта је Бранко радио.

Бранко кад је отишао у К., и као што ми је после приповедао, нашао се онде са својим старим пријатељем Башићем. Ту сад један другом приповеда, — дође реч и на Гривићеву Ханику. Башић фали Ханику, да је лепа девојка, да ће прилично алатуре донети. Бранко га пита: би л' је узео? Башић каже да би, само да Ханика хоће. Башић је био врло добар, паметан, али безазлен човек. Бранко га понуди да иде с њим преко О. у В. Башић је готов, и тако одма' спреме се и оду.

Бранко је на путу овако мислио: метнуће код Ханике на пробу себе и Башића; ако с њим не симпатизира, Башић да је добије, да не дође каквом у руке; ако ли неће Башића, можда ће донде њему пасти срећа.

Кад дођу у О., а оно нико код Гривића код куће, осим Ханике и чељадн. Ханика и' лепо дочека; била је већ оздравила, па је веселија. Она их служи с чим може, па онда почне невине шале проводити. Ханика је веселе нарави, па прима сваку шалу. Башић се мало застидно и ушепртљиво. Кад фрајла у другу собу оде, а Бранко полако за њом, па јој љубазно почне шапутати, да јој у Башићу младожењу доводи. Она дође у велики ферлегенхајт, поцрвени, очи јој се замуће, па тихо Бранку рече, да она за таког »буцова« не би пошла. Башић је био низак, подебео, округли', дебели' образа, ал' није био ружан. Овај изражај, истина, није био најлепши од фрајла-Ханике, ал' у овај пар Бранко се није на то освртао, но из шале опет запита: а би л' за њега пошла? Она начисто каже: би. То је Бранковој сујети јако ласкало, па радостан дође са Хаником из собе к Башићу, који, сирома', није знао да се о његовој глави ради.

Малочас дође Гривић са женом и Чевићком. Били су негде на салашу. Ту опет с њима сат-два проведу, па се отисну опет у В. Бранка су реч и поглед Ханикин сасвим задовољна учинили.

Башић се врати сутрадан у К. Бранко моли мене да кад ја учиним сâм једну изненадну визиту код Гривића, да испитам како стоји онде ствар, па да му кажем може ли шта бити. Ја сам готов, особито у такову кућу ићи, гди сам тако добро провео, само кад се Бранку не замерам. Прексутра кренем се на пут. Баш добро, недеља је, бар ћу видети у свечаној форми кућу и девојку.

Кад дођем у О., сви ме једва дочекаше, као год да сам им род. Одма' питају за Бранка; особито фрајла-Ханики из очију види се радост. Гривић се господски, велико-варошански носи; Гривићка мало је више, скупоченије обучена, нег' што је за село; Чевићка добро је претстављала нобл варошанску стару госпођу. Само је фрајла-Ханика просто била обучена. У танкој плаветној делинској хаљиници, и мало на форму сеоски' фрајла. Но та простота још је већма уздизала, јер утолико већма је изгледала невина и лепа. И заиста, врашки је изгледала та фрајла-Ханика! Чисто је и моје срце узбунила. Образ бео, румен као најлепша дуранзлија, очи црне па умиљате, као у срне, свуд посејани ситни младешчићи, зуби бели, коса пола смеђа, пола плава, па се боје преливају. Па све се око мене врзе и запиткује зашто није Бранко дошао. Казао сам да има посла, ал' да ће скоро доћи.

Лепо сам ја провео ту цео дан, па до поноћи било је разговора и приповедања. О Бранку су са уважењем говорили и радо су запиткивали о његовом бурном животу. Кад сам им што о њему приповедао, то им је љубопитност све већма расла, па ме моле да што више о њему приповедам. Дуго сам им приповедао о најглавнијим магно-вењма његовог живота, и све су са највећим интересом преслушали. Кад сам што жалосно приповедао, што се Бранку у животу збило, а Ханика најпре је силом сузе уздржавала, после морала је плакати, напоследку је и јецала, док ја, опет, нисам другу ноту окренуо, па окренем што шаљиво, па се мора сирота Ханика опет да смеје.

Из свега сам видио да би они Бранка једва дочекали да се с њима сроди. Ишчекивали су, као што ми се видло; да ја о томе што започнем, ал', једно, од Бранка нисам имао другог упутства, већ само ствар испитати; друго, ја нисам баш нагао у тако деликатном питању. Може бити срећан, ал' може бити и несрећан, па да сам ја крив. Бранко што је од мене желио, то сам учинио, па се опростим и одем. У поласку десет пути су Бранка поздравили.

Ето ме већ у В. Бранко ме пита како је тамо. Како је било, све сам му изређао. Бранку је мило било. Кад сам му казао како је Ханика плакала, кад сам о њему што жалосно приповедао, а њему се очи засветле, па узда'не.

»Још нигде није ми се каква фамилија тако допала, а особито девојка. Срећан ја и ма који други који је добије. Па зна ли се у свачему наћи кад је шта запиташ?«

»Види се да није из фрајлашке академије изишла, ал' има натуралног вица, па све чисто поња.«

»Та то ја и тражим! Просто, невино, разборито! Та се после у свим околностима зна наћи, а не оне које по институтма одмекшају. Је л' како јој је лепо лице, а какве су јој грубе руке? Та ради, та се неће уплеснивити!«

»То је све истина, ал' има које су и учене, па зато опет радене, нит' се уплесниве.«

»Мало има такви'.«

»Па можеш баш на какву од ти' мало наћи.«

»Немој ми више ништа о том говорити. Ти си шписбургер, интересатор, ти би си сасвим друго што са мном хтео, — да постанем као ти.«

»Па опет ме волеш.«

»Ал' због другог чега; зато што си добар друг и знаш се свуд наћи, ал' не за твоје интересаторске курмахераје. Но сад мани се тога! Ти твоје истеруј, а мене остави, па куд пукло да пукло.«

Тако се ми сад манемо тог разговора, па сваки своје гледа. Ја одовуд управљам моје економске ствари, чекам овде развитак Бранкове ствари, да видим шта ће то да буде, а поред тога проводим по вољи. Бранко, ма да ради све по својој ћуди, ипак, што год учини, све ми после по реду казује.

Једаред Бранко — као што ми је после приповедао — оде сâм у О. Већ су га Гривићеви као кућевног пријатеља сматрали, па се већ без женирања с њима разговарао. Ханика је већ сасвим оздравила. Бранку се она једнако допада. Ханика му насамом приповеда колико су је већ просили, па како је и сад просе. Смисао, ма нехотице, тако испада, канда она на Бранка чека. Бранко каже какву би он жену хтео добити: која је верна, радена; која би зло као и добро са својим мужем делити хтела.

»Бил-л'-бисте Ви, фрајла-Ханика, Вашем мужу у свему следовала?«

»Ја би'.«

»Би л' се Ви и опасности с њим и за њега излагали? Не би ли сте мрзели да имате оваког мужа као што сам ја?«

»Волела би'.«

»Ал' ја сам врло извикан човек; можда нисам такав за каквог ме држите?«

»На сваког вичу, ал' ја осећам да сте добар, а и од многи' сам исто чула.«

»Дакле, имате наклоност прама мене?«

»Имам.«

»Но сад допустите да Вас још искрено нешто питам; немојте ми само замерити. Ја нисам рад ни да се намећем, нит коме да на пут станем. Је л' Ваше срце сасвим чисто?«

»То не разумем.«

»Јесте л' коме пре љубав поклонили? Имате л' самог другог у срцу?«

»Немам.«

»Смете ли се на то по савести заклетити?«

»Тако ми бога и матере божије, све је тако као што сам казала!«

Дође Гривићка и пресече им разговор, ал' већ је доста било. Он је сасвим задовољан. Сад опет Гривићка ласка Бранку, Ханику фали како је добра, како ће јој тешко бити без ње, кад се уда. Дође и Чевићка, па то исто потврђује. Ето опет и Гривића; он се свему том и невешт чини, но све пази, само да се Бранку угодан покаже. Бранко проведе ту дан-два задовољно. Често се са Хани-

ком насамо разговарао, и једнако га она у жељама поткрепљавала. Ал' Бранко још није хтео у јабуку да загризе, још се премишљао, још није хтео девојки да каже да ће је просити. Ханика се у тој надежди с њим засад растала. Бранко се опет кући вратио.

Бранко се сада једнако са многим забављао. Пролази дан, два, три; пролази недеља, две, — а Бранко никуд без мене не иде. Он држи да већ не може у О. ићи, без да је запроси. То је резон био. Бранко није још био приправан за женидбу; хтео је мало да се уреди, па онда да је запроси, па није хтео донде онамо да иде; мислио је: има томе доста времена, не мора то одма' преко главе ићи. И ја сам то мудровање одобравао.

III

Већ две-три недеље, а Бранка у О. нема. Забринули се Гривић и Гривићка, а особито сирота Ханика. Не знаду шта је. Премда је Бранко увек за то време датом приликом онамо поздраве шиљао, зато опет нису си знали ту његову 'ладноћу разјаснити.

Заш се с Бранком разговарам, а дође један господин и моли Бранка да би к њему одма' дошао: код њега чека га једна госпођа; жели с њим говорити. Бранко је готов, и одма' онамо оде. Уведу га у визитну собу, па изиђу и врата за собом затворе. А ко је тамо? Госпођа Гривићка седи сама на дивану. Сва у свили, у пленпаради, на њојзи шмука сијасет.

»Извол'те до мене сести. Нема Вас већ богзна откад код нас. Ал' нећу да Вам пребацујем; само сам дошла да Вам нешто важно саопштим. Ханика, откад Вас код нас нема, једнако за Вами плаче. Искрено да Вам кажем, она је у Вас смртно заљубљена. Она каже да је Ви волете. Зато, ако Вам је воља, ако је радо имате, а оно кажите ми, па да што буде.«

»Доиста ме фрајла-Ханика тако воле, као што кажете?«

»Не могу Вам исказати како Вас воле!«

»Кад је тако, а ја сам готов узети је.«

»Е, добро кад знам, сад да се уредимо, и молим само да се дуго не повлачи; најбоље би било одма'.«

»Мени би требало још који месец времена; нисам још сасвим у реду.«

»Немојте на то гледати, лако ћемо свачим на крај изићи. Молим Вас, колико новаца иштете поред Ханике?«

»Молићу, ја нисам човек интересатор, ја не узимам њу због новаца. Ви ћете најбоље знати шта треба.«

»Да Вам управо кажем, немојте мислити да је наша Ханика код нас као какво туђе сироче под своје, па тек онако да је одбавимо; Ханика је наша кћи, све ће временом њено бити што је наше. За сад ћемо је ауштафирати тек нафришко, као што се може, а како заједно будете, а ми ћемо једнако набављати што Вам, год треба вашем реду сходно. Ако Вам, и кад Вам устреба новаца, само реците, ми ћемо с вама као с нашом децом поступати.«

»Ја се савим на Вас ослањам.«

»Дакле, ствар је свршена?«

»Свршена.«

»Ослањате ли се на мене да ја назначим термин кад да буде венчање?«

»Ослањам.«

»Ја желим од данас четири недеље да буде.«

»Добро.«

»Но какав ћу радостан глас Ханики однети, и онако знам да цео дан плаче. Нека јој срцу наједанпут одлакша! Мој Гривић уколико ће се радовати, утолико ће му жао бити; знам да ће казати: »О, како ћу ја без моје Ханике живити?!« Тако је страшно воле. Није чудо, — крвни му је род. Прстеновати сад није ни нужно; држим да код избражени' људи дата реч највише вреди. Па само нека брзо испадне, јер, знате, кад се ко удаје ил' жени, па кад се протеже, увек се нађу непријатељи, једну ил' другу страну оклеветавају. Толико Вам могу рећи, и можете ми веровати, ако ме уважавате, да је наша Ханика једна врло добра девојка, да јој на далеко нема пара. Ако би ма шта на њу потварали, немојте веровати, јер је то само злоба и завист.«

»Ја Вас и Вашу кућу тако поштујем, да Вам свакој речи верујем, и примите уверење да фрајла-Ханику држим

за једну од најваљанији' девојака; а у том уверењу поткрепљује ме то, што је поред такове честите и воспитане госпође одрасла.«

»Сад смо готови, само још једно Вас молим, долазите нам што чешће, па ма били једнако до оног дана с нама, — то би наша жеља била, ако је могуће. Молим, и г. Наранџића доведите с Вами; премда Вас опомињем да мало опрезан будете прама истог господина, јер је и он око на Ханику бацио, па ваљда би је волио за себе, нег' за другог. Само, молим, тајну чувајте. Сад се можемо растати, јер може ко овамо доћи, па нисам рада да нас у нашем плану узнемирава.«

Бранко устане, па је пољуби у руку.

»Сад Вас као матер у руку љубим.«

»Надам се да ћете нас до који дан посетити. Збогом!«

Гривићка оде радосно кући, а Бранко се врати к мени, да ми радосну вест донесе. Бранко је сад опет сретан човек.

»Све сам свршио. Данас четири недеље венчаћу се.«

»Па зашто тако брзо?«

»У такој се ствари не оклева.«

»Је л' хајратски контракт готов?«

»Хајратски контракт је дата реч с једне и друге стране.«

»Ја, опет, не би' тако налако ствар узео.«

»Сад волијем девојку нег' сто хајратског контракта и нег' сто твоји' алатура. Ал' сад није више до оклевања. Био сам сад са Гривићком и тако смо, као што реко', свршили, да се до четири недеље венчамо. Она каже, ја узимам њену кћер, а не њену сироту рањеницу. Знам да то на твоју воденицу меље.«

»Ал' без писмена?«

»Без писмена, ал' поред поштене речи. Ја се о поштењу ти' људи не сумњам. Него отсад морам чешће код њи' бити. И ти мораш са мном ићи, и то на више дана да се преправиш. То те она моли, то те ја молим, учини ми љубав.«

»Кад је твоја воља, нек буде и тако.«

Сутрадан опремимо се, па управо у О. Како су нас дочекали, то је неисказано. Фрајла-Ханика хода око

Бранка као на дроту; Гривићка све се топи од етикеције. Ту се сад ништ' не ради, већ све се пече, кува, части. Гривић је постао са мном »пер ту«; са Бранком није смео, јер треба да му будне отац.

Дан-два се частимо код Гривића, трећи дан се одмарамо, па после нас, опет, воде у околна места, код своји пријатеља, и онде се једнако части. Кад се овде уморимо, а ми опет код Гривића на одмор, па онда опет удри на ново, па опет у друго какво село, па опет натраг. Тако је то трајало десет дана. Гривићка није нас пуштала да идемо свуд куд смо хтели, јер њи'ова кућа имала је као и свака друга своје непријатеље, па из резона нисмо могли онамо ићи, и тако многе смо куће пренебрегли, куд смо позвати били.

Вратимо се кући у В., ал' трећи дан Гривић пошље кола; не да нам мира, морамо опет к њему.

Тако смо једнако проводили баханалије: Бранко од велике радости, јер је већ интим постао са Хаником, ја пак из обичаја.

Кад и кад, кад смо код куће били, почео сам дубље о целој ствари размишљати. По обичају, налазило се и непријатеља који су из далека кућу Гривића оговарали; ал' нисам могао доћи на чисто сплеткама; утолико мање сам их могао Бранку саопштити, јер не би веровао, као што ни сам нисам веровао.

Госпођа Гривићка имала је једног сродника, г. Весића, ког је као свог рођеног брата радо имала. Бар тако се показивала. Био је нежењен, па га је рада женити. Г. Весић врло је добро живио са Бранком. Бранко се чудно како да Весић не иште Ханику, тако фину девојку; како да га Гривићка с њом не усрећи, кад га радо има, женити га жели, а не пада род Ханики, јер је она била род Гривићев. Како да се Ханика Весићу не допадне, кад се он сваки час заљуби у какву девојку, која се ни издалека са Хаником сравнити не може? То се Бранку мало чудно видло, па запита Весића поверљиво, зашто он није гледао да узме Ханику. Он му на то одговори да се њему само црномањасте јако допадају, а не светлог изгледа, као што је Ханика. Бранко га пита је л' добра девојка Ханика.

Весић одговори да је врло добра девојка Ханика. Бранко је Весићу све веровао, па је с тим одговором био задовољан.

Већ се приближава и дан венчања. Прекосутра је венчање. Бранко још, као данас, оде к Гривићевима да све уреди. Уговорено је, да Бранко са своји' сватови' прекосутра у девет сати буде у О.

Сад врати се натраг да све уреди. Кратко му је време, један дан за уређење и мишлење о његовој прексутрашњој срећи. На врат, на нос сутрадан све уреди, и већ прексутра у седам сати чека свога кума и сватове да иду у О.

Као обично, сватови се мало задоцну, па тек се у једанаест сати моглоше кренути. Већ је пола двапест било кад су у О. стигли. Ту их једва дочекаше. Можете мислити како је било Ханики од девет до пола дванаест сати чекати! И госпођа Гривићка се била већ мало узнемирила. Ханика се јако зарадовала, кад је видила Бранка, па му каже да се врло бојала да већ неће ни доћи, па да су већ и њене другарице шапутале да неће доћи, Бранко се томе јако зачудио, па јој каже како је она могла о њему тако што и помислити. Ал' није до оклевања, већ попа зову.

Сад се крену. Ханика се од Гривића и Гривићке прашта. Истина, готово свака девојка се мало заплаче, кад иде на венчање, ал' код Ханике је сувише било. Особито кад је Гривићку у руку пољубила, ту није било јецању краја, једва се од ње откинула. То велико јецање Бранка је мало дирнуло; волео би да је веселија.

Оду у цркву, венчаду се, па чекају ручак. Сватови се донде забављају. Било их је сијасет: две велике собе као набијене. Осим тога, у авлији и на пољу силан народ.

Дође ручак. Занста, све је баронски ту удешено. Међу гостима има доста знаменити' људи; почну се наздравице: народ у авлији пије и игра. Све је весело. Госпођа Гривићка није се показала ни да је весела, ни да је невесела, што ми се чудно видило.

Бранко је радостан, Ханика једнако око њега облеће. Игра се, свира се, пева се до јутра, па онда већ се спремају кући.

Доведосмо Ханику у В. Сад је Бранко ожењен.

Сад оставимо Бранка, нек ужива плод своје женидбе.

Да му и сам не сметам, предузmem си да у околини пропутујем. Замолим г. Десића,¹ да са мном пође. Он је то с највећом радошћу дочекао, јер је знао да са мном хрђаво провести неће. И мени је мило било што се Десић решио на пут, јер је био човек пун фантазије, и врло досетљив, па сам знао да ће бити абентаера.

Бранку нисам се ни јавио, већ само сам му писао да идem на неко време на страну. Нисам га рад у његовом задовољству реметити.

Ја и Десић кренемо се на пут. Десић је свуд познат, па не зна куд ћемо пре да стигнемо. Сложимо се да идемо од места до места, па где нам се боље допадне, ту ћемо и подуже остати. Можемо у једно место на ручак стићи, а друго на вечеру.

На путу из дугог времена свашта се разговарасмо. Десић ми каже шта о мени у В. суде. У почетку, вели, обожавали су ме. Пало им у очи моје богатство; друге су казале да сам леп и елегантан; опет друге да сам врло воспитан и особито велики курмахер; ал' све су говориле: »Срећна која за њега пође!« Све су се за мене отимале. Ал' све бадава, кад није било међу њима партије за мене. Кад су видле да нисам на женидбу склоњен, почеше бити прама мене 'ладније; казаше да нисам леп, да нисам ни богат, да се разбацујем, само да се у какав мираз увалим. Кажем Десићу да то мене ни најмање не тушира, да зато опет, кад би' хтео, пошла би за мене ма која. Ал' зашто да узмем коју од њи'? Оне траже богатог; тражим и ја богату. Ал' оне нису спрам мене богате. Шта носи на годину њи'ов мираз? Од тога не би' могао печења јести. А колики су трошкови са таквом једном дамом? Ту ти треба две-три слушкиње екстра, два-три слуге екстра, фризерка екстра, вешерка екстра; па ти ту треба екипаж, сваки час тешке свилене хаљине, па ти машамоде праг обијају, па шта кошта на годину материјалиста, па цукерпокер, па дн

¹ По свему изгледа да је овај "г. Десић" иста личност која и напред поменута: "г. Весић"; али, како се личност под презименом "Десић" спомиње све до краја овога дела романа, нисмо хтели ово презиме замењивати напред поменутиим "Весић".

су мирисаве помаде, зејтини, сапуни, да госпожи кожа и коса омекша? Па онда сваки час болести, јер нежне госпође често болују, па онда отварај џеп за докторе, бабице и апотекаре. Па ди су још друге кућевне ситнарије, за које човек и не зна, само осећа да се новац измиче? Ил', баљда, љубав све то надокнади? Каква је то љубав, кад се за богатство удаје? Каква је то љубав, кад госпођа свету више угађа, нег' своме супругу? На част им такове женидбе! Која тражи богатство, нека донесе богатство. Нека ко шта хоће мисли, ја тако мислим; варошки је живот скуп, па ту и треба новаца.

Тако се разговарасмо, док не стигосмо у село Н. Како уђемо у какво село, одма' се у отменим кућама нешто журе. Пасија је то видити! Гледају већ издалека кроз пенџер, да виде какви гости долазе. Сви мисле, ти ће к нама доћи, па како опазе да к њима иду, одма' посао на страну, па се фришко облаче. Фрајле и младе госпође дођу у забуну и боје се да не би гости стигли пре нег' што се обуку, па ту тоалетирање не траје дуго; за неколико минута су готове. Кад уђеш унутра, видиш велику авлију, пилића и друге живине сијасет, башту, гране пуне воћа, у шталу се марва утерива, слушкиња вашку тера да те не ује. Кад уђеш у кујну, кујна велика, пуна бакарни' и други' судова; све око тебе чисто. Уведу те у собу. Ту ти је ред и највећа чистота. Покућство каткад и старо, али убрисано. Препоручиш се домаћима и замолиш да се можеш опрашити. Одведу те у другу собу. Ту је већ сапун и вода, па четка за хаљине. У обе собе видиш иконе и стара портрета, но највише деде и мајке. Кад си се опрашио, а домаћин те већ у другој соби чека, пита те јеси л' рад мало вином се поткрепити, а фрајла већ носи на тацли вино. Бациш поглед на пенџер, а оно видиш како слуга јури пиле да га у'вати, а слушкиња већ гуску коље. Дође л' ручак ил' вечера, ту се без женирања једе, пије, пева. Већ сутрадан домаћин мисли се, кад ти воља одлазити дође, куда ће с тобом да иде, да те добро пробеде, па он има своје колеге у другим местима, па идеш с њима онамо, па оданде опет онамо, па све тако проводиш. Каткад ручаш овде, сутра, опет, даље на три миље, вечераш, опет, на две миље. И то све иде по неком про-

граму. Први домаћин већ телеграфише другом кад ћеш доћи, други трећем, па кад стигнеш онамо, а оно је већ све готово, већ има и други' гостију, па се са свима упознаш, веселиш, а ујутру тешко од њи' растајеш. Леп је то живот. Ал' и видиш здраве, окретне женске, мушки од сунца опаљени, здрави, набубрени.

Тако дођемо у место Н. код једног доброг домаћина. Фамилија је: господин, госпођа, ситна деца и госпођа Јелка, шогорица домаћина, господина Рунића. Господин Рунић добро живи, има свашта доста, па му је мило кад добије госте. Госпођа Рунићка била је врло добра госпођа, па како види госте, она зна колико је сати; знала је нарав мужевљеву, па је одма' нестане, те једнако кува и пече. Канда је рођена за Рунића и његове госте! — Госпођа Јелка била је сасвим друкчије нарави. Она је удовица, била је удата за једним младим трговцем Свилокосићем у В., који је од јектике умро, па је извукла своју алатуру пре конкурса мужевљевог, а новце је дала брату¹ на дванаест перцената; осим тога, даје јој брат и кост бадава, и то Рунића ништа не кошта, јер ди у кући десеторо могу јести, ту може и госпођа Јелка, која и онако мало једе, а ту нема цукерпокера, да се на послатице трошити мора. Госпођа Јелка је нешто преко двадесет година, здраво је лепа и кокета, таман за какав абентаер. Она је била варошанка, па није баш радо у кујну ишла; увек је била лепо обучена, руке беле и мекане, види се да ништа не ради. Заповедати си не да од никога; ал' нико јој и не заповеда, јер је Рунић воле што зна госте забављати, а има ко ће радити. Госпођа Јелка не чезне баш за удадбом, ал' би се удала да је какав отмен запреси; па ако тога нема, а она се воле од отменог и само курисати дати, него за ма каквог да пође. Њу су већ многи просили. Просио је један бакал у вароши, истина бакал, ал' му јако иде дућан; она неће, јер је већ гросхендлерка била. Просио је један гросхендлер, ал' је чула да му вексле јако долазе, па зашто да рескира своји' три хиљаде форинти у сребру. Искали су је и сеоски нотароши, ал' није хтела, каже: »Бар да је варошки нотарош!« Тако је госпођа Јелка многим кошарева давала.

¹ Из даљег причања видеће се да је Рунић г-ђи Јелки био зет, а не брат.

Кад смо у кућу ушли, ту нас домаћин лепо дочека. Са многим није био познат, ал' са Десићем био је »пер ту«. Он мене претстави као земљедршца, а домаћин одговори да му је особито мило такве госте у својој кући видити. Сад уђе у собу госпођа Рунићка и госпођа Јелка. Учтиво нас поздраве. Рунићка намигне на Јелку, па истрчи напоље, у кујну, а Јелка одма' се пусти у разговор.

»Господин Наранџић, земљедржац, управо спа'ија«, рече Десић.

»Драго нам је. Извол'те сести.«

Десић повуче на страну Рунића, па му шушне — ал' да сам и ја чути могао — да сам спа'ија, богат удовац, а Рунић се опет окрене мени и са етикецијом разговара се.

»Високоредни господине, то је ретка срећа, баш фала г. Десићу што Вас је овамо довео!«

»О, молим Вас, немојте ме јако титулирати, јер ја, макар да ми то и компетира, опет водем да се без политике, братски разговарамо. Знате, ја се само у оваком кругу добро осећам, верујте ми, зато и бегам из вароши. да се мало уклоним од комплимената; примите искрено моје пријатељство, па се разговарајте, као добар домаћин са својим добрим гостом.«

»Драго ми је.«

То је Рунићу баш мило било, јер он етикеције није волео, па се поче комотио разговарати, баш канда је са многим богзна од кад познат.

»Молим, идем само мало напоље да уредим што треба.«

Затим изиђе, па жени каже да се што може боље преправи. Ал' Рунићку није било нужно опомињати, јер се већ пилићи и патке у врелој води пуше. Сад Рунић обиђе свуд дн треба: да будне све у реду, па да је после миран, јер зна да после са гостима мора бити. Међутим, госпођа Јелка се са нама занимала. Десић започе:

»Милостива, како се овде унтерхалтујете? Знам да Вам је дуго време.«

»Можете мислити како ми је овде, кад сам пет година у вароши живила; нит' имам друштва, нит' театра, ал' шта ћу да радим, кад сам сама, па за љубав сестре овде седим.«

»То сте Ви криви што сте сами; колико има чезнући срца за Вами у вароши, да бисте могли проводити по задовољству као ниједна.«

»Молим, господин Десић, немојте ми тако јако шмајхловати. Ја то све знам, ал' кад човек не може онако како хоће.«

Сад ја упаднем:

»Тако љубве достојна госпожа, — нећу да Вам шмајхлујем — ал' мислим да би сваки на то тежио, да Вашу вољу испуни. Господин Десић, не могу Вам довољно благодарити што сте ме ове куће удостојили. Милостива, ја Вам искрено кажем да ме Ваше мисли и Ваш манир јако интересирају, и сад тек видим да се и у селу на тако што највише може, што би бадава у вароши тражио.«

»Ми, опет, ретко на такву господу наилазимо, која су тако шармант. Код нас, истина, увек је гостију, ал' понајвише са села, што ме мало интересира. Откако је био код нас спа'нја М., солгабиров Д. и оберлајтнант К., од тог доба нисмо имали тако ретке госте. Ал' и јесам се с њима добро унтерхалтовала; никад заборавити нећу!«

»Зар се Вами не допада овдашњи публикум?«

»Сви су обични људи, пријатељи мога шогора, нотароши, ожењени адвокати, па кад се са мојим шогором састану, ту нема ни краја ни конца весељу.«

»Па зар Ви, милостива, мрзите увеселење?«

»Не мрзим, ал', знате, за нас женске нема у таком весељу изгледа.«

После ови' речи насмеши се госпођа Јелка, па мало спусти очи, као, бајаги, из стидљивости, што је тако што изрекла.

»Нами је, додуше, увеселење увек добро дошло, ал' и сâм, опет, искрено казати морам, да' нам је увеселење са једном љубведостојном дамом увек милије. Особито као што сте Ви, милостива... опростите, не смем да се сасвим изразим... Кад се са таквом дамом унтерхалтовати могу, волијем нег' сва увеселења са људима.«

»Господине, Ви сте велики курмахер. Оваке се речи ретко у нашем селу чују.«

»Ја мислим да је то дужност прама једне тако лепе госпође.«

На то уђе Рунић.

»Сад сам све наредио, сад ћемо да по вољи живимо. Само, молим да будете комотни као код своје куће, јер кад се гости женирају, онда се и домаћин женира.«

»Немај брига, ми не би ни дошли к теби, да си какав педант, ил' дволичан човек, већ баш зато смо и дошли к теби, што те ја као искреног угоститеља познајем,« рече Десић.

Уђе Рушићка и зове на ручак.

»Ручак је готов; ако изволите.«

»Заловедајмо у другу собу, онде је намештено,« рече Рушић.

Сад Рушић отвори врата, па чека да ја напред идем, ал' ја понудим госпођу Јелку, из резона. Она неће док ја не пођем; онда онет ја нећу; и већ госпођа Јелка готово је пошла, ал' не да јој Рушић, већ увати мене за руку, па ме вуче напред.

»Та немојмо се нудити као Грци у ариште! Ви, Јелка, Ви сте вицедомаћица.«

Сад уђемо у собу, гди је већ астал намештен, а супа па асталу. Нуде ме да седнем у горње чело, ја нећу, већ нудим госпођу Јелку, ал' Рушић ме мало и силом у горње чело привуче, да сам морао сести. Госпођа Јелка, као да мало забашури што није у горње чело дошла, каже да данас мора она служити, а не сестра. То се Рунићу баш и допало, јер он не воле женске разговоре слушати. Ал' опет је намолимо, да бар супу с нама једе и да после опет дође. Она пристаје на то. После супе госпођа Јелка одма' устане, па изиђе; мењају се тањир, госпођа Јелка говеђину носи, ја и Десић при'ваћамо. »Опростите што није по француски гарнирано.« Одговарамо, да боље бити не може. Госпођа Јелка опет изиђе, а Рушићка опет уђе, да поједе супу, која се већ о'ладила. Сад опет госпођа Јелка уђе, а Рушићка изиђе; госпођа Јелка једе говеђину. Тако су се једнако мењале. Госпођа Јелка, кад је уносила, увек је са неком грацијом јело предавала, увек је са три прста чанак држала, а мали прст, од други' одлучен, све нам је пркосно.

Тако мало по мало, дођемо и до краја ручка. Пићу, наравно, још није било краја, ал' сад су већ обе госпе с нама седиле. Рушић једнако нуди, већ се мало загрејао; ми и преко воље морамо да пијемо, да певамо, ал' милије би нам било са госпођом у нашој форми разговарати се. Госпођа Јелка је почесто започињала, ал' Рунић одма' у

наздравље и певаље, па све поквари. Госпођа Јелка је до мене седела, а Рунићка до Десића. Сад нас Рунићка избави од »многаја љета«.

»Ето и мене већ код вас; нисам још имала срећу с Вама разговарати се. Шта је, г. Десић, код вас ново?«

»Баш нема ништа тако особито.«

»Како да нема, кад су из О. у В. сад недавно фрајла-Ханику одвели!«

»Рихтиг, заборавила сам Вас то и питати. Кажите ми какав је то тај г. Бранко Орлић што је фрајла-Ханику узео?« — упадне госпођа Јелка.

»Фајн човек.«

»Ал' молим Вас, јел л' од карактера?«

»Јест, има толико диплома, да би се пет пута благородним назвати могао.«

»Кажу да је и велики курмахер?«

»Како кад.«

»Ал' је враг била та фрајла-Ханика! Све је кокетирала, док си није једног накокетирала; истина, није била ружна, ал' опет што се билдунга тиче, ту не знам како се могла за таког човека удати. Како није видио на њој да она није за варош?!«

Сад ја упаднем.

»Молићу, зар је фрајла-Ханика кокет била? Ко би то о њој рекао! Кад се човек с њом разговарао, увек је поцрвенила, а очи доле спустила.«

»Кажу, испод мире три ђавола вуре. Него, велики је ђаво госпођа Гривићка! Код ње је у доброј школи била фрајла-Ханика,« рече Рунићка.

»Шта, зар је и госпођа Гривићка кокета?«

»Ха, ха! Зар још то нисте чули? Питајте целу околицу,« рече са смехом госпођа Јелка.

»Ако је тај господин,« вели Рунићка, »ваљан, то је фрајла-Ханика заиста срећу получила, каквој се никад није надала. Шта мислите: грци, нотароши и писари, којима су је нудили, нису је хтели узети.«

»Та је л' могуће?!«

»То цела околина зна.«

»И то све због курмахераја?«

»Још горе.«

»Немојте, господине, све женскимa веровати; оне волу једна за другом говорити. Па баш и да јесте што у ствари, сам Гривић је многоме крив. Ал' манимо се, него хајд' да пијемо!« — па одма' мени наздрави, па удри у »многаја љета«.

Док је Рунић са Десићем појао, донде сам се мислио шта сам од њи' чуо. Жао ми је Бранка. Ал' опет нисам веровао, јер сам држао да госпођа Јелка Ханики злоби, јер ретко лепа лепу трши.

»Живили! Оставимо све на страну! Ако је тај Орлић с њом задовољан, шта се кога шта тиче?!« — рече Рунић, и опет почне певати. Тако смо се подуже забављали.

Наједаред Рунићу је жао што је мало друштва, па каже да има још нешто да изврши, а да ће скоро доћи Извињава се и препоручује нас жени и Јелки, да се с нами забављају, док не дође. Госпођи Јелки је баш по вољи било.

Рунић обуче капут, узме шешир, лулу и дуванкесу, рајлхелцле је увек у џепу носио, па одма' упрегне коње, па иде у прво село да госте љубезну и веселу братију доведе.

Ми остали могли смо се сад по вољи разговарати. Сад морамо роле поделити, један с једном, други с другом. Ја би' волео са госпођом Јелком, а мислим да би и она са мном волела, јер Десић јој је био обичан, ал' се Рунићка мени приљубила, видим да је интересирам; нуди нас у башту; ми смо готови. Ја водим Рунићку, а Десић госпођу Јелку. Рунићка ме на страну вуче, па ме све запиткује познајем ли Бранка; чуди му се како је могао узети Ханику; и говорила ми је свашта о њој, ал' ја јој нисам много веровао, јер ми се чинило да завист из ње говори. Госпођа Јелка, опет, једнако се к нама осврће и волела би са мном бити. То је њој врло лако, јер се сестре не женира, а знам да ће госпођа Рунићка и онако од госпође Јелке лекцију добити што ме је преотела.

Десић се нешто церека.

»Господин Наранџић, да видите само какав је страшан курмахер господин Десић, не знам у који џеп да метнем те силне комплименте.«

Дође слушкиња.

»Госпођо, да дођете мало, неко Вас тражи.«

»Молим Вас, опростите; Јелка, ево ти предајем господина.«

»Молим, извол'те само.«

Рунићка оде у собу; дошла је госпођа на визиту. Чула је да Рунић има новог, отменог поста, па је копкало, није могла издржати, већ морала је доћи.

Сад пређем госпођи Јелки и Десићу. Десић је био од оне сорте курмахера који су са много речи мало смешно умели казати, тако да даму на смеј наведе, без да иста зна зашто. Све је то Десић у великој мери умео, па још све то са свсјим страховитим церекањем потпомагао.

»Дакле, тако Вам се допадају моји комплименти, милостива?«

»Не знам куд да се денем од њи'.«

»Ако би претпријатије мога срца Вашој благонаклоности одговарати могло, то би срца мога урођена ми љубав прелила се у Ваше чувствително срце, а оданде би се ехо моме срцу одазвало.«

»Ха, ха! Ви лепо говорите, ал' Вас опет не разумем.«

»Знате, милостива, господин Десић има особити дар у многим речма мало казати, а то је тако исто леп дар, као год са малим много казати.«

»Зато господин Десић и прави ероберунге, да фрајле све бегају за њим.«

»Молићу, милостива, не за мнош, него са мнош, и то само једна, а не више.«

»Ви сте врло опасан за женске, кад ентфирујете.«

»Ха, ха! Допада Вам се?«

»Допада ми се; ал' како се допало оној која Вам је у шаке пала?«

»То све од љубави зависи; за љубав једно за друго све ће учинити.«

»И то је истина.«

Госпођа Јелка на мене поглед баци.

»Ал' кажите ми право, да Ви кога страшно љубите, би л' се дали ентфиривати? Ха, ха!«

»На то Вам не могу ништа одговорити; нисам још била у том стању.«

Госпођа Јелка љубазан поглед на мене баци.

»Ја, опет, милостива,« сад ја упаднем, »кад би ме каква лепа дама волела, и кад би ја њу волео, то немз што не би' за њу учинио. Моје имање што би за њу жртвовао, то је најмање: дао би се сећи, пећи, убити за њу.«

»Тако и треба да буде ди је права љубав, ал' та је ретка,« рече госпођа Јелка.

»Истина, ретка, ал' опет се налази; само, то је малер што каткад једно за другим чезне да умре, па опет не сме да се изрази, и ту каткад најблагороднија љубав пропадне.«

»Ал' сте много пробали, господине! Ал' сасвим је тако.«

»Знате, милостива, много зависи и од начина с којим се љубав изјашњава. Каткад није добро кад се дами у очи слепимично с речма љубав изрази, јер дама дође у ферлегенхајт, па ако би и казала да хоће, не зна како ће. Би л' Ви, милостива, волели да Вам онај кога волете одма' у очи све искаже?«

»Баш све не; и ја би' дошла у ферлегенхајт.«

»Ја мислим, милостива, да је најбољи начин либзбриф; ту човек може и много и мало казати, без да дође у ферлегенхајт. Тако исто и дама. А не са речма. Кад човек са речма љубав изјављује, ту му се сва чувства збуне, памет шепртљи, срце прси да пробије, језик запиње, виллице се стегну, руке се тресу... па онда ни овамо, ни онамо.«

»Ала, господин Наранџић... но, Ви сте... ал' сасвим сте погодили. Ал', опет, либзбриф хоће мушки да показују, па опет малер по женску.«

»Дама ће знати с ким ће започети; либзбриф ће показати ђак и калфа, ал' не човек, који већ у свету ролу игра.«

»И то је истина.«

»Видите, тако је исто и код дама. Фрајлица гдикоја, кад из школе изиђе, па добије писмо, то је једнако копка док не покаже... у тајности... својој другарици, ова опет... у тајности... трећој фрајли, која на прву мрзи, и тако од тајне постане јавно. Ал' дама која зна како свет стоји, та неће своја писма ником показивати.«

»Ал' сасвим право имате!«

»Такова дама кад добије писмо, па јој је он по вољи, одма' ће му достојно отписати; ако јој није по вољи, а она ће писмо спалити, а не да се с њиме фали.«

»Сасвим је тако.«

»Ја, опет, тај малер имам, да моја писма даме публицирају, па онда морам и ја њина,« рече Десић.

»Но, то су већ гемајн женске. — Јао мени, ко долази! Лозовић, Думић и Песковић, са шогором. Ах, сад ће нам цео унтерхалтунг покварити!«

»Каква су то господа?«

»То су мог шогора пријатељи, сами нотароши; Песковић нежењен; добри људи, ал' што се курмахераја тиче, да бог сачува!«

Рунић са гостима управо у башту долази. Кад сам их из далека видио, убезекнуо сам се, јер су јако набубрени, па ће сваки трипут више поднети него ја.

»Но сад ћемо бити у пацу,« рече Десић, који је више давао на курмахерај, нег' на »многаја љета«.

Већ су у башти.

»Добро вече, господине, знам да се хрђаво заимате откако сам отишао. Опростите ми, знам да се нећете кајати, јер сам довео ову братију. Господин Лозовић, Думић и Песковић, моји присни пријатељи.«

»Драго ми је особито.«

»Благородни господин Милан Наранџић, земљедржац, управо спа'ија, мој нови пријатељ, само немојте се од њега ништ' женирати.«

»Драго нам је; но извол'те с нама, господине, оставите Десићу курмахерај; он то најбоље уме,« рече Лозовић.

»Извол'те унутра«, ослови домаћинским гласом Рунић.

Сви се кренемо. Напред Рунић, за њим братија, за овом ја и госпођа Јелка, а за нама Десић.

Кад ми у собу, а вино опет на асталу. Сви поседамо, осим госпође Јелке, која је на мене чувствителан поглед бацила, па се из друштва извукла.

У друштву није нико био ни гладан ни жедан, најмање жедан, то се видило сваком по лицу, а опет сви к пуним чашама. Нотароши наздрављају, пију.

»Нотарош на селу — то је живот! Знате ли шта је нотарош? Да Вам кажем. Нотарош бива обично од онаког човека који у својим младим годинама није могао школе навршити, које због сиротиње, које због бранденбургства. Има којима је само један цол фалио да добију диплому, па да постану адвокати, па нису довршили, и сад су нотароши. Има који су пет-шест школа свршили, па дигод као писари практицирали, па сад су нотароши. Има ислужени унтерофицира, који чезну за беамтерством, па нотароши постадоше. Има адвоката којима клиенти нису долазили; сад су нотароши. Све отворени, разборити људи. Можете мислити, више мање учени, дошли су у село, добро се упознали са народом, сваки дан има посла са властима, са солгабировима, судијама, адвокатима, солдатурама. Нико није тако познат са светом као нотарош. Он познаје сељака са његовим лепим и slabим странама; осим свештеника, нико нема на народ такав уплив као нотарош. Зато може доста и добра и зла чинити. Судијама и адвокатима зна како срце лежи. Зна и солдатске вицове. Има цивилне и милитарне, веће и мање, госпoде, која су с њим »пер ту«. Као год у сваком реду, и ту имаде свакојаки, и добри и хрђави, има који код процеса, контракта, тестамената, регрутација, народу крв сисају. Они су препредени, рафинирати, прошли су кроз сито и решето. Знаду живити паорски, господски, како хоћеш. Кућа им је увек отворена, одвећ су гостољубиви, ал' онда и држ' се, ако хоћеш кредит да си одржиш. Међу собом врло добро живе; ако се због какви' мали' узрока и заваде, особито због женски' сплеткарија, они се опет и помире, и то приликом какве светковине, имендана ил' женидбе. Женске су им у сваки дан праве газдарице, радене; у недељу ил' светац кад је, увек као даме. Они имају увек по каквог пријатеља који није нотарош, ал' који је увек код њи' и куван и печен, и то што зна друштво унтерхалтовати. Ето, такви су ти нотароши.

Код Рунића, у читавој сколини, особито је био познат неки »Чика«. При свакој трећој наздравници спомињали су Чику. Сваки каже: »Сад да нам је овде Чика!« Кад ђавола на вид малају, он хоће и да се покаже. Чују се кола.

Сви повичу: »То ће Чика бити!« И нису се преварали. Јер док си длан о длан ударио, ето ти Чике у соби.

Један омален човек, нит' дебео нит' мршав, околу шест година, образ округло, бркови подужи и седи, очи црне, мале, обрве црне, густе, нос дебео, модар, расцветан, веселог, шаљивог изгледа; не можеш ни по хаљинама, ни по изгледу, ни по речма распознати шта је. Не знаш: ил' је бербер, ил' брандербургер, ил' адвокат, ил' пензионирати беамтер; за све би пасовао. Манири су му фини. После сам сазнао ко је Чика, и хоћу да вам одма кажем, какав је то човек.

Чикино детињство нико сасвим не познаје. Он сам слабо о њему приповеда; само толико је познато, да је имао маћију, да није хтео учити, да се лупао овамо и онамо, док није оматорио; после се оженио, и то несретно; ил' је он жену отерао, ил' га је она оставила. Ал' то је сад свеједно, доста то да Чика није зато дешперирао, већ добре је воље био, као и досад. Он је био шаљив, весео, тражио је друштво, а оно њега. Кад се хоће друштво да успава, Чика га са својом шалом узбуди, кује планове како би се могло с нова проводити, било то при чаши, ил' код женски'. Био је нестрпељив; ретко да је могао два дана у једном месту живити. Није радо био у друштву старији' људи, но све је тражио много млађе од себе. И саме женске волеле су с њим бити због његове шале.

»Живио Чика! Откуд ти, Чико?« сви повичу.

»Знате да не могу сам бити; тражим друштво, па сам намирисао да морате овде бити. Вива компанија! Дајте да ми пра' доле сиђе.«

Чика прими пружену му чашу и попије. Сад је Чика све забунио; видио сам да се њему највећма радују. Домаћин ми претстави Чику. Чика се величанствено клања. Ја му руку пружим и кажем: »Драго ми је!«

Чика је имао ту нарав, да је волео са већом господом познат бити, а и ова су га радо имала. Почео је талијанске и латинске речи мешати; нисам сам знао на чему сам и с ким имам посла. Ал' фришко смо се упознали; видио сам да је светски човек, с ким се добро проводити може. За један сат био сам с њим тако познат, канда смо од детињства заједно одрасли.

Вечера се преправља, ал' већ и донде ори се »многаја љета«. Госпођа Јелка сад улази, сад излази, поглед на мене баца, ал' и Песковић очима на њу стрелја; као што сам начуо, рад би је узети, — није шала три хиљаде форинти сребра, — ал' госпођа Јелка не да се ни осолити.

Кад је највећа ларма била, извучем се ја мало напоље, па у авлију, а онде се госпођа Јелка шета. Пређем к њој љубазно.

»Милостива, знам да Вам је дуго време.«

»Не би ми дуго време било, ал', знате, мрзи ме што је ту тај Песковић. Баш искрено да Вам кажем, он ме је већ просио, па дала сам му кошар, ал' опет неће да ме се окане, нег' све на мене гледи, па очи изврће, а ја не могу очима да га гледим, а морам да будем и прама њега учтива.«

»Ја би' најволео с Вами, милостива, време проводити. ал' од ти' ђавола не могу никуда.«

»И мени је жао.«

»А познајете Чику?«

»Како га не би' познавала?! Фајн старац! С њим се човек може и унтерхалтовати.«

»Имате ли га у вољи?«

»Не онако, он је добар човек; ако и зна за какovu женску тајну, може му се човек поверити.«

»Дакле је поуздан?«

»Јесте.«

»Господине Наранџићу, изволите унутра,« вичу братија из собе.

»Сад морам унутра.«

Морам наздравицу да напијем, и то новодошавшем Чики, о коме сам толико добра слушао. Чику је то мило дирнуло. Све се већма мени приближава. Ја се с њим по соби шетам. Искусим да је поуздан човек. Позовем га на једну реч напоље. Братија донде певају.

Напољу насамо га ословим.

»Опростите, и дозволите ми, што ћу Вас Чиком назвати.«

»О, то ми је баш мило, изволите само са мном заповетати.«

»Здраво је лепа женска та госпођа Јелка! Ја видим да сте Ви од света човек. Је-л'-те, баш је скројена за курмахерај!«

»Те како. Особито кад види отменог и воспитаног човека. Гранде фантазија!« — намигне Чика.

»Разумем Вас. Но тешко је с њом разговарати се због те господе.«

»То је истина, ал' ако хоћете да јој ближе к срцу дођете, то се само на мене ослоните; ја сам код ње у добром кредиту, све ми верује.«

»То ми је баш мило. Чули сте ко сам ја?«

»Чуо сам: спа'ија. Такве она и тражи. А видио сам већ како на Вас очи баца. Нећу ништа више да Вам говорим: диктум фактум.«

»То ми је баш мило.«

»Чико, Чико! Господин Наранџић!«

Опет морамо унутра. Фала богу, ево и вечере, сад ћемо мало ода'нути. Госпођа Јелка доникле служи, па онда остане код нас, и то седне између мене и Чике. Кад на страну гледим, а Чика јој све нешто шушка, сигурно о мени, јер кадикад госпођа Јелка умиљат поглед на мене баца. Већ сам сигуран био о мојој победи, само да ствар започнем.

Вечера се сврши, спет наздравнице и певања. Домаћица пева; замолимо и госпођу Јелку, па и она пева. И то је било мени за љубав, јер ми је Чика шупнуо, да њу није лако на певање узбудити. Све добри знаци по мене. Малочас, а госпођа Јелка се умилно смеши. Она се уклони, а Чика опет поред мене па ми шупне: »Добро је!« Госпођа Јелка опет седне до мене и сасвим је задовољна била. Ал' наједанпут устане Песковић, па јој се нагне с леђа на столицу и почне јој се исповедати, ал' госпођа Јелка окреће главу од њега, ништ' не говори, већ се само смеје; напослетку морала је побећи са столице, што ми је врло жао било.

Поред свег тога, још смо дуго проводили, док не дође дубока ноћ, ил' управо, јутро, јер су већ петлови увелико кукурикали. Ја с моје стране изјавим, да сам рад лећи. Домаћин ми допусти под тим условљем, ако још и сутра код њега останем. Ја саизволим. Госпођа Јелка већ се

пре тога препоручила. Нисам имао на шта чекати, па се и ја препоручим и са Десићем одем спавати. Још до-никле чуло се певање и лупање чаша, а кад после све мања и мања ларма; напоследку све се утиша, а ја за-спим.

Сутрадан са нотарошима и госпођом Јелком фрунту-кујемо. Нотароши се опросте и оду; ја, Десић и Чика останемо.

Сад Рунић и Рунићка гледају свој посао, а ми се опет са госпођом Јелком занимамо. Десић је видио колико је сати, да поред мене са госпођом Јелком не може на крај изићи, и видио сам да му је жао, ал' шта ће кад је већ тако, па је готов, мене ради, и какав абентаер потпо-моћи.

Чика се са Десићем већ одавна познавао; ту није било нужно препоручивати га. Начиним један план, са-општим га Десићу, он уз то пристаје; саопштим Чики, и он пристаје. Какав је, сад, тај план? Чики сам казао да каже госпођи Јелки, да сам страшно у њу заљубљен. Чика јој то насамом каже, а она то љубазно прима и поручи ми, да је моја личност њено срце дирнула. Више ми и не треба. Сад у памети скувам да јој напишем један либз-бриф; видио сам већ из њени' речи, да она на то много даје. Ал' опет се предомислим: мислим неће то добро бити, но да ја диктирам Десићу, а по Чики да га по-пиљем; јер ако га ја успишем, ђаво! не спава, па од шале може бити истина, па ћу на себе какав белај навући. Са-спштим Десићу, он се смеје, па каже да је он на то готов. О Чики није ни сумње да писмо неће предати. Замолим Чику да мало госпођу Јелку забавља, док писмо напи-шем. Чика нам је већ перо и папир у соби преправио.

Ја и Десић вратимо се у собу. Почнем Десићу писмо диктирати.

"Сладчајша Госпице!

Моје перо није у стању све оно што Вас дичи описати. Дозво-лите ми само изјављење примити, да сам ја доста света прошао, ал' још нисам нашао такову даму, која ми је због своје лепоте и билдунга тако јако срце коснула. Ја сам од Вас Аморовом стрелом рањен. Није ми доста што би ми онај дан, који сам с Вама у друштву провео, незаборављен остао, но мог је срца жеља и за даље моје срце с Вашим срцем свезати. Ја сам готов за Вас

ма каквој се опасности изложити, а уверен сам и с Ваше стране, да поред Ваше лепоте и толико куража имате, да се нећете љубови ради никакве незгоде плашити, него да ћете оно чинити, што Вам срце диктира. Зато молим Вас, за одговор, и немојте ме са неизвесношћу мучити, но искрено ми чувство Ваше исповедите, да знам хоћу ли срећан или несрећан бити. Опростите ми да смем казати, да Вас милион пути љ..., ах не могу, не смем написати, перо ми у руци дркће... Ваш роб...

М. Н.“

Чика писмо однесе. Госпођа Јелка утрчи у башту и чита. Чика нас зове да се идемо мало по селу проћи, да госпођу Јелку на очиглед не женирамо.

За један сат вратимо се. У башти нема никога, идемо у башту.

Госпођа Јелка је већ сигурно прочитала писмо, само хоћу л' одговор добити? Није познавала ни моју ни Десићеву руку, па о каквој хунцвутарији ни мислити није могла.

»Чико, слатки Чико, 'одите на једну реч,« виче госпођа Јелка са кујнски' врати.

Чика оде онамо. Одведе га у предњу собу. Малочас дође Чика натраг.

»Добро је. Ево сам донео писмо. Јелка у радости плива. Ајд'мо мало даље у заклон, да нас ко не види.«

Мало у густину заиђемо, па ми Чика одма' писмо преда, ал' уједно рече Десићу, да њи' двојица одма', ал' одма' у авлију оду, да не би Јелка приметила да смо у договору. Види се да је Чика практичан човек, да му таква ствар није првина. Они оду; ја отворим писмо и читам.

„Драги Господине!

Опростите што Вас тако титулирам, јер кад је ко коме драг, престају светске титуле. Ваше писмо ако ме је и иберашовало, опет ми је мило дошло. Ви изјављујете Вашу љубов прама мене; ја ју искрено примам, јер знам да је онај од кога ју примам достојан мога срца. Како сам Вас видила, у оном истом магновењу срце ми је немирно постало, и тек Ваше писмо га је умирило. Целог мог живота на то сам ишла, да једног тако nobl, галант и гебилдет човека срцу задобијем... Ја... Вас... љубим... и готова сам за Вас изложити се ма каквом малеру. Је л' Вам доста?... За Вами... умирућа

Јелка Свилокосић, рождена Паунчић (с. р.)

Заборавила сам још нешто. Што год желите, по Чики ми поручујте.“

Кад сам прочитао, видио сам да је госпођа Јелка практична у либзбрифима. Мило ми је било, што сам наједаред такав ероберунг начинио, ал' би', опет, волео, да је мање фантазије у писму, јер нећу се моћи опет, кад устреба, тако лако љубави курталисати. Ал' било како му драго, засад сам задовољан.

Одем у авлију и прешапћем да је добро. Ал' већ је опет на врати госпођа Јелка и зове нас у собу. Сад је било пасија видети нас: њој се очи светле, а сигурно и мени; Чика се разузурно, радостан је, чини му се канда је он све то концу привео; Десић, пак, једнако се шали и церека, а госпођа Јелка помаже му, да га, као бајаги, вбуни; и тако су у мисли све једно друго варали. Ја сам мислио да сам најбоље прошао, јер сам у срцу госпође Јелке, ал' нећу да кажем: »Госпође Јелке«, — већ само: Јелке. Чика је мислио да је мајстерштук неки међу нами начинио, па ће отсад текар бити у грацији код Јелке. Десић се, опет, радује што је либзбриф својом руком писао, па, као што је абентајрер, знаће он то у своју корист употребити. Доста да смо сви били задовољни.

Чика намигне крадом Десићу да иду напоље. Десић се сети, па устане, мало се са Чиком по соби шета, па га Чика обухвати, канда има нешто особито да каже, а овамо само да га напоље извуче. Чика је био паметан човек, па је хтео да мало насамо останем са Јелком. И онако досад једва сам се могао с њом нешто насамо разговарати. Ту сад по теми наши' писама разведемо разговор, исповедимо си срце боље и постанемо сасвим интим. Она ме моли да што пре опет к њима дођем, јер ако не дођем, пашће у дешперат, па ће донде венути, док је 'ладни гроб не покрије. Ја јој све обречем. Уђе Чика и Десић, кажу да Рунић долази. Мени и Јелки је и само Чикино и Десићево присуство несносно било. Видили су како њена рука у мојој умилно почива.

Дође Рунић. Он нас опет са својим обичним просто-душијем предусретава. Он започе разговор како је јуче добро провео, како ће до који дан Лозовићу ићи, па се мора мало одморити. Зове и мене, ал' не могу му учинити, јер, велим, имам пред очима пређе опредељен циљ.

Мало помало и подне се приближава. После подне морамо одлазити. Рунић не да до сутра, ал' опет га намолим, да ме пред вече пусти. Он ми допусти.

Донесе се ракија, а за њом супа. За ручком није се ништа интересантно збило, осим што је Јелка на мене меланхоличне погледе бацала. Дође крај и ручку.

После ручка Јелка нам пева. Све лепше и лепше песме извија. Ми јој помажемо. Два-три сата нам прође не знамо ни како, и то од пријатности Јелкине. Рунић све већу и већу вољу добија. Уплашим се да не падне у веће одушевљење, па нас опет неће пустити. Зато шапнем Чики да се побрине за кола. Чика изиђе напоље, па инкогнито реч учини да су кола готова. Кад дознам да је све у реду, устанем, напијем домаћину, домаћици и Јелки наздравницу: изразим се како ми је мило, што сам познао тако честиту и гостољубиву кућу; препоручим се даљој наклоности и дигнем се да идем. Рунић ме опет задржава, ал' ја му кажем да морам одлазити и обећам му се опет скоро доћи. Сад је био задовољан. Опраштам се од Рунића и Рунићке; ал' најважнији је био опроштај са Јелком; ту су само очи и руке говориле. Са уздисајом смо се растали.

Идемо колима. Рунић зауставља Чику; овај му најпре обећа да ће остати, ал' кад смо већ на коли били, пита нас Чика куд идемо, а ми му кажемо на лустрајзе. Кад је Чика чуо да не идемо послом, него ради унтерхалтунга, каже да га поведемо; ми смо готови, а Чика, колико је стар, скочи на кола. Рунић га увати у коли, хоће да га из кола извуче, Чика се не да, а већ је и доцне било, јер кочијаш је ошинуо коње, па се Чика од Рунића сретно откине. Осврнем се: »Збогом, збогом!« — а Рунић Чики прстом прети.

Сад смо опет на путу. Чика ме пита куда ћемо. Кажем му у О. Код Гривића. Каже да није згорег онамо ићи, јер је Гривић, вели, ваљан, а Гривићка шармант. Чика је и с њима познат; тако исто и Лесић. Идемо као у своју кућу.

Стигнемо у О. Гривић и Гривићка лепо нас дочекају. Видим превелику учтивост и етикецију, ал' не примећујем оно сродно пријатељство, које би од њи', као Бранков

пријатељ, очекивати имао. Питају ме шта рачи Бранко и Ханика, ал' и то сасвим 'ладним тоном. Ја сам баш њи' хтео да питам. Кажем им да од венчања нисам с њима био; то исто и они за себе кажу. Чудим се како они да нису с Бранком били. Извињавају се да од венчања нису још у реду, много је било сватова и доста калабалука, па једва чекају да се мало одморе. Почнем се мислити, па сад ми паде на памет шта сам код Рунићеви чуо, па ми је сад црв у глави шта то може бити. Изиђем мало напоље, па опет унутра, у другу собу, шетам се горе доле, и све се мислим. Примети Гривићка да сам у другој соби, па и она овамо дође.

»Шта Ви сами, без друштва, господин Наранџић?«

»Ето, шетам се мало. Дакле, нисте ни били са Бранком и госпођом Хаником?«

»Нисам. Знате, радујем се кад се само одморити могу. Можете мислити, није то шала толики сватови, па толики трошкови, ал' нека је просто Ханики, само кад је добила честитог човека!«

»Госпођа Ханика држи Вас као рођену матер.«

»Има она своју рођену матер. Истина да мене воле већма нег' своју рођену матер, јер ја сам је одранила. Премда водем нашу Ханику, опет не би' више волела ситицу, особито женску, одрањивати. Трошак је то, мој господине, и секатура. Фала богу, само кад је на доброг наишла! Је-л'те, господине, Бранко је добар, само да није тако расут, забринут; јер, знате, женске су ђаволи.«

»Ваљда тек госпођа Ханика неће бити ђаво?«

»Знате, од женске свашта може бити; само нек' је Бранко добро чува; млада је.«

»Ту се већ, милостива, не могу сложити с Вама. Зашто Бранко да чува госпођу Ханику? Та госпођа Ханика није била варошка фрајла! У послу и простим обичајима је одрасла, Ви сте је сами увек фалили, није на силу за Бранка пошла, нит' се Бранко наметнуо, но вид'ли сте шта је девојка за Бранка радила.«

»То је све истина, само да буде постојано и од Бранка. Ал', знате, искрено да Вам кажем, ал' међу нами нек' остане, и о Бранку се свашта којешта говори.«

»Верујте, све су то кукавице. Бранко је човек на свом месту, а што има доста душмана, то значи да нешто и важи. Гром у коприву и не удара.«

»Нисам тако разумела, молићу, извините ме. Знате, то се говори о Бранку, да је бајаги с девојком и новаца тражио, а ја мислим да је од нас доста лепо кад смо сироту девојку и тако оправили.«

»Верујте да Бранко није за новцем ишао. Да је то хтео, имао је више прилика нег' ја и многи други: ако је незадовољан, мора други какви узрок бити.«

»Молићу, ја не кажем да је незадовољан, но само нагађам узрок шта то може бити, што нас до данас није ни посетио, ни поздравио; ја мислим да сам то заслужила, јер сам била Ханки као мати.«

Гривићка се мало забунила, и баш је добро дошао Гривић, да је из незгоде ослободи.

»Господин Наранџић, извол'те с нама у друштво.«

»Ево ме. Опростите!«

Ја одо' међ' друштво, а Гривићка покуњена оде, опет некуд.

Пиће ми није пријало. Гривић је у разговору био врло сувопаран; кад говори, мисли су му биле заплетене, рекао би да је шлоговат, ал' није; претвара се, па му је зик заплеће. Десић све разглеђује откуд ће Гривићка доћи да мало кокетира, ал' Гривићки данас није до курмахераја. Једини Чика ме је са своји вицеви одржао, да не покажем да сам смутан. О Бранку више ни спомена нема.

На срећу, дођу нови гости. Опет журба. Слабо су ме интересирали. Тек што смо се претставили, заборавио сам им одма' и имена. На срећу, није дуго трајало, дође и вечера. Госпођа особито се учтиво прама мени показује, једнако ме нуди, види се канда ми хоће да ласка. Гривић није међу нама никакве разлике правио. Почну се мало и веселити, ал' ја никакве воље не показујем. Један од гостију понуди да се играмо фарбла. Сви су карташи, а сам Гривић од први'. Кажем да се никад не картам, а није било истина, јер још кад сам пединтер био, знао сам све игре у прсте, ал' није ми било мило дуго овде бити, једва чекам да се опростим, па да легнем. Ал' ни друштво није

млого за мене марило; сви су били нешто гордељиви људи. имају нешто богзна како стеченог имања, а ја би' сваког од њи' са половином мог годишњег прихода исплатити могао. Почну се картати; ја устанем и кажем: »Добру ноћ!« — па одем у трећу собу, гди је за мене намештено било. Десић и Чика остали су у друштву. Десић се карта, а Чика гледи; он је задовољан само кад је у друштву.

Легнем у кревет, мислим се, не могу одма' да заспим. Чинило ми се канда Гривић не брани много за мене. Гривићка ми се учинила канда је рада са мном у дубљи разговор упустити се, канда је рада Бранка нешто мало и оцрпити. Но ја мал' писам из флегме изишао, и она је то приметила, па је окренула други лист. Види се да је врло рафинирата, по свој прилици и интриганка. Премда прилично и интеллигентног изгледа, а опет кад се смеши, очи су јој змијске. Из свег тог што сам и овде чуо о Бранку, не могу на чисто да дођем. Како су Бранку ласкали, како су му девојку наметали, па после венчања толико време прође, а још нису код њега били, нит' је он код њи' био, нит' га Гривић много спомиње, па Гривићка још сумнително о њему говори; не знам шта да мислим, је л' Бранко задовољан ил' није. У дубоким мислима заспим. Сневам Гривићку: коса јој је уз брдо пакострешена, из усти јој дванаест ситни' језичића као у змије сикћу, очи јој све варнице бацају, — права фурија. К' њој окренута стоји Бранкова Хашика, у издраним хаљинама, полу пага, косе доле спуштене, у играјућој форми, па гледи на Гривићку и церека се. Онако је изгледала као што блуднице молују. До њи' седи Бранко за једним асталом, па лакат нагнут, невесео, сав ћелав, брада као снег седа. За њима стоје скупљени родови Гривића и Гривићке, мушки и женски, па се церекају, па рукама пљескају, а сасвим остраг Гривић у шлафроку из чибука пуши. На патосу све саме змије миле к Бранку. Странно ме тај сан магнетизирао. Пођем Бранку, повичем: »Бранко!« — али Гривићка и змије све већма сикћу. Хашика као бесомучна скаче и церека се, од пљескања и вике родова цела соба зуји, и пре нег' што сам Бранка загрлио, пробудим се.

Премда на сан ништа не дајем, опет ме овај сан јако дирнуо; држим Бранку се што зло десило, ил' ће се де-

сити. Већ је и јутро ту, па сам се мало по мало из ма-
мура разабирати почео. Мислим се: куда ћу сад? Бранку?
Боље да га још мало на миру оставим, па онда, овде у
околини можда могу што начути, што ће ми сумње о
целој Бранковој женидби рашчистити. Устанем и обу-
чем се.

Кад онамо, ал' сви су још на ногама. Тек што су од
картања устали. Очи су им кржаве и неиспаване; не знам
ко је добио, ко је изгубио, јер ме није интересовало, већ
Чики шушнем да идемо даље. Он примети не би л' још
данас овде остали. Нипошто. Чика је на свашта готов, па
оде да кола нареди. Малочас већ је Чика с коли ту. Грив-
вић и Гривићка из политике задржавају ме, ал' из очију
им се видило да би волели да ме нису видели. Зашто?
Видићемо доцније.

Фруштукујемо, опростимо се, седнемо на кола и отпу-
тујемо, тојест само ја и Чика, јер Десић, не знам из ког
узрока, остао је код Гривића. Гривићка га је јако задр-
жавала, по свој прилици да напипа шта смо радили и
шта нам је била намера. А и онако Десић није волео дуго
по сели бавити се. Он се тек у вароши слободно мицао.

Кад сам изишао из Гривићеве куће, канда ми је
дента са срца пала. Учинио ми се канда сам се од какве
цирцејске нимфе ослободио.

Изићемо изван села. Кочијаш стане, пита куда ћемо.
Ја не знам ни сам; гледим на Чику.

»Хајте да Вас на једно ваљано место одведем.«

»Хоћу, ал' да ми је каквог паметног, разборитог чо-
века, да се с њим озбиљно разговарати могу.«

»Баш тамо ћу вас одвести. То је у селу Ф. Нећу Вам
казати ни ко је, ни шта је; врло је паметан човек. Хоћу да
Вас иберашујем, јер знам да ћете с њим задовољни бити.«

»Е добро, ја се на Вас ослањам.«

Путујемо. Да нам није дуго време, о Јелки се разго-
варамо. Приповеда ми Чика Јелкино житије, почињући
још кад је она девојка била. Приповеда ми о њеним абец-
таерима, ал' моли ме да ником не кажем, јер није рад у
Јелкину немилост пасти. Кажем му да је тајна код мене
сачувана, да ме ништ' не тушира, ма шта о Јелки гово-
рио, јер ако је и лепа женска Јелка, опет је нећу зато

узети, већ само правим абентаер. Како би' могао сваку лепу узети, код толико њи'! И напшто би ми била кокета удовица са три хиљаде? Са таким еспапом се само шала проводи. А знам да и сама Јелка тако ствар с'ваћа. Код ње је живот и уживање, уживање и абентаер све једно. Ако не буде један, биће други. Из очију јој се види да није ни за једним курмахером плакала. Она држи да се највише с тим разликује варошанка од сељанке.

Чика ми приповеда како је Јелка богатого хаусхера Б. за нос вукла. Он се у њу залудно, она му се љубезна показивала, а за леђи га је исмевала, премда је морао, сирома' због Јелке доста искијати. Опет, како је један лаћман Јелку, још док је мужа имала, за нос вукао, како му је везла кесице за дуван, за лов, за новце, а кад је измаширао, — баш је било првог маја, — а оно место »мајбаума« обешен је био о пенџер један велики цркнут мачак. Још ми је Чика многе друге такове ситнарије приповедао о Јелки, ал' ја сам све то флегматично слушао, и тек сам се смешио, јер такове ствари у животу нису ми биле нове.

V

Дођемо у село Ф. и уђемо у једну чисту кућу. Домаћица нас лепо дочека. Фина, смерна женска, около тридесет година. Она је Чику познавала, па се одма' ужурба и пошаље по свог супруга, који је у школи био. Све је у кући у најлепшем реду. Видим преко пута школу, деца излазе, а учитељ напослетку. Што учитељ ближе долази, све ми се познатији чини. Уђе унутра.

»Драго ми је особито.«

»Господин Милан Наранџић, спаија.«

»Господин Зоричић, учитељ овдашњи и мој добар пријатељ.«

»Драго ми је.«

»Мени такођер.«

»Мени се Ви, господине, врло познати видите.«

»И Ви мени такођер.«

»Па, молим Вас, право ми кажите откуд се ми познајемо?«

»Још кад смо заједно с Бранком друговали.«

»Та је л' могуће, зар сте Ви Зоричић? Зар си ти, мој брате мили?«

»Јест ја сам. Већ две године како сам на овој штацији.«

»Па како ти се води?«

»Фала богу, добро, ја сам задовољан.«

»Имаш ли фамилије?«

»Имам, и то ваљану: два сина и једну кћер.«

»Но, то ми је баш мило; никад боље нег' што сам на тебе наишао; па јеси ли што чуо за нашег Бранка?«

»Јесам, сад скоро се оженио. Ја сам баш онда био на путу.«

»Па јеси л' знао да је он ту дегод близу тебе?«

»Нисам. Камо срећа да сам знао! Тек онда сам за њега чуо, кад сам се вратио, ал' онда се већ оженио; сад чекам прилику да идем да га посетим.«

»Па је л' се добро оженио?«

»Богме није најбоље. Да сам онда код куће био, ја би' отишао био к њему и покварио би'.«

»Па зашто?«

»То ти одма' не могу казати, то је читава историја, то ће дуго трајати; зато имај стрпљења, и онако имамо доста времена, па ћемо све онако на тенане изређати. Но сад се раскомотите мало. Дед и ти, Чико. Сад те и онако одавде тако лако пустити нећу. А немој се женирати сиромака учитеља. Бог је теби среће дао, чуо сам већ, ал' дао је и мени, па сам у стању мог доброг друга угостити. Сад раскомотите се.«

Зоричић све наређује, жена и слушкиња журе се, а ја и Чика прашимо се. Сад смо за који час нас двоје сами.

»Овај учитељ као што сам Вам казао, врло је паметан човек; сви га почитују. Да видите само какву има библиотеку! Кажу да му нема пара, могао би бити професор.«

»Та он је већ од детињства ваљан. Да је имао средства, био би важан човек. Па сад ако му је добро ишло, да је могао књиге набављати, тај се потпуно изобразио; па, што је најлепше, увек је био својом судбином задовољан.«

Доведи своју дечицу; љубе у руку. Красна дечица!
Сад се опет у разговор пустимо. Мени је једнако
Бранко на срцу, па све о њему разговор започињем, ал'
га побра избегава, све вели: »Имамо још за то времена«.

Пробавимо читав дан тако у разном разговору. Прође
и ручак и вечера, а он једнако приповеда о својим при-
кљученијама, па онда ме запиткује како ми се досад во-
дило и који је ветар мене овамо донео.

Већ дубоко у ноћ почне се о Бранку разговор.

»Е, сад можемо се о Бранку разговарати. Дакле, мо-
лим те, кажи ми што о Бранковој женидби.«

»Е, сад можемо. Ти врло добро познајеш Бранка.
је л'?»

»Јесте.«

»Хоћеш да ти ствар на кратко ил' на дугачко припо-
ведам?»

»На дугачко, што год можеш дуже.«

»Е, то ти онда морам приповедати најпре о Гривићу
и Гривићки, па онда о Бранку. Напред ти само кажем,
да је Бранко страовито преварен, као ретко који човек.«

»Молим те, само приповедај. Од Чике знам да се не-
ћеш женирати; он је мој човек.«

»Чика је и мој.«

Зоричић је имао особити дар за приповедање.

»Ово што ћу Вам сад приповедати није фабула, већ
права истина. Бранко ми је на срцу, па сам си дао
труда и времена да видим из какве куће девојку узима;
свуд сам испитивао, истраживао, а и сам сам већ доста
знао о Гривићу и Гривићки. Сад слушајте.

»Гривић је од имућни' родитеља рођен и у детињ-
ству размажен. У школама, као што чујем, није ништ'
учио и кроз школе је прохујао, па се опет у учену класу
броји. Младост му је мутна, заплетена. Кажу: био је до-
бар карташ, ловац, па, као леп човек, био је у женском
кругу радо примљен, премда конверсација не вреди му ни
луле дувана. За време његови' млађи' година, припове-
дају о њему то, да није у женском полу никакву све-
тињу почитовао. Ал' бацимо завесу на његов оног доба
живот, јер тај се не тиче ни мене, ни тебе, ни Бранка.

»Кад се Гривић већ прилично преживео, и то као неочењен, и много којешта прекардашио, већ близу четрест година, падне му на памет да се жени. Иначе леп човек, да није преживљен, могао би још какве партије правити. Био је јако извикан, и то не са најбоље стране; ал' старије године долазе, треба да накнади што је пренебрегао, и закључи да се оженити мора.

»Једном приликом на путу стани се код једног свог пријатеља. Ту је била једна вижљаста девојка, около двадесет година. Није била кћи, већ од дужег времена гошћа. Допадне му се и запита је хоће л' за њега поћи. Она хоће, и онако ишчекива хоће л' је ко запросити. Сирота је, богзна хоће л' боља партија доћи, па се лако и решила. Па доиста, за њу Гривић и није био хрђава партија. Ето, то вам је будућа ил', засада да кажемо, садашња Гривићка. Пре нег' што ћемо о Гривићу продужити, да знате каква је била опет та фрајла, коју ће Гривић узети.

»Гривићка је у ваљаној фамилији од честити' родитеља рођена. Остала је као дете сироче. Отац и мати рано јој умру, а она дође у кућу једног сродника, честитог човека, но који по руфету свом није био у стању детету онако васпитање дати, какво би му одговарало. Пуно талента дете, ал' прост тотор није му знао дати правац. Лепушкасто, паметно дете, дете пуно фантазије, да је дошло у онакве руке које би тог детета позив познале, па ако би још могућност допустила, могло је постати мустра женског пола. Но у толико је опасније уколико је паметније дете, кад се правац не погоди. Тотор је добро мислио, а зло је испало.

»Тек што се будућа Гривићка девојком назвати могла, а курмахери су почели праг обијати. Прилична фигура, памет, живост њена, многе је обвезала. Почели су за њом као луди трчати. Бадава јури добар тотор те незване госте, у девојки фантазија се јако развила, а с њом сујета допасти се и чежња заљубити се. Она почне у младим годинама мале киксере правити, који су последице велике имали. Наједанпут постане извикана девојка, тотор је поче гонити, ал' то је још горе, док јој то не додија, па занемари и поче по својој ћуди живити. Оста-

вимо на страну, ту њену бурну младост и повратимо се онде где смо се са Гривићем нашли, код Гривићевог пријатеља.

»Она постаде Гривићка. Је л' задовољна? Сад ћемо видети.

»Гривић се није оженио из љубави. Код њега више љубави нема. Његово је срце изгорен вулкан. Гривић се оженио да има жену, која ће с њим кућу тећи, која ће све у реду држати, која ће га у болести неговати, ал' зато опет задржао си, да може свој слободњачки живот и даље продужити. Он је и отсад био заузет за женски пол, и то само из старог обичаја.

»Гривићка, опет, није пошла из љубави за Гривића, већ што је за њу био добра партија. Код ње још није био изгорен вулкан, ал' поред Гривића изгореће.

»Спомени прве младости јако су је тиштали. Они које је држала да су њени суђеници, ишчезли су и са собом су однели мир њене душе. Ди ће она наћи такове исте, као што су били ти њени несуђеници? И ди ће бити њено срце онако, како јој је било онда кад је било првом љубави зада'нуто? Ал' ништа, ако је цел и непостижна, она хоће опет да си тражи мелема, па било то ма каквим средствима, и хоће са судбом да се бори.

»Гривић, кад је узео своју супругу, пред очима је имао да има таку жену, која може свуд у свету претстати, која има доста памети, која није ружна, ал' није тражио дубоке љубави, за коју није имао довољно осећања. Гривићка, кад већ није могла да добије оног ког је она хтела, а оно задовољна је била и с таким мужем, који опет у свету нешто важи, и с ким свуд престати може; ал' јаче љубави ни од корова. Тако су се они уједно и слагали и варали. У свету су такве женидбе честе; ни половина се из чисте љубави не узима.

»Гривићка је одма' напинала мужевљеве слабости и страсти, па јој је лако било с њим на крај изићи. Гривић је онако по свом пређашњем обичају живио. Ласкао је и говео женском полу. У том је често и границу претеривао. Гривићка, да може својим страстима говети, не да му је пут у томе препречивала, него га још и налуштала. Јер је мислила што она њему чини, да ће и он њој чи-

вити. Ал' Гривић је био практичан, па је умео њеним намерама штриклу превући. Она види да су јој наде осујећене, па га почне мрзити, но не да се познати, већ све му већма ласка и угађа. Она опет види нове њене намере осујећене, почне га још већма мрзити и хоће баш да му се освети. Ал' се опет не да познати. Гривић је провидио њене намере, ал' чини се невешт, па свуд јој вешто на пут стаје. Он нит' је воле, нит' је мрзи, ал' је држи у корди. Сад уђе у Гривићку така мржња прама мужу, да се већ искоренити не може; страст освете се у њој укорешила, ал' зато се мужу све љупкија показује, и не само да му слабости не пребацује, већ исте пред светом као бајаги покрива, само да од њега веће поверење задобије. Гривић, кад је видио како она његове очевидне страсти покрива, поклони јој веће поверење. То је она и тражила. Гривић све дубље и дубље заглибљује, а она све то пред њим на лако гледи. Кад је Гривићка видла да јој се муж јако заглибио, држала је да је већ време ту да се и она осветити може. Гривићка учини један велики гиксер, свет поче оговарати и смејати се, и све то дође до ушију Гривићеви'. Гривић не сме да јој пребаци, штавише ни да јој спомене, јер уверен је да она све његове гиксере зна, па ако што започне, тешко њему, тако га има у цепу; да она 'оће, могао би баш и страдати.

»Гривић на то иде, да јој свуд планове потајно препречи; ал' Гривићка је вешта, па већ и не боји га се, па потајно опет и њега изигра. Обоје се страховито заглибише, па опет не сме једно против другог да писне.

»Тако су се они фатали и изигравали. Једанпут он њу изигра, други пут она њега. Деси ли се да она њега не може да изигра, то се у њој узбуди страховита освета. Ову освету њену подрађивало је још и то, што су се његови многобројни родови око ње врзли, па је и родове те из познати' и непознати' узрока мрзила.

»Тако су они живили. Чудноват пар људи! Једно друго баш из срца мрзи, ал' једно без другог живити не може, једно без другог би пропало. Ал' пред светом су се показивали канда најбоље живе; никад се нису успоречкали, све се меденим речма предусретаваше; који их није изближе познавао, рекао би да су врло сретни људи.«

»Ко би,« велим, »то рекао о њима! Молим те приповедај даље.«

»Само имајте стрпљења, све ћу вам исприповедати. Две велике страсти су Гривићкино срце обузеле: страст све по вољи уживати и страст освете против они' који јој на пут стоје; она да своју цел може докучити, употребљавала је свакојака средства.

»Великог талента женска, слаткоречива, лако је и мушке и женске у своју корист задобила; који је боље проучио и од ње се отпадио, тај је после и мрзео; ал' то њу није коснуло, јер је старе пријатеље као стару халџицу на страну бацила, а нове тражила. Њој и Гривићу прођу две-три године, пуне мањи' и већи' догађаја. Деце немају. Узму Ханику, Бранкову жену, под своје, дете од пет година. Гривићка се тог детета радо примила и поче га у свом духу васпитавати. Мало по мало, па се дете сасвим на Гривићку научило, јер Гривићка не да је дете као мати волела, већ ласкала му. Ханика већ у свом детињству научена је била Гривићки услуге чинити. Ако је требало каквој пријатељици ил' пријатељу цедуљу ил' писмо с поуздањем послати, ту је била мала Ханика, па кад изврши, цванцик јој не фали. Ако је требало кућу чувати и на све кућевне догађаје у отсуству Гривићке пазити, то како госпожа кући дође, мала Ханика да своје известије. Тако је Гривићка све знала, и у свом отсуству. шта се у кући ради.

»Гривић је приметио, да је Ханика жени услужна, па је покушавао Ханику на своју руку задобити. Каже јој да у његовом отсуству пази на ово ил' оно, па кад се врати, добиће цванцик. Но Ханика извести о том Гривићку, а ова опет научи је шта ће Гривићу казати, па кад се Гривић врати, Ханика добије цванцик, а Гривићка се слатко насмеје. Доста то да је мала Ханика имала доста цванцика и више је трошила нег' сва друга деца. Гривић и Гривићка нису јој могли запретити, јер би иначе цел своју промашили.

»Тако се први отров на Ханикино срце накапљавао. Тако пролазе године Гривићевој фамилији. Ханика је за то време много видела, многе кућевне тајне покрила и открила. Ханика је већ у четрнаестој години. Красна де-

војчица. Природа је њено лице великом умиљатости украсила, рекао би да би таква умиљатост кадра била и пороке покрити. Живе нарави, пуна фантазије, срца меканог. Сад је на раскршћу, ди може и десно и лево, у рај ил' у пакао. Сад јој треба какви анђеол хранитељ, да је са раскршћа на прави пут наведе, јер иначе ће је ђаво однети.

»Гривићеви се не могу тужити да овај свет уживали нису; сваке године се код њи' неке изванредне ствари догађале. Кад их каква катастрофа кућевна пређе, мислиш да мирују? Боже сачувај! Све се то једним колосеком иде.

»Једаред дође у Гривићеву кућу Ненад Мачковић. Јеси л' познавао, Милане, Мачковића?»

»Та како га не би' познавао!« — одговорим — »Кад смо заједно ишли у школу, ја га нисам трпео, а Бранко ни толико, јер је био подал, опадач, потсмејач, једном речи без карактера. Бранка је он волео, ал' Бранко је увек говорио: »Овог човека не могу очима гледати; неку антипатију имам против њега, канда ми је оца убио.« — Говори даље!»

»Тај Мачковић дошао је на брзу руку до лепе позиције и упознао се са Гривићевом кућом. Морао је чешће у О. долазити и са Гривићем је имао разног посла. Био је угледан човек.

»Кад први пут дође у О., куда ће нег' у Гривићеву кућу. Гривићеви и друге госте лепо примају, камо ли неће Мачковића, од кога је Гривић у неком смислу сад и зависио. Мачковић је био већи чиновник. Гривићка гледи на Мачковића, умилно се смеје, упија уста; Мачковић гледи час на Гривићку, час на фрајла-Ханику.«

»Мора,« велим, »да је био велики абентајрер?»

»Јест, све је новце на то потрошио. Сада то на страну. Доста то, код Гривића се једнако части и мало по мало сасвим фамилијаризира. У Гривићевој кући то није било тешко.

»Тако Мачковић дође једанпут, дође други пут, дође трећи пут.

»Гривићка је била одмекшаног срца и није јој много гребало: један леп поглед, једна лепа реч од стране Мачко-

вића, па је све у реду. Гривић баш није код куће; фрајла-Ханика је у башти. Мачковић јој прави комплименте, она опет, као бајаги да забанури, поче се тужити на Гривића како често није код куће, радо се скита. Знаш већ колико је сати кад жена свог мужа оговара. И Мачковић је то у своју корист употребно и одма' срца свог наклоност излије. Гривићка му прима пошуду љубави, и сад одма' скроје план како ће се међу собом и прама Гривића понамати.

»Оставимо то на страну; то су обичне ствари. Доста то да Мачковић постаде кућевни пријатељ, и Гривић га је радо имао, јер је био и за јело, и за пиће и за карте. Мачковић је долазио у кућу кад му се год допадало, и кад Гривић није био код куће, нит' му је овај што замерио. Гривићка је била за Мачковићем страсно заузета. За његову љубав све би жртвовала. Њој није доста што Мачковића сваке недеље у својој кући види; очи њене не могу да га се насите, па једнако планира како би се на неколико месеци Гривића отресла. Гривић има хемороиде. Гривићка моли мужа да иде у илице; Гривић је готов, ал' да иде и она са Хаником. Гривићка на то не пристаје; вели да би то' скупо стало, па остану код куће. Кује друге планове, и један је, по себе ваљан, сковала. Само ако Мачковић хоће, па ће све добро за руком изићи.

»Била су окрутна времена. Гривић је имао у своме долапу такове ствари и писма која, ако би се дознало, у неприлику би га могла увући. Гривићка је за све то знала и саопштила је Мачковићу. Сад ако се то изда, Гривић мора бити затворен, а Гривићка остаће привремена удовица. Онда се може Мачковића нагледати. Мачковић је на све готов, па се са Гривићком договорн да он потајно вишој власти јави, да се Гривићев долап изненада извизитира, па онда да га у ариште одвуку. Мачковић ће две цели са тим постићи: једно, неће бити Гривића код куће; друго, потајно ће се власти са тим препоручити.

»Један дан дођу неки у Гривића кућу, извизитирају долап и нађу опасне ствари. Гривића одма' одведу далеко. буде затворен и дође под испит.

»Гривић се нашао у чуду, не зна откуд се то дознало. На Мачковића и жену није ни помислио. Шта више, пре

нег' што ће га одвести, написао је Мачковићу писмо, да га моли да му чешће кућу посећива и да пази на фамилију, док се оданде не избави. Гривић је био доста дволичан и препреден, ал' опет није могао Мачковићеву дволичност у'ватити.

»Сад је Гривићка са Хаником сама. На први глас одма' дође Мачковић и постаде у кући као неки вицегазда. Сад је Гривићка у благополучију пливала. Сад се разговарају и оговарају Гривића. Сад се Гривићка текар против свог мужа излила; текар је сад све истраживала што је од искона Гривић чинио и, доиста, она је судбу Гривића у Мачковићеве руке положила. Ал' и сама се са тим већма заглибила, јер је Мачковић и све њене ните по'ватао и, да хоће, могао би јој баш и шкодити.

»Мачковић је већ одавна на Ханику око бацио. Премда се јако око Гривићке умиљавао и уверавао је о својој наклоности, опет није могао да затаји своју чежњу за Хаником. Једнако је фалио и, каткад, не може са ње очи да скине. Гривићка је била много рафиниратија нег' да то не примећава, ал' најпре се чини невешта, после поче као из шале пребацивати. Но Мачковић се не да забунити, ал' једаред баш начисто се изјасни да му се Ханика врло допада и да се од ње, ма га живота стало, откинути не може. Он је досад већ тако заплео фамилијарне и кућевне интересе, да га се Гривићка курталисати не може, баш да хоће. Она би си нашла новог курмахера, особито у садашњем њеном пријатном стању, ал' се не може маћи. Вид'ла је да ће Мачковићева љубав прама ње све 'ладнија бивати, ал' као практична женска све је то трпела и готова је још веће жртве поднети.

»Мачковића необузdana страст мори. Зна како стоје у кући ствари, да све од њега зависи, па оно што је напустио мора бити. Гривићку са свим њеним тајнама у цепу има; не сме ни писнути. Мачковић једном приликом искаже своју бољу, моли је да његову љубав уступи Ханици, и он јој се обвезује целог живота пријатељем остати и једну част његовог блага даје јој на расположење. Гривићка, којој његова намера није изненада дошла, изјави најпре своје сажалење; каже да га никад неће из срца избрисати, ал' само моли један дан на промишлење.

»Она се мисли, па на једно смисли: да уступи љубав. Овом приликом опет може се мужу и њеном роду осветити. Зна да Мачковић Ханику узети неће, а биће извикана. То је једна освете корист. Даље, Ханика, ако овако остане као досад, кад се Гривић врати, може белаја бити, може Ханика увидити да јој Гривић на већу хасну може бити нег' она, па може њену досадашњу детињску политику прама ње окренути; нек' и она не буде од прамајке Еве боља. Па, напослетку, може се данас-сутра девојка у кући осилити, па треба је занавек зависном учинити. Мачковић је пак гавалир и галант.

»Тако је Гривићка мислила и, по истечењу рока, каже Мачковићу да је она на свашта готова, и на највећу жртву; још и то дода, да све то чини из гореће прама њему љубави. Мачковић се неописано зарадовао.

»Ханика не зна о том ништа. Мачковић јој ласкаво говори; она се смеје, не зна шта да каже; опет јој ласка; мисли да је шала, па и она се шали. Гривићка набија Ханики уши како је Мачковић леп гавалир, честит и велики господин, да девојка за срећу мора држати, кад јој само прослови. Сваки дан јој наметљивије и ласкателније ствари говоре. Ханика се забуни; најпре не верује, па после опет верује.

»Ханика мало по мало постаде слободнија, престаде се стидити. Мачковић и Гривићка били су прави демони. Ханика је била неразвијен цвет, ружични пупољак. И овај су пупољак демонске руке очупале. Сад жао ми је даље и говорити. Бацимо на све завесу!»

»Молим те, само мало да се одморимо, јер сам ја мало нервозан, може ми шкодити кад тако много чувствително говориш, па ћемо после опет продужити.«

»Богме мени је већ фад толико о томе слушати! И ја сам чуо свакојаки' комедија о Гривићевој кући, и цео свет већ толико о њима говори, да су ми њи'ове сплетке већ уши пробиле,« рече Чика.

»Теби је фад, велиш, јер те то не интересира, ал' интересира Бранка и нас.«

»Па добро; можеш остало и сутра чути.«

»Не браним ма данас и пресекли, јер сам најглавније чуо, па имам до сутра доста за размниплење, ал' сутра ћемо на сваки начин продужити.«

И мој домаћин на то пристаје. И мој Чика је на то пристао, јер је он сијасет такви' ствари знао; није му било ништа ново, па и није о томе много главу лупао. Није га интересовало.

»Једва сам чекао да крај буде тој приповетки; већ сам трипут хтео заспати!« — рече Чика.

»А зашто, зар су то такве багателе?«

»Нису багателе, ал' има их по свету сијасет. Куд год се окренеш у свету, свуд имаде доста комедија. Мрзи ме само да вам ја приповедам, чули бисте још већа чудеса. Да вам ја почнем о Гривићу и Гривићки приповедати, коса би вам се узбрдо дигнула. То још није ништа што си сада чуо. Мрзи ме само приповедати. Данашњи је свет такав, па шта ћемо сад. Сад која госпођа нема интим курмахера, нема ни кредита међу дамама. Који муж не тумара, држе га за шпизбургера. Зар се сад из љубави узимају? Боже сачувај! Ево ја сам први пример. Зар сам се ја из љубави оженио? Имао сам пет година подагру, па сам узео жену да ме служи, а не из љубави. А зар је моја жена из љубави за мене пошла? Пошла је онда кад је мало изгледа имала за удадбу, па је мислила кад за каквог солидног човека пође, као што сам ја, све старо ће се заборавити, па после, баш и да се раставимо, ако добро не уживимо, може на рабош мога имена и даље лудорије правити. Ја сам је отерао, ал' она зато живи. и опет наилазила је и наилази на такве људе, који јој верују и сажалевају је, па опет живи, ал' живим, фала богу, и ја. Сад смо капица ми, капица ти.«

Учитељу се није допадало што Чика говори, па одма' му у реч упадне:

»Доста зло, кад смо већ тако далеко забасали. Дакле, сад нема ни верности, ни поштења. Ал' зато и видимо да нас сама природа каштигује. Сравни само садашњи нараштај са старим! Стари је био снажан, дугог века. Погледај садашње људе, жене и децу! Видиш све саме шкрофулозне, јектичаве, кривоноге, са угнутим прсима и скупљеним раменима. Женска од тридесет година је пре-

живљена, човек од тридесет година је старац, ди треба највећу снагу да развија. Данашњи свет много ужива, а мало живи.«

»Молим те и ја имам ту нешто да приметим, јер може се и мене што тицати. И ја сам мало угнути' прсију, ал' то је које од велике науке, које од нобл живота. Кад сам већ у нобл свет ступио, ја се морам по ноблесу владати. Сад да не носим рукавице, да имам какве паорске, јаке, дебеле руке, не би' могао нигди у већим друштвима пристати. Даме хоће, кад с њима човек игра, па им руку притисне, да то буде нежно, а не да викну од бола.«

»Молим, и ја волем у господском друштву бити, па зато и држим много на суптилне руке. Господин Наранџић има потпуно право.«

»Хајд' ви имајте за вас право, ал' ја ћу се мога држати. Ал' да се свет по мом мњењу држи, много си сретнији био. Ја да имам десет кћери, ни једну не би' дао за шкрофулозног и јектичавог, а да имам десет синова не би их са таковима женио, ма имали каква богатства. Болесно са болесним, здраво са болесним свезивати нечовечно је и гре'ота.«

»Интерес, интерес, то је у свету и мода и нужда, ма ти шта говорио.«

»Тако је!« — рече Чика.

Тако смо се још доникле кошкали, па онда дође време и да легнемо. Сваки у свој кревет; ја сам се још мало са мисли о Бранку борио, па заспим.

Сутрадан кад устанемо, после фруштука, понуди нас мој побро да му видимо школу. Школа чиста, деца здрава, весела и разборита, на свако питање бистро одговарају. Не видиш ту код деце ни стра, ни безобразлука. Види се да је ваљан учитељ. Но ја нисам од тога запата човек, зато визиту налако свршим, па се натраг вратимо.

Прође нам читав дан у разном разговору, и једва чекам вече да наш синоћни разговор продужимо. Дању пред госпођом женирало нас је.

Дође вече и вечера, и кад сами остадосмо, онда ти мој учитељ продужи своју приповетку.

Дакле, сад даље слушајте!

»Мачковић је у Гривићевој кући као прави газда живио. Што је хтео, морало је бити. Гривићка је научена слободније живити, досади јој се то стање, па моли Мачковића да се заузме за Гривића, да се што пре ослободи. Већ по године како мужа код куће нема, па је осетила шта је муж, шта ли је други ко. У кући је све натрашке ишло. И Мачковић је целој ствари рад крај учинити; обрече да ће за скоро ослобођење Гривића радити, препоручи се даљој благонаклоности и оде.

»Гривићева ствар није баш тако опасна била; више је томе узрок интрига Мачковића, па га наскоро и пусте без каштиге; само што је по године аришта у истраги банбадава изгубио.

»Гривић се врати кући, лупа главу ко му је врат ломно, па и дан-данашњи не зна ко је томе узрок. Гривићка му се тужи како јој је тешко било без њега; он опет домаће своје ствари у ред дотерује.

»Мачковић се јави, Гривић му за његов труд благодари; Мачковић је још неколико пути долазио, па паједанпут сасвим изостане.

»Гривићка је у свом животу више такви катастрофа прекардашила, па баш није се више о Мачковићу ни пекла. Код ње се љубав у променљив обичај претворила.

»Већ се на Мачковића и заборавило. Тек се онда последњи пут још у Гривићевој кући о њему много говорило, кад се чуло како је Мачковић страдао. Мачковић је страховита злоупотреблења чинио, па буде у криминал бачен и на више година осуђен. Ту је и скончао. Гривићка је тај глас равнодушно примила, јер је држала да има још други Мачковића на свету. Тако је исто мислила и фрајла-Ханика, која је стопама Гривићкиним пошла. Ни Гривић није много за њим жалио, јер је био човек равнодушан: данас ако му је ко што добра учинио, сутра га је заборавио.

»Гривић је опет почео по старом свом начину живити. Тако исто и Гривићка.

»Гривићка није баш нимало Ханику волела, ал' су зато заједно држали, јер су себи са прошлошћу својом обавезане биле. Гривић канда је нешто приметио, па се почео ласкаво Ханики приближавати, не би л' ту али-

јанцију раздерао. То су и други приметили, па су Гривића због тога јако клеветали, да је и њему самом до ушију дошло. Гадне се сплетке о Гривићу и Ханики разнеле, које није вредно ни помињати.

»Гривићка није се могла без Ханике, а Ханика без Гривићке маћи. Морали су, дакле, једну међусобну, општу цел имати. Оне су Гривића у шакама имале, па су чиниле шта су хтеле.

»Гривићева је кућа увек госте радо дочекивала. Ретко који дан да госте нема. И гости су радо ишли онамо, код тако љубведостојне две персоне. Свет их клевете, њима ни бриге.

»Гривић на толике сплетке трже се мало натраг, 'ладнији се прама гостију показује и своје за неко време никуд не пушта. Ал' зар може женско срце кућевна заграда ограничити? Ил' зар не може се наћи и у тој загради, који је нежног чувства достојан?

»У тој кућевној загради Гривићевој, у фамилијарној задрузи, налазио се један по сталезу и по свачему ниског соја човек, који је сваки дан Гривићевим 'лебом рањен био. Гривићка је великог духа женска, код ње је човек човек, нит' прави разлику ил' он знао ил' не знао читати, ил' прости ил' господске хаљине носио. Тај споменути један паде у очи Гривићки, поклони му наклоност и сво своје чувство. Ханика зна за то, јер без Ханике не може се Гривићка ни маћи. Гривићка, да се против каквог Ханикиног злоупотребења осигура, увуче и Ханику у свој интерес и своја осећања. Ханики то није тешко пало, јер већ није била тако шкрупулозна, јер се већ пређе научила са наорским момцима у колу играти. Дође у госте и нека Ханикина сродница, млада девојка као капља. По жељи Гривићевој морала се она ту дуже бавити. Да не би какво злоупотребење учинила, Гривићка и Ханика увуку и њу у свој општи интерес и своја осећања.

»Тако је једна покварена душа две душе жртвовала. И кућевна зграда може страшне грехове сакривати!

»Мало помало почела се Ханика од Гривићке отимати. Хоће да је независна. Хоће да постане поред Гривића и Гривићке трећа сила у кући.

»Гривићка се боји да Ханика не преотме ма', па ће бити по све белаја. Саветује се са Гривићем о Хапкиној удадби. Гривић на то радо пристаје. Гривићка тражи за Ханику ђувегнје; она је у том врло вешта, ал' опет не може да успе; на гласу је Гривићева кућа разнешена. Сваки се боји. Гривић хоће и приличну жртву да принесе; ништ' не помаже. Нуде Ханику ситне сорте људима; нико се не да намамити.

»Ханика се разболе и лежи од врло опасне болести. Још није к себи дошла, а дође Бранко, па му се допадне.«

»Сад већ знам шта се после стало од почетка до краја«, упаднем му у реч.

»Не знаш све ни ти ни Бранко, јер да сте знали, не би је Бранко узео. Слушај само. Гривићка је чула да Бранко сваком лако верује, на дату реч много држи, па је само на то ишла да даде реч, а после ће све само ићи. Она је то докучила. Она је научила после како с Бранком да се разговара, да се пред њим претвара што год боље може. Знамо и то како је Гривићка Бранка у В. просила и молила га да што пре ствар крају дође, јер се бојала да се што не прочује и женидба поквари. Зато је она Бранка и тебе за то кратко време којекуд вукла, и код своји' пријатеља и непријатеља, само да вам ништа до ушију не дође. И то знамо како су у стра'у били, кад сте се са сватови задоцнили. Тако су они целу своју докучили. Од оног времена откако је Мачковић из Гривићеве куће изостао, до оног времена како је Бранко у њи'ову кућу долазити почео, прошле су три године. И за то време се Ханика поред Гривићке добро испрактицирала: не може рећи да није девовање провела. Само ми је Бранка жао. Цео свет се његовом кораку чудно и сажалевао га.«

»Та је л' могуће да је све то тако као што си исприповедао?«

»Зна то свет, а моја жена чула је од Гривићкине присне пријатељице, која је, као што реко', све тајне Гривићеве куће знала. Још би' могао ваздан о њима приповедати, ал' мислим доста ти је и ово, а од други' ћеш опет друго што чути.«

»Но, та Гривићка је женијална интриганка, кад је тако што произвести могла.«

»И поред малог талента, велике се интриге чинити могу, само кад човек савест под ноге метне. Ја с моје стране кажем да је то од Гривићке крајњи безобразлук био, једном човеку, који је никад увредио није, тако што наметнути.«

»Јест, право имаш.«

»Јест крајњи безобразлук,« повиче Чика.

»Мож'те си сад претставити како мора бити Бранку. Мени је жао и састати се с њим; питати га не смем, а сам се неће потужити.«

»Само да сам ја био код куће, не би ништ' од тога било: познао сам ја добро госпођу Гривићку.«

»Ал' напоследку може још и добро бити; млада је женска. Колико сам ја такови' познавао, па сад су као мустре,« рече Чика.

»Ми обично само оне у рачун узимамо које су покајане Магдалине; ал' заборавили смо на многе стотине и стотине хиљада Магдалина које, кад су већ многе људе несрећнима учиниле, у јаду и болештинама, у шпитаљу и на ђубрету сканавају,« рече жестокиим тоном учитељ.

»Зато треба питоме гравити, а не дивље. Ди ћете ви лисицу припитомити? Лисица и кад се смеје и ласка. и онда показује зубе, па кад је највећма гледиш, хоће да те ује. Зато сам ја срећан човек што сам моју високо-родну, милостиву госпожу за сунругу имао. Ах, то је била воспитана, нобл госпођа! Да ми се таква партија нађе. одма' би се женио. Ал' оставимо сад све то на страну, хајдмо мало да се разберемо! Ја водем Бранка, ал' зато не може ни он желити да његова судба мом здрављу шкоди. Док сам све то слушао, мука ми је било; и кад би' данас још једаред тако што слушао, добио би' запаљење мозга, па могао би' умрети. Помоћи ће бог још и Бранку, а баш и зато у име његово будимо весели. Да се куцнемо! Живно!«

»Живно! Живили!«

Чика се јако зарадовао, па је почео своје вицеве изводити.

»Доста је било разговора о Гривинки, па знам да би и Вас поред свег тог на танак лед навукла. Бадава, ми људи робови смо женски. Ево већ четрест година, како сам курмахер и нисам никад био ружан човек, па ме и дан данашњи женске варају. Оне, истина, и себе пре-варе, ал' најпре нас. Чудна су створења женске! Ако си врло добар с њима, није добро; ако си груб, није добро. Не знаш кад су горе: ил' кад се инате, ил' кад ласкају, ил' кад плачу, ил' кад се смеју, — па им чувства никад не можеш погодити! Сад им се допада висок, сад мали; сад гарав, сад плав; сад врло млад, сад средан, па каткад и матор; сад крупан, сад ситан. Каткад има женска како ваљаног мужа, па опет очи баца на такове раге, да се са мном ни издалека упоредити не могу. Ја сам питао једну старију даму, која је славно живила, откуд то долази. Она ми је рекла да је то неки магнетизмус. А то лако може бити. И ја морам имати много магнетизмуса, јер не знам ил' ме младо ил' старо већма воле. Ја се и лудим каткад код дама, па опет воледу. Чудили бисте се од како млади' дама пукете добијам, па из цвећа читам шта е мени мисле. Но не чудим се што су прама мене љубазне, ал' да знате тај врашки магнетизам докле их прама ло-шији' доводи. Кад види дикоја каквог холосаног, измеде-цираног човека, који има 'ладнију крв од рибе, а она да се помами, каже: »Јуф, ал' је nobл!« Ја мислим да је све то код њи' само обичај, а ни саме не знају зашто и крошто.»

»Право имате, ал' тек ћете и то допустити да се увек мора пре допасти какав елегантан, nobл човек, него ка-кав калфић!«

»То се зна. Мени је мучно кад чујем дикоје људе међу дамама кад говоре, па свака трећа реч им је: »Љубим руку, милостива, ал' је гадно време, биће кише!« Па, опет, имаде и међу фрајлама и госпођама, које се не знаду наћи, кад им човек какав комплимент рекне, но одговоре: »О, молим Вас, немојте ме исмејавати! Има лепши' од мене, њима то кажите...« Одма' се види да немају бонтона. Но што сам пређе о мушкима рекао, немојте, господин Наранџић, на себе примити, јер ја Вас поштујем као једног отменог господина, и зато да Вас бог живи!«

»Господин Чико! Ја сам одма' Вас заволео, то сте могли сами приметити, ал' сад сам Вас тек познао да сте прави галантом, достојан да се са мном дружити можете. Премда ми отац можете бити, зато опет допустите ми да од данас с Вами »пер ту« будем. Живно!«

Сад преко руке чашу испијемо и пољубимо се. Чика радостан обрине си бркове.

»Ја у мом животу никад се нисам са гогама и ћиџ-тама мешао, но с људма од ранга. Ал' никад ми није тако слатко пало као данас, што сам с тобом, брате, »пер ту« постао, за чим већ од три дана чезнем. Вива компанија!«

Тако ја са мојим Чиком постанем »пер ту« и веселисмо се још донikle, и то са сами вицеви. Најинтересантније је било, кад је Чика приповедао неколико његови штиклова из младости и из његове женидбе. Толико сам се смејао, да су ме већ и бокови заболели и морао сам одма' шољу кафе попити, да ми не би шкодило. Жао ми је што вам те његове штиклове не могу приповедити, јер ме је молио да то нигди нипошто не чиним, јер би га компромитирао, па морам реч одржати.

Одемо спавати.

Сутрадан ујутру мислим се шта ћу сад да радим. Ил' да останем још који дан, ил' одма' да идем. Чика знам да је на свашта склоњен, ал' шта ће домаћин рећи? Ал' бадава, ма шта рекао, морам ићи, и то у В. да видим шта Бранко ради.

Домаћин мој неће да ме пусти, ал' кажем му да је све бадава, да морам ићи, и то кад сам му споменуо да Бранка ради идем, а он је одма' пристао.

Опростимо се, седнемо ја и Чика на кола и одемо.

Чика не би бранио да смо још неколико места обишли, ал' за моју љубав готов је до В. пратити ме, па кад се онде мало проведе, опет ће се вратити. Куда? — то ни сам Чика не зна.

Већ сам се наситио сеоског луфта; сад сам се опет зажелио вароши. Није шкодило што сам се мало прошао. Прво, цигерици је на хасну; друго, дознао сам много којешта о Бранковој женидби; а треће, добио сам интересант загорело лице.

Интересант је како смо у коли седели. Ја танак, мачо подужки, седио сам с десне стране. Кола су откривена, прашина велика. Ја сам на себи имао блуз, на глави танка капа са подужким шилтом. Чика је до мене седио, скупљен, таман мени до рамена. Пасија га је било видети! И ту се показао као практичан човек. Премда је врућина, опет сав се увио у крогну од јалунцета, велике бркове пустио је сасвим на уста, тако исто и трепавице, па тек вири. То је зато, да му бркови и обрве пра' зауставе, да му не иде у уста и очи, па тек ретко говори, а помало дише, и то више нуз прси, него нуз нос. То је филозовија живота, само да дуже живи, да може уживати. То је стари бранденбургер. Кад остарим, и ја ћу то исто чинити. Оставимо га.

»Чико, ти, као што видим, умеш живити.«

Чика мете парче јалунцета на уста, па говори.

»Ја моје здравље чувам. Хоћу и да проводим, и да будем дугог живота и здрав. Не би' ја могао тако издирати, да на себе тако не пазим. Да дођеш само к мени, па да видиш мој квартир! Ту ти је све чисто: соба, у којој спавам, мора се ујутру и увече луфтирати, да пријатан ваздух из баште уђе; обдан је све затворено, да ни једна мува ући не може. А другом не дам онде спавати, да ми ваздух не поквари.«

»И то све здравља ради?«

»А да, здравље је прво.«

»Ал' чуваш твој кордован!«

»Кад га подерем, не могу га више код ледера купити. Ал' зато и јесам здрав! Је л' да добро изгледам?«

»Врло добро! Нико не би рекао да имаш шесет година.«

Сад ја, опет, извадим четкицу из џепа, па се гледим у огледало. Врло добро изгледам, сам се чудим.

»Чико, богати, како изгледам?«

»Врло добро, интересант! Види се да си био блед, па сад си мало поцрнио, ал' под црнином опет се види господска фарба. Сад ће тек правити даме рундум око тебе!«

»А шта мислиш би л' био кадар какву даму обвезати?«

»Те како! Особито кад си богат, као што чујем.«

»Имам спаилук.«

»Ту се може правити гранде фантазија.«

»Ал' осим богатства би л' могао?«

»Би, ал' само упола.«

»Ал' ја не би рад због богатства.«

»Једна воле најпре лепоту, па онда богатство; друга — најпре богатство, па онда лепоту. Тебе би за обадва наједанпут.«

»Ти ми ласкаш.«

»Не ласкам ти. Ја да сам девојка, ни у ког се не би заљубио, само у тебе.«

»Ха, ха! Живио Чика!«

Сад мало ућутасмо. Чика опет стисне уста, па јетко лице начинио, канда више до куће разговарати се не мисли.

Мало се и ја бацам у мисли, па мало помало дођемо у В.

VI

Идем Бранку у визиту. Мислим се како ћу се прамј Бранка владати. Ако је и полак истина што сам чуо, већ је зло. Ако се он не устужи, ништа му споменути не смем.

Идем к њему; срце ми куца.

Дођем до куће. Бранко седи у горњем штоку. Чујем већ одоле неко кикотање. Глас ми се познат чини. Кад горе, а оно пред кујном један слуга, две слушкњице и Бранкова милостива перекају се. Милостива како ме опази, промени лице у озбиљније.

»Службеница, господи Наранџић, откуд Ви!? Нема Вас никад код нас. Извол'те унутра!«

Уђемо.

»Како здравље служи, милостива? Нисам Вас већ одавно видио. Шта ради Бранко?«

»Није код куће; некуд је отишао, ал' ће скоро доћи. Извол'те сести!«

Седнемо.

»Бранко Вас једнако спомиње. Знамо да сте на путу били; сигурно сте се тек сад вратили.«

»Још синоћ.«

»Далеко сте били? Знам да сте добро провели.«

»Био сам на више места; био сам и код Ваши', милостива, код господина Гривића. Поздравили вас и чуде се што им не дођете. А јесу л', молим, они код вас били?«

»Још нису, и чудим се томе. Ал' ваљ'да много посла имају. Знате, још није добио поклон ни кум, ни стари сват, ни девер, па у хитрости ни ја нисам сав аусштафирунг добила. Још имам зимњи' и летњи' хаљина и шешира да добијем, па су ми обрekli да ће ми, кад се удам, и шмук купити. Сигурно сад су због тога у послу, па још не могу доћи. А јесу л' здрави?«

»Здрави су.«

»Нису ми ништа поручили?«

»Ништа. Нисам видео онде ништа аусштафирунга; сигурно већ је упаковано било да се пошље, па га још нема. Је л' здрав Бранко?«

»Све га нешто глава боле, па не може да спава, и тако мало изиђе, па се по сат-два сâм шета.«

»Како се, милостива, находите у брачном животу, ако смем питати, није л' Вам необично, јесте ли се већ научили?«

»Сасвим без разлике, као год да сам већ од неколико година удата; сваки се чуди. Гдикоје не смеду ни да излазе, а ја, само да је слободно било, други дан би' се тако показала слободна, као млада од три године дана. Ето и Бранка!«

Бранко лаганим кораком к мени дође, у'вати ме за руку.

»Добро дошао, Милане! Седнимо!«

Мало заћутасмо. Ја Бранка гледим, Бранко мене. Бранко крадом погледи на жену, па озбиљан поглед на мене баци. У десет година старији изгледа. На стиснутим устима показује му се душевна борба, а образ усиљава се скрити ту борбу. Госпођа Ханика гледи на Бранка, чека да он започне; види се да је наш поглед мало збуњује. Ја не смем да га питам: »Како је Бранко?« — јер већ са њега читам како му је, па сам се укочио и чекам да он започне; а Бранко је све то приметио, па усиљено хоће све да забашури.

»Па како си ми, Милане? Гле како си поцрнио! То је знак да ниси много био са женскимa. Мора по пољу да си се мотасао, па нешто си ми се усићио.«

Бранко се силом смеши.

»Брате, ди ти нисам био, и међ бранденбургерима, и правио сам страшне ероберунге. Чекај, имаћемо времена о томе разговарати се. Па да знаш код кога сам још био. Код Зоричића учитеља, нашег старог пријатеља. Како ме је тај лепо дочекао! Исприповедали смо се. Било је и о теби доста разговора. Жао му је што ти ниси знао за њега, а он за тебе, а нисте далеко били један од другога. Јеси л' чуо што за њега, знаш ли да он одавде на две штације седи?«

»Чуо сам недавно. Камо срећа да сам га одавна потражио! Па ди си још био?«

»Био сам код твоји' у О. Сви су здрави и поздравили вас; чуде се што вас још код њи' нема.«

»Ја мислим да је у реду да они нас најпре виде, ал' од венчања ни гласа им не чујем. Је л', Ханика, ваљда их твој штафирунг толико задржава?« — рече пикантним тоном Бранко.

»Ваљда. Може бити,« одговори сипљаиво Ханика.

Госпођа Ханика оде у другу собу; сигурно посла има. Нас двоје продужимо разговор.

»Па, јесу л' рекли да ће скоро доћи?«

»Ни речце.«

»Знам ја зашто не долазе. Па, богати, како ти се допада онај живот онде?«

»Врло добро. Провео сам баш онако по вољи. Начинио сам већ и познанство.«

»Нећеш ли се и ти женити?«

»Овом приликом не.«

»Ја мислим још у твојем весељу да играм. Ал' тебе је тешко уловити. Ти си већ препређен лисац, него тако тек тумараш, па свет квараш.«

»Видиш како ме вређаш; дакле, кад правим лустрајзе, онда свет кварим? Треба да знаш да сам свуд добро примљен.«

»То верујем.«

»Па шта, зар не верујеш?«

»Та верујем, ал' не због твоји' пачији' ногу и родиног врата, већ што чују да си богат удовац, па сад би се, наравно, све за тобом помамиле. Да си така гоља, као што си био пре нег' што си узео нашу негдашњу милостиву. Видио би си, не би те нико ни гледао од женски'; не би ти онда помогао сав твој наранџићи виш. Но сад то на страну! Хоћеш ли код мене ручати?«

»Не могу; имам госта.«

»Каквог госта?«

»Да знаш каквог! Неког Чикв.«

»Чуо сам за њега. Кажу да је особити бранденбургер. Пре су га звали »Голубом«, док није оматорио. Чуо сам за њега. Жао ми је што га не познајем.«

»Познаћеш га. Он ме је доведе допратно. То је особити човек. Свуд ће ићи куд год хоћеш. Цео свет га воле. Кад си већ све исцрпио, кад већ не знаш како и гди да се унтерхалтујеш, Чика, као неки таузенткинстлер, одма' што измисли, па немај бриге! Ал' данас не могу ти га дати, јер је и његова воља била да онде ручамо ди смо уговорили, а то је у мом хотелу. Но кажи кад да дођем к теби, ил' кад ћеш ти к нама доћи?«

»После ручка. Чекај ме.«

»Е добро, сад и онако имам посла, да накупујем шта ми треба, па ћу те после ручка чекати. Сад збогом!«

»Е, сервус!«

»Збогом, милостива!« — вичем. Она изиђе: »Збогом!« Отидем.

Бранко ми се чудан видио. Сад сам био сасвим уверен о томе што сам на путу чуо. Какав је то поглед у Бранка, па какав разговор, — све на инат расположен. А како ми је било кад сам чуо милостиву код кујне кикотати се! Мислим се: Боже мој, шта ће од ови' људи бити?! Добра бити неће, пре ил' после. Госпођа Ханика није више она Ханика коју смо први пут у О. видели; њен садашњи изглед, поглед, манири више су за једну приличну штумадлу. Нит' се Бранко што фали, нит' ми говори како је сладак тај брачни живот. Хајд' оставимо га; видићемо шта ће будућност донети; може бити да ће све добро бити.

Дођемо кући, а Чика ме већ чека. Он није хтео са мном Бранку да иде, а не би ни у реду било, док не видим како је код Бранка. Нисам био сигуран да ћу га са женом заједно наћи. И чудим се како је све то преко срца узети могао, и то без сваког интереса.

Чика ми приповеда, како се шетао по вароши, па онда своје старе пријатеље посеђавао. Пита ме кад ће одлазити. Кажем му кад се њему уздопада, стоји му на диншпозицији. Он каже да ће још један дан бавити се, па онда опет даље.

Седнемо да ручамо, и то насамо. Чика ми после ручка шаптајући приповеда, како је свашта слушао о Бранку, чудеса, како свет зна да је Бранко незадовољан, да је преварен. Каже да се баш радује што ће Бранко к нама доћи да се с њим упозна.

Падне нам на памет и Јелка. Чика каже да не треба ту прилику пропустити, нека се изврши тај абентаер, а он ће на руци бити. И ја се слажем с њим, ал' морам најпре са Бранком да сам начисто. А друго, морамо се мало о томе и са Десићем посаветовати, јер без њега с Јелком корешпондирати не можемо. Десић како чује да смо код куће, знам да ће одма' ту бити, и тек што није ту. Чику, дакле, утишам и уверим га да друкчије бити не може.

Чекамо Бранка. Још га нема. Већ Чика нестрпељив, каже: »Тај већ неће ни доћи. Богзна какви се црви њему по глави врзу!«

Кад ето Бранка. Бранка Чики, Чику Бранку ауфирујем.

»Ево Бранка, Чико, што сам ти о њему приповедао!«

»Драго ми је особито. Имао сам срећу много свашта којешта о Вама чути,« рече Чика са комплиментом.

»Ово је Чика. Не знам да л' га познајеш? Честит муж!«

»Имао сам част много добра о Вама слушати.«

Рукују се. Бранко баци полупоглед на Чику. Чика мери Бранка, па на лицу му се задовољство јави. Знам шта мисли: као бајаги и овај мора бити наш.

Ту се сад заведе разговор, који није дуго трајао, јер је Бранко расут био, па час о једном, час о другом пред-

мету говори. Види се да тек Чике и етикеције ради говори; јер, ма шта смешно Чика говорио, није се насмејао. Чика је то приметио, па се извињава да мора ићи да Десића потражи; препоручи се и оде.

Сад смо сами. Бранко хода горе-доле; час руком косу тера уз брдо, час браду глади, час главу горе, час доле. Чекам да он почне.

»Ал' сам, мој брате, накаљао са тим мојим тастом и пуницом!«

»Како то!?!«

»Та још нису били код мене, нит' што пишу, нит' поручују.«

»А шта ће да поручују, шта ти је бриге до њи'?!«

»Ал' језуитски говориш! Та нису још мојој жени ни најнужније ствари послали.«

»Па ваљда ће доцније послати; ваљда ће страшно да се покажу, па дају си времена?«

»Мани се тога! Искрено да ти кажем, не допадају ми се ти људи. Та њи'ова велика љубав и ласкање, док се нисам оженио, а сад чине се и невешти. Казали су да ми дају њи'ову кћер, а не рањеницу, а овамо оправили су је као какву слушкињу.«

»Па ти ниси ни тражио ништа, јер да си тражио, а ти би си их обвезао био; ти си само девојку узео. Па, кад си с њом задовољан, а ти шта тражиш даље?«

»Ја ништ' не тражим, ал' само то није лепо, што се у свему невешти праве. Зашто да нас избегавају? Из тога се види да прама жене моје и мене немају ни љубави, ни наклоности. Ал' кажи ми право јеси л' био код њи'?!«

»Био сам.«

»Колико си се онде бавио?«

»Ни један дан потпуно.«

»Како су се прама тебе показали, какви су прама мене?«

»Хоћеш ли искрено да ти исповедим?«

»Молим те, сасвим онако као што јесте.«

»Показали су се 'ладни. Био сам са Чиком онде. Ако имају с вама штогод, бар могли су мени друкчије лице показати, бар ја с њима немам ништа; ал' они су због вас и прама мене били 'ладни. Гривић се бацио у своју сва-

кидашњу флегму, онако ме је примно као каквог сваки-
дашњег човека, о ком не мари ил' му дошао, ил' не; она
ме је опет са усиљеном етикецијом предусрела. Њему о
вами ни бриге! Тек од беде запита: »Шта ти не до-
лазе?« А она у другој соби почела се тужити, као бајаги
што још нисте к њој дошли, а овамо ред је био на њима.
Тужила се, после тога, колико су о весељу потрошили, да
је од њи' доста што су твојој жени, као сиротој девојки,
учинили, да више не може ни она од њи' изискивати; јед-
ном речи, оданде не можете се ничему, баш ни пријатељ-
ству надати. Почела је тебе пецкати, како си ти чудан
човек, како се о теби свашта говори; но ја сам јој добро
уста запушио; дошла је у забуну да јој се све глава пу-
шила. Чудио сам се како може једна женска тако дво-
лична бити, па сам се једио да спавати нисам могао, нит'
сам хтео дуго да будем са Гривићем и са његовим бран-
денбургерима, с којима се картао. Учинио сам се страшно
солидан, па ујутру кажем да морамо даље. Они су ме
тек утолико задржавали, да се не примети да не бране за
мене; тек су једанпут флегматично казали: »А зашто не
останете?« — па ме даље нису нудили, не као оно пре
твоје женидбе, кад су нас готово за јаку унутра вукли.
Из свега сам приметио, да би волели да нисам ни дошао
и да би волели да им ни ти никад не дођеш; знаш да и
они неће к теби доћи. Ово ти искрено говорим.«

»Сад већ све знам, сад ми се тек очи отварају! Ко би
то икад рекао о тима људма?! Те слатке њи'ове речи, па
такве језунте још никад нисам нашао!«

»Особито Гривићка! Из свега сам видно да је хтела
фрајла Ханику да ти на врат обеси. Немој се наћи увре-
ђен што тако говорим. Ја хоћу да поштујем твоју госпођу
Ханику, немам ништа против ње; ја сам ти казао шта
сам на Гривићки приметио.«

»А шта чујеш, шта свет говори о мојој женидби, то-
јест... хтео сам да кажем... о Гривићу и Гривићки?«

»То исто што сам ти ја казао, тојест... има који и
више којешта говоре, а особито о Гривићки, ал', знаш, и
свет свашта луна; зато сам све то на једно уво примао, а
на друго напоље пуштао.«

»Хм, дакле, то си приметио, и то свет говори.«

»Па мани се свега тога! Нека говори ко шта хоће, само кад си ти задовољан!«

»Право кажеш. Само, молим те, немојмо о томе више говорити.«

Знао сам већ колико је сати, кад Бранко тако говори. Није њему било ни до штафирунга, ни до тога што Гривићевн к њему не долазе, већ му се друго којешта по глави мутн. Не треба ни да вам кажем шта. Ја сам му читао све на лицу; он је својим питањима хтео да покрије праву своју бобљу, а да зна да сам већ из његови' речи и очију извидио шта му фали, знам да ме не би ни запиткивао.

Бранко, замисљен, хода горе-доле, ја чиним се канда то и не примећувам, но узео сам на асталу лежеће новине, па као бајаги читам, а овако кад Бранко с леђа, а ја га гледим и мерим; како лицем к мени, а ја очи у новине забодем. Наједанпут разбере се, па стане.

»Милане, опрости, морам ићи; имам много посла, па онда идем па кратак пут. Ти знам да ме још оставити нећеш; ти ћеш си наћи донде каквог занимања; Десић и Чика су твоји људи. За две недеље ниш' ме тражи, ниш' ћу те тражити. Збогом!«

»Збогом!«

Стиснемо си руке, па се тако растависмо. Рад би' био још више с њим говорити и радо би' га задржавао, ал' знам да је тврдоглав, па ме послушати неће.

Сад сам сам. Страшно ме тишти Бранкова судба, па се бојим да се не разбодем. Морам си тражити какво ве село занимање, да ми малко разведри невесело срце. Мишлим се о Јелки. Ал' мрзим сад путовати. И ту се морам са Чиком и Десићем посаветовати. Закључим да Чику још мало задржим; знам сигурно да ми одбити неће. Он је досетљив, па ће опет паметно што за срце измислити. Чекам га, чекам, већ се љутим што не долази, кад наједанпут неко клопка на врати, а оно Десић и Чика.

»Слуге смо покорни!« — рече Десић.

»А, господин Десић! Већ давно писам имао срећу. Седите! Па како сте проводили досада?«

»Врло добро. Штета што нисте ту били. Имали смо један врло леп соаре.«

»Та ваљда ће и отсада што бити!? Верујте ми, већ ми почиње бити дуго време. Дед', Чико, шта би сад добро било чинити?«

»Да сам као ти, знам шта би' чинио. Начинио би' један страшан јукс, и то са женскимa. Ја кад сам у Бечу био, правио сам такве јуксове.«

»Да чујемо какав је то јукс био?«

»Већ од јуче се о том мислим. Да се даш у новине мет-пути, да се жениш, и то одма' и кондиције уметнути, па треба назначити ди ће се персоне видити.«

»Видиш, то је леп план, и досад никад није ми на памет пао. Морамо и то пробати.«

»Само, сад како ћемо? Хоћемо ли да се то само фрајла, ил' дама и удовица тиче; хоћемо ли и богате и сироте уметнути?«

»Све без разлике. Богзна, може ми се која допасти, у стању сам узети и богату и сироту. Само је питање: хоће ли долазити?«

»Те колико њи'!«

»Сад је питање: ди ћемо место одредити? Овде не може бити, а не може бити ни да узмем какав слободан квартир; није резон, у каквој трговини адреси да се дају; и то није у реду писма »пост ресторант«, и то ми се не допада; може каква хунцвутарија бити, да писмо другом дође до руке. Не допада ми се ни то, да узмемо какав пункт на променади, ил' на другом месту за рандеву, ди би се видити могли. То је комисно. Треба да се то догоди на каквом солидном месту, и то код какве женске персоне, која поверења има.«

»Ја знам баш такву. Воспитана је и свуд је радо имају; зна се опходити и са нобл и са нижим светом. Њој се сваки поверити може.«

»Па ко је то?«

»То је само једна бабица, ал' што се воспитања тиче, могла би грофинју пишиловати. Зове се госпођа Ливија.«

»Госпођа Ливија? Откуд је она?«

»Она је однекуд из далека, од врло добре куће, па је пострадала, ал' способна и шармант у свачему.«

»Нема ли угасито плаву косу и плаветне очи као небо, лице бело?«

»Јест.«

»Знам ко је; утолико боље. Је л' давно овде?«

»Нема пет месеци, па је већ све куће задобила.«

»Знам је као девојку; лепа, умиљата женска је била.«

»И сад је таква.«

»То ће најбоље и бити.«

То је она иста Ливија, која није хтела Бранка дочекати, док се из далека врати, па је била несретно удата и постала је бабица.

»То ћемо код ње визиту учинити; знам да неће за зло примити.«

»Баш ће јој мило бити; ономад Вас је баш спомињала; каже да Вас врло добро познаје и господина Бранка, и Ви њу да сте познавали, по сад мисли да бисте се од ње устручавали; она би за срећу држала да је посетите.«

»Хоћемо, с драге воље, и никад не бисмо боље што за наш план погодили.«

»Ништа нам друго не остаје, него визиту учинити, па онда у новине. Ако је по вољи...!«

»Хајд'мо!«

И Чика повиче: »Хајдмо!« — дуго му је већ било на једном месту.

Дигнемо се и одемо.

Дођемо до једне лепе велике куће. Десић каже да ту седи госпођа Ливија. Покуцамо на врата и уђемо унутра.

»Драго ми је особито!«

»Господин Наранџић... господин Чика-Голубовић...«

»Драго ми је! Извол'те сести! Господина Наранџића већ одавна имам срећу познавати, па да сам га само вид'ла, одма' би га познала.«

»Маркирато лице, милостива!« — рече Чика.

»И ја би' Вас познао, милостива, по Вашем оку између стотине. Ал' сте и били фрајла, не да Вам ласкам, и лепа, и нобл, и богата!«

»Немојте ми, молим Вас, то ни спомињати. Камо срећа, да сам сад оно што сам била, знала би' како

треба у свету живити. Вамп је познато да је мој муж био карташ, па ми је све профућкао. Фала богу што га црна земља покрива, па сам сад бар на миру.»

»Не фали Вамп ни сад ништа, милостива, Ви сте и сад љубведостојна.«

»Шта ми је сад љубведостојно, кад свет само на новац гледи!?»

»Молим Вас, пећу да питам како Вам се води, по само јесте ли овде задовољни?»

»Фала богу, засад сам задовољна; свуд сам у куће примљена, и не женирају се од мене ни највеће госпође. Но Ви, господине, Вамп знам да се добро води. Чула сам већ одавна како сте добро прошли.»

»Чули сте сигурно за моју срећу, да сам се богато оженио?»

»И то још како! Чула сам.»

»Чули сте и за моју несрећу, да се моја милостива супруга усопшила и мене на овом свету самог оставила?»

»То је жалосно, ал' лако Вам се може помоћи, — ожените се.»

»Лако Вам је то казати, ал' кад ме нико пеће.»

»Ха, ха, — Вас пеће? На сваки прст десет!»

»Ето Вас прву да запитам.»

»Ви још и сад ђаволите, као кад сте момак били, по код мене то не гилта. Сад сам се већ и ја испрактицирала: ни сам ни ја више девојка.»

»Ја знам, милостива, куд Ви ишбате; као бајаги, ја сам већ као момак био интересатор. Оно је друго било, па и онда ни сам бани тако за интересом трчао. Ви сте били и лепа и богата, па не можете казати да сам лудовао за Вамп.»

»Па то би Вам другом приликом могла што казати.»

»Знам шта мислите; је-л'-те, Бранко је био онда Ваш шампион?»

»Па јесте, ал' молим Вас, да Вам прекинем реч, немојте заборавити што сте хтели казати, шта ради, бога Вам, Бранко, ил'... фалила сам... господин Бранко? — Он ту седи и педавно се оженио, по још га вид'ла ни сам.»

»Чудим се како га вид'ли нисте.»

»Кажу да је више на страпн.«

»Јесте. Ал' шта, Бранко Вас зар још и сад интјресира?«

»Интјресира ме само судба његова, друто ништ'. Ја с њим никад ништ' имати не могу. Ја сам прама њега пофалила; треба да сам га дуже чекала, ал' моја гувернанта ме на противно наговорила. Он ме је омрзнуо, с пуним правом; а кога он једанпут омрзне, тога више никад не заволе. Не знам да л' зна да сам ја овде, ал' и ако зна, баш да ме види, знам да ми не би прословио. Ал' мени га је опет жао.«

»Па шта Вам га је жао? — Та он се по свом ћефу оженио.«

»Ха, ха! То Ви још ништ' не знате. Нећу ништ' да говорим. Ја сам је једанпут вид'ла, па већ знам колико је сати, а наслушала сам се доста.«

»Та и боље да их се маисмо; знате, и свет је неваљао, — свашта измишљава. Но како Ви, тако лепа млада удовица, да се не удате?«

»Знате, кога змија ује, тај се и гуштера боји.«

»Зар смо ми гуштери, милостива?« — пита Чика.

»Још и горе.«

»Молим, милостива, ја инсам гуштер; ево цео свет зна да сам се »голуб« звао,« — рече Чика, ком се Ливија допала, па се у разговор и он хтео упустити, ал' је фијаско начинио, јер га је Ливија тек преко рамена смешљиво погледала, па му није ништ' ни одговорила. Морам опет ја да започнем.

»Милостива, знам да сте имали као удовица доста прилике, па опет се нисте хтели удати.«

»Молим Вас, сад једна женска, као што сам ја, мора добро очи отворити. Док сам курс слушала, било је ту млади' медицинара и кирурга, који су ми хтели кур да праве, ал' ја на те фићфире ни гледала инсам.«

»Ретка добродетељ! То Вам па похвалу служи. Ал' молим Вас, како би ми сад у кредиту стојали, тојест ја, би л' се могао оженити? И то, извините ме, не разумем тако да с Вами, јер будите уверени да су ми прошла времена још у спомену и да Вас, поред Бранка, као рођену сестру сматрам, па кад бисте баш и имали прама мене наклоности, што немате, и цисте ни имали, — опет не

би' Вас могао узети, тако ми долазите сродна; но да ми је онако, која није тако сродна чувства, па да се сроди, — то не би' марио...«

»Кома лакше него Вамаи!«

»Ал' немам познанства.«

»Лако је с познанством, кад се која има с каквим честитим упознати.«

»Молићу, Ви овде имате познанства?«

»Имам. Ако хоћете, могу Вам бити провадациница; и онако свуд се о Вамаи распитују, па кад кажем да Вас одавна познајем, а оне навале на мене да се с Вамаи састанем, и коју лепу реч прословим, но ја сам се устручавала; мислим, може ме господин Наранџић фумиграти, па зашто да се излажем? А сад ми је баш мило што сте ме посетили.«

»И мени је мило; утолико већма што смо се споразумели. Ја ћу Вам бити увек благодаран. Да Вас не увредим, ако бисте и даље намеру имали у Вашем садашњем благородном стању и позиву, женском полу и децама, а поред тога и човечаству на ползу бити, то будите уверени да ја велика познанства имам и могу издејствовати, да првом приликом постанете прва вармеђска бабица; а и иначе све моје остале силе стоје Вам на дишпозицији. Но сад што би' Вас молио. Ви сте моја стара познаница, имаћемо једно прама друго поверења. Господина Десића познајете; сигурно Ви његово, а он Ваше поверење ужива; он ме је овамо и довео. А ово је наш слатки Чика; он је права кутија, што се тајне тиче. Сад извол'те ме преслушати. Знате, ја сам човек гавалер, што је сваком познато, ко ме познаје; рад сам у свету да живим и отсад као гавалер, ал' ако дође таква прилика, да ми се допадне, ја ћу је узети. Мени је свеједно, била фрајла ил' удовица, богата ил' сирота. Ја сам се рад у новине метнути да тражим партију, какву већ опишем, ал' које усхтеду, да дођу на определено место, да се са мношћом упознају, да видимо, да л' се једно другом допадамо, да л' нам се нарави слажу. Сад за тај план морамо имати једно солидно место: не у хотелу, ни ди су мушки, не на променади, не у театру; а то би, ваљда, могло код Вас бити, јер, као што ми је господин Десић говорио, Ви сте овде

врло добро примљени, и из највећи' кућа Вас посећавају. Ја би', дакле, желио да се, у смислу кондиција, те персоне код Вас инкогнито, ал' страшно инкогнито, пријаве. Ја се надам да ћете, ако се примите, том благородном задатку потпуно одговорити. Смем ли си надежду давати?»

»Мени је особито мило што ми толико поверење поклањате, и трудићу се да све на Ваше задовољство учиним. Оно нек се зна ди се имају пријавити, и мора се знати, кад се у новине метне, ал' то сигурно неће нико знати ко се пријавио, јер ће то код мене остати закопано, а надам се, господо моја, и код вас. Ја добро стојим у кредиту, па зато и имам поверења. Тек што сам овамо дошла, па две-три куће познала, ове ме, опет, за неколико месеци тако са другима упознаше, да друга ни за годину дана не би до тог познанства дошла. Одма' у почетку се почеше грабити за мене. Зато немајте бриге, извол'те само на мене атресирати, па да бог да било сретно!« — одговори госпођа Ливија; ове последње речи са мало лукавим смешењем.

»Е, сад знамо на чему смо. Нисмо ради време губити, што је Вама скупо; дакле, ми се Вама препоручујемо, као што смо рекли, стоји ли реч?»

»Стоји.«

»Е, сад збогом! — док се опет не видимо, што ће врло скоро бити. Збогом! Баш ми је драго, што ме је Десић овамо довео. Збогом!«

»Службеница! Надам се опет скорим се видити.«

Одемо. Кажем Чики и Десићу да се прођу, а мене мало на миру да оставе; имам нека приватна писма куће да пишем, па ћемо се на вечери у хотелу састати. Они се драговољно отцепе, а ја одо' у квартир. Најпре напишем два писма кући, — прво је кућа, па онда тек јукс и лудорија, — па станем размишљати.

Мислим се о тој бабици, госпођи Ливији. Како се судба код људи окреће! Каква је то девојка била! Лепа, богата! Додуше, и сад је лепа, ал' није богата. Па шта сам ја био онда прама ње? Сирома' јурат, имао сам мање нег' ништа, јер имања нисам имао, а дуга доста. Од шнајдера и шустера нисам могао по сокаци ићи, све сам се морао обзирати; и тек кад је Бранко милостиву познао, онда сам

се ти' беда курталисао. Онда да сам је запресио, не само да би ми кошар дала, но нашао би се и увређена. Држао сам за срећу само да јој могу паразол пре'ватити; и то ми је тек онда допустила, кад наближе бољег није било. Кад је заискала чашу воде, а ја трчим као луд, хоћу нос да разбијем, и мислим да сам велику услугу учинио; а она није жедна, тек из шале је искала, само да се да служи, па тек воду мало кошта, па се насмеши и остави. Мислила је да ће то увек тако ићи. Па гле, какве промене! Она бабица а ја спаија. Сад знам да би за мене пошла, ал' ја не би' је узео; волео би' наново стари сирома' Милан Наранџић бити. Па како је сад испрактицирана, како се претвара. Но мене ни она, ни њене једномисленнице преварити неће. Да је Бранко био као ја, не би га Гривићка преварила. Распитао би био све што се у Гривићевој кући догађало и не би се дао на танак лед навести. Не знам, допала му се Ханика што је била болесна, па интересант изгледа, па је сироче, па Гривић солидан, учтив човек, па Гривићка пуна етикеције; канда није могао и на другој каквој болесници интересантно наћи, канда нема доста спрочади, па ништа не ваљаду, па канда за неколико пута не може се човек и добрим показати. Та ђаво се каткад и у јагњећу кожу облачи. Треба ту малко и познати и искусити с ким ће човек и сладост и горчину овог живота делити. Ја сам моју узео већ кад смо се добро упознали. И ја њој нисам био на штету, ал' још мање она мени. Не би ни Цифрић узео био Фишпауховицу, да је није пре добро познавао. Него људи све тако по мраку тумарају, па се играју жмуре. Ја не би' Бранкову Ханику узео. Не знам за што?! Зар за оно мало лица? Лице прође као цвет, па ако, осим тога, нема новаца, ни срца, то онда не вреди ништа.

Тако сам се дуго мислио, док не дође Чика и Десић. Ево и њи'.

»Шта је, Чико, шта си се ти тако задувао?«

»Пусти да седнем; учинио сам један југендштрајх. Одем ја са Десићем на променаду. Била је музика, ал' већ је сунце заодило, већ се почеше разилазити. Опазимо две лепе даме, а ми за њима; оне мало брже, ал' ми јуримо. Кад смо и' стигли, а ми се метнемо у позитуру, а

оне почеше кокетирати, смеше се. Чујемо ди се разговарају; чујемо и то, како једна каже, она лепша, и то смешећи се: »Онај мали ми се допада. Штета што није млађи!« Вучем Десића да их ословимо; ал' је он мој шегрт у тим стварима, па се забунно. Штета што нисам у десет година млађи, па би' му показао шта је Чика! Ал' још ни сад га се не футирам. Ал' он оклева, док не дође неки други и отпрати их кући, и зато сам се задувао. Но ја сам гладан. Хоћемо ли сад конференцију држати, ил' после вечере?»

»После вечере. Ту ћемо у мом салону и вечерати.«

»И боље. Ми нећемо да нам пиље у зубе, кад једемо; јер, кад једемо јаребице и фазане, они нас гледају као неко чудо; мисле да ћемо банкротирати, а то је код нас што обично. Није л' тако?»

»Тако је, Чико. Баш си ми сад дао густ на јаребице. Хајдмо, звон'мо па да вечерамо.«

Звонимо. Дође келнер. Баш све дамо оно донети што је Чика хтео, и све је добро било, јер је Чика бонвиван. да му пара нема, па ништ' неће што је зло.

После вечере саветујемо се. Реч је о том како ћемо за женидбу анонцу начинити. Један 'оће овако, други онако: сваки има у нечем право. Ја си све у мисли забележим, а најбољи сам на перу, па онда две анонце напишем. Прва је овако гласила:

„Један млад човек, нешто преко тридесет година, тражи себи заручницу. Он има годишње 20.000 форинти прихода. Заручница, ако је преко четрдесет година стара, мора имати 20.000 ф. годишњег прихода; ако је од тридесет до четрдесет — 10.000 ф.; од двадесет до тридесет 5.000 ф.; од петнаест до двадесет 3.000 ф. Од прве категорије не мора бити лепа, од друге нека је само прилична, од треће и четврте мора бити врло лепа. Због какве изванредне околности може се у последњим двама категоријама нешто и попустити. Крштена се писма не изискују. Адреса на хаусмајстора куће бр. 1.200. Дотична дама има се ил' лично ил' са фотографираним портретом онде претставити. Тајност ће се најстрожије набљудавати.“

Друга је овако гласила:

„Један старијег доба, ал' имућан човек, жели се оженити са једном сиротом девојком између 15—21 године. Мора лепа бити и добра газдарица; друго се ништ' не тражи. Даља известија са атресом на кућу бр. 1.000 код хаузмајстора. За тајност јамчи се.“

Обе анонце одобрио је и Чика и Десић. Број 1.000, ту седи једна присна другарица госпође Ливије, па ме Десић уверава, да се о ничем не сумњам; онде је тако исто сигурно као под бројем 1.200. Хајд' да пробамо! Десић ће и то Ливији на знање дати.

Сад дам обе анонце Десићу да их у новине стави, ал' додам и то да чувају тајну, да се ја сасвим не шалим, јер ако би ми се која допала, могу је и узети. То сам и зато рекао, да се не би Десић са тим јуксом унапред 'дегод пофалио, па и Чика да се ди из јукса не изрече.

Десић оде, а ја и Чика останемо, но нисмо се дуго бавили, — легнемо и ми.

Сутрадан дође Десић и јави нам да је већ у новине метнуо и сутра ће изићи. Добро. Но још ми и глас донесе, да ће и на број 1.000 тако исто све у реду бити, као код госпође Ливије. Са хаусмајстерима је у споразумљењу. Десић ми још и једно писмо преда. То је писмо предано неком страном приликом госпођи Ливији од стране Јелке, да га мени како год достави. Познате су биле. Јелка није ни пошти веровала, но послала га је по свом поузданом човеку.

Отворим писмо.

„Слатки Милане!

„Ти си за мене сасвим заборавио, није ни чудо, међу толиким дамама... а да знаш како ја за тобом чезнем и венем... ал' бадава такви су мушки... па зар да си и ти такав, не, не, не могу да верујем. Надам се још, да ћеш бољу мога срца уталожити, ја сам готова за тобом и у ватру и у воду, само ми поручи кад хоћеш, ја сам готова и сестру и шогора оставити, само ако је твоја воља, можеш се сасвим поверити госпођи Ливији, јербо сам с њом на врло доброј нози, отпиши ми, голубе мој, да не вене за тобом тако дуго...

твоја до смрти
Јелка с. р.“

Насмешим се и дам га Десићу и Чики да га прочитају. Чика се насмеје, а Десић једнако штудира писмо. Мислим се, сад није време да ју цитирам, но поверим Десићу да јој у моје име отпише, и онако је он прво писао; она држи Десићеву руку за моју. Кажем му да јој пише, да се претрпи једно три недеље, све ће онда боље бити, и поручићу јој; писмо, пак, преко Ливије да се екс-

педира. Нека га сам он код куће напише, јер друго ми је у глави сада. Ако дође до чега, могу се натраг повући. И иначе нисам баш рад био да фамилију оставља, па да узимам банбадава ђавола на врат. Десић се тога радо прими.

Е, сад чекамо сутрадан, да видимо како ће се анонце примити.

VII

Сутрадан пошљем Чику и Десића да иду по вароши, по кафанама и свуда, само да докуче шта се о тим анонцима говори. Кажем им да ћемо се само увече састати, да им што више времена остане на телбизење. И ја се по вароши шетам и штудирам лица; све ме гледају, све се осврћу за мном. Ал' то су исто и пре чинили, па ме ништ' не тушира; идем гордо и гледим преко рамена. Једва чекам да вече дође.

Кад увече, а ето Чике и Десића. Питам их шта су чули. Приповедају ми како сви држе анонцу на бр. 1.200 да се мене тиче, а ону бр. 1.000 од Чике, они који Чику познавали нису. Чика се радује; каже да ће да начини какав југендштрајх. Били су код госпође Ливије, па им каже да су већ били многи мушки код ње и на бр. 1.000, ал' све је она тако уредила, да баш ни један од њи' неће знати ко је, ни шта је, па ни даме које се појављивале буду. Женске се никакве још јављале нису. Ал' и како за тако кратко време! Данас и сутра ће се само глас да распростире, па ће тек после бити рајтераја по вароши. И то ми је од стране Ливије дато на знање, да како шта буде на којем броју, одма' ће ми бити јављено. Само ме моли, да за три дана нико од нас к њој не долази.

Ми чекамо. Донде се са другим чим забављамо; у вароши се увек нађе за беспосличара којекакви' ситна-рија, које није вредно ни да вам спомињем.

Четврти дан пошље ми госпођа Ливија једно писманце. Прочитам га: зове ме да к њој дођем. Одма' се спремам. Десићу и Чики оставим цедуљу, да ме нигди не траже; нека чине што год хоће, само нек оставе на миру госпођу Ливију и бр. 1.000.

Одем Ливији. Куцнем, уђем.

»Службеница, баш добро кад сте одма' дошли. Већ се јављају, и овде и на бр. 1.000. Овде је прво била једна лепа госпођа, и то удовица, около тридесет година, има 3.000 ф. годишњег прихода, ал' казала сам јој да по анонци мало ће бити, нег' опет дала сам јој надежду да сте Ви врло добар и да ћете што и попустити. Доћи ће пред вече у седам сати, а ја ћу начинити један мали инкогнито тесоаре; никог неће бити, осим нас троје. Била је, опет, једна удовица, дама около триест и пет година; та ће опет доћи сутра у то исто доба на инкогнито соаре; и та има годишње 3.000 ф. Има, опет, једна нешто преко четрест година, прилична је, има 5.000; та ће доћи прексутра на соаре... ал' фалила сам, не на соаре, нег' на мали асамбле. Једна, опет, около педесет година стара, нећу сад још да је имепујем, има 10.000 ф. годишње; та није дошла, него дала ме звати, дала ми је свој фотографисан лик и поздравила Вас да је посетите; врло ће Вас радо дочекати. После на бр. 1.000 јавило се већ сијасет, и са матерама, и без матера. Има красни', лепи' девојчица, с којима би човек сретне дане проводити могао. Има међу њима и лепи', воспитани' машамода; ал' Вас могу уверити, господин Наранцић, да су особите девојке, само им срећа фали. То је све засад, а који дан биће их сијасет. Сад од Ваше воље и густа стоји да себе и њи'... ил' пофалила сам... коју од њи' усрећите. Које су се на моју нумеру прејавиле, ево им фотографије.«

Извуче из ормана фотографична портрета. Она прва од 3.000 ф. види се здраво лепа, само сувише шмахтенд. Она од 5.000 ф. лепа, но прама мене, будући сам врло сув, врло дебела, ал' пасира. Она од 10.000 ф. претерано је дебела; трбу' неисказано велики. Е, сад да бирам! Она на бр. 1.000 би ми се најбоље допадале: какви' ту нема блондина и бринета, па све феш изгледају, ал' бадава, немају новаца! Кажем госпођи Ливији да ћу термине соареа точно одржати, и видићу да л' се слажемо у напури. Тако и то желим и на бр. 1.000 ствар уредити. Госпођа Ливија је на све готова и у свему точна.

Ја одржим термин соареа и први и други дан. Фине даме, врло смо се добро унтерхалтовали. Госпођи од 10.000 нисам хтео визиту правити, јер сасвим није била ва мене. Кад би' се с њом шетао, тек би' се бламирао; већ је близу шесет година. Међутим, одем са госпођом Ливијом и на бр. 1.000. Упознам се лично са љубведостојним фрајлицама. Ал' кратко је време, ди ће човек за два-три дана у све да проинкине; треба ту мало више времена. Правим дуже термине, упознам се све већма и већма на обадве пумере.

Сваки дан се нове и нове јављају, и то тако инкогнито, да нико о томе ништ' не зна, само ја, госпођа Ливија и она персона које се тиче.

Ту сам сад за две недеље врло лепе дане провео; ни кад их заборавити нећу! Ал' од женидбе нема ништа. На бр. 1.200 ни једна својој категорији не одговара; свака много мање има. На броју 1.000, као што реко', не може се ништа чинити, јер су сироте, а сирота, кад дође до среће, побесни. Ал', опет, ако их и нисам хтео узети, опет учинио сам оно што човек треба прама сироте да чини: нешто сам мало дао свакој на аусштафирунг, и то само из чистог, бистрог сажалења прама радени' сиротица. И оне су задовољне биле. О томе нико нек се не сумња.

Но већ време је било да целу ствар прекинем, ал' тешко иде, јер које што сам се ја већ на те абентаере научно, које пак што сам све нове и нове понуде за женидбу добијао. Мало помало одучиле се од бр. 1.200. Но на бр. 1.000 дуже је трајало, јер се онде Чика облизивао; он се потајно издавао за ауктора друге анонце. Ал' опет није успео: пеће ни једна за њега да пође; кажу да је матор. Ал' оне би се саме у том варале, јер Чика да је из истине на женидбу мислио, па да се показао онако, као човек од велике сермије, све би летиле за голубом-чином.

Наједаред све престаде, само она милостива са 10.000 годишњег не да мира. Даје велике презенте госпођи Ливији, само да ме приволи да јој визиту учиним. Рескирам се једанпут и одем на визиту. Врло ме лепо дочекала. Собе красота, салон велики. Зове ме на ручак једанпут, двапут. На једаред изиђе она сама с фарбом на среду и пита ме: би л' се ја женио? Кажем јој да би', ал' по мом позна-

том програму. Она ми искрено каже да би пошла за мене. Ја јој искрено кажем да немам против тога ништа, али рад сам да ми цело имање после њене смрти поклони, и то да се одма' у форми моринга осигура. Она се на то мало увређена нашла, па само каже да ће се промислити и на знање дати. Ја одем. Она ме никад не зове, а онамо не идем; сигурно се промислила да није рада морињговати, и тако ја сасвим изостанем.

Госпођа Ливија не само од поменуте госпође што је презенте добивала, него је добивала и од други', само да им на руку иде. Кад сам први пут у госпође Ливије кућу ступио, било је прилично покућства, ал' сад као год у какав салон да ступиш. И то је добила само од удовица. Било је после чак из околине, а не само из вароши, који су своје кћери нудили, и долазили су госпођи Ливији са фотографисаним портретама и са забележеним миразом. Лично их нису хтели претставити, нег' су ме инвитуирали, да ја к њима дођем. Ал' само да нико о томе не зна да кћери своје нуде, доносили су госпођи Ливији лепе презенте. И ја им то нисам замерао, јер сваки отац гледи да добро своју кћер уда. Тако је госпођа Ливија доста профитирала, без да је икакве користи тражила. Тако исто и њена пријатељица на бр. 1.000, једна вешта блуменмакерка. Ја од моје стране био сам благодаран, особито прама госпође Ливије, и знам да се не може против мене потужити. Ал' искрено исповедам, да она није била интересаторка, имала је најлепше намере, и што је учинила, учинила је у хагар као прама свог старог познаника и Бранковог пријатеља, а ја држао сам си си за неку сатисфакцију, што сам могао учинити нешто добра опој која је негда на мене слабо гледала, ил' баш фумигирала. Пале су ми на памет многе фрајле, којима су прагове обијали, а оне се гордиле као Ливија, па су тако исто као и она прошле.

Госпођу Ливију су после тога много оговарали што се мало опоравила, ал' нису имали право; и опет искрено вам исповедам да је госпођа Ливија оно чинила, што је, по свом положењу, прама мене чинити имала; и који би што против ње прословио, против тога би' ја увек био.

Прошао је, дакле, и тај јукс и Чикин југендштрајх.

Десић, међутим, другим се чим забављао. Он је врло добро знао да за њега није ни бр. 1.200, ни бр. 1.000. Он је већ сувише познат био, па није имао надежде да ће што профитирати. Зато, док сам се ја са тим намерама бавио, склопио је и он план за себе; но није му добро за руком испао.

Десић је већ одавна на Јелку око бацно, па кад је видио да ја баш тако за њом не чезнем, одважио се што у своју корист код ње покушати. Са својим лицем и именом не би ни најмање успео, јер Јелка не би га слушала; ал' та му је околност на руци била, што је он својом руком у моје име Јелки оба писма писао и потписивао. Ово друго нисам ни читао.

Кад сам Десићу допустио да у моје име оно друго писмо напише, он га је сасвим по својој ћуди написао. Кад је видио да је већ са мојим абентаером око краја, а он хајд' да употреби прилику, те напише у трећем писму, за које ја нисам ни знао, да Јелка дође одма' госпођи Ливији, и то определи и дан кад. Јелка дође. Баш тај дан није дошао Десић к мени, а ја сам имао са Чинком посла, јер је Чика отпутовати хтео, већ му је дуго било време, па га никако задржати не могу. Чика каже да ће и к Јелки сврнути и пита ме хоћу ли што да јој поручим. Поручим јој да се још мало претрпи, па ћу ја сам доћи к њој да је посетим.

Чика се опрости и оде.

Ја мислим још кад ћу ићи к Јелки, ал' кад наједаред дође порука од госпође Ливије, да је код ње госпођа Јелка и чека ме. Зачудио сам се откуд тако брзо, кад јој ни поручио нисам да дође.

Кад онамо, а ја ју нађем уплакану. Зачудим се. Питам је шта јој фали, а она, кад си очи убрисала, одговара ми. Ливија је изашла.

»Видиш, Милане, како сам прошла. Добила сам писмо да данас дођем. Сестра и шогор осетили су да те вољем и да за твоју љубав у В. идем; стали су ми на пут да не идем, посвадим се са сестром и шогором, и претила сам им да ћу мој капитал отказати. Но они и онда силом хоће да ме задрже. Ал' ја се разљутим, па без да

су знали, упаковала сам нешто хаљина, па сам овамо побегла. Ал' кад сам овамо дошла, а оно господин Десић дође и каже ми да ниси овде, да си већ отпутовао, па је почео мени курмахерај правити, па ми је казао да ти нећеш ништ' за мене да знаш. Ја му нисам веровала, ал' он ми каже да ти ниси мени та писма писао, него он, и узме перо и тинту, па је почео писати, па је акурат његова рука. Ја сам се забунила, а он ме још већма забуњивао, јер је клекао пред мене, па је искао опроштење и исповедио ми, да је он све то чинио што лудује за мном, па ми силом руку љуби, ал' ја се још већма разљутим, вичем: »Полицај, ватра!« Десић се уплашио, па је побегао, а ја сам се тако уплашила, да још и сад имам херцклопфен. Ево та писма, само погледај!»

»Знаш, мила Јелка, оно је истина да сам ја са њим прво писмо писао, јер ме онда палац на вр'у јако болео, а ти то не знаш, јер се нисам теби тужио; после друго писмо је он у моје име писао, знаш да не буду две руке у кореспонденцији; и ту сам му се сасвим поверио, мислио сам да је мој искрен пријатељ, који зна тајну чувати. За треће писмо ништ' не знам. Видим да сам фалио, опрости ми. Ал' обећавам ти да више нећу са Десићем никаквог посла имати. Дај, молим те, да читам та писма.«

Узнем оно друго, које сам по наруџбини послао, без да сам га читао, па га у себи читам.

„Љубезна Јелка!

”Буди на опрезу, па кад ти поручим, одма' до дођеш, и то к госпођи Ливији. Сад ме само неки важни послови задржавају. Буди донде спокојна и уверена о љубави твога... тебе до смрти љубећег... М. Н.“

»Но то је велики шпицпуб!»

Пружи сад последње.

„Сладчајша Јелка!

„Сад немој ништ' да оклеваш, но како добијеш ово пар реди, а ти одма' сутра, тојест у четвртак, дођи госпођи Ливији, ако хоћеш да будем на веки твој... М. Н.“

»Но то је инпертинент шпицпуб. Ја сам баш данас поручио по Чики, који је мало пре отпутовао, да дође к

теби и да ти каже да се мало претрпиш, докле ти што не поручим. Сирома' Чика, сад ће се бадава тровдити! Ал' нека, наћи ће си он друштва.»

Јелка се умирила. Ја' јој правим кур из учтивости један, два, три, пет-шест дана, и она је сасвим задовољна. Шетам се с њом по сокаци, па јој све познате даме заведе. Није била ружна, могао сам се с њом шетати. Разгласи потајно да је просим, да ћу је узети. Нико није то веровао, па и она сама тешко, па тек издалека наговешћује шта свет о мени и о њој говори. Мени је већ доста било, време је да се на леп начин од ње опростим. Шогор и сестра пишу јој да се врати, прете јој да ће по њу доћи. Она им поручује да то нипошто не чине, јер је она од себе госпођа. Напоследку и сам је почнем наговарати да се врати, јер се глас разнео да је за Десићем дошла; то је сам Десић разгласио, па нек покаже свету да то није истина, а само ће с тим показати, ако се опет кући врати. Она санзволи, само да је ја пратим и код куће извиним.

Ја је отиратим кући и извиним пред Рунићевима и њу и себе, и докажем да у тим писмима нема моје руке; осведоче се о мом рукопису и увере се да је све то од страпе Десића изишло. Рунић и Рунићка особито ми благодаре, ишту опроштење од мене и са Јелком се помире. Хтели су у ту славу одма' и част да праве, ал' кажем да се не могу нимало бавити, и тако једва сам се могао са великом муком од њи' откинути и вратим се у В. Тако прође абентаер са госпођом Јелком.

Десић је мислио да ћу се јако на њега срдити, што је ту комедију са госпођом Јелком изиграо, па није смео к мени долазити; и кад ме на сокаку види, уклања се. Он, истина, није лепо учинио што је хтео с мојим именом да профитира, ал' ја зато опет нисам био фаше; шта више, задовољан сам био сасвим, а Десић је сам себе каштиговао, јер је са тим госпођу Јелку увредио, па да јој ни на очи не иде. Нађем га на сокаку, у'ватим га за руку и кажем му да се ни најмање не срдим, све је добро испало. Десић се јако зарадовао, смеје се као луд што је тако испало, и остасмо опет добри пријатељи.

Бранко је већ у вароши, но нећу к њему да идем; чекам да он к мени дође.

Кад ето једанпут дође. Било је пред вече.

»Камо те, Брашко, већ откад те желим видети?!«

»Имао сам у околини посла, па сам се већ пре неколико дана вратио, ал' опет и код куће сам имао посла, па нисам те могао одма' потражити. А како ти овде?«

»Врло добро! Сваки дан се нађе какав абентаер.«

»Чуо сам како си се у новине метнуо, да си се рад женили, па си међу женским читавају револуцију начинио. Шта ти то пало на памет?«

»Није мени, него управо Чики је пало на памет, и од њега је врло добра мисао била, јер које од жалости за тобом, што си с Гривићевима тако прошао, које пак што другог посла нисам имао, почело ми бити дуго време. А ко ти је то казао?«

»Читао сам у новинама и одма' сам знао, да је то твоје масло, па и у вароши се чује. Морао сам се смејати, макар да нисам био добре воље.«

»Јавиле су се многе љубведостојне, ал' ни једна није одговарала програму; зато се и нисам могао оженили. Па да знаш да је био рандеву? Код наше негдашње... или твоје негдашње... Ливије.«

»Чуо сам.«

»Би л' се надао да ћеш још Ливију овде наћи, па јеси л' је видио?«

»Видио сам је баш јуче. Поред мене је прошла.«

»Па јеси л' је познао? Је л' те она познала? Јесте л' се разговарали?«

»Познао сам и ја њу и она мене; погледала ме, па је очи спустила, мало се и насмешила, па ја сам одма' на страну погледао; нит' сам је хтео ословити, нити је она мене ословила.«

»Па није ти било жао?«

»Зашт' да ми је жао? Она како ме пије дочекала и удала се за другог, већ је из мог срца избачена, па сад ми је свеједно, као и макоја друга.«

»Но, сиротицу знам да је морало болети.«

»Страшно и јесте, после толико година и толике рафинерије.«

»Знаш да је бабица?«

»Знам.«

»Па ваљда те то женира?«

»Ни најмање. Ја сваки сталез поштујем, но само нећу ништ' с њом да имам.«

»Ал' је она за тебе распитивала.«

»Ти знаш да ја не водем да ко о мени распитује, а она најмање. Но мани се тога разговора. Кажми ми мислиш ли се ти овде још и дуже бавити?«

»Какво је то од тебе питање, Брашко?! Но, томе се не би надао од тебе. Зар сам ја теби овде на досади? То ће толико рећи, као: »Шта се већ кући не торњаш?« Је сам ли те увредио, Брашко?«

»Шта лудујеш, шта трчиш напред, кад не знаш што сам те то питао? Ја сам једно лепо званије добио у вароши Б. и до две недеље морам онде бити, па сам рад да си са мном; онде си ти и онако код куће, па бисмо могли заједно онамо.«

»Е, то је сасвим друго. Гратулирам ти већ унапред. Молим те, ако смем питати, какво си званије добио?«

»Постао сам асесор.«

»Бога ми, то је лепо званије! Још можеш далеко догтерати. Драго ми је. Хоћу ићи с тобом онамо, ма сад одма'.«

»Не вичи! До две недеље, велим, јер донде имам овде посла; морам да се приправљам.«

»Ал' како ћу ја донде без тебе проводити, кад имаш посла?«

»То ти је брига! А кад си није умео Милан Наранџић забаве наћи?«

»То ми је баш мило, кад ме тако куражиш, и право кажеш: наћи ћу ја себи забаве!«

»Дакле, то сам ти хтео казати; ради донде шта год хоћеш, мене остави донде на миру, па ћемо после заједно.«

»Хоће л' и госпођа Ханика с нама?«

»Сви заједно и са свим; зато морам да се приправим.«

»Е добро, ја ћу опет од сутра да почнем лустрајзе по околини, па ћу до тринаест дана овде бити.«

»Дакле, нека тако буде. Фала богу што ћу на страну отићи; одма' сам мало ведрији, веселији!«

»Познаје се на теби. Како си страшно изгледао, кад сам те после женидбе први пут видио. Нисам ти ништа хтео говорити, ал' кажем ти: страшно си изгледао.«

»Па и зашто да сам увек невесео, је л'? То ваљда због Гривићеви? Бриго, на страну! Зови келнера, нек нам донесе што. Баш данас хоћу да се с тобом развеселим.«

»И вредно је у срећу твога звања да се провеселимо.«

»Мани се звања; нећу звања ради, него онако без политике, као што смо негда; па баш нећу ни с ким, него само нас двоје. Звони нек донесу.«

Ја звоним, келнер дође. Ја заповедим све што треба, келнер оде и одма' све донесе. Ми се донде разговарамо.

»Да нас бог живи, Милане!«

»Живили ми!«

Пијемо. Баш ми је мило било што је Бранко тако расположен, па кад сам с њим, не браним ма се и отрескао. Падоше ми на памет детињске и младићске године, па нас то све већма оживљавало.

»Опомињеш ли се, Милане, нашег тандлмарка?«

»А опомињеш ли се ти твоје Иде и Марије?«

»А ти твоје Резике и Бабике?«

»Само, молим те, немој њи' спомињати; одма' ће ми мучно бити.«

»Ти си, Милане, неблагодаран.«

»Којом су мером оне мени мериле, с том истом мером сам им и ја одмерно. Слушао сам их као луд, па није л' то доста? Ал', молим те, не спомињи их више.«

»Дп је наш Цифрић?«

»У Б., и, као што чујем, добро живи са Фишнауховицом.«

»Сигурно и докторише.«

»Докторише, ал' сигурно је већ једно гробље напунио, док се испрактицирао.«

»Морам и код Зоричића отићи, пре нег' што отпутујем, ал' који дан не знам. Морам га видети.«

»Тај ће бити од радости изван себе; и мене ће пут онуд навести, па можда ћемо се сви троје састати.«

»Да сам сâм, одма' би могао к њему ићи, ал' на врат на нос морам се на пут спремати, па са женом. Лепо је кад је човек сâм, слободан... ал', опет, немам право, опет је лепше кад је човек ожењен, па има добру жену.«

»Благо теби, Бранко, кад имаш добру жену. цео свет каже да се јако волете!«

»Управо да ти кажем, није баш тако страшна љубав; нисмо имали доста времена да се боље упознамо, па не могу рећи да не би' нашао био другу какву, коју би већма волео, ил' кога би она већма волела. Ал' у брачном животу друкчије стоји ствар. Ту цили-мили није све, ту треба — осим тога и велико пријатељство. Ако је жена пријатељ, не може муж имати већег пријатеља од жене: а ако је непријатељ, не може имати већег непријатеља од жене. Ја нисам у моју жену залуђен, ал' здраво је могу трпити, јер ми је здраво наклоњена.«

»Чуо сам да не зна шта да ради око тебе.«

»Јест, чисто је већ сувише. Ал' какву ја нарав имам, то једно је држи. Знаш, неописано мрзим Гривића и Гривићку; имам узрока, ал' то не само због штафирунга. То је сасвим друго нешто: нису јој сад пријатељи, нису јој од детињства пријатељи били, о том сам се са више страна уверио; и, да ми није тако претерано наклоњена, због Гривићеви' и њу би' морао омрзнути. Но она је као какво јагње поред мене, неће ништа противусловити. Само то једно се једим што, кад пред њом псујем Гривићеве, неће против њи' ни једне речи испустити. Мислио сам, то је леп карактер, кад противу своји' неће да прослови, ал' опет то ме мрзи, како може тако флегматична бити, кад зна, кад сам је уверио, да јој Гривићеви никад нису били пријатељи. Ал' опет мислим се: млада је, па још нема тако пакосно срце, као ми. Но опет ти кажем да је поред свега тога не мрзим.«

»Шта је то — не мрзиш? Та то није доста — треба баш да волеш.«

»Та водем, водем, ал' волети није љубити, ил' симандлом бити, јер ја, фала богу, нисам још пакрачки декрет добио. Ја моју жену трпим, па то је доста. Сад мачимо се тога, но разговарајмо се о другом чем.«

»Е добро. Кажу ми, Бранко, шта о мени овде говоре?«

»Држе те за једног сујетног лудова.«

»Баш су лудови! Ја и кад лудујем, мудрији сам од њи'.«

»Чули су да си богат, и то ти је нешто кредита одржало.«

»Па како могу казати да сам лудов? Изучио сам се из пичега. Оженпо сам се богато. Је л' то лудо? Овде се бавим неко доба, па да видиш колико се њи' нуде. Бранко, опрости ми, ал' морам ти казати, да си ти данас удовац, па да се женимо, ја би' опет већу партију начинио.«

»Јер си интересатор, фиглар; дању ноћу о том мислиш, и знаш се већим показати нег' што јеси.«

»Па онда нисам луд, онда сам паметнији нег' сви они који ме оговарају. Па зар мислиш да тебе не оговарају?«

»А кога на свету не оговарају?!«

»Они о теби свашта којешта говоре. Мало те и пофале, да те већма кудити могу. Кажу да си бранденбургер.«

»Ако за бранденбургера оног држе, као што ми с'вахамо, који је здравог тела, ил' духа, ил' срца, па овај свет без ичије увреде ужива, ал' свет не квари, онда сам и ја прави бранденбургер, јер само онолико уживам колико ми здравље и чест допушта; ако што зло мисле, онда су сплеткаши и пангалози.«

»Ал' овде је нека мода да, кад ко не носи рукавице, иде у мале бирцаузе вечерати, а човек је, штоно зову, од бољег реда, одма' га извичу за лумпа и пијаницу. А обично ти исти, који друге тако извичују, показују се, као што сам приметно, као потајни грешници.«

»Мани се ти' људи: то су ил' телесни ил' душевни богаљеви. Завиде другом, што сами нису у стању. Твори право, не вређај поштеног, буди здрав и уживај свет, — то је код мене регула живота!«

»Право имаш, Бранко! Слушао сам како је једна велика енглеска дама била у Бечу. Енглескиње су, као што кажу, врло доброг састава, па добро једу и пив. Та Енглескиња је појела за фруштук, около једанаест сати, један бифтек, а попила је пет чаша јаког пива. Бечке даме.

које нису тако здраве, чудиле се, па су је држале за бранденбургерку, а овамо била је врло учтива и паметнија нег' све Бечкиње.»

»Немој се, Милане, томе чудити. Те бечке даме, које нису тако здраве, пију место тога трипут на дан кафу, а увече теја, зато и јесу мизерабл. Тако је исто и код нас. Па да видиш какви су још Енглези! Сви њи'ови велики људи љуште и вино и пиво, и то најбоље. Зато опет највише они путују, и најлакше сваку климу носе. Кад би какав славан енглески министар, ког у новинама читамо. свамо дошао, ево моје главе ако га за месец дана за првог лумпа прогласили не би, а он би се тек смејао њи'овој лудорији.»

»Сасвим право имаш! Откако женске ништ' не раде, а много кафе и теја пију, од то доба се доктори, бабице и врачаре умложавају. Тако су, опет, господа људи сами мекушци. Отуда шкрофле, јектике, подагре, главобоље, зубобоље, језикобоље, слаб ил' никакав пород. Па да видиш до чега су дотерале многе са фарбањем лица. Знаш, то је већ шкандал. Хоће природу да надвисе. Познавао сам у мом животу три даме, и то црномањасте, ал' не да су биле праве црномањасте, него праве Креолке ил' Араберке. Косе вране, зуби као бисер, очи гараве, харамиске, да ти срце отму, па дугачким трепавицама покривене; лице гаркасто, па умиљато. Знаш, кад сам их први пут видео, да сам смео, клекао би' на колена, па би' их молио, само да их могу један сат гледати. Те исте сам видео после десет година, беле, бледе; испод бледоће провиди се стара црнкаста фарба, као какав стари универзитет, једанпут окречен, па јефтина фарба стару дилу и понос покрива. А да су гараве остале, камо срећа и по њи' и по људе!»

»Ал' си, Милане, фантаста! Ти све судиш са стране лепоте и љубави, а не и са стране здравља. Ал' треба и то да знаш да, које се дуго фарбају, лице им изгуби живоћу, зуби им се покваре, па то није баш ни здраво.»

»Па није баш ни лепо, ни пријатно. Тако сам био више пути са дамама, које су се јако фарбале. Биле су страшно парфемирате, па опет нисам се могао с њима из ближе разговарати, тако су непријатно из уста мирисале, и то сигурно од фарбања; а штета, биле су лепе.»

»Но, још да имам жену која се маже, не би' ни један дан с њом био.«

»Ти си у том срећан; твоју госпођу Ханику је већ сама природа од детињства добро нафарбала. Има особиту лепу кожу.«

»Нећу мене, ни што се моје зове, нико ни да фали, ни да куди; зато манимо се ти' разговора, па буд'мо весели, по нашем старом обичају.«

»Хајд', живно!«

Тако смо се подуже веселили и шалили. Он ме једнако секира са Бабицом и Резицом, па са милостивом — мојом покојном госпођом. Те старе комендије нису му из главе излазиле, и морао сам му већ и дикоје познате штикле опет приповедати.

Баш смо добро провели, онако као два стара пријатеља. Нисмо један другог вређали и доста смо се лепог паразговарали; доста смо и јели и пили, и опет памет нисмо изгубили.

Већ около пет сати опростисмо се и Бранко оде кући.

Да нас је ко видио да се тако доцкан разилазимо, мислио би да је богзна какав лумперај био. И доиста, кад је Бранко доле сишао и на сокак изишао, а ја фришко на пенџер, да га још једанпут видим, па да му опет збогом кажем. А он отпоздравља, иде, а на њега с бока гледи потсмешљиво један пургер, који је врло рано на шпекулацију устао. Сигурно је мислио о Бранку: »Гле, кад корхељ кући иде!« Ал' зато Бранко остаје Бранко, а тај пургер филистер. Затворим пенџер.

Ал' смо баш провели. Сад легнем спавати.

VIII

Сутрадан, кад устанем, мислим се: шта да радим, куда ћу? Да је ту Чика, сад би он план какав начинио; овако треба сâм да измислим. Онамо, ди сам већ једанпут био, не би' волео ићи; рад би' опет ново што видети. Морам опет најпре на познато место ићи, па оданде ћу си лакше, по околности, маршруту начинити. Идем најпре Зоричићу, па онда даље. Морам и зато најпре к Зоричићу, да му кажем да, ако Бранко к њему дође, да му

ништ' не приповеда од оног што је мени приповедао, јер зашто да га већма боле; а друго, богзна какав рачун носи у глави Бранко о целој тој ствари. Обучем се, пошаљем по кола. За по сата кола су ту. Сад сâм морам путовати; биће ми дуго време. Звао би' Десића, ал' бојим се да не учини опет онако што као с госпођом Јелком. Идем сâм.

Већ сам на путу. Кад човек сâм путује, дуго му је време. Шта зна друго чинити, него мислити се о којеквим стварима. И онда падне човеку свашта на памет: и мудро и лудо, све испрехрштано, без почетка и краја, сад се почне једно, сад се прескочи на друго; сад гледиш, пресуђујеш предел, сад гледиш на коње, па мериш да ли му је која нога фалична, сад гледиш на стадо, на добру ил' хрђаву пашу, на усеве; сад ти опет домаћа брига на памет падне, сад разни спомен прошлости.

Падне ми Бранко на памет. У целом његовом разговору усиљавао се сакрити своју бољу, ал' опет у дикојим речма његовим дало се доста открити, много којешта. Но не може све то дуго у тајности остати; пре ил' после, мало помало сâм ће ми исповедити, само се бојим да се не задоцни. Опет Бранка изгубим из главе и падне ми на памет Ливија. Хоћу силом да је избацам из главе, ал' не иде; спомен и мисао су тврђани. Па да ми што важније на памет пада, него све којешта. Сравнивам Ливију сада са Ливијом девојком. Као девојка, била је врло умиљата, танка; сад пунија, слободнија, кокета. Сравнивам себе, какав сам био онда и какав сам сада. То ме срањење највећма мрзи. Ливија би волела бити што је онда била, а ја опет водем што сам сада, ма да сам старији. Какве разлике, какве промене! Падне ми опет на памет госпођа Ханика, како се у конгу церекала, и Бранкове речи, како му је она наклоњена. Све ми мозак буши. На срећу, падне ми на памет Чика, па се мало разведрим. Како се, сиромаше, узмувао на бр. 1.000! Нећу више ништ' да мислим; гледим на све стране, на шуму и долину, на комарце из шумице, па с њима све мисли испрескачем.

Мало помало дођем до Зоричића. Ту нећу дуго да се бавим, извињавам се, кажем му да хоћу даље да путујем и молим да ми каже каква су у околини места. Он ми све ређа, ал' немам овде ни једног познаника. Питам га: је л'

далеко П., ди Чика седи? Није далеко, каже ми куд треба ићи. Јавим му да ће га Бранко посетити, но опоменем га да му ништ' не говори о оној ствари. »Збогом!« Седнем на кола и одем.

Кола брзо иду, ал' сам нестрпељив, па би' се за брег у'ватио и до Чике довукао. Морам још кроз једно село проћи, па тек онда у П., ди је Чика.

Кад дођем до близу оног првог села, кад издалека видим: једна кола стоје пред капијом, а на коли два господарска човека, ал' далеко су, не могу добро лица да видим. Обоје су прекрстили руке, па седе. Шта то значи, није л' им се каква несрећа догодила?

Знате шта зову пред једним селом капију? Од дрвета начињена нека баријера, заграда, да је може дете за фр-таљ сата срушити; то је капија. То је зато да марва овамо онамо не пролази. Обично какво дете онде стоји, па путницима за једну крајцару, а и бадава, отвара. Кад нема онде детета, онда си путници сами отворе и затворе.

Ја све ближе, кад наједаред познам Чикин лик; другог не познајем. Страшно сам се зарадовао. Дођем до њи'.

»Откуд ти, Милане? Баш добро кад си дошао!«

Чика је то изговорио, ал' се с кола не миче; тако исто и онај други, један млад човек.

»Ја баш к теби идем. Шта, ваљда се не може капија да отвори?«

Обоје се смеју. Чика прослови:

»Да ти кажем управо шта је. Већ овде по сата чекамо. Капија се може отворити, ал' детета нема. Ја нећу да устанем, да отворим, а неће ни он; каже да он коње тера, на мене је ред. Ал' ја нећу ништ' за то да знам; нећу мој комодитет да рушим, а и он је тврдоглав. Зато, молим те, нек' отвори кочијаш.«

Мој кочијаш отвори. Сад се изљубимо и са оним другим упознамо. Види се фајн човек; има нешто центлменски па њему. Седи у Ш., приватијер, живи од свог вмања, као што ми је Чика после казао. Питам Чику куда ће; каже у Ј.; зове и мене онамо. Извињавам се, кажем да сам непознат, ал' Чика узима све на себе; биће добро, само да с њим идем. Одважим се, јер знам да Чика неће

што лудо измислити. Чика сад сиђе доле, па остави господина Г. из Ш. и седне до мене.

Кренемо се. И господин Г. вози се за нами.

Чика се разговара са мном.

»Баш добро кад си нас ослободио.«

»Па да нисам дошао, тек морали бисте сами отворити.«

»Богме ја не би' отворио, а не би ни он; чекали бисмо док когод не би дошао; а да није нико дошао, ми бисмо из каприца до ноћи тако стајали.«

»Но то је баш енглески, Чико.«

»Зар и код Енглеца тако што бива?«

»Тако је један Енглец стајао на једној стазници па је читао новине. С обе стране велико блато. Дође на сусрет други Енглец, па рад је прећи, ал' не може, јер је свуд блато, а онај чита, ни бриге му није. Овај сад стоји пред првим, па га чека да га пропусти. Но први чини се канда га не види, док се другом не досади чекање, па га ослови: »Милорд! Молим Вас, кад прочитате те новине, дајте ми да и ја после мало читам.« Онда се тек тргне и пропусти га.«

»Но то је био баш фајн виц! Волео би' познавати тог првог Енглеца. Ал' кажи ми, молим те, како си ти прошао са твојим вицем, тојест са Јелком? Ја сам онда био код њи', ал' ње није било онде. Нотарош ми је тек инкогнито у уши шушнуо, да је за тобом побегла, па су се, и он и нотарошка, јако помамили и грдили те. Немој више ићи онамо. А шта је са Јелком?«

»Ништа. Десић је инкогнито писао да дође госпођи Ливији; она је дошла, ал' Десић се преварио, јер га Јелка ни гледати није хтела. Ту после ја се нађем, а она је била сасвим задовољна, шетала се са мном и унтерхалтовала неколико дана; после је наговорим да иде натраг и да се помири, а ја ћу је водити. Она се реши, ја је одведем, докажем да то није моја рука, но Десићева, и све на њега падне: помире се, а мени на мом труду особито зафале.«

»Но то је баш био мајстерштук! Баш се радујем. Мислио сам да нећу смети онамо ићи, јер се и на мене нотарошка расрдила, казала је да сам ја крив, да сам ја поштоноша био. Тако је, ал' ђаво га знао ко јој је казао. Срди л' се још на мене?«

»Ни најмање. Све је у реду. Кад сам те спомињао, а она се с Јелком заједно смејала, па каже: »Прави Луцифер тај Чика!««

»Е, сад је добро кад сам Луцифер! Ту опет наново може бити гранде фантазија!«

»Ал' и јеси враг. Тако се радујем што сам те познао, јер, знаш, ја не водем са сваким бити познат.«

»А ја на шпизбургере и не гледим, него све што је нобл тражим. Па и ти, кад оматориш, исти ћеш бити на мене. Јеси л' тенцер?«

»Те какав још!«

»Какав сам ја био тенцер, кад сам био млађи! Знао сам између јаја играти, тако сам ситно умео. Сад сам већ тежи.«

»Доста си лак и сад. Ал' кажи ми: како ти истериваш тако? Та ја не могу с тобом да издржим!«

»Треба све то знати.«

»Па научи ме, Чико; и ту има неког кунста.«

»Те каквог кунста! Ето, видиш, сам полазим ти на абентаере, као путешествујући ритер; свуд сам са младима, и дању и ноћу. Кад они пију, и ја с њима држим, ал' кад се дубље уђе, а ја варакам; они се забуне, па док они три чаше, а ја тек полу, па се украдем на сат-два из друштва; док ме се сете, већ сам се испавоо. Но, кад је већ сувише, кад ме често силују, а ја десет дана терам с њима, после се шкизирам, отидем кући, купам се сваки дан и одмарам, пијем саму воду, па како се поткрепим, а ја опет друштва тражим.«

»Но то је баш лепо. И ја ћу си [то] за регулу узети. Ал', молим те, шта је и ко је то куда сад идемо?«

»Не брини се. Баш ти нећу казати. Познају те. Хоћу да буде изненада.«

Тако разговарамо се, шалимо се, док не стигнемо у Ј.

Већ смо ту. Кућа велика. Уђемо унутра, велика авлија, ал' кад — баш једнога на дерену туку. Мислио сам одма' да ту мора бити каква судница. И нисам се преварно, јер сам дочекати морао, док сви' дванаест нису ударили. Сирома', дерао се као овчији коњ. После егзекуције, пређе к нама егзеквент. Чика ме претстави; мени се чини познато лице, ал' и он познато смеши се.

»Имам ли срећу, господине Наранџићу?«

»С моје стране срећа.«

»Ја сам судач Бранић. Зар ме не познајеш, Милане?«

»Одмах сам хтео рећи. Давно је било, па сам мислио: могу се и преварити. Баш ми је мило!«

Пољубимо се.

Међутим, Чика је отишао унутра, и док длан о длан, а ево га опет са вице-суцем Писаревићем. И то је мој стари познаник.

»Откуд ти, Милане?«

»Чики могу зафалити. Нисам ни знао куд ме води. Не би' се надао тој срећи.«

Стари познати, није требало много етикеције; уђемо сви у собу и претставимо се домаћинци. Фина млада госпођа!

Опростимо се после тога и ставимо се у ред.

За један дан био сам канда сам код куће. Весело друштво, гостију ваздан. Добро нам се водило, а партаја ваздан, па ме то јако мрзило. Особито са судијама и адвокатима не водем имати посла, па макар да су ми какви пријатељи. Све једнако слушам о курентима, процесима, сентенцијама и егзекуцијама. Поред све добротe домаћинове, морао сам зевати. Али суци су добри људи, па кад сврше свој посао, и они као људи траже реграције. И Чики је дуго време, па ме све на страну зове и планира шта ћемо радити; ја се сасвим на њега ослопим. Каже ми да ће ме водити овамо онамо и да се нећу покајати. И господин Г. хоће с нама. То чује вице-судач Писаровић, и он хоће с нама. Друштво ваљано, само да се на пут кренемо; знам да нам се неће зло водити. Још онај дан постао сам са Г. »пер ту«. Ал' шта ћу да му тајим име: он се зове Гајић. Хоћемо што пре да се откинемо, судач нас не пушта, жао му је, ишао би и он, ал' има много посла. Једва смо добили дозволење. Жао нам је било, ал' бадава, хоћемо да се проведемо. Но, опет, обрекао сам се са Чиком заједно, да ћемо Ј. за главни квартир узети; како се уморимо, одма' ћемо у Ј. на одмор. У Ј. нећемо ништа; шта се кога тиче шта по другим странама радимо.

Једва чекам да се кренемо. И време је било, јер ми је једнако мучно било, откако сам чуо онога на дерешу.

Браг би знао што имам тако мекано срце; већ се сам на себе љутим.

Већ су кола готова, и то двоја. На једнима ће се возити Гајић и Чика, на другима ја и Писаровић. Ово је у реду било, јер с Писаровићем већ одавна нисам био.

Седнемо и кренемо се. Чикку и Гајића пустимо напред. Тек што смо из Ј. изишли, а ми већ видимо како се Чика са Гајићем кошка. Волели су се, па су се из шале инатили.

И ми почнемо разговор: најпре о којекаквим догађајима, откако се нисмо видели, па онда о садашњим стварима.

»Ал' само то мрзим, брате, што се и у данашње доба људма батине дају. Знаш, кад сам чуо како се онај дерао, нећу три дана апетита имати. Зар не би могло то бити без батина?«

»Не може.«

»А зашто? Зар нема друге каштиге, зар се не може затвором каштиговати?«

»Ако га на дан-два затвориш, мораш му дати јести; ако му даш јести, ма само сува леба, он је на то научен. па кад се ослободи, он те исмеје, па првом приликом опет какво зло учини: зато мораш га дерати.«

»Ал' кад се на то навикне, онда и батине у ништа не узима.«

»Онда га треба више и јаче дерати. Зар мислиш да мени није жао? и ја сам човек; ал' да тако не поступамо, не би си на путу сигуран био; да се успоречиш с њим, би те рапио ил' убио; међу собом би се клали и убијали за багателу. Мора то тако да буде.«

Писаровићу нисам опет дао сасвим за право, јер сам мислио да се све то лакшим пачином отклонити може. Кад сам Писаровићеве речи чуо, онда сам се тек радовао што нисам паор.

Проћи имамо кроз једно село. Станемо на пијаци да купимо цигара. Вашар је био, паори се поред музике веселе. Није прошло два минута, а већ се страшно потукли: коме глава разбијена, коме руке испребијане. Покавцили су се због којекакви' тричарија. Вицесудац умеша се и

да кривце позатварати, па после опет седнемо и путујемо даље. Дођемо у друго село; кад овде, опет други ексцес: брат брата с ножем убо, јер није се могао с њим у неколико мерова жита поделити. И тог затворе. Изиђемо из села. На пољу опет вијају четници два паора, који су у туђу њиву марву утерали и велику штету учинили.

»Ето, видиш, сад шта би с њима радио?« — прослови Писаровић.

»Строжајше каштиговао. Па шта ће с њима бити?«

»Први ћеду доћи у криминал код већег суда; тако исто и онај, који је брата убио; а они који су штету чинили, добиће по дванаест.«

»Богме ја би' овим дао сваком по педесет. Зато и ја на мом доору имам толику штету, а то због такви' лопова, а они, шпицбуби, тако се правдају, да их сажалим, па мислим да мој испан мрзи на њи', па их у беду уваљује.«

»Сад такове ако само затворим, то није ништ', сваки дан ћеш све већу и већу штету имати. Па да видиш какви други хунцвутарија ти ту цема. Да их напустиш, комунизам и анархија је ту.«

»Па, зар је ту свуд тако?«

»Није свуд. Има места ди се човек чудити мора владању њи'овом, ал' они хрђави на ове мрзе, па ил' их кваре, ил' их гопе.«

»Ту би могао много учинити поп и учитељ. Но мањимо се тога, ја нисам од тога фаха човек, но кажи ми: куда сад идемо?«

»Ја ни сам не знам, Чика сад командира; мал' те нећемо у Ш. код Гајића.«

»Ал' фаји човек тај Гајић. Допада ми се — центмен јс.«

»А фини браденбургер. Ту ћемо се добро провести.«

»Је л' ожењен?«

»Није.«

»Утолико боље. Па после из Ш. куда ћемо?«

»То је Чикин посао, он је већ напред измислио куда ћемо; само толико ти могу казати, да нигди нећемо читав дан провести. Сад овде ћемо вечерати, богзна опет сутра-

дан ди ћемо ручати, а ди ли опет вечерати и спавати; и то све тако траје, док се не уморимо, па онда опет одмарај се, па ради.«

Ето, већ се види Ш. Још мало па смо онде.

Већ смо у Ш. код Гајића. Одма' се ту чудеса преправљају. Гајић позове још неколико своји' пријатеља, све саме честите бренденбургере.

Страховито смо провели, чак до пет сати ујутру. Само Чика је мало легао око три сата, па, хајд', то смо му допустили.

Кад ујутру, а кола већ преправна стоје, па се опет возимо. Чика и Гајић напред, а ми за њима. Путујемо и дођемо у К. Ту се стајемо код Чикиног пријатеља Мишкића. Упознамо се, по није пам ни до чега даље, но само до спавања. Чика шушне Мишкићу, а овај нас одма' понуди да легнемо. И ми одма' легнемо, и два-три сата проспавамо.

Кад сам устао, а ти моја братија су већ горе била, па мислим се: хоћемо ли сад даље? Но тешко ће што од тога бити. Мишкић мора бити гостољубив; види му се из очију. Ја и Чика разговарамо се. Наједанпут чујемо ишску, кречање пилића и дреку пловака. Кољу их. Одмах сам знао да нећемо одма' ићи одавде. И Чика је то исто приметно.

»Брудер, одавде нећеду сад пустити. Чујеш, већ кољу?«

»Чујем. Па шта ћемо онда?«

»Ништа, ми ћемо ручати овде, па после ручка одвешћу те на једно место. Знам да тако што још ниси видио. Ту има једна лена, млада удовица, а има врло лепу кћер: нобл су и воспитане. Морам те ауфировати. 'Оди на страну, да нико не чује. Кажем ти, лепе су обадве; за матер би казао пре да је кћери сестра, тако млада изгледа. На матер сам ја око бацио; зато ње се мани. Ја сам у њу заљубљен, ал' за то нико не зна, само ја и сад ти. Не зна ни она сама, нити ће знати. И она мене не мрзи; најволијем се с њом шалити. И Гајић и Писаровић онде паре очи; ал' неће ништ' бити, како тебе ауфирујем. Сад ћути.«

Сад опет помешамо се међу друге, разговарамо се. Дишпутамо се. Дође ручак. Није се ништа интересантно стало. Ручак је био добар, а после ручка Чика одма' начини план да идемо тамо.

»Браћо, ја би' вам сад нешто казао. Фала богу, испавани смо, нисмо од вина компромитирани; мислим да би најбоље било да учинимо визиту госпођи Ниши и фрајли Отилији.«

Сви смо готови. Гајићу и Писаровићу канда је Чика из уста ту реч извадио, повичу: »Хоћемо!« — само се нешто Мишкић уздржава. Он је велики бранденбургер, па би волео да код њега останемо. Но не помаже му ништа, па и он се реши да нас прати.

Преправљамо се. Сви дођемо к огледалу, па за четку и чешаљ, да боље изгледамо. Мени првом дају чест. Наместим косу, уредим бркове, рашчешљам браду: фајн, добро изгледам. Пустим другога. Гајић је већ за леђи стајао, па и он наглади бркове, косу, намешта си косу, прави смешеће очи, да љубезан изгледа. Писаровић једва је ред дочекао; најпре гледи зубе, јесу л' бели. Био је на зубе сујетан. Онда из џепа извади бркомаз (свагда га је у џепу носио), намаже бркове, са рестом поглади обрве, а косу је још ујутру наместио, па неће да дира. Сад је ред на Чику. Чика је лукав, па је и фатермердер метнуо, само да нешто екстра изгледа. Намазао је и бркове, да му не стоје као метла, па од фатермердера ништ' му друго не видиш, само по главе, нос, бркове и обрве. Мишкић није био кичош; он какав је био за асталом, такав је и остао.

Идемо на визиту. Ја и Чика напред, за нами Писаровић и Гајић, Мишкић напоследку.

Уђемо у кућу. Велика авлија, издалека види се велика башта. Код басамака, близу кујне, један велики астал и клупе; онде седе две интересантне женске. Приступимо, оне устану.

»Господин Милан Наранџић, спаија, ове друге познате; ово је, опет, госпођа Милеуснић и фрајла Отилија,« — Чика претставља.

»Драго нам је.«

»С моје стране особита чест.«

»Извол'те сести.«

Сви седнемо и сви онако штајћ владамо се. Сви су били познати, ал' због мене морали су мало етикецију изводити. Сад један, сад други што прослови, ал' ни код једног смисла нема: није ништ' интересантан разговор. Мати, не би рекао да је преко тридесет, елегантна женска; кћи особито лепа, млада као капља, смеђа, бела, умилљата, не да је девојка, него као лубеница. Ја морам у почетку да с великом етикецијом говорим, а моји коморати, већ би отвореније говорили, ал' не смеду, јер би тако изгледало канда сам ја воспитанији од њи'. Разговор све о времену. Док један говори, донде ми један другог меримо. Ја седим сасвим укочено; ал' то неће дуго трајати; то је тек моја прва фигура. Гајићеве очи онако се љубезно смеше, као што их је на огледалу наместио. Писаровић често кези зубе да се виде и глади кад и кад брк. Чика као какав стари хусарски барјактар подупире брк да му не спадне. Мишкићу ни бриге, није био квомакер. Осим Мишкића, сваком се показао на очима неки мали ајферзухт; сваки је хтео да боље у грацију дође. Чика нас опет избави: почео се шалити, а ми за њим као луди; даме се смеју, а ми такођер. Није трајало по сата, био сам и ја фамилијаризират. Чика предложи да се по башти шетамо. Паметно је учинио; сви једва дочекамо. Башта је велика. Ја се најпре са Фрајла-Отилијом шетам: дао би' јој сече и по живота. Ја сам задовољан са њеним умилним одговорима. Ал' не могу да будем на миру. Писаровић, а особито Гајић, нападну као асаси; све око мене и Фрајла-Отилије врзу се. Не могу да их с врата скинем, а пред њима не могу се ништа интересантно разговарати. Шта ћу сад? На срећу, Чика примети, па ми намигни да к њему пређем. Он се шетао поред госпође мамице. И ја сам тек поред Фрајле ишао, а нисам је испод руке водио, па како је ти асаси забуњивају, лако ми је било повући се натраг. Они други су то једва дочекали. Ја сам из Фрајлини' очију видно да јој је жао било.

Идем поред мамице. Чика се уклони, па у остало друштво. Знам зашто: да квари. Сад ја почнем са госпођом. У чудном сам стању био. Сама мамица је љубведостојна, па и њој би' рад од срца што рећи, а рад би' опет о Фрајли, јер ми се врло допала; таку би' за госпођу

волео имати. Од једне роле две сам си начинио: са очима изражавам наклоност прама мамице, а са речима прама фрајле. Разговарам се сад о једној, сад о другој ствари, напоследку ударим баш на ствар.

»Ал' милостива, што имате фрајлицу, то више не роди! Као да су је нимфе одгојиле. Ал' није ни чудо: »ивер од кладе далеко не пада«.

»Та, знате, све то младост чини; свака млада девојка је лепа.«

»Молићу, опростите ми што Вам противусловити морам, јер не чини то само младост. Колико ја знам млади девојака, па су ружне, и колико знам, нећу да кажем старе, ал' које већ велику децу имају. Милостива, нећу да Вам шмајхлујем али...«

»Немојте, немојте, прошла су већ времена, сад је на деци ред.«

»Оно бар допустите ми да могу исказати, да је фрајлица тако лепа, какву давно већ нисам видио.«

»Лепота на страну, само да буде срећна.«

»Она мора бити срећна, она не може бити несрећна, јер би онда и само јестество неправедно било. Само штета што је на селу. Ко ће тако лако наћи цвет сакривен у пустињи?! За фрајлицу је велика варош. Кога има овде у околини? Највећи су људи суци, вице-суци, потароши, и тако на ту форму. Ја нећу да вређам такову господу, ја имам респекта и прама њи', ал' фрајлица је сасвим за друге рођена. Она је, кажем, за варош, то се из свега види. Да фрајлицу доведете на већу какву пијацу, у велику варош, ди је конкуренција велика, будите уверени, милостива, да би она до велике среће дошла. Ваша фрајлица није за нотароше, није за суце; она је за спаије, за бароне, за грофове, за фирштовс.«

Тек што сам ово изрекао, ал' већ ми је за леђи Мишкић. Њега је мрзило у оном друштву, па сад је овамо дошао; но кисело лице и овде показује.

Сад опет почнемо други разговор.

»Милостива, уколико ми је мило што имам чест Вашу одличну кућу познати, утолико ми је, опет жао, кад се удалим, што Вас опет видити нећу; ал' спомен ће ми у срцу остати.«

»Па зашто? — Та, ово не мора бити последњи пут. Солидним људма је наша кућа увек отворена. Извол'те нас и други пут, и чешће посетити; мени ће мило бити.«

»Кад сте тако милостиви, а ја ћу бити тако слободан, што пре моје подворење учинити.«

»Ја па Вашу реч знам.«

Међутим, приближили смо се осталом друштву. Они се код фрајла-Отилије у вицу надмећу. Сирота фрајла-Отилија не зна им одговорити, ал' Чика јој иде на руку, па их вицем надвиси.

Већ смо се помешали. Мишкић, коме је било дуго време, једва је чекао да томе крај учини.

»Ја сам жедан.«

Мишкићу то није замерити, јер је он као ондашњи човек свакидашњи био, па видило се да му милостива и није замерила, но одма' каже: »Извол'те!« — и понуди нас све унутра. Сад морамо сви из баште; но пре него што смо изишли, фрајла-Отилија начини за сваког букет. Мишкић неће да прими, каже да он на то не даје ништа, а и шта ће ожењеном човеку. Ми остали радосно примимо. Мој је био најлепши. Знам блуменшпрахе, па сам проучио, да мој више вреди, него сви други; они то нису веровали, но мислили су да је њи'ов лепши, јер је шаренији. У мом је било фергисмајнихт, и још лепши, што више значе. Писаровић и Гајић одма' задену за капут, а ја баш нећу да заденем, да не мисле да сам се од њи' научио, но у руци га држим. Чика свој букет заденуо за шешир. Изгледао је као стари перечија.

Мишкић је једва чекао да изиђемо из баште. Он неће у собу, но напољу за астал, па на клупу. Ни ми нисмо противни. Донесу вина. Ту се сад поред чаше вина поразговоримо и прошалимо.

Већ је вече. Дође Мишкићева слушкиња и зове нас на вечеру. Милостива нас је рада па вечери задржати, ал' Мишкић не да се ни осолити, каже да смо ми његови гости.

Морамо да идемо. Препоручимо се, ал' с обећањем да ћемо опет срећу имати.

Сад смо опет код Мишкића. Мишкићу је цента са срца спала кад смо к њему дошли. Не воле он по башти

штетати се. Познао сам га за кратко време. Ставпо би' се о главу, да је врло поштен човек; нема лукавства, а браденбургер особити. Госпођа добра домаћица и гостољубива.

Дође вечера. Све масна, папрена, добра јела доносе. Све ми се допадало. Чика је гурман, чека мелшпајз, ал' га не доносе; Чика се љути, па Мишкића задиркује.

»Па шта, зар немаш тестапог јела?«

»Нема; мислио сам да га нико не једе радо.«

»Зар га ти никад не једеш?«

»Никад. Код мене се никад мелшпајз не прави.«

»Дакле, не једеш ни пите?«

»Ни пите. Кажем ти: никакав мелшпајз.«

»А погачице?«

»Кад су слане и са чварци, ал' друго ништа.«

»Пијеш ли млеко?«

»Никад.«

»А како с' кајмаком?«

»Ни да га видим.«

»Волеш ли слатко?«

»Не, папрено и кисело.«

»Но, то је прави браденбургерски реглама. А да л' си често болестан?«

»Никад.«

»Никад ни не кашљеш?«

»Само каткад ујутру, кад устанем, ал' одма' престане. А зашто ме, Чико, то питаш?«

»Зато, да видим хоћеш ли кроз моју школу пасирати, а добар си ми ђак.«

Тако се Чика шали, задиркује сад једног, сад другог; но ни Чики нико не остаје дужак, већ га сваки по великом носу добро куцне, а особито Мишкић.

Тако нам у шали прође и то вече, ил' управо ноћ.

Сутрадан опет смо сви у скупу, и пре нег' што ћемо се савтовати шта ћемо сад радити, Чика хоће да приповеди његов сан.

»Слушајте, да вам приповедим мој сан, док га нисам заборавио. Снивао сам да смо били у некој великој башти. Ја лежим на једној страни, а Гајић на другој. Мало даље за једним асталом седи Нарапцић, Мишкић и Писаровић.

Служи их Мишкићева слушкиња, та та твоја Сока Миндеркец. Кад долетѐ однекуд к мени два лепа гаџаста голуба: један ми на једно, други на друго раме седне, а ја добијем неку потајну снагу, канда крила имам, па летим горе. Зауоставим се, па гледим шта ви радите и да вам кажем последњи пут: »Збогом!« — ако морам у небеса. Ал' код вас јави се један човек у црном јапунџету, а батина у руци, па почне вијати Миндеркеца; она бега, па разбија флаше. Наједанпут загрми, удари киша, начини се читаво језеро; ви се претворите у рибе: Наранџић у штуку, Писаровић у шарана, а Мишкић у смуђа; гледим ди је Гајић, ал' кад он — претворио се у рака, па пливате, па се задиркивате. Ја опет наједанпут претворим се у голуба, и то пурцла. Премећем се горе-доле, кад наједаред пуче гром, а ја видим да сам у кревету. Пробудио сам се.«

»То је луд сан,« рече Мишкић.

»Какви санова нема! Ал' не знате шта то значи? Чекајте, ја ћу вам га развести. Што су ме голубови у висину носили, то значи, да ћу још дуго међу лепим полом и господом живити. Што сам био пурцл, то је да ћу се још по свету премећати, тојест, абентаере имати. Што сте се у рибе претворили, и то није зло. Знак је да ћете рибе јести, а који рибе једе, пије вина, па је све то добро. Што се Гајић претворио у рака, значи да неће напредовати у оном што му се сада по глави врзе; а шта је то, то он сам за себе нек задржи. Сирота Миндеркец Сока! Ил' ће њу когод украсти, ил' ће с ким побећи. То је све.«

Гајића је мрзело што се у рака претворио; не верује сну, ал' опет волео би да је и он риба, па још какав велики сом, па да му у чељуст ситнеж падне. Ал' опет смеје се уз друге.

Чика ме зове на страну, на једну реч. Каже ми да ће сутра бити у шуми близу села Б. мајалес, управо јулијалес, јер је у мају хрђаво време било. »Онде« вели, »биће њи' сијасет, много фрајли и дама, па и сама г-ђа Милеуснићка ће онде бити с фрајлом Отилијом. Да ништа не говоримо Гајићу о том, но да му кажемо да се ми враћамо другим путем у П., а он нек иде у Ш. Писаровићу

казаћемо да иде са Гајићем, па да га завара, — он ће то учинити, добар је, — ал' нипошто да му не кажемо куд идемо, јер ако чује да ће фрајла Отилија онде бити, ето ти и њега онамо.« Тако нас двоје отићи ћемо на мајалес.

Опет смо у друштву. Чика зове на страну Писаровића, шушне му у уши, а Писаровић на све пристаје. Опет су у друштву. Чика започне.

»Знате шта? Доста смо за два дана проводили, мало треба и одморити се; Писаровић и Гајић нек иду кући, а ми ћемо, ја и Наранџић отићи к мени у П., па прексутра оданде ћемо доћи у Ј.«

Гајићу се то не допада, ал' Писаровић наваљује на њега, па се мора да приклони. И Мишкић је жао, ал' мора што други хоћеду.

Разићемо се, Писаровић са Гајићем, ја са Чиком. Они су пошли путем у Ј., ми, опет, у П. Сасвим противне стране. Б. је близу П.

Стигнемо у П. Ту је сад Чика домаћин. Све је онако овде као што ми је Чика приповедао; све је за комодитет уређено. Сав изглед је као шлос међу планинама.

Ту сад проведем један дан са Чиком. Планирамо заједно. Чика каже да смо зато обојицу с врата скинути морали, јер од њи'овог ајферзухта мицати се не би могли. И то ми је још казао, да је Гајић такав човек да зна шта мислимо, био би у стању дваест миља за нами ићи.

Сутрадан идемо у Б., у шумицу, управо на мајалес. Чика је понео са собом толико, да читаво једно друштво частити може.

Кад тамо, ал' већ онде сијасет света. Из целе околине се договорили; да се ту скупе. Ту има красни' лепи' фрајла и госпођа, ту видимо и госпођу Милеуснићку са фрајла-Отилијом. Одма' приђемо к њима, поздравимо их и сад нећемо их више оставити. Госпођа пита за Гајића и Писаровића. Чика им каже да не могу доћи; отишли су далеко на пут, но да су их поздравили.

Сад заузмемо најлепше место, код једног хиљадутодишњег раста, испод којег извор тече. Донесемо онамо што смо за тракту спремили. Разговарамо се, шалимо се, па тако чекамо време ручку. Скупе се око нас и многе

друге даме. Већ дође време да се астал намепта, ал' кад наједанпут чују се из далека једна кола. Још нисмо их ни видели, ал' Чика позна по звекци и терању, да су то наши брудери. То је Гајић и Писаровић. »Који враг ове сад овамо носи!« — повиче Чика. Погодно је: Писаровић и Гајић је. Сиђу и дођу к нама.

»Такви сте ви мајстори?! Оправили сте нас, само овамо да не дођемо. Добро, добро!«

»Ту се сад Чика свакојако извињава, ал' не верује му се. Милеуснићка и Отилија смејале су се на Чику; знале су да је то његово масло. Мене је мало мрзело, што је Чика казао да нећеду доћи и да су их поздравили, па ће мислити да и ја лажем. Но опет се све умири, јер ни Гајић није хтео да се покаже ајферзихтик, а био је у великом граду (степену).

Сад Чика да наместити астал за све. Астал тај није био прави астал, већ изабрано је било узвишено место, па су унаоколо мало поткопали, па за седење употребили се колски јастуци, камење и кошареве.

Гајић се чини канда не зна да ће Чика частити, па он инвитуира даме да их части. Ове не могу, јер су се Чики обреле. То је дало повода Гајићу да се мало расрди, ал' Чика га опет ублажи.

Дође време да се села. Најбоље место су имале Милеуснићка и Отилија. Седиле су на колским јастуцима. До њи' седи Писаровић и Гајић с леве стране, на једном колском кошару. Тај кошар је био горе шири, доле ужн, а набијен са сеном, а преко сена ћебе. Мало се заљуљкавао. С десне стране седно сам ја и Чика, и који је доснео. Таман има још за једног места, па ето дође и Мишкић. Баш добро! Заузме то последње место.

Ту се сад руча. Сваки мотри један другога очи куд стрељају. Не дамо очима ода'нути. Између јела и јела Чика изводи своје вицове. Сви се смеју.

Свршисмо и ручак. Сад долазе наздравце. Један овом, други оном наздравља, највише се наздравља Милеуснићки и Отилији. Ја сам вједаред обема наздравно и са наздравцом начинио сам код свију ероберунг. Сад дође време певања. Чика замоли у комшилuku једну лепу

фрајлу, која лепо пева, да би изволела нас усрећити. Она дође, а за њом се и друге намаме. Оне к нама долазе, треба да им правимо места. Гајић и Писаровић мигоље се на свом кошару, кошар се љуља, труп им претегне кошар и немају времена да могу горе скочити, већ се са кошаром праметну. Ноге горе. Стра'овит смеј са свију страна. Гајић пре стане на ноге. Сав је црвен у лицу; волео би сто форинти изгубити, нег' што му се то трефило. И Писаровић могао би се одма' подићи, само да хоће, ал' од каприца остао је још неко време у тој позицији, чекао је по свој прилици да му пандури помогну, који су на близу стајали. Но ови се не мичу, и Писаровић морао је сâм устати. Милеуснићка и Отилија, колико су се уздржавале, опет су се морале грохотом смејати, док Чика није почео »Многаја љета« певати, и с тим је све забашурио, премда се и у певању и сâм мало смешити морао.

Сад се већ мало и раскомотимо, посвлагимо капуте. Дође и музика. Играју. После игранке некима падне на памет, да се играју жмурке, шапца и друге ђаволасте игре. И Чика се умеша.

Чика је триумфирао, кад је видио како су се преметали; но, да им олакша бољу, хоће и од сâм себе да прави јукс. Чика игра се са фрајлама и младим госпођама. Читав хец, Чикку међу младима видити. Јуре га корбачем. Чика се превија, савија; оне га гоне, он трчи у псећијем трапу; стигну га, туку га, гурају га, и тек кад је сасвим изнемогао, кад је исплазео језик, од игре престане. Сви се смеју, и Писаровић и Гајић, па им се радост из очију види, и одма' буду боље воље.

Док су се играли, донде сам се ја са госпођом Милеуснићком учтивјејше разговарао и обречем се да ћу још данас визиту учинити, ако дозволи. Она дозволи. Надао сам се да за видеља још то бити може.

Наједанпут диже се Милеуснићка, зове Отилију кући. Сви моле да још остану; ништ' не помаже, госпођа при свом остаје. Малочас па је нема. Оде. За један сат је код куће.

Чика ме зове на страну, па каже ми да идемо инкогнито у К. Кажем му да сам се већ и онако обрекао. Лан је, нема шест сати, можемо лако стићи. Гајић и Писа-

ровић смутни су. Изгубе сву вољу. Гајић је рад да се кући иде, то јест, сваки својој. Гајић са Писаровићем, а ја са Чиком. Једва смо дочекали. Спремимо се и ми на другу страну. Возимо се.

Баш сам добро провео! Кад сам капут обукао, турим руку у стражњи џеп, да извадим другу, фришку мараму, а кад тамо, — извадим главицу бела лука: неко га је унутра метнуо. Оглеђујем се даље. Кад опет — нађем једну у ћошку капута забодену пчиоду. Да ме убију, не знам ко је метао и крошто. Сигурно су какве женске врачале.

Разговарамо се да нам време прође.

»Фајн женске, Чико, баш ми се допада та кућа! Јеси л' видно како је изгледала Отилија? — Као лабуд!«

»А и мати није ружна; још је она шмахтенд, санфт.«

»Него и ти си велики мајстор, Чико, како си ти то све лепо удесио; па, онако, видим радо те имају.«

»Све их забуним; само још да сам мало млађи.«

»Доста млад изгледаш.«

»Само коса да ми је мало угаситија, већ изгледам као зеленко; морам с кунстом да се дотерујем.«

»Јест, као зеленко, као ајзеншимл, ал' још ниси бео.«

»Па се још допадам. Кад се која у мене заљуби, ја се чиним канда и не примећувам; нећу да је застидим; кад се ја у какву заљубим, не гледим јој у очи, нег' спустим очи доле, учиним се стидљив, — то се женским допада.«

»Тако исто и ја чиним.«

»Канда смо рођена браћа. Појео би' те!«

Разговарамо тако. Коњи брзи, па већ смо у К. Станемо, уђемо унутра. Лепо нас приме.

»Види се да сте од речи. Јесте ли били данас задовољни?«

»Врло добро, милостива! А како ви?«

»Ми врло добро. Моја Отилија још се једнако смеје; ал' сте, Чико, баш велики ђаво! Да Вас не би, не би тако весело испало.«

»Љубим руку, милостива! Само кад сам Гајића мало насекирао.«

Тек што је Чика то изрекао, ал' опет нека кола пред кућу стала. Кад оно, опет Гајић и Писаровић.

Уђу унутра. Први Гајић.

»Добро вече, милостива! А ви опет сте овде. Вас двоје с нама жмурка играте, Чико.«

»А који враг је вас овамо донео?«

Морамо сви да се смејемо.

Кад ето Мишкића. Још већи смеј.

Сад госпођа и фрајла пуно гостољубије показују. Што је год могло бити, све су пред нас изнели. Но мене и Чику није толико све то интересирало, колико тај малер што су та двојица дошла. Ми смо мислили њи, да изиграмо, они, опет, нас. Обе стране смо се преварили. Они су мислили да ми нисмо овде, ми смо мислили да они неће овамо доћи. Ми њи' контролирамо, они нас; Писаровић Гајића, Гајић Писаровића. Ту нема више унтерхалтунга. Они чекају да ми одемо, а ми, опет, да они оду. Већ је мрачно. Мора ма која страна започети; ако једна пође, мора и други поћи.

Ја започнем. Препоручим се и даље њи'овом пријатељству. И они морају да се чисте. Са жалашћу кућу оставимо и седнемо на кола. Гајић и Писаровић у стоне за нами. Чика ми каже да станемо; измислио је ново нешто. Сви сиђемо и саветујемо се.

»Шта знамо радити? Знате шта би сад најбоље било? Једна страна госпођа је дошла у Ердевик; сад баш мало пре на путу ме срело писмо, и моли ме, ако могу, да јој рака из села М. донесем. Њој то отказати не могу, па сам од оног сна добио и сам густ на раке и рибе. Знате шта? Хајд'мо сад у М.; није далеко.«

»Ја сам готов,« рече Гајић, који је у М. свог пријатеља имао.

»Ја нећу; имам ујутру рано посла,« — рече Писаровић.

»А оно хајд'мо нас троје, а Писаровић нек иде на моји коли у Ј.«

»Не браним.«

Сваки се на то приклони. Мишкић остане код куће. Писаровић отиде у Ј., а ја, Чика и Гајић возимо се у М.

Чика је казао да неће ни сат трајати, па ћемо бити онде. Чика са Гајићем једнако се копка: овај му преба-

цује да је он целој конфузији узрок, ал' Чика се зна из свега бешто исплести. Облачно је било, севају муње; наједанпут почне киша падати. У холујини и мраку изгубимо пут и, тамо-овамо тумарајући, једва доспемо после дванаест у М. Преко четири сата смо путовали.

У М. свуд је затворено, и код самог Гајићевог пријатеља. Он хоће онде да лупа, ми му не дамо; дође пред велики бирцауз и једва нам после по сата отворе. Ту преноћимо. Гајић и Чика отишли су том пријатељу да учине кратку визиту, па ће после купити рибе и рака, па онда богзна куда ћемо, — ни сами не знамо. Сад сам сам, па морам да их чекам. Страшно ми је дуго време. И онако сам дошао као без главе, без икакве цели, само из каприца. Кад наједаред, ето и њи'.

Куд ћемо сад? Један 'оће у Ј., други у К., трећи у Ш.

Сели смо на кола, па смо се двапут кроз М. провезли, док се сложимо куда ћемо. Паори су гледали на нас, као на какво чудо, што се овамо онамо возимо. На-послетку Чика реши целу ствар, и то да најпре идемо у Ш., то је одавде три миље, па да онде половину рибе код Гајића испечемо и ручамо, па онда да се ја и Чика у Ј. вратимо, а Гајића код куће оставимо. Сложни смо и отпу-тујемо у Ш.

У Ш. лепо ручамо по реченом програму. После ручка изјавимо да смо ради у Ј. са рибом и рацима. Ал' је Гајић беда, па хоће и он с нама у Ј. Шта ћемо сад? Чика је досетљив, па преокрене да ми морамо најпре кроз П. проћи. Гајић хоће до П. да нас прати. Домаћин је, одбити га не може, па седнемо и отпутујемо у П. Мислили смо да ће нас се сад манути. Ал' о том ни разговора, допада му се у нашем друштву. Сад ја, нестрпљив, изјавим да сам рад преко Б. опет у К.; бавићу се онде мало, па оданде идем у Ј. Гајић 'оће свуд с нама да иде. Е добро, да видимо докле ће то трајати. Опет седнемо на кола, па преко Б. дођемо с рибама и рацима у К. Госпођа страна у Ј. једнако чека на раке.

Кад смо стигли у К., већ је било пред вече. Идемо управо пред кућу госпође Милеуснићке. Кад унутра, а онде већ Писаровић. Он се нама чуди, ми њему, а зачу-дила се и госпођа и фрајла.

Ми сад сами не знамо шта ћемо сад. Ма шта започели свуд је с нами Гајић, као какав демон. Огледамо се, па се сами себи смејемо.

У тој забуни сад Чика изиђе напоље, сад Гајић, сад Писаровић, — све нешто шурују. Ја се доиде у соби разговарам. Опет један по један улазе. Сад Чика прослови.

»Молим, милостива, немојте се паћи увређени, ми сад из М. долазимо, донели смо лепе рибе и рака, не би-л'-сте тако добри били, да их на презент примите, па да нас на вечеру задржите?«

»Здраге воље.«

»Скидајте торбу с кола!«

Док длан о длан, а кочијаш донесе рибе и раке.

Чика је давнашњи познаник, па му све добро стоји. И ја се сам с тим мало утешим. И остали се зарадују. Позват буде и Мишкић на вечеру.

Да не би досађивали, док се вечера спреми, извинимо се и молимо, да се можемо донде мало проћи. Допусти нам се.

Ми изиђемо и шетамо се до Мишкићеве куће. Ту сад станемо, па се разговарамо. Чекамо дуго и дуго, још нас на вечеру не зову. Чика каже, може бити да они нас чекају. Гајић се понуди да иде да види шта је то; већ ће бити около једанаест сати. Сад чекамо Гајића, док једаред дође и донесе нам жалосну вест, да се риба не може пећи, јер је милостивој нешто позлило. Сви се зачудимо. Чика мисли да је Гајић морао какав маневар произвести, па ће сад он њега да изманеврира.

Чика ме зове на страну, нешто ми шушне, а ја му одобрим. Сад им стане Чика говорити:

»Ја се никад не би' надао, да ћемо тако проћи. Сад ја сам купио раке за страну госпођу, носили смо их овамо онамо, па сам учинио и ту жртву, па све рескирао, и раке смо на презент милостивој дали, ал' том кондицијом, да нас задржи на вечери. Но будући да она нами тако наједанпут отказује, и то на сокаку, то је фумигирање; зато налазим за нужно да и ми од нашег права не отступимо, но да иштемо нашу рибу и раке натраг.«

Сви смо сложни, само један Гајић ћути, ал' не противослови. Тако ми одма' пошљемо онамо једног човека и поздравимо милостиву, да је нама врло жао што јој [је] позлило, ал' да желимо нашу рибу и раке натраг добити.

Малочас, а човек носи торбу натраг с рибом и рацима. Ово је била довољна сатисфакција, и прама милостиве, и прама Гајића, коме је Чика пребацно да нема такта, ал' мени је најгоре било, јер сад тако изгледа, канда сам фаше са милостивом, а ни крив ни дужан. Мени се све чини да нас је све Чика, као стари практикус, изманеврирао. Мени је врло жао, јер ми је та кућа у срцу остала, и ако ме срећа кад онамо нанесе, извинићу се, предаћу се.

Колико смо са рибом и рацима путовали! Из К. у М., па онда у Ш., оданде опет у П., оданде опет у К., а оданде у Е. Близу десет миља. Стигнемо у Е. околу два сата после поноћи. Чика нас одведе једном пријатељу. Тај нам отвори врата и да нам испећи рибу. Ту смо управо већ фруштуковали. Раке предамо старој госпожи.

Како сване, јавим Чики да сам рад отпутовати и молим га да ме мало отпрати; Чика се обећа до Рунића ме пратити, јер сам онамо намерао.

Зафалим Бранићу и опростим се; опростим се и изљубим са мојим Писаровићем и Гајићем, и пријатељем што сам му дао рибу испећи; дам и мог доброг Мишкића поздравити, седнем са Чиком на кола и отпутујем.

IX

Из дугог времена разговарамо се.

»Фала Богу, што смо се једанпут од ти' комедија опростили; сад нам је за неко време доста. Како се вратим од Рунићеви', одморићу се који дан, па идем у С. да просим девојку.«

»За кога?«

»За једног честитог момка.«

»Је л' чему девојка?«

»Фајн, па има десет хиљада.«

»Има л' он штогод?«

»Двапут толико.«

»Па ту се лако могу сложити.«

»На сигурно идемо. Куд ја једанпут ударим, ту мора добро испасти; ал' и он је честит, нема му мане, јер ја се за свако трице не заузимама.«

»Па би л' мени био проводација?«

»Би', ал' за тебе нема овде партије. Знао сам још пре да нашем програму неће ни једна одговорити.«

»Па онда, луд би' био да се женим. И овако ми не фали ништ'. Без већег мираза нека се онај жени ком је и с малим поможено, ком је жена нужна, да му буде десна рука.«

»Ретки су такви случајеви. Сад ако која иоле шта донесе, ту ти мора имати две слушкиње, па после дојкињу.«

»Зато, после, како прође неколико година, а оно ју крв мучи, све с докторима и бабицама има посла.«

»Па онда, неће да код куће веш перу, то је гемајн, но даје се изван куће вешерки.«

»И то је хрђаво.«

»Како не! Те вешерке, то су ти особите неке мадамс. Не само што кошуље нестају, но и сплетке се из куће у кућу доносе. Куд вешерке долазе, ту ти нема више кућевне тајне. Што чују на једном месту, то на другом искажу. Особито кад се госпође с њима упусте. Госпође мисле да њима кажу, да неће од њи' опет друго што другима однети. Варају се. Вешерке живе у непрекидном егзамену. Оне добро живе са слушкињама. Упусти се с вешеркама у познанство, па јој добро плати, па ће ући у свију кућа тајне. Ја кад год хоћу што да докучим, само с њима се упустим. Па онда госпођа нек' јој не попушта и не гледи кроз прсте, онда тешко њој.«

»Имаш право. Чико. И ја сам већ многе којекакве тајне од моје вешерке чуо. Него ја опет не би' се радовао да су госпође цео дан занимане, јер онда не бисмо се могли унтерхалтовати.«

»То је истина; но и не бој се да ће тако скоро бити снако као што је негда било. Нов нараштај ће, по нас, још бољи бити; он ће тек од билдунга живити. Сад ми је тек жао што сам оматорио; сад ти тек завидим, кад бу-

деш мог доба, како ћеш добро живити. Па хајд', то је све сад за мене и тебе добро, ал' што ме мрзи тај нови кост. Откако су измислили тај врашки пшорхерт, не можеш више добра јела јести. Још до неколико година, па ће печење на ражњу у митологију спадати; неће нико веровати да се прасе на ражњу испећи може. Па ту су ти сад торте и кохови мегдан одржали. Знам кад сам био млад, па на ручку у каквој масној господарској кући, кад је највећа тракта, није било више од пет јела. Већ шесто се за луксуз држало. Па каква јела! Све ти сланина за вратом расте. А сад? Кад ручаш у каквој средњој кући, три дана имаш грижу. Ти слаткижи и шпархерти здравље и џеп утамањују. Ал' код шпархерта не кува газдарица, већ он сâм кува. Па како ти се допада луксус?»

»Ја водем нобл и елегантно, ал' не претерано, и да сваки зна шта му пристоји.«

»Јест, ал' није тако. Кад сам био млад, није свака носила шешире и свилене хаљине. Сад носе све то већ и штумедле. Да сам онда видио да каква штумадла шешир носи, сâм би' јој га с главе скинуо. Сад не можеш разликовати штумадлу од грофице.«

»То је равноправност.«

»Лепа би то равноправност била, кад би у хаљинама штумадла хтела да буде грофица.«

»Ал', да видиш, опет се то дâ видити, па какве ко хаљине имао. Нека једна женска, која није од већег ранга, обуче хаљину од сто форинти, а грофица од тридесет, па ће опет сваки држати да је грофичина скупља. Сад који мене познаје, па кад обучем ма како јефтиницу, ал' чисту хаљину, мисле да је ауслендерски штоф; а нека стане поред мене какав свакидашњи, обичан човек, па нека су му богзна како скупе хаљине, неће веровати да су скупље од моји'. Он кад обуче дијамантски прстен, и онда му се не верује да је прави дијамант.«

»Та то и јесте малер, што такве мале госпође мисле да богзна какве даме шпиљују, а овамо ни најмање; а муж хуче. Ја да сам велика дама, баш би' јефтинне хаљине носио, па би' опет више важио, нег' те са свиленима.«

»Код нас ретко ћеш видити и највећу даму у скупој хаљини, осим у великој паради.«

»Код нас и на мајалес иду у тешкој свиленој хаљини.«

»Фала богу кад им ја нисам супруг!«

Тако смо се још доникле о луксузу разговарали; окренемо други разговор.

»Ал' ти, Чико, баш добро живиш на пољу!«

»Као у рају. Видио си какву имам башту?«

»Видио сам, као год енглески парк.«

»Ал' то је мој вкус! Ја сам све то испланирам, па онда и сам радим као баштован, комоције ради. Ди год си био у овој околини у каквој башти, све је то дјело руку мојих. Како ти се допада башта у Е. код суца?«

»Врло лепа!«

»И ту сам ја у ред дотерао. Сад се морам да насмејем шта ми је пало на памет. Знаш шта ми је пало на памет? Кад сам регулирао башту у Е. код суца, онда сам још велику браду носио; била је седа. Комоције ради, не једанпут свучем капут, па узмем мотику у руке, па копам. Баш су онда ту и робијаша радили, све сами паори. Кад су ме опазили да копам, а овамо златан ланац и прстен на руци, почеше ме мерити и нагађати шта сам, и сви су једног мњенија: да сам робијаш. Чујем и шта говоре: један каже да сам ја тај што правим банке, и сви верују. Пређе један старији к мени и тихо ми говори да му кажем ди су ми сакривене банке, да ће их, кад изиђе, он на себе узети, а и мени неће ништ' фалити. Ја сам му обрекао да ћу му сутрадан казати, па, сирома, богзна о каквом је богатству ону ноћ сновио, па како му је морало тешко пасти кад мене више не виде.«

У разговору чисто смо заборавили да смо већ у селу, пред Рунићевом кућом.

Уђемо унутра, сви су код куће. Зарадоваше се. Комплименти, љубљење. Јелки се очи од радости светлише.

»Ви сте баш ретка срећа, господин Наранџић! Откуд тако, откуд ти Чико?« — рече гостољубивим тоном Рунић.

»Мало смо се у околини провели. Сад је лепше на пољу, нег' у вароши.«

Пољубимо се.

»Били смо на лустрајзе,« рече Чика.

»Баш добро! Већ има пет дана откако никаквог госта нисам имао. Хајд опрашите се!«

Води нас у другу собу. Остаде сама Јелка. Рунићка. тек што смо се поздравили, одма' је отрчала у кујну, и до ручка нисмо је видели. Ми се донде прашимо и тоалетирамо. Чика се тако налицкао, канда ће кумовати.

Уђемо ди је Јелка. Рунић је некуд отишао.

»Је-л'-те, милостива, да сам јако поцрнео?«

»Ништа то не чини, изгледате здраво интересант.« рече Јелка, бацивши критичан поглед на мене.

Чика је доиста поцрнео и држи да је интересант, ал' од тракте и лопотања нос му је више виолет изгледао него иначе.

»Милостива, ја сам за дужност држао још једанпут моје подворење учинити; ја који дан одлазим.«

»Зар сасвим?«

»Сасвим, ал' не занавек, да се не вратим. Ако тек не умрем, мислим да ћу се још са већом надом до неко време овамо вратити, а и донде задржите ме у спомену.«

Јелка није могла на ове речи да одговори, тако је била тронута. На лакат се једном руком нагла, другом мараму вуче из џепа, а у очима јој суза засја. Почне очи брисати. Ја сам нећу одма' да је тешим, јер знам да ће јој још теже пасти, а овако ће јој се са сузом и боља из-брисати. Теши је Чика.

»Немојте, милостива, плакати, господин Наранцић доћи ће опет к Вама. Он иде на своје добро; давно већ није био код своје куће, па мора мало и да надгледа, ал' он Вас у срцу носи, уверен сам; а будите и Ви уверени, ја њега добро познајем, кажем Вам: сва на његовом срцу лежите«.

Јелка формално плаче, јеца.

Једва смо је могли утешити, и то Чика са своји' вицеви', јер ја нисам могао гледати како плаче, особито у оваковом стању, у љубави. Чудно је то видити женску кад плаче, особито кад је види онај у кога је заљубљена. Никад нисам мислио да-ћу код Јелке на толики ероберунг наићи.

Чика, да мало забашури плач, иште штамбух, да упишемо.

»Милостива, дајте штогод лепо да упишемо. и онако немате још ни од мене никаквог спомена.«

Јелка погледи на мене, па се кроз плач насмеши, па устане и из друге собе донесе један леп велики штаббух, метне га на астал, па онда затим донесе перо и мастило, па се опет у другу собу уклони. Даје нам времена да можемо компонирати.

Сад најпре почнем праметати исписане листове. Било их је свакојаки'. Било је такви листова, ди обожатељ види се да чезне за Јелком, ал' њено је срце прама њега 'ладно, па јадикује. Има ди је обожатељ имао Јелкино срце у цепу, па се тек титра. Има и такви', да их Јелка не би требала ни да држи, тако су смешни. Има ди јој се пребацује неверност. На једном листу стајало је ово: »Ти хоћеш да те љубим; како те могу љубити, кад си неверна.« На другом: »Твоје лепо лице, твоја устаца, твоје уздицаје никад заборавити нећу.« На трећем, опет: »Ти си лептир, који с једног цвета на други лети.« Чика чита, па се смеши. Каже да међу тим обожатељма познаје ди-које који су велики кујони.

Узнем лист и перо, па ово пишем:

„Кад сам те први пут видио, заробила си ми срце; но моје срце имало је добро ариште, а то је твоје срце. Сад ме пушташ из тог аришта, ал' зато остајем твој роб. Они сати, они дани, које смо на крили Аморови провели, остају ми незаборављени. Донде док нас судба опет не састави, Аморова стрела, која нас је ујавила, нека почива код богње Венере. М. Н.“

Чика је донде горе-доле ходао и у глави компомирао.

»Знач, ја сам мало старији, морам на краће.« Пише:

„Ја сам за тобом чезнуо, ти си ме презирала, но опраштам ти, извињавам те, јер ме ниси презирала из злог срца, но што сам мало старији; знам, да сам млађи, друкчије би било. Чика Голубовић с. р.“

»Сад смо готови. Но, брудер, ти си овде мајсторштук начинио, велики ероберунг, залудио си је. А то није мала ствар. Да је девојка, не би' се чудило, јер девојка све лако верује, ал' код овако практичне, као што је Јелка, није шала; само не знам хоће л' бити постојана?« — рече тихо Чика.

»Милостива, извол'те, ми смо готови.« Отворимо врата.

Јелка уђе. Најпре мој лист чита. Насмеши се, па љубезног спомена пун поглед на мене баца. Сад прочита и Чикин лист. »Ђаво Чика!« — рекне, па потапше Чику по леђима. Чика канда се о десет година подмладио, тако му је мило.

Јелка однесе опет штамбух, и баш добро, јер ето долази Рунић, који није баш те штамбухе волео.

»Ја сам се мало забавно; имао сам мало посла; ал' се опет нисам задоцнио, сад је тек подне; идем да видим шта та моја матора ради, је л' већ ручак готов. Сад ћу ја доћи.« Отиде у кујну Рунић.

Ову прилику употребим, па замолим Јелку да прими од мене мали презент у спомен, мој фотографирани портре и један прстен, на коме је изрезано: в е р а, љ у б а в и н а д е ж д а. Мило јој је било, примила га је. Она опет изнесе свој портре и преда ми. Кажем јој да сам тронут, па, као у забуни, разглеђујем се. Видим мало, лепо псе-танце, прави енгландер. Замолим Јелку да ми га поклони, јер ће ми остати спомен верности. Јелка каже, здраге воље, само са неком формом мора га од Рунића изнискати, јер је псето његово, а врло га радо има. Да сам знао не би' га ни искао, јер баш мале псе нерадо имам, ал' хтео сам да Јелки буде мило, да мисли да ћу остати веран, па сад што сам молио, не могу натраг повући.

Дође Рунић. Јелка му каже да би' желно малог Ламора имати. Ламор се звао. Рунић каже да га здраво воле, и ником га не би дао, само мени. Добно га је од једног финансијершице. Ја га молим да га задржи, кад је спомен, да вучем молбу натраг. Ништ' не помаже; макар да му је жао, морам га примити. Сад је већ Ламор мој; узмем га у руке и почнем га гладити.

Носи се супа. Фришко метнем псето доле, идем напоље да руке оперем. Истрчи за мном и Јелка, те ме уведе у трећу собу и донесе ми пепкир и лавор. Ту сам се последњи пут са госпођом Јелком измеђ' четири ока видио, јер, док не отпутујем, нећу више ни минут бити сâм с њоме. Ту сам је сад последњи пут стиснуо за руку и пољубио. Опет су јој сузне очи. Хајд' да ручамо.

Ја и Чика били смо доста изломљени, па нисмо имали апетита. Ал' кад смо видели с каквим апетитом Рунић једе, и ми смо се одма' мало боље при'ватили. Мора да је Рунић данас врло велику комоцију правио. Који нема апетита, волео би' га овамо послати.

При крају ручка спомене Рунић како му је жао да нема више друштва; да је знао да ћемо доћи, већ би се побринуо. Ја сам се радовао што нема час више, јер сам ломан. Све се бојим да не хукну откуд год нотароши, јер онда нема пардона. Рунић поче да пева, ал' дере се јако; Чика помаже, ал' крештаво; ја нисам певац, па нећу са којекаквим певањем ни за један сат наклоност Јелке, — која би ме могла због хрђавог певања дишгустирати, — да губим. Јелка неће да пева; није јој до тога. Рунићка је промукнута; много је викала на надничаре. Рунић се извикао, па сад започе разговор.

»Дакле, Чико, добро си провео?«

»Страшно смо правили ероберунге, ја и Наранџић.«

»Па зар и ти?«

»питај само ф'рајле и госпође, мал' ме нису појеле.«

»Благо њима! А ди ти је Десић? Тога би' волео једаред видети. Имао сам најпре тешко срце и на твог господина и на тебе, ал' после сам се уверио, да је Десић свему крив.«

»Шогоре, молим Вас, поштедите ме, јер нећу овде остати, ако будете о том говорили,« рече Јелка, која није волела да се о том разговор води.

»И ти немаш сад другог разговора, него баш о том,« рече мало срдито Рунићка.

»Ти знаш, тај Десић на очи да ми више не иде. Шта мислиш, такве хунцвутарије у мојој кући правити!«

»Слатки шогоре, још једаред Вас молим да се тога манете; јер ако само још једну реч о том прословите, ја одма' ову собу остављам. Извините ме, господин-Наранџић!«

»Та није вредно о томе ништа спомињати!«

Сад Чика започне шалу и мало нешто забашури: ал' тек Јелка је већ вољу изгубила, па и Рунићка.

У разговору често се паузе праве. Улучим прилику да се дигнем на пут.

Наздравим целој фамилији на познанству и пријатељству, препоручим се, ако нас судба доведе, и за даље, и сад изјавим да даље путовати морам, јер ми је хитно.

Задржавају ме још, ал' ја не одустајем, а и Чика ме потпомаже, јер мора и он на пут. Дамо презати.

Још мало, па су кола ту. Почнем се од сваког појединце опраштати. Јелка не може да се задржи, сузе јој роне, и тако жалосно изгледа, да и саму Рунићку на сузе натерује. Рунић смутно лице показује. Дам свима портре.

Опраштам се и од Чике, јер ће он сад другим путем ићи. Жао ми је било. Обречем се да ћу гледати да до једно по године опет дођем. Чики је тако жао, да плаче. Чудно је видити старог човека кад плаче. Кад дете ил' млада женска плаче, особито ако је лепа, то жалосно изгледа. Кад средњег доба човек плаче, не стоји му добро. Ал' кад старац плаче, онда је баш смешан. Тако и Чика, кад сам га видио како плаче, какву физиономију прави, ма да ми је жао било, опет сам се морао на ту фигуру насмејити.

Но, да учиним крај тој сцени, узмем ствар накратко. »Збогом, буд'те здрави!« рекнем, изљубим се, па хитам напоље. Они сви за мном.

Чика седне на његова кола, а ја на моја. Јелка сузним очима меће ми Ламора на кола, па ми још једанпут стисне руку и загушеним гласом: »Збогом!« — рекне Ламора узмем у крило.

»Збогом!«

»Збогом, збогом! Срећан пут!«

Чика јури напред, ја за њим, па он удари на десно, а ја на лево. Још се доникле руком поздрављамо. Већ смо изван села.

Х

Кад сам изван села био, онда је тек мени још теже било. С којим сам од кратко доба у шали и лакрдији живио, па како ми је жао раставити се!

Те жалосне мисли, јако су ме обузеле; помислим како је у свету све непостојано, па сравњивам промене

мога живота. Опоменем се шта сам био и шта сам сад. Био сам сиромашак, глад увек ненаситима, новаца мало; сад, фала богу, свашта доста. Ал' да је онај стари апетит? Само је једно било боље онда нег' сада: то је што сам био млад. Тојест, нисам још стар, ал' нисам ни младић. Само кад би овако могло увек остати! Ал' све дубље у године улазимо. Већ четрдесет није далеко, скоро ћу и четврти крст главом полупати. Како то време пролази! Кад сам био младић као да је прекјуче било, а сад хоће већ и девојке на удају да ме у руку љубе! Лепи изгледи! Још пре неколико година нашао сам једну-две седе косе у глави, па како сам се онда уплашио, па сам их тајно напоље вукао; а сад не даду се већ напоље вући, толико их има; па већ и у бради се појављују. Сад наопако да седим у селу ил' варошници, већ би' био »чика«, а то још нисам рад. У селу си матор момак ако имаш дваест и пет година, у малој вароши тридесет; у великој вароши си врло млад момак од двадесет и пет, од тридесет најбољи. Па већ нисам ни момак, но удовац, и то ми десет година с леђа скида. У великој вароши сам ја пунонадеждан млад удовац. За девојку од двадесет година нисам матор, а и осамнаест је близу двадесет. Волим опет што сам удовац, нег' да сам момак. Па још да се бацим на удовице, тѣ би за мном трчале, ма да су од осамнаест година. Ал' нећу о том ни да се мислим.

Падне ми на памет, како сам са Чинком проводио. Само да није са рацима онако фушерски испало. Та Отилија не може да ми изиђе из главе. Две недеље ће ми се, које у сну, које на јави, по срцу врсти. А сирота Јелка? Њој ћу се ја опет две недеље по срцу врсти, па онда наћи ће се који други делија.

Па сам и са мушкима врло добро провео. Све искрени и ваљани људи. Само ме једно мрзи: тѣ многе наздравице и силом чашу испити. Рад сам дуго да живим, а да ми се руке не тресу. Кажем ја њима да на силу не ваља, ал' они не даду се ни осолити. Жао би ми било, ако би до које године којег од њи' видио да му језик заплеће, а руком ил' ногом не може да макне, ил' пре времена да је постао старац. Већ се међу њима налазе који ће скоро крв пуштати. Ја нећу крв да пуштам.

Све већма и већма задубим се у мисли, кад наједанпут ето ме у селу код Зоричића. У авлији чује се како у соби цавелају. Познао сам Бранков глас.

Уђем у собу. Баш за фруштуком седе Бранко и Зоричић.

»Добар дан!«

»Откуд ти, Милане?« — рече Бранко.

»Из вилајета. Тако сам се провео, да ће ми за месец дана доста бити.«

»Благо теби, кад тако можеш једнако проводити! Мислиш ли одавде још кудгод? Ја морам ићи кући. већ сам два дана ту, но још се могу сат-два бавити.«

»И ја идем с тобом.«

Зоричић моли да се до сутра бавимо, ал' ми не пристајемо. Изиђем мало напоље, опрашим се, па опет уђем. Бранко почне распитивати да сам био и шта сам радио. а ја му све исприповедам, од аз до ижице.

»Добро је кад ко такву нарав има. Живићеш сто година!« — рече Бранко.

»Да бог да! И желим и хоћу. А ко стоји теби на путу? Не можеш ли, ил' ниси могао и ти тако исто?«

»Код мене је сасвим друго. Ти хоћеш само добро да живиш; и ја хоћу; ал' осим тога, ја још нешто хоћу, о чем ти ни поњатија немаш.«

»Нит' хоћу да имам о другом поњатија, само о добром живогу.«

»Хоћу да не будем тако саможив као ти.«

»Дакле Бранко, ја сам шмуциг. Такве комплименте тек од тебе могу чути, а цео свет каже: »Наранцић је галант, елегантан човек.« Носим се као први гавалер, уживам свет и на уживање не жалим новац избацити; кад сам дигод у гостима, дам сваком слуги на вино. Је л' то шмуциг?«

»Ти сасвим на друго одговараш. Што на то дајеш, то се само твоје коже тиче; ти само на твоје уживање дајеш у том ниси шмуциг. Ал' узми само: ти си богат човек. ти би могао какав мали институт за сиромашне ђаке установити, ил' неколико штипендија давати, па видиш, ниси досад још ништа за човечество учинио.«

»Какав институт, какве стипендије? Јесам ли ја био у каквом институту, јесам ли имао стипендије? А знаш како сам се мучио. Кад сам био ђак, па ми се зими по-дере ђон, а ја голим табанима морам по снегу да идем. Па видиш, све сам извојевао. Ко има главу као ја, тај је као патка у води, како види свет, уме живити. Па онда богзна који ће какав ђак бити, па колико њи' помру, док до цели дођу.«

»Па нека само између десет њи' један цели одговори, па је добитак за људство; тај један неће бити себичан, као што си ти.«

»А шта ћемо са они' девет? Видиш, Бранко, ти немаш у свему право. Кад би' већ рескирао, и тако што хтео, а ја би' сасвим другу регулу завео, нег' што се по свету ради. Обично у свету даје се на децу сиромашни' родитеља. Ако је удовица, па има петоро деце, то је већ довољан узрок да јој се једно дете за школовање узме. Ту се после не пита: има ли дете много талента? Ја не би' тако чинио. Дао би' дете чрез учене људе визитирати, чрез докторе, психологе, физиологе, да виде какав је изглед од детета. Па онда, распитао би' и проучио каквог су талента били родитељи, деда, прадеда: да ли је та фамилија отворена, талентирана, да ли је био у тој фамилији какав особити човек. Јер налазе се читаве фамилије, које су изванредно паметне, ил' у чему том одликоване, а има фамилија, у којима од деведесетог шукундеде са својим изванредним даром није нико у очи пао. Са телом се и дух насљеди. Па би' онда и саму главу детета егзаменирао. Да имам право, само да ти наведем један пример. Познавао сам једну циганску банду. Примиста те банде био је славан музикант; деце није имао. Да би после себе ваљаног насљедника оставио, који би га у музици докучио, ил' надмашио, узме једно туђе сироче циганско и почне га учити. Ја сам то дете видио, кад му је дванаест година било. Лице лепо, умиљато, коса гарава, вукласта. Фрајле, кад су га год видиле, гладиле су га. Попипам главу детета: остраг мали мозак слабо развијен; тако исто и напред; у форми никакве лепе хармоније; на лицу ни једне маркирате црте; чело два прста узано. Почне свирати; средње свира, а већ пет година како учи. Кажем примисти да

од тог никад неће бити славан музикант; глава му не показује снаге. После десет година видим примисту, питам га за дете; каже да га је једнако учио и тукао га, само да научи, ал' ништ' не ваља: какав је био онда, такав је и сада; морао га је отерати. Ето видиш, Бранко, ја би' и на то пазно. Па онда, кад би' на ваљано дете наишао, па баш и да није сиромашно, опет би' рескирао и давао да се од њега особито што искреше. Па онда, има и друго што, на што би се могло дати. Узми само по целом свету учитеље, од који' просвета народна зависи, па не заслужи ни толико колико један фијакер, а деца и удовице им у сиротињи цвиле. Не би л' могао човек и на то рескирати? Па колико има друго којешта!»

»Ти си сад овде сијасет наплео, па опет и на оно што за добро налазиш нећеш да рескираш.«

»Још сам ја млад човек; ако без деце умрем, да видиш шта ћу учинити.«

»Опет се види да си саможив, кад за живота нећеш добра да чиниш.«

»Ако почнем за живота делити, то после уђе у страст и сујету, па могу ја до ничега доћи. Док имам, донде ме сваки поштује, а кад не узимам, онда хоће свака рага да се о мене отаре.«

»Ту баш лежи наша највећа болест, што за живота један другог нећемо да помажемо. Узми сад два комшије: један је сиромаш, има деце; други је богат, а има деце. Сиромаш, који има једну кућу и занат, падне због хрђави' година у нужду велику, — не може да плати дуг, који износи половину вредности куће. Иште у зајам од богатог комшије; овај има доста наслагани' новаца, може се интабулирати на кућу, ал' не да, већ исмејава потребитог сиромаша. Овај не може да добије нигди у зајам, па дође егзекуција и продаду му кућу будзашто. Од дешперата сиромаш умре. Умре и богати. Сиромашка један син помогне се, купи очеву кућу, шпекулира и обогати се. Богатога синови били су раскошни, осим једнога, који је за све морао да издире. Раскошни сасвим пропадну и распуде се; остане само онај један добар. Остала му је кућа, могао би се још помоћи, ал' кредитори на њега наваљују, хоће да му будзашто

отму кућу. Само сад когод да му помогне, па би се лепо извукао. Иште од свог богатог комшије у зајам, има се на шта интабулирати. Овај је у детињству чуо како им комшијин богат отац није хтео узајмити, кућа има пропала, па сад не да; мисли да је то сатисфакција покојном оцу. Продаду кућу, и комшија се упропасти. Ето, тако то иде од сина на унука, па гледимо како један другог у пропаст пушта, и фамилије се искорењавају. Је л' то добро?»

»Мани се, Бранко! Да нема, опет, који пропада, не би се никад онај који није имао ништа обогатио. Но нећу више о томе да слушам, почнимо друго што.«

Бранко је хтео да продужи, а и Зоричић имао је вољу, и сад је моје сад његово одобравао, ал' ја друго заведем.

»Кажи ми, Бранко, шта је ново тамо у В. откако сам отишао?»

»Нема ништа; чекају тебе да их опет с каквим актом електризираш.«

»Ти се шалиш, ал' ти ја кажем да сам их и електризирао. Ја знам да ме млоти и оговарају, и пре су ме већ оговарали, ал' мене то ништ' не тушира. Само да знам ко мене оговара, ил' госпођу Јелку, ил' ма коју даму, с којом имам срећу упознати се, па да имам два сведока, дао би' им ватре, па ма ме колико коштало. Знам, и ти пакосни људи који ми завиде, да имају у чему год два сведока, што никад не могу имати, и они би мени дали ватре, ал' ја сам чисто злато, па ми не могу доскочити. Ал' има много завидљиви' људи на свету! Зар ти мислиш да теби твоје асесорство не завиде? Те како!«

»А шта да ми завиде?»

»То што си цел твоју докучио, што си постао асесор,«

»Страшно и јесте! Дакле, ти мислиш да сам са тим цел докучио? То је само једно средство к цели. Разумеш ме?»

»Дакле, онда шта је твоја цел?»

»То никоме, ни теби, још сад казати не могу.«

»Онда, ко би те разумео?»

»И не треба да ме разумеш; тек онда ћеш ме разумети, кад цел докучим, ил' ме не буде, ал' сад не. Оно

што желим да ми испадне за руком, а ти би пљескао од радости; ако не испадне, казао би да сам луд. Све бисте хтели да вам печени врапци у уста падају.«

»Дакле, ти да се приближиш тој твојој тајној цели. ти би си и асесорство на страну бацно?«

»Сто асесорства! Знаш?«

»Онда је друго; онда се не чудим што те оговарају, што кажу да си претеран човек, непостојан човек, ферфуршван човек; ал' опрости ми што ти морам казати, јер сам чуо, да о теби говоре.«

»То таки говоре као што си ти, по којима свет за сто година ни за један педаљ коракнуо не би. Колико је већ пути мене свет о земљу ударао, па се опет са земље ди-гнем. Дође каткад и мој дан, па за тај један дан све ду-шмане срушим. За један дан више учиним, нег' гомила као што си ти и теби подобни, па онда од непријатеља постану пријатељи.«

»У том имаш право, Бранко. То сам ја сâм на себи приметно. Ја баш знам неколико њи' у В., који ме оговарају, показао ми их Десић, па, опет, кад чују како моје акције стоје, па кад поред мене пролазе, а они ме љубезњејше поздрављају. Зато је врло добро кад се човек мало поткожи. Новац данашњи свет управља.«

»Знам куда шибаш! Знаш ли да би' се и ја за коју годину обогатити могао, само да ми је то главна цел? У сваком сталезу може се човек обогатити, само ако за тим стоји: и паор, и занатлија, и ма које класе био, па макар биле каткад и зле године, јер после зли' година добре долазе.«

»Та ја то добро знам да би си могао, па зато се и ја једим на тебе, што не идеш за тим. Да видиш, кад би' ја био као ти, шта би' радио!«

»Човек који се за већу какву идеју бори, тај не сме грамзити за новцем. Ал' бадава се о томе разговарамо! Знам ја: нит' ћеш ти од твог одустати, нит' ја од мога. — Време је већ да идемо.«

Зоричић усиљава се да Бранка задржи: ал' све бабадава.

»Сад, брате Зоричићу, одлазим, и богзна када ћемо се видити, па богзна, док те опет видим, какве ћемо промене доживити. Помен' ме се, и, ако ме никад не видиш, знај да је Бранко подлегао судби, коју је предвидио, но од које се одвратити није дао. Збогом!«

Зоричићу су очи за сузу готове; не може да говори, једва може да »Збогом, буди срећан!« — изрече.

Премда се не растајем од Бранка, опет ми је тешко пало, кад сам видио како изванредно Зоричић жали за Бранком.

Нема више оклевања, опростимо се, седнемо на кола и отпутујемо.

Седимо. Рад би' се разговарати. Бранко, замишљен, не говори ништа. Говорим, ал' Бранко ништ' не одговара. Имао је чудан обичај, да је често тако расут, да му можеш читав сат говорити, а нећеш добити одговора: ћути, и да га запиташ шта си говорио, не би речце знао казати. тек би се мало на то насмешио. И то бива онда кад га разговор не интересира; но кад га интересира, пази на сваку реч. Добра нарав, и ја би' волео тако да могу, ал' ја мсрам да чујем и оно што ме не интересира, па тек после се једим.

Сад се и ја бацам у ћутање. Да нас је ко видио, мислио би да два нема путују. Морам да задремам, и тако дремајући стигнем у В.

Станемо баш пред мојим хотелом. Ја сиђем, а Бранко се одвезе кући.

Сад сам опет у В. Одморим се, па после подне у шетњу. Имам још доста времена. Тек до три дана ћемо отпутовати.

Шетам се по вароши. Нађем се са Десићем. Лако је било са Десићем састати се. Он је приватије, има доста времена, као и ја, па иде, као и ја, женски пол на сокаку очима стрелјати. Искáže ми све новине, ал' не интересирају ме, јер морам отпутовати. Наговара ме да останем бар још осам дана; велики су, вели, за мене изгледи. Но напала ме чезња за мојим отацством, као каквог Швајцера.

Шетамо се, а писмоноша носи ми са поште рецепис. Одемо на пошту. Добијем писмо и новаца.

Мој инспектор пиље ми 20.000 форинти. Једио сам се. Имао сам још доста новаца; овде, макар да сам био галант, писам могао све потрошити, а мој инспектор побојао се да ће ми новац нестати. Шта ћу сад с толики новци? Да их патраг носим? Кажем Десићу да не би' брашно неким партајама на сигурну хипотеку тај новац издати.

Растанемо се. Одем мало кући да неке заповести издам за пут.

Нисам био још код куће, а већ се муштерије јављају, које ишту у зајам новаца. Један ми даје хипотеку, ал' на 6%. Други, опет, на хипотеку на 10%. Трећи на несигурну хипотеку 20%. Све једно за другим долазе. Морали су одма' од Десића начути, да би' рад у зајам дати, па сад њи' сијасет навалише, да сам се једва бранити могао. Ником не обричем, никог не одбијем, но обећам да ћу се сутра до подне промислити.

Пошљем одма' по Десића. Једва су га нашли. Дође. Ја га питам за те муштерије. Он ми каже која је каква, па још и то дода, да има међу њима и такови' који само зато узајмљују, да могу опет на 60% издавати. Од ови' ни једном нећу да дам, ал' не дам ни првом на 6%. Нисам луд. Издам поред сигурне хипотеке на 10%, и сутрадан већ је интабулирато било.

Сутрадан се путовати мора. Цео дан морам у визитама провести. Најпре одем Бранку, да му јавим да сам готов. Одговори ми да ћемо се на дамшифу видити. Отидем после код неки' од они' дама, које сам имао по програму за супруге узети. Резон је да се с њима опростим. Лепо су ме примиле и жалосно се од мене растале. Обрекле су ми да ће се, кад дамшиф пође, онуда шетати. То је за мене велико одличје.

Напоследку, посетим и Ливију. Зашт' не сироту?! Она је, истина, рујина, ал' лепа рујина, која је са споменом моје младости скопчана. Питам шта ће својима кући поручити. Каже да их поздравим, и моли ме, кад ме о њој успитају, да не кажем да је бабица, но да је код једног барона, који јој обрекао да ће је узети. Бадава сам

јој говорио да је њено звање лепо, служи човечеству више него ма које друго, неће ни да зна, само ме једнако моли да јој ту љубав учиним. И, тако, морао сам се обрећи да ћу за њену љубав код куће лагати. Зафалим се на њеном усрдију, њој сузе лију, — опростим се и одем.

Сутрадан, пре првог звонења, већ сам код дамшифа. Багажију су ми већ пре однели. Ту се опет наново опраштам, па уђем у дамшиф. Бранко и госпођа Ханика већ су унутри били.

. Дамшиф се већ креће. Још се с дамшифа поздрављамо. С брега познаници шеширма машу, познанице марамама. И сирота Ливија мане. Нестане нас из вида.

Сад на дамшифу унтерхалтујемо се. Онде се разговарају, онде пију кафу, онде бифтек једу. И ја и Бранко бифтека смо се прифатили. Госпођа Ханика остала је на фердеку; рада је онде све да види: сад је први пут свог живота на дамшифу.

Ја и Бранко разговарамо се; упознамо се и са другима. Није ништа лакше него на дамшифу упознати се.

Кад ми се већ са мушкима досадило, онда тражим си какву даму. И, доиста, нашао сам си једну лепу и паметну, с којом сам време проводио.

Стигне и ручак — таблето. Ја седнем поред моје даме. Служим је, све што треба додајем јој. Госпођа Ханика седи до Бранка. Ал' до ње и визави већ има с којима се познала на фердеку, па се сваки час љубезно гледају и разговарају. Не кажем мушки, боже сачувај, него женски.

После ручка опет куд које: који се да на карте, који чита, који пак на фердек. Ја са мојом ламом проводим у разговору. Бранко чита, госпођа Ханика је на фердеку. Она тек кад и кад доле сиђе, да види шта њен Бранко ради, па га почне цили-мили гладити, док је Бранко не замоли да се тога мане, да је то претерана љубав на дамшифу. Она онда опет на фердек.

Тако прође нам дан, а дође ноћ. Ја сам си већ напред кабину наручио, па ми је било лако. Но мени је жао било, па из резона понудим Бранка и госпођу Ханику, да узму моју кабину. Бранко неће. Онда хоћу и ја с њим да

седим. Госпођа Ханика неће међу госпође на конач, већ остане силом код Бранка, у димчу и ди се мушки картају. Сви који су је видели чвдили су се, и сваки је рекао: »Срећан је тај Бранко, што такву госпођу има, која једнако над њим лебди!«

Пред зору, кад већ Бранко и госпођа Ханика задремају, отидем у моју кабину и мало проспавам.

Тако смо путовали, док нисмо дошли до Б. Бранко са госпођом Хаником оде у хотел. Није хтео к мени да дође. каже да ће ме већ посетити. А ја управо у моју кућу.

Сутрадан, Бранко узме си сталан квартир, пријави се и почне одма' као асесор радити. Ја, опет, одем на моје добро, да надгледим економију.

Једно време опет нећемо се видити.

ОБЈАШЊЕЊЕ МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ И ИЗРАЗА

- Абентајер** — пустиловина, авантура
абентајер — пустилов, авантуриста
аблезовати се — одмењивати се, наизменце радити
абонират — претплаћен
аванцирати (аванзовати) — напредовати у служби, бити унапређен у виши чин или положај
адажио (адађо) — лагано и тихо извођење музичког комада; ознака темпа у музици
ад акта — у акта (оставити неодговорено)
адрес — упут, опредељење
адресирати — упутити, послати
ајзнимл — жерав (коњ), чилаш
ајферзихтик — љубоморан, суревњив
ајферзухт — љубомора, љубоморност, суревњивост
академичан концес — академска седница, седница факултетских професора
акмпањирати — пратити, следити, ићи за неким
акт — чин, дело, рад, поступак
актом електризирати — поступком потрести нечија осећања
актер — глумач, учесник
акурат — тачно, сасвим се подударно
акцепт — пријем, уверење о пријему нечега
акциденција — споредан приход
алавастер (алабастер) — бела и прозрачна врста гипса
алагер — игра на билијару у којој учествује више од два играча
алатура — мираз, прђија
алијанција (алијанса) — савез, веза, удруживање, пријатељство
Амор — бог љубави; **на крилима Аморовим** — у љубави; **Аморова стрела** — љубављу „рањено“ срце, љубавна страст
ан аван — напред; корак унапред (у игри, плесу)
ангажирати се — примити се, заузети се, погодити се, уплести се у нешто, ступити у службу
ано најне — од девете године овога (деветнаестог) века
анонца (анонса) — оглас, објава
антипатија — одвратност, нерасположење
Араберка — Арабљанка
аристократични — племићки, господствен
аритметика — наука о рачунању с одређеним бројевима; рачуница
ариштанац — затвореник, ухапшеник
ариште — затвор, хапс
асамбле — скуп, састанак, посело
асаси — месарски пси; људи који безобзирце нападају; разбојници, нападачи
асесор — помоћник судије
асесорство — звање помоћника судије
аспида — оштроконђа; оштра, љута жена
атестат — сведочанство

- атила** — огртач опшивен гајтанима који су носили мађарски племићи
- ауктор** (аутор) — писац, састављач, творац (неког књижевног или уметничког дела)
- аукторитет** (ауторитет) — углед, поштовање
- ауслендерски** — страни, инострани
- ауштафирунг** — девојачка спрема, спрема
- ауфировати** — претставити, приказати
- ауштафировати** — спремити, дати девојачку спрему (штафир)
- афектирати** — претварати се, пренемагати се
- Багажија** (багаж) — пртљаг, ствари; олош, фукара
- багатела** — маленкост, ситница
- бака** — обичан, прост, војник пешак
- баканце** — тешке војничке ципеле, цокуле које носе баке (прости војници пешаци)
- баканчош** — војник (пешак) који носи баканче, тешке војничке ципеле, цокуле
- (до) бакара доћи** — доћи до новца
- банда** — група, дружина; свирачка дружина, војна музика
- банкијер** — банкар, мењач
- банкротирати** — материјално пропасти; обуставити плаћање својих материјалних обавеза услед неспособности плаћања
- барбир** — берберин
- баријера** — брана, преграда
- барон** — некадашња титула државног великодостојника у Западној и Средњој Европи; четврти ред у племству и феудалној хијерархији
- баханалије** — свечаности у славу бога Бахуса (бога вина); распусне игре и пијанке; оргије
- беамтер** — чиновник, службеник
- беамтерство** — чиновништво, чиновничка служба
- белагерунг** — опсада, опседање
- белај** — беда, зло, несрећа
- берићет** — обиље, плодна, добра летина
- бештелунг** — постављање, спремање; поруцбина
- билдунг** — образовање, образованост; стварање, изграђивање
- билета** — улазница, карта
- билијар** — игра куглама на нарочитом, за то удешеном столу
- биро** — канцеларија, надлештво, уред
- бирташ** — гостионичар, крчмар
- бирташица** — гостионичарка, крчмарица
- бирцауз** — гостионица, крчма
- благополучје** — срећа
- блазиран** — пресит уживања, отупљених осећања, преживео човек који је равнодушан према свему
- бламирати се** — срамотити се, брукати се
- блонд** — свилена чипка
- блондина** — плавуша, плавојка
- блуз** — блуза, горњи део хаљине, одела
- блуменмахерка** — цвећарка, жена која прави вештачко цвеће
- блуменшпрахе** — „говор цвећа“: тумачење мисли или осећања онога који је цвеће дао према ономе коме је цвеће дато
- болта** — мали дућан, трговачка радња, бакалница
- бонвиван** — човек који у животу првенствено тражи уживање и разоноду; весељак
- бонтон** — правила о лепом понашању у друштву
- бразлета** — накит око руке, гривна, наруквица
- бринета** — смеђа женска
- брудер** — брат, друг; **брудери** — браћа, братија
- буђелар** — новчаник

буктирати — настрадати; допасти
зла, пасти на испиту

бургер (пургер) — грађанин

бутелија — боца, флаша, стакло

бухалтер — књиговођа

Вакација — школски летњи распуст, ферије

вармеђа — жупанија, округ (раније у Мађарској)

вармеђски — жупански, окружни

варош П. — Пешта (као што се то из даљег види)

вахтмајстер — наредник, водник; старешина страже

вашанге (фашанге) — покладе, месојеђе

вашка — овде значи: пас, кер (у Војводини)

Вегециус — Флавије Ренатус, римски писац при крају IV в. после Христа; написао је књигу „О војништву“

вексла — обвезница, меница

Венера (Венус) — богиња љубави и лепоте код Римљана (код Грка се звала Афродита)

вербекоманда — војно надлештво у коме су рекрутовани младићи који су се добровољно јављали у тадашњу немачку војску

вербункош — човек који врбује младиће да се добровољно јаве у војску (најамничку)

веркштат — радионица

вертеп — пећина; пешчара; сликовито приказивање витлејемске пећине у којој се родио Христос, уз пригодне песме и декламације и у шароликом оделу (највише изводили ђаци)

вешерка — праља

вива компанија! — живело друштво!

визави — лицем у лице; прекопута

визита — посета, поход, преглед

визитација — војни преглед; преглед (уопште)

визитирати — прегледати, извидети; посетити, похађати

визитла — женска горња хаљина; блуза, рекла

виклер — врста женског огртача

вилајет — област, покрајина

виолет — љубичаст

виrhoфтерка — домаћица, жена која другом води кућу, домазлук

високопочитајњејша — превисоко поштована

вист — врста карташке игре; **вист-партија** — једна игра виста (картања)

вицегазда — подгазда, заменик сопственика

вицедомаћица — помоћница, заменица домаћице

виценотарош — подбележник, помоћник општинског бележника

вицепринципал — помоћник господара, газде, татора

вицефишкал — помоћник фишкала, помоћник правозаступника у градској општини

вицишпан — поджупан (раније у Мађарској), помоћник окружног начелника

вицловати — правити рђаве досеке, рђаве шале

вкус — укус

внимателним учинити — обратити нечију пажњу

возвишавати се — узвишавати се, узносити се

волнује — усталаса се, узбурка се
воспитаније — васпитање

вотизирање — гласање; **вотум** — глас (на гласању); завет

врбовати — придобијати некога за нешто (за најамничку војску)

вукласт — коврчаст, уврнут

вухерер — зеленаш, лихвар

Гавалер, гавалир, (каваљер) —

удварач, пратилац неке жене, отмен и услужан човек

гавалерски (кавалерски) — витешки; отмено; услужно

гавалерство (кавалерство) — удварање, услужност
газдашаг — газдинство, економија, имање
галант — љубазан, пријатан, углађен
галантом — отмен, углађен и услужан човек (нарочито према женама)
гардероб — одело, рубље, одевање; соба или орман где се чува одело
гардмосије — чувар, пратилац (обично неке девојке, или жене)
гарниран — украшен, ишаран, окићен; снабдевен неким додатком (код јела: кромпиром, пиринчом, салатом и др.)
гебилдет — образован, просвећен
гемајн — обичан, прост, низак (у моралном смислу); општи, јавни, заједнички
гилтати — вредети, важити; **не гилта** — не вреди, не важи, не иде
глида — ред, врста, строј
говети — годити, угодити, угађати; допадати се
гога — зидар; овде значи: ма ко, којеко
гомба — повеће и купасто дугме, пуце
гранде фантазија — велика уобразиља, машта
гратулирати — честитати
грација — љупкост, лепота, милина, љубав; **у грацији бити** — бити у нарочитој милости, љубави; **у грацију доћи** — допасти се, стећи нечију милост, љубав
грк — бакалин, трговац на мало
гросхендлер — трговац на велико, велетрговац; **гросхендлерка** — овде значи: жена велетрговца
грошић — стари српски ситан новац од пет пара
гуљаш (гулаш) — говеђи паприкаш
густ — укус, допадање, уживање у нечему

густирати — пробати, кушати (јело); уживати у посматрању некога или нечега; сладити, указивати на нешто допадљиво

Даду ми по шест, по десет палица — ошину ме по шест, десет пута штапом

дамфиш — пароброд, лађа
двадесет пет ми одвале — ударе ми двадесет и пет батина
движимо имање — покретно имање

деградира (деградиран) — заповлаштен; лишен неког чина или звања; стављен у нижи ред
девета школа — вероватно значи: прва година студија на универзитету

декан — старешина факултета
декредит — неповерење
делија — јунак, ђидо, храбар човек

деликатан — нежан, осетљив, пажљив; тежак, тугаљив

деложирати — истерати, избацити из стана, куће; истиснути

денди — кицош, гиздавац, помодар
денунцијација — тајна оптужба, потказивање, пријава

денунцирати — потказати, тајно доставити; пријавити власти да је неко извршио кажњиво дело

депо — слагалиште, стовариште робе; војни логор (у позадини)

дереш — мацке, нарочита клупа на којој батинају осуђеника

дешперат — велика брига, очајање, забринутост

дешператно писмо — писмо пуно очајања, изгубљене наде

дешперирати — бринути се, очајавати, губити наду

дивит — стакло у коме ђаци држе мастило

дизга — крајац, подвеза, исплетена врвца; каиш

дијурна — дневница, награда, плата

диктум-фактум (лат.) — речено-учињено, свршено, тј. оно о чему се говорило урађено је

дишгустирати — изгустирати, огадити, омрзнути, изгубити из воље некога

дишпензација (диспензација) — разрешење од неке обавезе; дозвола црквене власти („архијерејски благослов“) да се венчање може извршити одмах, без извршавања иначе редовних прописа (оглашавање заручења у три маха)

дишпезиција (диспозиција) — располагање; **стоји му на диспозицији** — стоји му на расположењу, **стоји му до воље**

дишпутати се — препирати се, расправљати се

доконати — довршити

„долња земља“ — српске покрајине у Јужној Угарској (мисли се на Бачку, Срем и Банат)

долња пургерска класа — нижи, сиромашнији грађански сталеж

долап — овде значи: орман; иначе: направа за заливање, наводњавање

доминацио вестра (лат.) — ваше господство

дротар — мајстор, путник који иде од места до места и ради жицом „дротом“, крпи кухињско посуђе и др.; зову га још и „крпилонција“

дуплован — двострук; **дуплована порција** — двострука количина, двапут више

дуранзлија — врста крупних бресака

Екзамен — испит, испитивање

егзаминирати — испитати, испитивати

егзеквент — извршитељ пресуде

егзекуција — оврха, присилна наплата пореза или дуга путем про-

даје покретних ствари или стоке; извршење смртне казне

екипаж — кола и коњи, свечане кочије

екипират — одевен, опремљен

ексекуција — в. егзекуција

експедирати — отправити, послати

екстра — посебан, нарочит, ванредан

ексценција — распусник, разузданик; неумерен, необуздан човек, готов на испаде; кавгаџија

ексцес — испад, насиље; **ексцесиван** — претеран, прекомеран, необуздан

Енгландер — Енглец

енгландер пас — пас енглеске пасмине

ентфировати — одвести, отети (девојку)

Ердевик — место у средњем Срему

ероберунг — освајање, освојење; **ероберунге правити** — освајати срца, заносити љубављу некога

есенција од свију пургера — грађанин најчистијег соја, најугледнији

ескузација (екскузација) — извињавање, извињење

еспап — роба

етикеција — прописи владања у некадашњем владајућем слоју друштва, укрупњеност и усиљеност друштвеног опхођења; прописи за дворске приредбе

ехо — одјек

Женерозан — великодушан, благородан

женијалан (генијалан) — необично даровит, изванредних духовних способности

женирати — ометати, досађивати, доводити у неприлику; **женирати се** — стидети се, устручавати се, устезати се

житије — живот, животопис

Забунителне светске ствари — тешка, нејасна светска питања
зајемо — поједемо
запекао се код Лауре — стално је код Лауре
заточеније — ропство, сужањство
затракивати — задиркивати, пецкати, завитлавати
зашпоровати — заштедети, уштедети
званије — звање, надлежство
земљосдржац — земљопоседник
зефир — ветрић; благ, пријатан поветарац
зјело — јако, врло, веома
зло му се води — иде му рђаво, гешко живи
злодјеј — злочинац, кривац
знао сам како женске акције стоје — тојест вредност, опште мишљење о женама
Иберашовати — изненадити
иго — јарам, ропство
ижица — задње слово у старосл. азбуци; крај, свршетак
извизитирати — прегледати, претрести
извршително оруђе — извршно оруђе, извршни орган
изгубити концепт — збунити се, не уметн се снаћи
изманеврисати — изиграти, вешто и лукаво што урадити
измарширати — отићи
измедициран човек — човек који је преболео разне болести; изболован
изредан — одличан, изванредан
илица — купатило, бања
инвитуирати — позвати, позивати
инкогнито — непознато, под туђим именом, потајно, кришом; **инкогнито реч учини** — потајно нареди
инпертинент — безобразан, безочан, дрзак; **инпертинент шпицбуб** — безобразан угурсуз

инсталирати — поставити, наместити; увести у дужност
интабулирати — ставити судску забрану на непокретно имање ради зајемчености дуга повериочева
интересант — занимљив
интересатор — човек који води рачуна само о личној материјалној користи
интим (интиман) — присан, близак; **интим курмахер** — блиски удварац
интригант — сплеткаш
интригантка (интриганткиња) — сплеткашица
инџинирство — инжењерство, техничке студије
иншпектор (инспектор) — надзорник
иншпекторат — надзорништво, надзорничко одељење
институт (институт) — завод, установа
истеченије — истек, пролазак
исцифран — ишаран, украшен
исцифрати — ишарати, украсити
ишпан — управник спахијског имања (у некадашњој Мађарској)
ишпаница — жена ишпанова, тј. надзорника спахијског имања
иштанција — молба, степен судске надлежности

Јака — огрлица од огртача, капута
јапунце — кабаница, огртач против кише
језуита — члан или присталица католичког калуђерског реда „Друштва Језусовог“ (Исусовог); лицемер, дволичан човек
језуитски — овде значи: лицемерно, препредено, лукаво
јестетство — природа
југендштрајх — младалачка лудост, испад
јукс — шала, шега

Јулије Цезар — (100—44 пре Хр.), највећи римски војсковођа, државник-диктатор, велики говорник и писац, погинуо од заверничких руку (Брут), у сенату, под сумњом да је тежио да успостави монархију

јурат — правник који је положио заклетву, правозаступник

јуриста — правник, студент права

јуристански — правнички

јуфка — фино, танко развијено тесто; кора за питу или другу врсту теста

Кадифа — врста скупocene тканине са густо длакавом површином; сомот, плиш

Кајзербад — царско купатило

како моје акције стоје — у каквим сам приликама, стању (материјалном)

камарат — друг, другар, пријатељ
камердинер — собни послужитељ, собар

канцелиста — канцелариски писар

капица ми, капица ти — колико је моје толико је и твоје (имање) бити наравно, једнак

каприц — јогунство, ћудљивост, тврдоглавост

касеперцептор — благајник, касир

катана — војник-коњаник

катастрофа — преокрет, пресудан, одлучан тренутак; велика несрећа

категорија — врста, ред

каштељ — дворац, замак

каштига — казна; **каштиговати** — казнити

квекер — капут налик на фрак, само му је „реп“ краћи и заокругљен

квита — признаница

киксер (гиксер) — грешка, омашка, испад, лудост

киоск — источњачки хладњак у башти (на стубовима); улични па-

виљон у коме се продају новине и дуван; павиљон (обично у парку) у коме се продаје сладолед и пиће

кипирати се (екипирати се) — обући се, опремити се, спремити се

клајдершток — чивилук (на нога-рима), вешалица за одело

класа — разред, друштвени ред, сталеж

класификација — распоред, разврставање, оцењивање ученика и одређивање реда по успеху

Клаузевиц — Карло (1780—1831), пруски генерал и познати војни писац, чувено му је дело „О рату“

клиент (клијент) — штићеник, парничар који је поверио адвокату да брани његове интересе

Книге — барон Адолф Фридрих (1751—1796), немачки писац, чије је дело „Ueber den Umgang mit Menschen“ (О опхођењу с људима) превео на српски Теодор Павловић (1831 год.)

кокета — намигуша, жена која воли и гледа да се допадне мушкарцима

кокетерија — намигивање; жеља за допадањем мушкарцима, односно женама; удварање

кокетирати — намигивати, понашати се тако да се привуче нечија пажња

колајна — одликовање, одличје
колије (коље) — накит који се носи око врата; ђердан, огрлица

командирати — заповедати, наређивати

комисно — просто, простачки

комодитет — угодност, удобност

коморат (камарат) — друг, другар, пријатељ

комотан — угодан, удобан, широк, простран

комотизирати — разузурено се одмарати

- комотњејше** — најудобније, најугодније
- комоцију правити** — кретати се, покретати се
- компетирати** — припадати по праву, по надлежности; такмичити се за неко место
- комплимент** — поклон, честитање; похвална реч казана из љубави или ради ласкања; израз поштовања
- комплиментирати се** — поклонити се, изразити поштовање, ласкаву реч према некоме
- композитор** — састављач, творац музичког комада
- компонирати** — саставити, створити неко музичко дело
- компот** — воће кувано са шећером
- компромитовати** — изложити неприлици, шкодити нечијем угледу, обрукати
- конверсација** — разговор, разговарање
- конг** — ходник, пролаз
- кондиција** — услов, погодба, околност; служба, положај; давање приватних часова
- кондиције давати** — приватно поучавати ђаке, давати приватне часове
- конзилијум** — лекарски савет (који се сазива обично кад је болесников живот у опасности)
- консилиум абеунди** (лат.) — савет ученику да напусти школу (због неке кривице или због слабог учења)
- конкурз** (конкурс) — стечај, такмичење за неку награду или положај; **пасти у конкурз** — пасти под стечај
- конта** — рачун (за исплату); **на конту** — на рачун, на вересију
- контракт** — уговор, споразум
- контрастно** — супротно, противно
- контрафа** — слика
- конфузан** — збркан, замршен
- конфузија** — забуна, збрка, помешаност
- корда** — уже, конопац; у **корди држати** — држати неког у стези, строгости
- кордован** — кожа (из Кордове, у Шпанији); обућа од кордовске коже
- кордованске чизме** — један тип чизама које су израђиване у шпанском граду Кордови
- корешпонденција** — дописивање, преписка
- корешпондирати** (кореспондирати) — дописивати се, вршити преписку
- корхел** — бекрија, ноћник, пијаница
- кошар дати** — одбити просиоца девојке
- кошар добити** — бити одбијен при просидби девојке
- коштати** — вредети, стајати; пробати, окусити
- крајцара** — стари аустриски ситан бакарни новац; новчић (две паре)
- крајцаре нисам фалио** — за крајцару (новац) нисам погрешио
- крајцара шајна** — стари аустриски папирни новац, који је вредео 40% од вредности сребрног новца
- кредитор** — поверилац, онај ко даје новац у зајам
- Креолка** — Америчанка рођена од европских родитеља
- криминал** — кривично, злочиначко дело; **буде бачен у криминал** — буде стављен под кривичну истрагу
- криминалан** — кривични, казнени, злочиначки
- кришпин** — кратак огртач без рукава
- крогна** (крагна) — огрлица, јака
- Ксенофонт** — (430—354 пре н. е.), антички грчки војсковођа, писац и филозоф, ученик Сократов. Написао: „Знаменити разговори Сократови“, „Апологија“, „Киропедија“ и др.

кузен — рођак, брат од стрица, ујака или тетке
кузина — рођака, сестра од стрица, ујака или тетке
кујон — обешењак, подлац, неваљалац
кумст (кунст) — уметност, вештина
кундшафтсамт — посредничка радња за запослење слугу и слушкиња
кунст — в. кумст
Купидон — бог љубави код старих Римљана
кур правити — курисати, удварати се
кураж — храброст, смелост, снага
куратор — старалац, тутор
куренти — текући послови
курентирати — тражити некога потерницом путем власти
курз (курс) — течај
курир — гласник, посредник
курмахер — удварац, човек који се удвара женама
курмахерај — удварање женама, „курисање“
курс хируршки — хируршки, рарски течај
курталисати се — опростити се, решити се неког или нечег
кшефт — посао (у трговачком или спекулантском смислу)
кшефтовати — трговати, зарађивати трговином
Лагират — лакован, превучен
ландштрајхер — скитница, проби-свет
латинска школа — гимназија
лаћман — лајтнант, потпоручник
ледер — кожа; кожар
лекцију добити — овде значи: бити укорен, добити грдњу
либерија (ливреја) — униформа за послугу на дворовима, великашким кућама, хотелима, итд.
либеријаш — онај који носи либерију (ливреју — нарочито послужитељско одело) тј. слуга лакеј

либзбриф — љубавно писмо
лицитација — јавна продаја имања надметањем; јавно надметање у ценама за обављање неког рада
лакај — момак, слуга обучен у нарочито послужитељско одело (ливреју)
лопотане — пијанчење
лумп — бекрија, хуља; бедник, одрпанац
лунгенциндунг — запаљење плућа
лустрајзе — путовање ради забаве, разоноде ради
Лутер — Мартин (1483—1546), калуђер и професор теологије, покретач верске реформације — протестантизма и реформистичке (лутеранске) цркве у Немачкој (1517)
луфтирати — ветрити, проветрити
Луцифер — ђаво, враг, сотона

Љубведостојна — вредна, достојна љубави
љубезнејше — најљубазније, најучтиввије
љубопитност, љубопитство — радозналост

Магдалина (Магдалена покајница) — по новозаветној књизи: лепотица из Магдале која је живела блудним животом али се доцније, угледавши Христа у цркви, покајала и отишла у пустињу да испашта свој грех.

магнетизирати — овде значи: узбудити

магнетизмус — овде значи неодољива снага која привлачи различите полове, једно другом наклоњене

Madame de Sevigné — Госпођа Севиње (1626—1696), француска књижевница, позната по својим „Писмима“ својој кћери, у којима је дала верну и целовиту слику живота париског племићког друштва 17 века.

мазлук — мажење

- мазур** — мазурка, пољска народна игра, веома жива
- мајалес** — прослава првога маја; забавна приредба у природи
- мајбаум** — мајско дрво; зеленило којим се украшавају, ките куће на дан прославе првог маја
- мајорен** — пунолетан
- мајстерштук** — ремек-дело, узор-дело
- максима** — основна мисао, начело, правило кога се човек придржава у животу и раду; лозинка; кратко и јасно исказана мисао
- мала школа** — основна школа
- малер** — незгода, несрећа
- маневар** — смицалица, подвала, сплетка; вежба већег броја војних јединица
- мамур** (мамурлук) — неистрежњеност, замореност после пића
- манипулација канцелариска** — управљање, руковођење канцеларијом
- манир** (манијер) — начин понашања, држања у друштву
- манчестер** (манчестер) — врста памучне тканине сличне сомоту (названа по енглеском граду Манчестру, где је прво израђивана)
- мањкати** — овде значи: слабити, побољевати
- маркирата црта** — црта на лицу која обележава неку ванредну душевну способност
- маршбефел** — заповест за покрет (обично у војсци)
- маршрута** — пут, правац маршовања, путовања (војске)
- материјалиста** — овде значи: трговац који тргује ситном робом, бакалин
- машамода** — модискиња, продавачица женских шешира
- маширати** (марширати) — ићи војничким кораком
- меланколизирати** — туговати. јадиковати
- меланколија** (меланхолија) — сета, туга
- мелшпајз** — тесто, колачи
- менаџерија** — домаћинство, газдинство; зоолошки врт
- меров** — стара мера за житарице; било их је више врста: пожунски 2, пештански 94, банатски 125 литара
- метафизика** — филозофија реакционарних друштвених класа и цркве која се бави оним што је изнад природе, о натчулном свету; сазнање које прелази границе чулног света и искуства
- мизерабл** — бедан, јадан, несрећан
- милитарни** — војни, војнички
- милорд** — господин, милостиви господин (титула високог племства и разних високих државних чиновника у Енглеској)
- минијатурпортре** — мала слика, слика у умањеном облику
- митологија** — наука о митима: боговима, полубоговима, херојима (нарочито старог века)
- мињеније** — мњење, мишљење
- мобилица** — намештај, покућство
- модела** (модел) — узор, углед, образац
- модерн** — по моди, по најновијем начину, модеран
- моринг** — дар којим је младожења даривао невесту првог јутра после свадбе (стари обичај Немаца); свадбени поклон
- моринговати** — дати у свадбен поклон
- Морфеј** — у грчкој митологији: бог сна, син бога спавања Сомнуса
- мукенфенгер** — птица која хвата мушице, мухар, „фаћкалица“
- мундир** — војничко одело, опрема
- мустровати** — прегледати, одабирати; разређивати по вредности
- Набљудавати** — надгледати, старати се око нечега

набоксити — испесничити, истући песницама

наваждење — наговор; по **наваждењу** — по наговору

надежда — нада, очекивање; **надеждим се** — надам се

на конту — на рачун, на веру, на вересију

накресан — напит

натарош — општински бележник

натароштво — звање општинског бележника, бележништво

натрапати — наићи случајно на некога или нешто

натурални виц — природна досетљивост, урођена духовитост

нафришко — набрзо, убрзо

не дај се ни осолити — никако не пристаје, неће ни да чује

неглиже — домаћа хаљина, кућно одело; одевен онако, како се иде по кући, недовољно, непристојно обучен

неуситан — неуморан, неисцрпан, незаситљив

нисмо од вина компромитирани — вино нас не одаје да смо пили, то јест нисмо напити

нобл — отмен, племенит, благородан

нобл-бал — отмен бал, бал за отмен свет

ноблес — отменост, племенитост

Оберлајтнант — поручник

објатије Морфеја — загрљај Морфеја, бога сна; у **објатију Морфеја бити** — значи: спавати, бити у дубоком сну

облигација — обвезница, обавеза

обнадеждати — дати наду, омогућити некоме да се нада нечему

обристер, обрстер, обрштер — пуковник

овчији коњ — магарац

од „аз” до „ижице” — од почетка до краја

ода — врста лирске песме у славу божанства, отаџбине, славних људи,

величанствених појава у природи или великих догађаја, одликује се свечаним и узвишеним тоном

окалајисани шешир — глат цилиндер, какав су носили лакеји

оператери — овде значи (у шали): бербери; **операција** — рад, делање, обављање неког посла, резање, сечење, вешто изведен посао (овде значи: сечење косе, шишање)

отачаство — отаџбина; овде значи: завичај

отпоручим се — опростим се (при расстанку)

официна — берберница, радионица

отрескати се — опити се, бити трештен пијан

оцило — огњило, комад челика помоћу кога се, ударањем о камен (кремен), избија искра ради упаливања ватре (било нарочито у употреби пре проналаска жижице)

Пакрачки декрет — отпуст, протеривање

пангалоз — скитница, протува; бескућник

пандур — сеоски милицајац; наоружан ноћни стражар; чувар јавног реда (раније у Србији)

пантеон — првобитно: храм свих богова; најчувенији је био у Риму, који је подигао Агрипа, а у 9 веку после Хр. претворен у хришћански храм; данас: грађевина у којој се сахрањују велики људи једног народа (најлепши у Паризу)

паор — сељак, земљорадник; прост човек

паорка — сељанка; проста жена

паразол — сунцобран

паралел (паралелно) — упоредо

пардона нема — нема милости, тј. не попушта се

партаја — странка; парничка странка
парфимирата — намирисана
пасажер — путник, пролазник
пација — страст, узбуђење, ватрена жеља за нечим; задовољство
пасира — (простоји, одговара), може поднети
пасирати — проћи; десити се, догодити се; поднети
пасовати — бити подесан, приличити, пристајати
пасти у конкурз — пасти под стецај
патронташ — ловачка торба у којој стоје патроне, меци; фишеклија
педант — целидлака, ситничар; човек који претерује у тачности
пединтер — лични пратилац, слуга
пекла се јако о мени — старала се, бринула се јако о мени
перту — бити са неким близак и говорити му „ти“
персона — личност, лице, особа
персонал-арест — лични, појединачин затвор; затвор за послугу; затвор због дуга
перцент — проценат, постготак
пете под квекер па беж' — разбегоше се у највећем трку
пећи се (о некоме или нечему) — бринути се (о некоме или нечему)
пецкање (на новац) — коцкање, коцкати се
печатлења магновење — третутни утисак
пикантан тон — заједљив глас, пецкање, задиркивање
пламењача — овде значи: лепиња (печена у лећи, пламену)
пландовати — одмарати се у хладовини; овде значи: лутати, ићи којекуд
пленпарада — свечано одело
плундре — чакшире
Плутарх — (40—120 године пре н. е.), грчки писац, моралист и

историчар; писао је многа дела филозофско-моралне, политичке и историјске садржине; главно му је дело „Упоредни животи славних људи“ (грчких и римских)
подагра — болест ногу, костобоља у ногама
подворење — посета којом се жели одати некоме поштовање
позитура — положај, држање, став;
метнути се у позитуру — ставити се у положај, заузети став
позиција — положај, место
покорњејши — најпокорнији
полза — корист
полицајблат — полициски лист (новине)
полутанка („од те твоје сестре Јуле, праве полутанке, ништа неће бити“) — Јула је полутанка што припада нижем друштвеном сталежу, а држи се и понаша као да припада вишем
получити — добити, стећи
поња — појми, схвата, разуме
поњатије — појам, схватање, разумевање
портерегалија — збирка, галерија слика (појединих личности)
портре — слика
портретирати се — сликати се
порција — део, оброк, следовање, количина; порез
пост-рестант — ознака на поштанској пошиљци која се не носи примаоцу у стан, него он лично одлази да је подигне
постирати се — наместити се, лећи
по типару — по пропису, по неком одређеном схватању, утврђеном правилу
потварати — (потворити) набедити, лажно рећи
поткожити се — овде значи: обогатити се, помоћи се
пофалити — погрешити, не учинити што на време
поч у руку — пољубити руку
почитање — поштовање, уважавање

- почитовати** — поштовати, уважавати, ценити
- прва латинска школа** — први рзред гимназије
- предварити** — предухитрити, претећи
- предвозвештовати** — претсказивати, прорицати
- пређе** — приђе, приступи
- презент** — дар, поклон
- прекардашити** — претурити преко главе; претерати, преувеличати
- пренебрегнути** — занемарити, изоставити, пропустити да се нешто учини
- препаранд** — ученик учитељске школе, учитељац
- препарандија** — учитељска школа
- препарирати** — приправљати, спремати, припремати
- претпријатије** — смер, тежња, предузеће
- приватијер** — човек који живи од свога имања
- привилегират** — повлашћен; **привилегирата варош** — у некадашњој Мађарској која је имала од стране државе нарочите повластице, привилегије (самоуправа и др.)
- признателан** — захвалан
- призреније** — поглед, обзир
- прикљученија** — догађаји, доживљаји
- примадона** — првакиња (певачица, глумица)
- примиста** (примаш) — први свирач у свирачкој дружини, „банди”
- принципал** — господар, газда
- „Pro Archia poeta”** — (лат.) за песника Архија (једна Цицеронова беседа у одбрану грчког песника Архија, коме је оспоравано добијено римско грађанство; на Цицероново заузимање у овој беседи, Архија је добио парницу)
- провијант** — храна, залиха у намирницама
- прокопсати** — успети, постићи неки успех
- пролетар** (пролетер) — сиромашан човек који живи само од својих руку и зараде, радник
- променада** — шеталиште
- пропорција** — сразмера, однос
- пропутешествовати** — пропутовати
- пророчествовати** — претсказивати, прорицати
- протестирати** (протестовати) — противити се нечему, устати против
- протикул** — записник, протокол
- профитирати** — користити се, добити, зарадити
- процес** — парница, судски спор
- психолог** — познавалац, испитивач душа; који се бави испитивањем душевних појава и душевног живота уопште
- психологија** — наука о души, тј. која се бави проучавањем закона и развитака душевног живота уопште
- публикум** — публика, јавност; слушаоци
- публицирати** — објавити, обзнанити; издати (неко дело)
- пункт** — тачка, одређено место
- пургаторијум** — чистилиште, прочишћавање
- пургер** — грађанин, варошанин
- пургермајстор** — претседник градске општине
- пургерски** — грађански
- пургерско званије** — грађанско звање, служба.
- пургерство** — грађанство
- пурул** — голуб превртач, преметач
- путешествујући ритер** — витез луталица, пустилов
- Рабош** — дрвен штапић на којем су урезима бележени рачуни (једно од веома старих средстава која су претходила писмености); **на рабош** — на рачун, на дуг

рајбхелцла (рајбхејцле) — шибица, жижица
рајтерај — јахање на коњима; трка, узбуна
ранг — ред, положај, степен, место које неко заузима у друштву према својој вредности или функцији.
ранг деградирати — умањити, срушити углед у друштву
рандеву — састанак
расут — расејан
Рафаел — Санцио (1483—1530), највећи сликар италијанске ренесансе и један од највећих сликара света; чувени су му портрети, мадоне, композиције, затим, фреске у Сикстинској капели и др.
рафинерија — препреденост, лукавост у понашању према људима
рафинират — лукав, препреден
раца — раса, племе
регемент — пук, војна јединица
регентски лекар — пуковски, бригадски лекар
реглома — правилник, уредба, пропис
регратија — одмор, забава, разонода
регула — правило, пропис
резигнација — преданост судбини, помирење са судбином
резигнирати — одрећи се, одустати од нечега, захвалити се на положају, служби
резон — ум, разум, разуман разлог;
резон је — разумно је, право је, ред је; **из резона** — из обзира (према некоме)
реплика — одговор на одговор; понављање, противљење; утук
репорт (рапорт) — извештај, саопштење, достава; исказ по званичној дужности
рескирати се — одлучити се, усудити се, изложити се опасности
рест — остатак, остало

рецигирати (рецитовати) — говорити наизуст, причати, говорити дословце
решпект (респект) — поштовање, уважање
решпектирати -- поштовати, уважавати, ценити
риф — стара мера за дужину = 0,777 м., дрвени штап са означеном дужином рифа, који су кројачи употребљавали при кројењу. и њима, често, тукли своје шегрте
рихтиг — збиља, тачно
рола — улога
роспрадла — печење од говеђег меса, пржено на жару; ћулбастија, розбратна
рујина — развалина, рушевина
рундум правити — облетати (око некога), оптрчавати (у удварању)
русвај — свађа, гужва, метеж, чудо и покор; неред
руфет — занатлиско удружење, еснаф; занат, позив

Санфт — благ, кротак, нежан
саобраштај — саобраћај, веза
сатисфакција — задовољење, задовољштина
сачинитељ — писац
свечити се — приличити, одговарати свечаним приликама
седели смо на једној кујни — имали смо заједничку кујну
седма школа — седми разред гимназије
секант — чангризало, секирало, „једивек“
секатура — јед, брига
сензал — трговачки посредник
сентенција — судска одлука, пресуда; мудра мисао
сепетка — котарица, корпа
сербијанка од кадифе — вероватно значи: домаћа хаљина по кроју како се тада носило у Србији
сермија — имање, посед

сесија — посед од 36 кат. јутара земље
сијасет — много, безброј
симандл, — муж „под папучом“, који трпи над собом власт женину; папучић
симициница — пекарница, хлебарница
симпатизирати — бити наклоњен некоме, имати некога у вољи, саосећати
симпатија — наклоност, саосећање; природно слагање у осећањима; љубав
сипљаиво — овде значи: тихим, нечујним гласом
скончати — свршити, умрети
сладчајша — најслађа
слово — реч, беседа, говор
случити се — десити се, догодити се
смутан — тужан, невесео
снисходителан — снисходљив, понизан
соаре — вечерња забава са играчком, село
созданије света — створење света
солгабиров — средњи начелник
солдат — војник
солдачки — војнички
солидан — чврст, једар; постојан, издржљив; честит, ваљан
солидитет — ваљаност, поштење; исправност; сталност, постојаност
сорта — врста, род
спасеније — спас, спасење
стародревна зданија — стара грађевина
стати се — збити се, догодити се
стипендије — новчана помоћ сиромашним ђацима, благодјејање
страхопочитаније — страхопоштовање, високо поштовање
строжајше — најстрожије, најоштрије
строфа — група стихова који чине једну метричку и, углавном, идејну целину
сумнително — сумњиво

суперарбитрирати, изсуперирати — отпустити из војске (због болести)
суптилан — нежан, осетљив
сургунисан — прогнан, отеран у прогонство
сутрусан — љут, зловољан, нерасположен; као пијан

Таблето — заједничка трпеза за којом се гостима служе иста јела и по одређеној цени

талент — природни дар, даровитост која се вежбањем може развити у нарочиту способност за обављање неке врсте умног или физичког посла

талир — стари латински новац

танделмарк — старинарница, трг, пијаца где се продаје старо, половио одело, обућа и друге ствари

таузендкинстлер — свезналица, вештак у свему, човек који зна хиљаду вештина; опсенар

тацла — послужавник

театер — позориште

текар — тек, сад тек

Текелијанум — завештање и завод (врста студентског дома) за бесплатно издржавање и за васпитање српских студената у Будимпешти, чији је оснивач Сава Текелија (1761—1842)

телбизење — лукаво проматрање, ухођење туђих мисли и осећања; превара, лажност

тенцер — играч, плесач

теови — чајеви

термин — рок, уговорено време

терно — највећи добитак (на три броја) на лутрији, томболи

тесоаре — вечерње посело или забава, на којој се чај служи

тестамент — опорука, завештање имовине

тестимоније — сведочанства, исправе

течај живота — ток живота

тилангле — енглески тил, јако про-
видно платно
тинта — мастило
(по) типару говорити — по одре-
ђеном начину или правилу гово-
рити
тирјанин (тиранин) — насилник,
мучитељ, човек који безобзирно
спроводи своју вољу
титула — почасни назив; **титули-**
рати — називати, давати некое
почасно име, назив
тифел — једна врста штофа; чупа-
ва вунена тканина
тоалетирати се — облачити се, у-
дешавати се
топанке — ципеле озго преплетене
каишима
торжественно — свечано
тракта — част, гозба; чашћење,
гошћење
трап — трчање, кас; **псећи трап** —
начин псећег трчања; **у трапу за**
мном — трчећи за мном у стопу
трефити се — десити се, догодити
се
тридесет хиљада сребра — триде-
сет хиљада форинти (тадашњег
мађарског сребрног новца — за
разлику од „шајна“, тј. папирног
чија је вредност била за 40% ма-
ња од сребрног)
тријумф (триумф) — победе и ра-
дост због тога; прослава победе
тријумфовати — победити, доживе-
ти потпун успех; ликовати због
неке победе или успеха
тринглед — напојница, бакшиш
тролетница — тролетна грозница,
дуга грозница
трубадур — провансалски средњо-
вековни песник-певач; љубавни
песник
тутор — старатељ над малолетни-
ма; заштитник, почасни старалац
туторство — старатељство над ма-
лолетнима; заштитништво
туширати — дирати, додиривати

Ћарија (ћоја) — колач са сиром,
кајмаком или месом, бурек

Удовољство — задовољство
ујазвити — рани, убости, устре-
лити
ултиматум — завршна, последња
реч; последњи предлог за закљу-
чење неког споразума
умшлаг — завој, облог
универсалан — општи, који све о-
бухвата
унтауглих — неспособан (за вој-
ску)
унтерофицир — подофицир
унтерхалтовати се — забављати се,
занимати се, проводити се
урлауб — допуст, отсуство од ду-
жности
усопши — покојни, умрли
усопшила се — упокојила се, умрла
усрдије — усрдност, срдачност
учестије — учешће; саучешће, са-
жаљење
учтивјејше — најучтиввије, најуљуд-
није
уштрб — штета; **на уштрб** — на
штету, против

Фабула — бајка, измишљена прича,
басна
фад — бљутав, неукусан, отужан
фајн — фини, нежан, леп
фалити — погрешити, бити отсу-
тан; недостајати, немати
фамилијаризира се — постаје се
присан, близак; опходи се као
са својима у породици
фамилијаритет — блискост, опхо-
ђење као са својима у породици
фантазија — машта, уобразиља
фантаст — занесењак, сањалица;
човек са претераном и сувише
разиграном маштом
фарбл — хазардна карташка игра
(неће с) фарбом напоље — неће
да каже шта заправо мисли
фараон — назив египатских краље-
ва у старом веку

фасовање — примање војничке хране, оброка
фатермердер — висок, усправан и крут оковратник, огрлица
фах — струка, грана (знање, наука)
фацирајући калфа — беспослен трговачки помоћник
фашанге — месојеђе, покладе
фаше бити — љутити се, срдити се
фела — врста, род, сорта
фелдвел — наредник, водник
фелер — телесна мана, недостатак
фергистмајнихт — споменак
фердек — кров на лађи, палуба
ферлегенхајт — забуна, збуњеност, сметеност, неприлика
ферфушован — неозбиљан, несолидан
фехтшул — школа мачевања
фиглар — препредењак, човек који измишља препредености у односима са другим људима; подвација
фигле женске — женска извијања, „бургије“, подвале
физиогномика — наука о испитивању људских карактерних особина и духовних способности по цртама и изразу лица
физиолог — научник који проучава особине ткива и функције органа у телу људи, животиња и биљака
физиономија — лице, обличје; наука о природним законима
фијаско — неуспех, пропаст
филистер — ћифта, човек ограничена духа и ситничар који не увиђа своју ограниченост и ситничарство
философија — VII и VIII разред гимназије (у старом школском систему)
философирати — умовати, мудровати, размишљати
финансијални — новчани
финансијално положење — новчано стање

финанцрешпицијент — царински надзорник
фиранга — завеса, застор на прозору; превез, вео
фиршт (фирст) — кнез, принц
фишквал — адвокат, правозаступник
фишпан — дивља кост; опруга која се ставља у стезник (мидер) или хаљину, да се не гужва
флегма — равнодушност
флегматично — равнодушно, мирно
форинта — стари мађарски сребрни новац; **форинта шајна** — папирни новац чија је вредност била за 40% нижа од сребрног
формундер — општински сиротињски старалац, тунор
форштат — предграђе
фрајла — госпођица, девојка
фрајлашка академија — завод за васпитање девојака
фрак — кратак мушки свечан капут на струк, са пешевима позади
францес — француска полка, франсез-полка
фрау — госпођа, жена
фришак — свеж, нов
фрол (флор) — црн вео, трака у знак жалости
фрталче — буре од четврт акова (12—15) литара)
фруштук — доручак
фумигирање — омаловажавање, ни-подаштавање, презирање
фумигирати — презирати, гледати с висине некога
фурија — бес, јарост; зла жена, оштроконђа
футирати се — стидети се; бојати се
фушер — подваљивач; човек који ради површно и рђаво; надри-мајстор
фушерски — подваљивачки; површно, рђаво

Хабе — иметак, покретне ствари, прње
хајратсконтракт — брачни уговор
хака нам дође — дође нам главе, уби нас
халбеајтл — четвртина холбе (око два децилитра)
халов (алов) — велика мрежа за хватање риба
хандгелт — новац који је унапред даван онима који су добровољно ступили у војску; капара, најамница
хандлов — старинар, трговац
хандловати — трговати старим стварима
харамиски — разбојнички
хасна — корист, зарада, добит
хаснити — користити, зарадити
хаузмајстер — настојник куће, домар
хауптквартир — главни стан
хаусхер — кућни газда, кућевластник, домаћин
хемеронди — шуљеви
хер — господин, господар
херцклопфн — лупање срца
хец — шала, задиркивање
Хинеско Јектеније — пародија опе-ла, тј. певање погребних и других црквених песама, али на смешан начин (што се понекад чини у веселим младићким и ђачким друштвима)
хипотека — непокретно имање, некретнина
хозентрегери — нараменице за придржавање чакшира
холосан — изанђао, преживео, истрошен
хунцвутарија (хунцутарија) — обе-шењаклук, мангуплук
хусар — мађарски војник-коњаник
хусарска либерија (ливреја) — о-дело које су носили мађарски коњаници-хусари, па, по угледу на њих и слуге, послужитељи

Цапфенштрајс — повечерје
цванцик — „двадесетак“, стари а-устриски никлени новац од 20 крајцара
цеј (цех) — еснаф, занатлиско у-дружење
цел — циљ, мета
цензура — прегледање, оцењива-ње, критичко оцењивање; овде значи: адвокатски испит
цента — стара мера за тежину = 100 фунти = 50 кг (данас 100 килограма)
церемонија — свечаност, обред; вршење неког чина по одређеним правилима; формална, извештаче-на учтивост у друштвеном опхо-ђењу
цивилизација — просвећеност, о-бразованост; све научне, технич-ке, уметничке и друге духовне тековине једног народа; виши степен друштвеног развика
цилује — смера, тежи за нечим
Циропедија (или Киропедија) — назив једног Ксенофоновог дела, морално-политичког и васпитног романа, у којем се као идеал владоца приказује Кир (старији) који је образован по начелима Сократове филозофије
цирцејске нимфе — митолошка би-ћа, потчињена лепој чаробници Цирцеји (Кирки), на грчком острву Еји, која је намамила на своје острво Одисеја, када се вра-ћао из Троје (Хомерова "Одисе-ја"); његове другове је претво-рила у свиње, а Одисеј се спа-сао помоћу богиње мудрости
цитирати — позвати да дође, да лично претстане; навести дослов-но нечије речи или место из не-ког дела
цифрати — извијати леп говор и понашање, правити се; шарати, украшавати

Цицерон — Маркус Тулиус (106-43 пре н.е.), велики римски беседник, филозоф и политичар, изванредан писац и стилиста; најчувеније беседе су му „Против Катилине“ и „Филипике“

цол — палац (стара мера за дужину која износи око 2¹/₂ сантиметра)

цукерпокер — посластичар

Чарда — друмска механа, крчма

чардаш — мађарска народна игра

част — део, одељак; извесна количина; **од части** — делом, делимично

чест — почасти, углед; **чест своју тражити** — тражити задовољење увређеној части

чрез — кроз, преко, помоћу; **чрез разне странпутице** — разним странпутицама; **чрез сензарију и профит** — посредовањем у трговини и коришћу од тога; **чрез учене људе визитирати** — да учени људи прегледају

чувствително — осећајно

чувство — осећање

чувствовати — осећати

Цавелјати — кошкати се, препирати

центлмен — господин; племенит, частан човек

центлменски — господски, отмено, часно, племенито

Шајн (форинта шајна) — стари аустриски папирни новац који је вредео 40% од вредности сребрног новца (1 сребрна форинта = 2,50 фор. шајна)

шампион — борац, победник, поборник за нешто

шармант — мио, љубак, диван; пријатан

шасекоте — корак у страну (у игри)

Швајцер — Швајцарац

шедатор — ђак-надзорник који је, док је наставник био отсутан из разреда, преслишавао и поучавао млађе ђаке, пазио на њихово владање и по томе извештавао наставника

шеде — белешке о ђачком знању и о њиховој присутности у школи, које су шедатори (ђаци-надзорници) бележили на хартији одређеној за то

шеста школа — шести разред гимназије

шилт — штит, заклон, сунцобран на капи

шкандал (скандал) — брука, срамота

шкизирати се — тајно, кришом се удаљавати, извући се

шкрофле (шкрофуле, скрофуле) — оток лимфних жлезда; гука

шкрофулозан — оболео од шкрофула

шкрупулозан (скрупулозан) — претерано тачан и савестан у раду

шлафрок — домаћа кућна хаљина или одело

шлог — капља, срчани удар

шлоговат (шлогиран) — ударен капљом; одузет

шлос — дворац, замак

шмајхлер — ласкавац, улагивач, удварач

шмајхловати — ласкати, улагивати се, удварати се

шмахтенд — пун чежње, жудње, севдаха

шмук — накит, украс

шмуциг — прљав, ружан; рђав, неваљао

шнајдер — кројач

шнуфати — шмркати бурмут (нарочито обрађен и уситњен диван)

шогор — зет, шурак

шогорица — свастика, шурњаја

шпајз — остава, ћилер

шпартански живети — живети строго морално, неговати врлине и, нарочито, вежбати своје тело, ради издржљивости и отпорности у подношењу животних тегоба

шпархерт — штедњак, шпорет

шпацирати се — шетати се

шпекулирати — размишљати, мудиријашити; тежити за великом зарадом у трговини, искоришћавањем великих разлика у ценама

шпенцер — врста кратког мушког капута за посете

шпилер — играч, коцкар

шпиловати — претстављати, изигравати, глумити

шписбургер — малограђанин, ћифта

шпитаљ — болница, лечилиште

шпиц — врх, шиљак

шпицити — зашиљити, ушиљити, уврнути

шпицбуб — неваљалац, подлац, нитков

шпоркаса — штедионица; касица у коју се ставља уштеђени новац

шпрахмајстер — учитељ језика

штаб — заповедништво једне веће војне јединице

штајнрајх — пребогат

штајф — укочено, укрупљено

штамбух — књига-споменица, албум

штапсканцеларија — канцеларија штаба заповедништва веће војне јединице

штатуа (статуа) — кип, споменик

штација — станица; место службовања

штикл — згода, ванредан догађај из живота

штипендија — в. стипендија

шток — спрат, кат

штрикла — црта; **штриклу превући** — препречити, спречити, осујетити

штруфна — чарапа; ногавица; **штруфна на чакшире** — вероватно „чакшире на штруфне“, тј. везице, притеге на доњем делу ногавица од чакшира, које су пролазиле испод ципела (средином табана), да би ногавице стојале утегнуто

штудије — студирање, учење; школски или научни предмет; школски уџбеници

штумадла — собарица

шусовит — ћудљив, својеглав

НАПОМЕНА О ОВОМ ИЗДАЊУ

Ово издање Игњатовићевог Милана Наранџића приређено је на основу издања Српске књижевне задруге, из 1900 године, и разликује се од њега у извесним ситнијим поправкама у тексту, правопису и интерпункцији.

У тексту су учињене следеће промене: Игњатовићеве испрекидане реченице и разбијене у многе, често непотребне параграфе, који се најчешће састоје само из једне једине реченице, сведене су, према логичком смислу, у веће параграфе, чиме ће се, верујемо, омогућити боље повезивање у читању, а и уштедети простор при прештампавању. Према томе, параграфи су у овом Матичином издању сасвим другачији од оних у Задругином и у оригиналу.

Правопис је дотеран потпуно према нашем данашњем. Интерпункција је поправљена само тамо где се указала потреба да се поједине реченице начине јаснијима.

М. Ј.

